

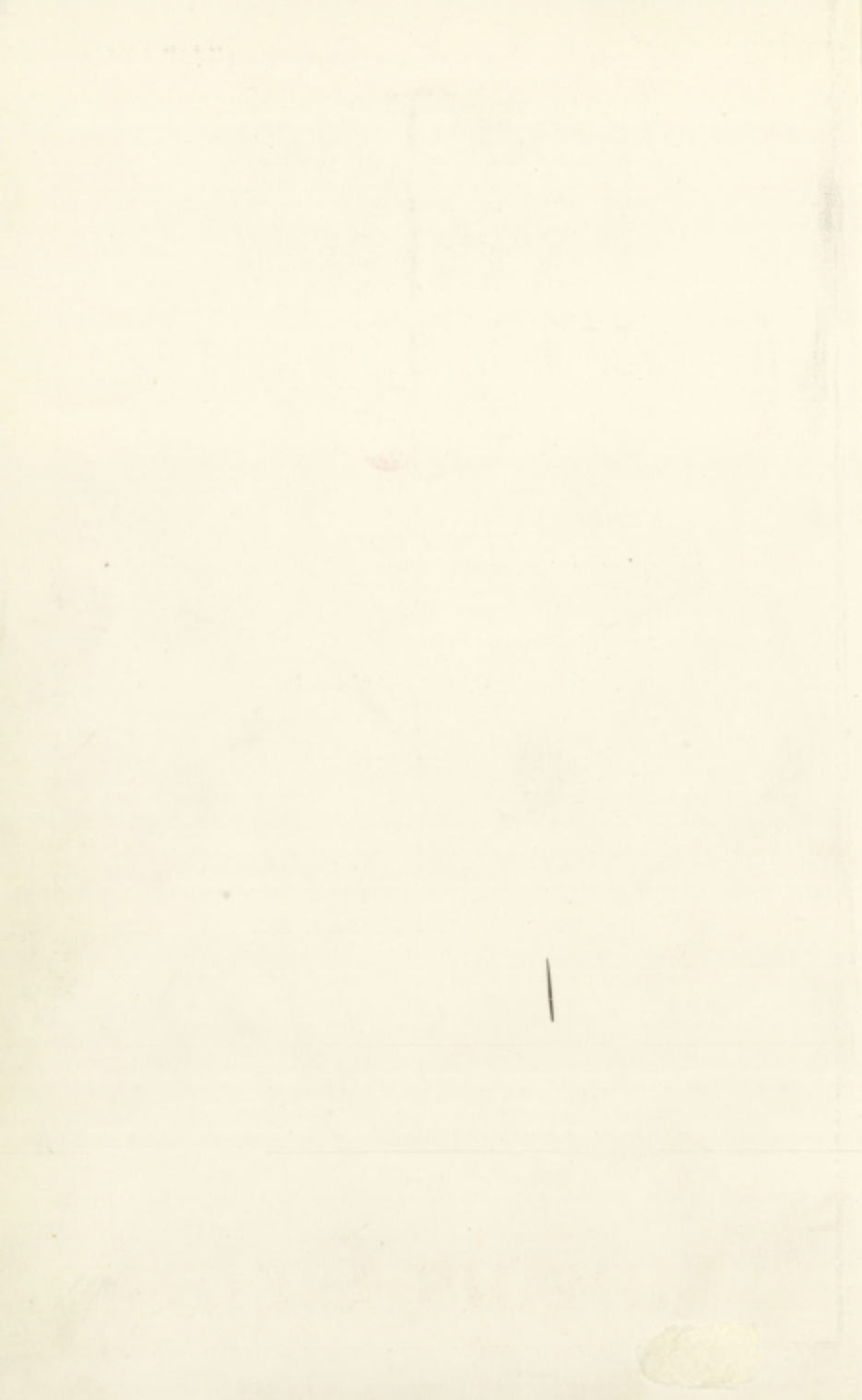
časopis
za
kritiko
znanosti

Učinek gobezdala

Vprašanje torej ni, kako je Lacanova teorija preverljiva, kajti George je za francoske in nemške razmere samo reprezentativno pokazal, da psihoanalitska praksa prej predstavlja cokljko psihoanalitski teoriji kot obratno. Odločilno, daljnosežno vprašanje je, kaj je dalo polet lacanovstvu v slovenskem prostoru, kar je očitno nekaj izjemnega. Dobro, tu so zunanje zgodovinske okoliščine, ki so bližnje Lacanovi rojstni deželi in deželam v katerih je lacanovstvo doživelo največji uspeh: vse po vrsti so striktno katoliške dežele, v katerih je bil vpliv protestantizma uspešno zatrt in vzpostavljena zadovoljiva duhovna oz. intelektualna enotnost itn. Vendar te zunanje duhovne okoliščine ne morejo pojasniti tako radikalne duhovne enotnosti, kot jo prakticira Lacanova oz. Millerjeva šola. In še zlasti ne odsotnosti njene kontraverznosti v Sloveniji, ob kateri lahko v drugih deželah le spoštljivo prikimavajo. Pri tem je očitno, da je odsotnost psihoanalitske prakse v Sloveniji zgodovinski anahronizem, ki sega še nazaj v Freudov čas, ki pa je očitno tudi povezan z razrešitvijo družbenih nasprotij po drugi svetovni vojni, ki kakor da je naredila za odvečne tudi psihoanalitske prakse.

François George

PO 2097/89



časopis ^{za} kritiko znanosti

Časopis za kritiko znanosti

95/96 1987
89/90 1986

- 1 Vsebina
3 K slovenski izdaji
8 O končno odkriti zaroti

PRVI DEL

SLABE MANIRE

- 15 I. Nekaj označencev označevalca
23 II. Prikazovalec slonov
31 III. Namišljeni zdravnik
41 IV. Terapevtika najslabšega
51 V. Ime Drugega

DRUGI DEL

TO, KAR POVE TISTI, KI GOVORI

- 61 I. O diskurzu, ki je res diskurz gospodarja
71 II. Ven, nezavedno!
77 III. Povsem goli v deželi označevalca
84 IV. Avto mati in oče Kolca

TRETJI DEL

PRIHODNOST NEKE INSTITUCIJE

- 93 I. Svinjak
100 II. Kjer predlagajo novo noč 4. avgusta
109 III. Kakšna misel mora biti odprta ali zaprta
112 Spremna beseda prevajalca
123 Recenziji
126 Osmišljeni indeks glavnih pojmov

95/96 1987
89/90 1986

Časopis za kritiko znanosti

89/90 1986

263332

Izdajata:

Univerzitetni konferenci Zveze socialistične mladine Slovenije Maribor in Ljubljana

Revijo sofinancirata Kulturna skupnost Slovenije in Raziskovalna skupnost Slovenije

Izdajateljski svet:

Dr. Andrej Kirn (predsednik), Vika Potočnik, Marjan Pungartnik, Branko Gregorčič, Ciril Baškovič, Igor Bavčar, Srečo Kirn, Igor Omerza, Leo Šešerko

Uredništvo:

Igor Bavčar, Srečo Kirn, Milan Balažič, Andrej Klemenc, Bojan Koršič, Bogomir Kovač, Lev Kreft, Mitja Maruško, Igor Omerza, Leo Šešerko, Samo Škrbec, Peter Wieser, Siniša Zarič, Vekoslav Grmič, Janez Janša

Glavni urednik:

Srečo Kirn

Odgovorni urednik:

Igor Bavčar

Sekretar uredništva:

Janez Janša

Tehnični urednik:

Janko Zlodre

Naslov uredništva: Kersnikova 4/II, YU- Ljubljana, uradne ure so v torek in četrtek od 11.00 do 13.00, tel. (061) 319-498

Cena enojne številke 300.—, dvojne 500.— din. Celoletna naročnina za posameznike 1.500.—, za institucije 3.000.— din.

Tisk: TISKARNA KOČEVSKI TISK, Kočevje

Po mnenju RS za prosveto in kulturo št. 421-1/74 z dne 14. 3. 1974 je revija oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov.

Nenaročenih rokopisov ne vračamo! Rokopis pošljite v dveh izvodih s kratkim povzetkom v domačem in tujem jeziku ter osnovnimi podatki o avtorju.

Naslov izvirnika:

François George

L'EFFET 'YAU DE POÊLE

De lacan et des lacaniens
HACHETTE littérature, 1979

Prevedel Leo Šešerko

Pregledal Jean-Didier Castagnou

A l'édition slovène

Mon ami Leo Šešerko m'a demandé de présenter sa traduction en slovène de mon livre sur Lacan, je le fais bien volontiers. Certes, quant à la fidélité de cette traduction, je m'en remets entièrement à lui. Mais, au-delà même de la question linguistique, ma confiance lui est acquise. Ma gratitude aussi, puisque par son entremise la bonne parole se répandra en Yougoslavie.

La bonne parole? Non. Une parole critique, ce qui est différent, ce qui est peut-être antithétique. Ce que j'ai reproché à Lacan, c'est précisément d'avoir repris des schémas institutionnels qui sont ceux de la religion, d'avoir fondé une église ou plutôt une secte. Cela n'est pas permis si l'on prend au sérieux **Massenpsychologie und Ichanalyse**, et

K slovenski izdaji

Moj prijatelj Leo Šešerko mi je predlagal, naj napišem uvod k njegovemu slovenskemu prevodu moje knjige o Lacanu, kar zelo rad storim. Gotovo, kar zadeva ustreznost tega prevoda, se nanj povsem zanesem. Toda tudi onkraj lingvističnega vprašanja mu je zagotovljeno moje zaupanje. Prav tako sem mu hvaležen, saj se bo z njegovim posredovanjem po Jugoslaviji razširila prijazna beseda.

Prijazna beseda? Ne. Kritična beseda, tisto, kar je različno, če ne celo antitetično. Lacanu sem očital ravno njegovo privzemanje institucionalnih shem. Gre za sheme religije, s katerimi je ustanovil neko cerkev, natančneje nekakšno sekto. To je nedopustno, če vzamemo resno **Massenpsychologie und Ichanalyse** in vse giba-

tout le mouvement par lequel Freud s'est détaché de l'hypnose, quelles qu'aient été parfois les ambiguïtés du pionnier.

Alors que l'on pourrait attendre de la psychanalyse une rénovation des rapports humains grâce à la liberté que peut donner la lucidité, on retombe dans les habitudes les plus anciennes de la soumission à l'autorité, à la Parole qui a puissance de loi parce qu'elle s'est imposée comme telle par un coup de force sur lequel il est interdit de revenir, du contrôle tâillon des clerics, du psittacisme dérisoire des zélotes. L'intellectuel lacanisé, terrorisé, considère que sa propre pensée ne peut être que le plus court chemin d'une citation à l'autre.

Voilà comment — et je puis assurer que le spectacle donné à Paris fut souvent aussi choquant que ridicule —, au nom de la liberté de l'esprit, j'ai été amené à combattre Lacan, en employant volontiers l'arme de l'humour, au point, m'a-t-on confié, que le maître en aurait souri lui-même... Interrogé au moment de sa mort par une presse qui ne voyait en moi que le préposé à la charge, je répondis que je tenais en haute estime son intelligence et son art du langage.

Avec le recul, un bilan pourrait être esquissé si les dévôts dogmatiques et les détracteurs opiniâtres ne préféraient poursuivre leur dialogue de sourds. Les mille traits, parfois inventés, qui faisaient jaser sur un personnage célèbre appartiennent désormais au passé. Au biographe de les recenser, pour ressusciter un homme qu'on pourra juger souvent

nje, s katerim se je Freud odvrnil od hipnoze, čeprav so bile formulacije tega utiralca poti včasih še tako dvoumne.

Medtem ko bi lahko pričakovali od psihoanalize prenovitev človeških razmerij, ki jo lahko omogoči lucidnost, je prišlo tukaj do padca nazaj v najbolj starodavne običaje podrejanja avtoriteti. Ta avtoriteta je beseda, ki ima moč zakona, ker se je vsilila kot taka z nasilnim prevratom, h kateremu se je prepovedano povrniti, ima moč dlakocepskega nadzora posvečenih, smešno bednega papagajstva gorečnežev. Lacanizirani intelektualec teroriziran meni, da njegova lastna misel ne more biti nič drugega kot najkrajša pot od enega citata k drugemu.

To me je navedlo — in zagotovim lahko, da je bil v Parizu prikazani spektakel pogosto prav tako šokanten kot smešen — da sem se v imenu duhovne svobode spopadel z Lacanom in pri tem z veseljem uporabil orožje humorja do take mere, kot so mi zaupali, da naj bi se še sam gospodar smejal... Ko so me v trenutku njegove smrti intervjuvali novinarji, ki v meni niso videli nič drugega kot zastopnika zasledovalcev, sem jim odgovoril, da sem visoko cenil njegovo inteligenco in njegov način izražanja.

Z odmikom bi bilo mogoče narediti bilanco, če bi dogmatični pobožnjakarji in trmoglavci obrekljivci ne vztrajali raje v svojem dialogu gluhih. Tisoč opazk, včasih izmišljenih, s katerimi so blebetali o tej sloviti osebnosti, spada odslej v preteklost. Naj jih ponovno pregleda biograf, da bi spet oživil moža, o katerem bo

détestable, parfois touchant, en tout cas peu ordinaire. Certes, sans doute vaudrait-il mieux lui laisser la responsabilité de sa pratique et ne pas chercher à l'imiter, ou encore à aggraver ses travers au risque de poursuites judiciaires. Mais ceux qui ne respectent pas cette prudence subissent le ridicule comme sanction première et inexorable, tandis que leurs dupes, si elles ne les avaient pas rencontrés, auraient été de toute façon les victimes de n'importe quel gourou.

A la décharge de Lacan, il faut souligner qu'il rouvrit à la philosophie, comme à l'anthropologie, à la linguistique ou encore aux mathématiques, une psychanalyse qui, notamment sous l'influence américaine, se rétrécissait aux dimensions d'une pratique paramédicale peu assurée de ses fondements. Mais Lacan, plus qu'un homme de vérité, fut un homme de pouvoir. Il s'autorise de l'étrangeté de la psychanalyse pour tenir un discours soustrait aux exigences de la preuve. Comme, de l'inconscient, on ne peut dire qu'une chose en dernière analyse, qu'il est insaisissable, Lacan, parlant en son nom, se permit les excès ou les abus que le discours rationnel s'interdit depuis Platon. Raymond Aron a dit de l'histoire, s'opposant par là aux idéologies qui prétendent en détenir le secret, qu'elle est «équivoque et inépuisable». Lacan chercha l'équivoque pour paraître inépuisable. Il semble avoir médité la réflexion du stratège cynique que fut le cardinal de Retz: «Rien ne persuade tant les gens qui ont peu de sens que ce qu'ils ne comprennent pas».

mogoče reči, da je bil pogosto zoprni, sem in tja ganljiv, vsekakor pa vse prej kot povprečen. Gotovo bi mu bilo treba pustiti več odgovornosti za njegovo prakso, ne pa si prizadevati, da bi ga imitirali, ali celo večali njegove napake s tveganji sodnega pregona. Tisti, ki te preudarnosti ne spoštujejo, izgledajo smešno. To je njihova prva in neusmiljena sankcija. Oni pa, ki jih ti slednji vlečejo za nos, pa bi — če bi jih ne srečali — vsekakor postali žrtve katerega koli guruja.

V Lacanov prid je treba poudariti, da je ponovno odprl do filozofije kakor do antropologije, lingvistike in tudi matematike neko psihoanalizo, ki se je zlasti pod ameriškim vplivom omejila v okviru neke paramedicinske prakse, brezbrizne do svoje utemeljitve. Toda Lacan je bil bolj kot človek resnice človek oblasti. Avtoriziral se je z nenavadnostjo psihoanalize tako, da je izvajal diskurz, odtegnjen zahtevnostim dokaza. Ne glede na to, da je v zadnji analizi nemogoče o nezavednem kot neoprijemljivem karkoli reči, pa si je Lacan, ki kakor da je govoril v njegovem imenu, dovolil pretiravanja in zlorabe, ki si jih racionalni diskurz od Platona sem prepoveduje. Raymond Aron je z namenom, da bi se zoperstavil ideologijam, ki težijo, da bi imele v posesti skrivnost zgodovine, o zgodovini rekel, da je »dvoumna in neizčrpna«. Lacan si je prizadeval, da bi se z dvoumnostjo napravil za neizčrpnega. Zdi se, da je razglabljal o opazki ciničnega stratega, kakršen je bil kardinal iz Retza: »Najbolj prepriča ljudi, ki imajo malo pameti tisto, česar sami ne razumejo.«

Par conséquent, je ne pense pas qu'on puisse séparer Lacan de la caricature qu'en ont faite les lacaniens, dont il tirait d'ailleurs les bénéfices. C'est un fait qu'il a organisé son enseignement d'une manière qui contraint à réhabiliter, quelque irritation qu'ils suscitent parfois, les usages universitaires. Au nom même de la découverte freudienne et de sa fameuse «scientificité», il a renoué avec les trucs de l'ésotérisme, de l'occultisme, exploitant sans vergogne le désir que nous pouvons en garder.

Et le talent de Lacan se mesure à ceci qu'il a fondé une secte nihiliste. Même si la vérité doit demeurer pour le philosophe la valeur suprême, on pourrait se laisser attendrir par un maître qui l'aurait délibérément falsifiée pour assurer le bonheur de ses disciples. Rien de tel avec Lacan qui pour ainsi dire en remet en sens contraire. La terre promise à laquelle il conduit ses fidèles à travers les défilés du signifiant, ou les astuces d'un discours qui tend à manipuler plus qu'à éclairer, c'est le Rien. En quoi il n'innove pas par rapport à Cioran, par exemple. Mais Cioran ne s'est jamais voulu thérapeute ou chef d'école, il a abattu ses cartes d'entrée avec une franche brutalité. Et, s'il lui est arrivé de donner des consultations à titre gracieux, ce fut pour recommander qu'on ne le prenne pas à la lettre.

Je dis donc qu'il y a chez Lacan un parti-pris du négatif et même, pour le dire crûment, un sadisme qui oriente sa pensée et lui donne une note passionnelle que le commentateur est bien avisé de relever. Lacan a affirmé qu'on ne

Zato ne mislim, da je mogoče ločiti Lacana od karikature, ki so jo iz njega naredili lacanovci, od katerih je sicer imel koristi. Dejstvo je, da je organiziral svoje poučevanje tako, da je silil k rehabilitiranju univerzitetnih običajev, naj so ti včasih izzivali še takšno ogorčenje. V imenu freudovskega odkritja in njegove slovite »znanstvenosti« je obnovil prijeme ezoterizma, okultizma in nesramno izrabil željo, ki jo lahko po njem ohranimo.

Lacanov talent se kaže v utemeljitvi nihilistične sekte. Tudi če mora resnica preostati za filozofa najvišja vrednota, bi se lahko pustil prepričati nekemu učitelju, ki jo je premišljeno ponaredil, da bi zagotovil srečo svojih učencev. To, da se je resnice lotil, da tako rečemo, v nasprotnem smislu, ni za Lacana nič nenavadnega. Objubljena dežela, v katero vodi svoje vernike skozi ožine označevalca oziroma zvijače nekega diskurza, ki si bolj prizadeva manipulirati kot razjasniti, je Nič. S tem ne uvaja nič novega npr. glede na Ciorana. Toda Cioran se ni nikoli želel predstavljati kot terapevt ali šef šole; svoje otviritvene karte je vrgel na mizo z odkrito brutalnostjo. In če se mu je zgodilo, da je brezplačno svetoval, potem je to počel z namenom, da bi ga ne razumeli dobesedno.

Trdim torej, da gre pri Lacanu za neko pristranskost do negativnega in celo — da se izrazim brezobzirno — za nek sadizem, ki usmerja njegovo mišljenje in mu daje nek strasten ton, tega pa komentator premišljeno izpostavlja. Lacan je zatrjeval, da se da resnico le za-reči, reči na pol.

peut que **mi-dire**, dire à demi, la vérité. En tout cas, c'est ce qu'il a pratiqué, s'obstinant même à n'exposer que la face nocturne des choses. Est-il si bien établi que le suicide soit le seul acte réussi, que la vie ne demande qu'à mourir, que le moi ne soit qu'un fantoche pitoyable, que l'amour se réduise au narcissisme, qu'il n'y ait pas de rapport sexuel? Allons donc!

En un mot, ce que je reproche à Lacan, c'est de ne pas avoir été un libérateur, d'avoir plutôt renoué à son profit les vieilles ficelles de la servitude. Tel est à peu près le grief que Freud adresse à Dostoïevski, sans nier le génie de l'écrivain. Lacan ne fut pas le maître humain qui, dit Nietzsche, sait mettre ses élèves en garde contre lui-même. De Nietzsche, il semble plutôt avoir saisi ce conseil: «Tu cherches à te multiplier? Trouve-toi des zéros!»

François George

Vsekakor je to tisto, kar je praktičiral, pri tem pa celo trdovratno vztrajal pri izpostavljanju nočnega obličja stvari. Ali res drži, da je samomor edini uspeli akt, da življenje ne terja drugega kot umrtje, da jaz ni nič drugega kot bedna marioneta, da se ljubezen omejuje na narcizem, da ni seksualnega razmerja? Bežite no!

Z eno besedo očitam Lacanu to, da ni bil osvoboditelj in da je bolj oživljal stare vezi podrejenosti v svojo korist. Takšen je približno ugovor, ki ga Freud naslavlja na Dostojevskega, ne da bi zanikal genialnost tega pisatelja. Lacan ni bil tisti human učitelj, ki zna, kot pravi Nietzsche, posvariti svoje učence pred samim seboj. Zdi se, da je Nietzscheju sledil bolj po tem nasvetu: »Prizadevaš si, da bi se pomnožil? Poišči si ničle!»

Michelu Harochu v spomin na avtomobilsko kolo, po zaslugi katerega me je navedel, da sem zaslutil bistvo mistifikacije.

Glejte, da ne boste zavrnila njega, ki govori.

SVETI PAVEL, Pismo Hebrejcem

Blaise: ... če iščete zdaj kakšno kratkočasenje, kakšno manijo, vam psihologija približno zagotovi nekaj, kar vam zaposluje duha.

Kapitan: Ali res tako mislite?

Blaise: Psihologija. Na tem področju suvereno vlada učinek Glapiona.

Kapitan: Čisto med nama, nikoli nisem mogel ugotoviti popolnoma, do zadnje dlake, kaj je Glapionov učinek.

JACQUES AUDIBERTI, L'Effet Glapion

O končno odkriti zaroti

Ni moje poslanstvo, da bi rušil malike. Še zdaleč nimam moči komurkoli omogočiti, da se prebije brez mitov. Dobro vem, da ne manjka tistih, ki jih je mogoče voditi za nos, temveč manjka šarlatanov, so pa tudi ljudje, ki čutijo potrebo, da bi se plazili pred čemer koli. V imenu načela užitka ponižno prosim, da bi ne bilo zmote o naslovniku: teh nekaj pripomb ni namenjenih tistim, ki verjamejo, ampak tistim, ki dvomijo, in iščejo in mislijo.

Sicer pa nimam namena poučevati in suvereno govoriti o tem, kaj je resnično in kaj napačno, temveč raje posredujem svoje izkustvo. Naj povem, kako sem že v mladosti imel priložnost hoditi po določenih poteh, ki so me pripeljale k odkritju neke zarote, izredno širokotezne in perfidne.

Prvi indic te zarote se mi je predstavil v subjektivni obliki prijateljevega razočaranja. Med bivanjem v Nemčiji sem prejel od prijatelja Mersenna, ki sem ga poznal že iz osnovne šole, pismo, v katerem mi je napovedal, da ima namen prekiniti najino »corps, est-ce pont d'anse?«¹ (sic), ker se ni več zanimal za »polit-ko«² niti za »file, o Sophie«³ (re-sic).

¹ »Telo, je ročaj košare?«: ko res pondenco? V tej prvi opombi velja opozoriti na tole: 1. vse opombe v knjigi niso prevajalske; 2. brez zahteve izdajatelja izvirnika se prevajalske opombe omejujejo na najnujnejša jezikovno-izrazoslovna in bibliografska pojasnila.

² Koža-veže-klopa, polit-ko.

³ Predi, o Zofija!, file, ô Sophie!

Ko sem se vrnil v Pariz, sem se trudil, da bi dobil informacije o zlu, ki je moglo prizadeti tako izrednega duha (nagrajenca na gimnazij-skem vsedržavnem prvenstvu in učenca Ecole normale supérieure), da je prenehal izpolnjevati svoje obveznosti, zatrl svoja nagnjenja in celo izgubil smisel za prijateljstvo. Od njega nisem uspel dobiti ničesar: vzvišeno mi je dal vedeti, da ne bo »odgovoril na moje vprašanje«. Toda nekaj dobrih duš mi je razložilo njegovo za-držanost (réfi-sens), ki se mi je zdela resnična zadržanost (indé-sens); poučili so me, da se je tega odprtega in zvrnanega duha dotaknilo tisto, kar imenujejo »učinek Lacana«, čemur se malokdo upira v ulici d'Ulm, št. 45.

Čeprav sem lahko opazil pri Mersennu najbolj očitne znake psihičnega in moralnega propadanja, sem bil v svoji mladostni naivnosti nesposoben takoj postaviti hipotezo o črni zaroti zoper duha. Daleč od tega, sam sem mislil, da se je pojavila nova resnica, in želel sem ujeti nekaj drobcev njene luči. Ne brez težav mi je uspelo, da sem prišel v zelo zaprt krog, ki se je ob petkih zvečer v zadnji sobi neke kavarne posvečal eksegezi tekstov slovitega Lacana.

To je bilo težavno. Do takrat so mi stiki s fenomenologijo omogočali nekatere iluzije o mojih intelektualnih sposobnostih. Ta brutalen stik z avantgardo inteligence me je pripeljal moj rang, blizu mentalne debilnosti. Paraliziran zaradi razvidnosti svoje ničnosti — ta je bila odslej edina očitna v mojih očeh — si nisem upal izreči niti besede niti postaviti kakega vprašanja. Istočasno sem z vsemi silami svojega duha, napetimi do skrajnosti, poskušal razkriti skrivnost izrednega razpravljanja, kateremu sem bil priča. Toda sredi latinske četrti sem bil kot zbehan potnik v daljni deželi, kjer govorijo popolnoma tuj jezik, ki nima niti slovnice niti besednjaka.

Mučno razkritje moje nezadostnosti je seveda dopolnjeval nič manj boleč občutek nelegitimnosti. Vodja seminarja je imel brado in njegov v daljo uprt, skrivnosti simboličnega preiskujoč pogled, je bil videti vzvišen nad našim nedostojnim okoljem. Njegovi redki posegi so bili predmet religiozne pozornosti. Nekega dne pa se je ta vznemirljiva osebnost obrnila k meni in me prosila naj razložim posebej težavno mesto. Nisem se mogel izmakniti. Storil sem torej, kar je bilo v moji moči, to pomeni, povedal sem pač, kar mi je padlo na pamet. Okamenel od treme sem pričakoval, da bo bradač pokazal name z zlobnim kazalcem, tj. — naj ostanem na področju psihoanalize — z maščevalnim falusom, in zavpil: »Stran od tod vrinjenec!« Toda postopno sem opazil, da moje besede niti najmanj niso povzročile škandala, ampak so padale v zainteresiran molk, in zavedal sem se, da se je zgodilo nekaj čudovitega: ne da bi razumel samega sebe, **sem govoril lacanovsko.**

Opogumil sem se in formuliral nekaj tez, ki so pozneje postale banalnosti, na primer, da struktura označevalca ne sme izriniti tistega, kar je označevalec strukture, da imaginarni oče, ki nosi brke in naramnice, ne more biti zamenjan s simboličnim očetom, ki nosi zakon, in da je

subjekt popolnoma mogoče primerjati z vratarjem, ki je edini uslužbenec, postavljen pred vrata, takoj ko je nastopil svojo službo.

Konec mojega posega so sprejeli z molkom, ki je izražal več odobravanja kot pa bi ga ploskanje, z »odmevom«, ki naj po nauku, ki ga je razlagal bradač, omogoča ustrezno »puntuacijo« in nato ustrezno »elaboriranje«. Verjetno zato, da bi preprečil malodušnost, je bradač usmeril našo pozornost na »naknadni učinek«, ki je za diskurz bistven, kot je staranje bistveno za kvaliteto vina: tako naj bi vedno mogli upati, da se nam nenadoma med vožnjo v metroju ali med umivanjem zob razsvetli smisel formulacij, ki so se nam ves večer zdele tako suhoparne. Po preteku nekaj minut, ko se mu je zdelo, da se je čas prvega »dela« iztekel, me je bradač pogledal z napol priprtimi očmi, kakor slikar, ki skuša oceniti razdaljo ali kakšno razmerje, ker se je moral dvigniti iz temnih globin simbolnega, da bi se navadil na luč, ki se je nenadoma pojavila na levi strani ladje. Končno mi je rekel v najbolj vabljevem tonu: »Mnogo stvari je v tem, kar ste povedali.« Drugi so, kot se spodobi, pritrjevali z glavami. Potem se je nadaljeval kolokvij, pri katerem še vedno nisem ničesar razumel in za katerega mi ni uspelo niti ugotoviti, v čem je bila »naknadnost« mojega lastnega diskurza, ker z njim seveda ni imela nobene očitne zveze.

Na koncu se je bradač niansiral svojo neobčutljivost z nekaj topline, ponovil je svojo pohvalno oceno: »Veliko stvari... Veliko stvari...«, je rekel med pripiranjem oči; in me seveda še naprej precenjeval. Naložil mi je ekspozice o falosu, eni najtežjih tem; zaupal pa mi je, da ji bom po njegovem mnenju, glede na moj prejšnji uspeh, kos, ter mi namignil, da obstoji možnost mojega skorajšnjega srečanja z mojstrom. Zaključil je z metaforo, ki me ni več presenetila: »Lahko postanete ladja naše šole.«

Naknadni učinek te seje je bila zame globoka potrtost. Če sem nehal biti kreten, je to samo zato, ker sem postal slepar. Seveda to sleparjenje ni zadevalo samega mojstra, pač pa je izrekalo prekletstvo nad privrženci njegove sekte; sam nisem več stopil v ta krog, ki me je sprejemal z odprtimi rokami.

Gotovo bodo tisti, ki so danes oblikovani v novi misli, katere začetke sem pravkar očrtal, enostavno menili, da se moja neumnost ni nehala, ker sem se odpovedal karieri, ki se je začinjala slavno, zaradi napačne koncepcije intelektualne poštenosti. Dejansko sem bil vedno žrtev predsodka vesti. Ni bilo pomembno, da od tistega, kar sem govoril, sam nisem ničesar razumel, nasprotno: neko teoretsko nezavedno si je privoščilo, da se je izražalo skozi mene, in proizvedlo določen učinek Drugega. To je tisto, kar sem »zavrnil«, ne zaradi poštenosti, ampak zaradi smešne domišljavosti.⁴

⁴ V istem trenutku sem bil na tem, da potrdim eno od najglobljih mojstrovih tez: »Če ne razumete mojih spisov, toliko boljše; ravno to vam bo dalo možnost, da jih eksplicirate.« *Le Séminaire XX. Še. Slov. prev. v Analecta 1985.*

Učinek Lacana med privrženci se je širil s težkimi konsekvencami. Krožki lacanovcev so se množili in ta »tisto govori« je imel fantastičen uspeh, kot v neki drugi dobi mize, ki so plesale. Ker pa je šlo za to, da bi pripravili to tisto, da govori, se je jaz počutil nekoliko vržen iz ravnotežja, in videl sem, kako prihajajo k meni številni subjekti v bednem stanju. Pa vendar, ko sem jim razlagal svojo izkušnjo, sem pri teh subjektih naletel na nenavaden odpor. Opazil sem, da je občutje njihove prizadetosti spremljal skrit užitek: razodetje njihove imbecilnosti je imelo za nadomestilo razodetje nekega neverjetnega vedenja, ki ga verjetno ne bodo mogli nikoli sprejeti vase, toda kateremu bi lahko bili služabniki. Nejasna soudeleženosť jih je že združevala v privržence označevalca, o katerih se je govorilo: »Toda oni se razumejo med seboj.« Dejansko so prisostvovali le izmenjavi znakov, precej podobnih živalski komunikaciji. Kako bi se ne razumeli, ko pa izmenjujejo samo razpoznavna gesla in znake? In kako bi ne razumeli, da je »razumetje« prevara, učinek imaginarnega, ko je vse vprašanje v tem, da se vsak pokaže v paradnem ritualu, okrašen z istim perjem.

Institucija deluje s pomočjo praznih znakov, iz katerih je že zdavnaj izginila vsaka misel; v tem smislu jih je mogoče zelo natančno imenovati označevalce. Znotraj institucije velja normalno samo denar, ki ga sama tiska s svojo podobo in izključno rabo. Tisti, ki ravnajo po njenem pravilu, so resni kot igralci kart, ki si ne postavljajo absurdnega vprašanja, ali imata kralj in kraljica kakšno zvezo z realnimi monarhi. Igra nasprotno omogoča, da se ohranja nepropustljivost obtoka, preprečuje vstop tujerodnim elementom, ki bi v njem gotovo povzročili motnje. Takšni so pogoji, ki omogočajo, da brez konca razpravljate o obhajilu, o diktaturi proletariata ali označevalcu, ki predstavlja subjekt za nek drug označevalec, tj., da ne govorite o nečem, kar predstavlja vse nevarnosti sprijenja, temveč da soglašate s svojimi brati, kar ustreza vaši želji.

Vendar sam nisem nikoli razumel ničesar o bratstvu. To je tisto, zaradi česar sem po mnogih težkih epizodah odkril obstoj neke skrivne družbe, ki si je za cilj zadala razdejanje uma in označevanje družbe, za katero predlagam, da jo imenujemo bratovščina gobezdal.⁵ Dejansko si ob nenavadnih srečanjih v skladiščih založbe Seul ali v katakombah univerze ni mogoče predstavljati, da bi zarotniki pozdravljali velikega mojstra drugače kot z zakramentalno formulo: »Kako ti gre, gobezdalo?«

Seveda ne mislim, da bi ovadba osamljenega človeka lahko omajala organizacijo, ki je tako močna in razvejana. Toda morebiti bi jo bilo mogoče pripraviti do tega, da bi sledila primeru relativne odprtosti, ki danes velja za prostozidarstvo. Takšen razvoj bi bil zelo pozitiven. Če bi na primer podelili naziv »gobezdalo« namesto naslova mojstra

⁵ Yau de poêle (pečna cev): izraz izvira iz »registra« opravljanja in označuje družino, une famille de Yau de Poêle, ter evocira tudi incestna ali kvaziincestna razmerja.

ali doktorja, bi to vneslo nekoliko fantazije v razmerja, ki žal ostajajo toga in hierarhična.

Z značilnostmi označevalca so eksperimentirali že zdavnaj pred Lacanom, zato sem se pred bradačem zatekel k edinemu izhodu in uporabil šalo iz renesanse: »Pri sebi doma sem sprejel na obisk prijatelja, da bi si krajšal čas. V tem ko sem posnemal žargon čveka, brezveznega govorjenja, tkanino iz našitih krp, prepleteno z besedami, ki so ustrezale temu razpravljanju, sem se na ta način ves dan norčeval iz tega butastega razpravjalca, ki si je od začetka do konca prizadeval odgovoriti na ugovore, s katerimi smo mu nasprotovali; pa vendar je bil izobražen človek s slovesom in bil je lepo oblečen.«⁶

Ker ga je mentalni avtomatizem, ki je bil drag njegovemu učitelju Clérambaultu, trajno impresioniral, uči Lacan avtomatizem označevalca. Toda že zdavnaj pred njim je bila ta mehanična perspektiva raziskana, in zdi se, ko je omenjal oblikovanje tistega, kar je imenoval v 12. stol. »ljudstvo bedakov«, da je Michelet opisoval šolo lacanovcev. Za te predlacanovske cepce, ki že iz slovnice naredijo logiko in iz logike celoto védenja, je »sleherna kombinacija besed kombinacija stvari«, tako da neka reglementirana povezanost omogoča »misleči stroj«; na osnovi tega čudovitega odkritja so cepci ustanovili »nespremenljivo šolo Niča«.⁷

Da bi bila besedna igra povzdignjena v najvišjo obliko racionalnosti⁸ pa je bilo potrebno dočakati Lacana. Ko je doktor Cottard⁹ ob imenu Chateaubriand plašno vprašal: »S krompirčkom?«, ni mogel vedeti, da je bil že pred psihoanalitskim mišljenjem. Če bi danes postal lacanovec, bi se brez omejitev lahko posvetil svoji priljubljeni maniji toliko bolj, ker onstran medicinskih krogov besedne igre, ki jih odklanja **Le Canard enchaîné**, od danes tvorijo temelj filozofske refleksije.

Ali ta intelektualna revolucija prizadene pacientove interese? Na vsak način omogoča veliko hitrejšo presojo njegovega primera. Če se morebiti pišete Slivnik (Prunier), dragi bralec, ne bodite presenečeni, če vas bodo obrali. Seveda so tisti, ki se pišejo Oček (Perrier) dvakrat pretrpeli težo imena očeta, kajti v njihovem imenu je **oče-k**. Če gre za Kočevarje, je njihovo nevrozo toliko lažje pojasniti, kot jo je težko pozdraviti, kajti gotovo je, da **ko** je **oče var**, je **oče ne var en (père il y a, péril'y a)**. Tu odkrije pacient možnost velikih prihrankov, ker se očitno kmalu zave, medtem ko zelo drago plačuje, da posluša

⁶ Montaigne, *Essais*, 1. knjiga, 25. pogl.: »Du pédantisme«.

⁷ *Historie de France*, 9 zv., uvod.

⁸ Nekateri, ki jim »nova filozofija« ni priskutila marksističnega rezoniranja, bodo postavili proti naši tezi o zaroti teorijo mizerabilnosti: uredniki almanaha Vermot, ki jih je ruinal dvig intelektualnega nivoja ljudskih množic, so bili prisiljeni, da se s težavo strokovno preusmerijo.

⁹ Osebnost v Proustovem *A la recherche du temps perdu*.

¹⁰ To ni ušlo praktiku označevalca, ki je bil podkovan, kot je bil Malherbe, izpod peresa katerega beremo: »Tvoja bolečina, Oček (du Perier), bo torej večna ...?«

neokusne šale o svojem priimku, da bi bilo boljše poiskati nasvet pri Gregorju Gregcu (Alphonse Allais). Avtorja teh vrstic so na primer vprašali, če je imel namen ubiti zmaja;¹¹ iz tega sledi, da je torej sama lacanovska duhovitost tista, iz katere izvira ta antilacanovaška polemika.¹²

Slabe manire

Nekaj označencev označevalca

*Capitulum humani ingenii libentius obscura traduntur.*¹

Tacit

Subtilnemu lacanovcu bo šlo na smeh ob tem, kar je zapisano zgoraj. Vedel bo samo, da neke doktrine ni mogoče presojati po modrih besedih, ki jih Lacan izrove, in da bi ga bilo nepravilno obsojati na podlagi neumnosti, ki jih pripovedujejo ali počno v njegovem častitljivem imenu. Predlagali bomo torej zemljevid mistifikacije, razdeljen na tri področja. Dopuslili bomo, da Lacan ni odgovoren za periferije fetiš, ki paradirajo z znanostjo, ali smešnih glisavk; nič bolj kot Sartre ni odgovoren za tisto, kar so svoje čase imenovali eksistencializem à Saint-Germain-des-Prés, čeprav se je le zmeraj mogoče vprašati, zakaj je ravno Sartre, in ne Lacan tisti, ki je volens nolens promoviral tamü precej simpatičnemu fenomenu. Toda pustimo to, in gredite krenemo v prepovedano mesto, v spopad s samim srcem doktrine, si oglejmo neposredno razmerje Lacana do svojega jezika, o katerem bi težko rekli, da se je Lacanu izmuznilo, saj je bil jezik, s katero je bilo organizirano, očitna.

¹ Tacitov izrek navideznega, je predvsem njegov izreden praktik.

¹¹ Namig na mitološki pomen priimka George. (Prip. prev.)

¹² Sicer pa bo bralec lahko opazil, da nam je doktorjeva duhovitost večkrat pomagala.

Slabe manire

I. Nekaj označencev označevalca

Cupidine humani ingenii libentius obscura creduntur.¹

Tacit

Subtilnemu lacanovcu bo šlo na smeh ob tem, kar je zapisano zgoraj. Dodal bo samo, da neke doktrine ni mogoče presojudati po modnih učinkih, ki jih Lacan izzove, in da bi ga bilo nepravilno obsojati na podlagi neumnosti, ki jih pripovedujejo ali počno v njegovem častitljivem imenu. Predlagali bomo torej zemljevid mistifikacije, razdeljen na tri področja. Dopustili bomo, da Lacan ni odgovoren za periferijo tistih, ki paradirajo z znanostjo, ali smešnih gizdavk; nič bolj kot Sartre ni odgovoren za tisto, kar so svoje čase imenovali eksistencializem à Saint-Germain-des-Prés, čeprav se je še zmeraj mogoče vprašati, zakaj je ravno Sartre, in ne Lacan tisti, ki je **volens nolens** botroval temu precej simpatičnemu fenomenu. Toda pustimo to, in preden krenemo v prepovedano mesto, v spopad s samim srcem doktrine, si oglejmo neposredno razmerje razmerje Lacana do svojega občinstva, o katerem bi težko rekli, da se je Lacanu izmuznilo, saj je skrb, s katero je bilo organizirano, očitna.

Lacan, teoretik **navideznega**, je predvsem njegov izreden praktik. Vzpostavil je tajno in pogubno izobraževanje, katerega značilnosti so

¹ Ljudje radi verujejo v tisto, česar ne razumejo.

v veliki meri prispevale k temu, da so zagotovile njegov javni uspeh. Ali je slučajno, da najdemo v tem izobraževanju spretno izkoriščane pomembne reference ezoterizma in okultizma? Poudarek je na tisti besedi, ki jo človek bolj pogreša kot kruh, besedi, ki velja sama zase ker se razodeva, ker sovпада s samo besedo stvari (ker je svet seveda homologen z govornico, ki ga »strukturira«); ni ji mogoče podtikati, da je obskurna ali konfuzna, ker je po **biti**. Ta beseda je resnica, tudi če ni mogoče vedeti, **kakšna resnica**. Absolut se ne členi, in njegovo bistvo je, da je nerelativen. Zadostuje, da veš, da je po pravici popolnoma mogoče dešifrirati to govornico na sebi, ker je — s skrite strani — sama organizacija sveta. V sekundarnem redu fenomenov uvaja nekega gospodarja (nikakor nočemo trditi z grobim obratom, da je kandidirajoči gospodar tisti, ki ekshibira besedo, da bi se etabliral), ki mu po definiciji pripisujejo znanje. Očitno mora mojster veliko vedeti, saj se sporazumeva z resnico. Vendar pa tega znanja ni mogoče prenašati z običajnimi pravili, in sicer s prezira vrednimi pravili uradne univerze, saj je podvrženo — to je tisto, kar tvori njegovo vrednost — izrednim pritiskom. Ko Džurdžev uči: »Če človek ne more nikoli izreči resnice, včasih **tisto govori** resnico, včasih **tisto govori** laž²,« bi lahko mislili, da slišimo Lacana, ki neutrudljivo ponavlja, da je resnico mogoče povedati le na pol. Lacan se trudi, da bi osupnil občinstvo s svojo prozopopojjo: »Jaz, resnica, govorim...« Preprosto, v tem je bil učinek premestitve, kajti Christ de Montfavet skoraj ne preseneti, ko naznani: »Jaz sem resnica in ne morem govoriti drugače kot po resnici.«³ Resnica v pomenu mističnega (ki jo Lacan spretno zamenja z resnico v logičnem smislu) je tisto, kar prinaša gospodarjeva beseda, ne da bi pri tem ne prišlo do kroga, ki ga je bičal Descartes: beseda je beseda, ker prinaša Resnico, in resnica je resnica, ker jo razglša Beseda.

Gospodar poučuje o eksistenci zakonov, ki ga naredijo za gospodarja in ki vladajo vsem stvarjem. To so zakoni označevalca: okultno mišljenje do kraja valorizira ta znak kot tak, manifestira nespravljivo strast do številke in do črke. Michel Zévaco, ki smo mu dolžni eno od najbolj z dokazi utemeljenih študij o Nostradamusu,⁴ nam opisuje slavnega maga, ki je pred kraljico prikazal sodbo usode s permutacijo elementov spročila.⁵ Podobno zatrjuje Džurdžev, ko spravlja vse dogodke sveta v niz števil, tako kot si udeleženec seminarja predstavlja, da grafi, ki jih riše gospodarjeva roka po tabli, izčrpajo subjektivnost in človeško zgodovino.

Lacan sam, navezujoč na izročilo, ki sega dlje od Pitagore, poziva, da pripoznamo ugled števila. Oznanja, da noben drug študij ni bolj

² Ouspensky, *Fragments d'un enseignement incounnu*. Uspenski je bil Jacques-Alain Miller Džurdževa.

³ V odprtem pismu predsedniku republike.

⁴ Michel Zévaco, *Nostradamus*. Francoski astrolog, 1503—1566.

⁵ Prim. Lacan: »Čemu besedama v nas (en nous) ustreza beseda dolgčas (ennui)? Iz Besede, če pripravimo črke, da plešejo kot v kinu, dokler se ne razvrstijo na črti, sem ponovno sestavljal izraz: časglod (unien). Z njim označujem identifikacijo Drugega z Enim.« **Télévision**.

ustrezen za uvajanje v freudovsko odkritje kot študij celih števil, na katerega opozarja mladi André Gide na tisti točki, kjer njegovo razpravljanje prezgodaj opeša, ker ne zmore vztrajati v tej tvegani stavi — **Numero Deus impare gaudet**⁶ — stavi niza, kjer signalizira užitek dvojke: da je neparna, ker ni nikoli nič drugega kot dvakrat šteta enojka v metonimičnem uhajanju, ki začenja od ničle. Domislek (*Le trait*) je gotovo duhovit, in naravno je, da se po svoje veseli postati tri (*trois*).

Naj je ta demonstracija še tako bleščeča in naj je bilo treba še tako čislati njen stil, nam ne more nadomestiti obravnave temeljnega pojma označevalca, kajti v lacanovski grozi ima pomen vogelnega kamna, pomen **ultima ratio** ali absolutnega temelja. Zato je privlačno da temu označevalcu odkrijemo nekaj označencev ali vsaj neko ozadje.

Lacan je uvodno in uvajajoče previden pri podajanju strogo inteligibilne definicije, ki bi bila nesprejemljiva pred sodnim tronom logike: označevalec naj bi bil tisto, kar predstavlja subjekt za nek drugi označevalec. Jacques-Alain Miller trdi, da je to »a-konceptualna« definicija, kar se zdi nenavadno za nekoga, ki zna s pojmom ravnati.⁷

Mi pa bomo raje rekli, da je definicija označevalca označevalna: nima nobenega smisla in uvaja nas v carstvo absolutne dvoumnosti.

V zavetju te metodične obskurnosti se lahko »koncept« napolnjuje z najbolj različnimi konotacijami. Na vsak način je označevalec genialen domislek gospodarja, katerega večina je v bistvu v tem, da vzbuja iluzijo vedenja. Od flogistike sem se niso spomnili ničesar boljšega.

Saussure je opozarjal, da je za zdravo pamet znak izenačen z označevalcem. Lacan se s to dvoumnostjo okoristi. Običajno menijo, da vedo, kaj je označevalec, ker ga spontano identificirajo z znakom, vendar Lacan precizira, da označevalec ni znak; z izrednim dostojanstvom bo torej vzet kot znak nekega višjega bistva. Označevalec, to je absoluten znak. Takšen je podlaga pomenu kot tudi temu, kar ni v nobenem razmerju z njim, kakor tudi tistemu, kar je slučajno ali esencialno izpraznjeno vsakega označevanja kot tudi tistemu, kar je z njim težko obremenjeno. Označevalec je neoznačevalec kot tak, zasebna črka, toda razumejo ga tudi v aktivnem smislu kot tisto, kar daje smisel na način *Sinnggebung* pri fenomenologih. Lacan uvršča med označevalce objekte, ki imajo neposredno vrednost, kot prsi, blato ali falos, za katere nihče ne bo spodbijal, da so v banalnem smislu »označevalci«, tj. nosilci smisla. Dognano je na primer, da imajo prsi simbolično funkcijo, ko onkraj svoje biološke vloge postanejo neka oblika izkustva. Toda Lacan, resnični mojster dvoumnosti, se bo te terminološke koncesije poslužil z namenom, da bo z njo podprl

⁶ Gide v svojih **Paludes** potrjuje komičen prevod, ki ga dajejo učencem: **število dva se veseli, da je neparno.**

⁷ »Théorie de la langue (rudiment)«, **Ornicar?**, št. 1; slov. prevod **Gospostvo, vzgoja, analiza**, DDU Univerzum, 1983.

svojo resnično tezo, in zreduciral območje mesenega na strikten, dobeseden označevalec.

Lacan nam zagotavlja, da je falos označevalec. Od kod mu ta informacija? Iz moderne lingvistike, za katero je znano, kakšno zaslepljujočo jasnost je vrgla na freudovsko nezavedno? Kakor vselej, tudi tukaj previdno podaja motno definicijo: »Falos je privilegirani označevalec tiste vrste, kjer se delež logosa združi z nastopom želje.«⁸

Toda berimo sledeče: »Reči je mogoče, da je ta označevalec izbran kot najbolj markanten izmed vsega tistega, kar je mogoče zagrabiti v realnem od seksualne kopulacije,⁹ kot tudi najbolj simbolično v dobesednem (tipografskem) smislu tega izraza, ker je v njem enakovreden (logičen) kopuli. Reči je tudi mogoče, da je v svoji nabreklosti podoba vitalnega toka v tem, da stopa v ploditev.« Tukaj Lacan čisto preprosto definira falos kot znak, vzpostavljen z operacijo subjekta v razmerju do zaznavanega, imaginarno asimiliranega v »kopulo«. Sicer pa gre Lacan tako daleč, da govori o podobi.

Lacanova označevalec je resnično prenatlačen z imaginarnim. Črka, ki še zdaleč ni nevtralna, je prav tako zelo pripravna za sakralizacijo, kot kača ali ogenj. V oboževanju črke je predpostavljeno, da je ločena od svojega pomena kot od kake jalovine, da je iz nje narejen fetiš. Letrizem, ki je zabaval Saint-Germain-des-Prés pred kakimi tridesetimi leti, je bil predzadnja metamorfoza tega kulta. Toda tudi kabalisti so v abecedi že videli ideal **analize**, in so iz črke, koliko je ta zadnji ireduktibilni, konstitutivni element, naredili opornik fantazme absolutnega gospostva. Posedovanje zakonov, ki upravljajo razporeditev črk, je posedovanje skrivnosti vseh možnih diskurzov. Te sanje so prav tako inspirirale »univerzalno karakteristiko« pri Leibnizu, na katerega projekt opominja Jacques-Alain Miller ob pravem času. Pri tem gre za to, da bi razpolagali z »jezikom, ki bi zaprl usta ignorantom«, torej da bi popolnoma kontrolirali izražanje, prepovedali izražanje izkustva, razpolagali z močjo, da bi vsiljevali molk, z eno besedo, da bi imeli v posesti absolutno oblast. Ob pomanjkanju tega čudovitega instrumenta se bo vedno mogoče pretvarjati, in to ne brez vzroka, pri tem pa se ne bo treba odpovedati zastraševanju ignorantov.

Temeljna ideja verjetno je, da posedovanje črke implicira posedovanje sveta, ker je človek sam podvržen črki, in ni sam nič drugega kot številka, »atom diskurza«, kot pravi Lacan, ki s to metaforo nakaže, da si prizadeva vzpostaviti univerzalno fiziko. Zato je tudi normalno, da je označevalec temeljni pojem te čudovite znanosti, čeprav »a-konceptualen«, pa skoraj koeksistenten z bitjo. Če je označevalec jezik boga, ker, kakor je rekel Heraklit, bog niti ne razkriva niti ne skriva, temveč označuje, ga je prav tako mogoče najti na konici sodobne znanosti, na primer v obliki genetičnega koda.

⁸ *Ecrits*, »La Signification du phallus«.

⁹ Ki še ni bila odpravljena.

Pod pritiskom študentov filozofije Lacan navrže: »Označevalec, to je materija, ki se transcendira v govoricu.« In ker se dobro zaveda, da je govorjenje o materiji, ki se transcendira, smešno, se takoj zavaruje z aroganco: »Prepuščam vam izbiro, da pripišete ta stavek kakšnemu komunističnemu Butalcu ali kakemu Cepcu, ki je ves iz sebe zaradi čudežev A. D. N. . . .«¹⁰ Ta izjava razodeva diletanta. Narava se brez vsakega napora »transcendiru« v govoricu, toda vso materialno strukturo je mogoče imeti za sporočilo glede na razporeditev njegovih sestavnih elementov. Ali bi Lacan rad opravičil Lukrecijevo intuicijo, identificiral črko ter atom in tako naredil iz sveta absoluten diskurz? Toda, če izenačiš označevalec z diskontinuirano strukturo materije, v čem bo to zadevalo človeka bolj kot kita glavača? Res je, da za Lacana posebnost človeka ni v tem, da govori, ampak da je govorjen, in navsezadnje, zakaj ne bi zatrdili, da je zapisan na isti način kot kateri koli drugi predmet na svetu? Ta spretna redukcija psihoanalize na teorijo informacije pa vendarle zadene na težavo, h kateri se bomo povrnili: to je, da imajo kiti glavači, in ravno oni, seksualna razmerja.

Kakor razprostrtost biti je torej razprostrtost označevalca skoraj brezkončna. Zaporedje števil, Rozetin kamen, Mendeljejevi periodični elementi, $E = mc^2$, računovodstvo podjetij, računovodstvo države, električni tok, ki teče v telefonskih žicah, cirkulacija genov, ba-be-bi-bo-bu, vse to je označevalec. Sicer pa je Lacan nedavno rekel, da je označevalec predvsem ta »bla-bla«, ker je, kot je mogoče videti v literaturi, ta »bla-bla«, tisto, kar zapolnjuje odsotnost seksualnega razmerja.¹¹ Na tej točki bi bil čas priznati, da je označevalec v prvi vrsti gobezdalo, cev v peči (le **yau de poêle**), v kateri smo prepoznali znak za zbiranje zarotnikov — oziroma ta **cev (yau)**, ki je nezvedljiva na logiko smisla in ki manifestira svojo funkcijo križišča v verigi, ali še bolje, nezaslišano pretrga ce od vi (la scansion inouie entre **tu et yau**) — zaradi česar smo predlagali, da pišemo gob(ezdalo): **cev (yau)**.¹² Da, prav tu se najbolje pokaže tiha operacija označevalca, tega loka praznine, za katerega je Hjelmsov zvaril ime cénème.

Označevalec dejansko potrjuje, tako kot je treba, najbolj globoko Lacanovo tezo o govoricu: »Ni je besede, ki je ne bi mogel pripraviti, da bi karkoli označevala.« Jacques-Alain Miller¹³ jo previdno predstavi

¹⁰ François Jacob gre tako daleč, da predlaga, da ne smemo jemati na ontološki način, ali če hočete dobesedno, te operativne predstavitve znatnosti: »Danes so svet sporočila, kod, informacije. Kakšno seciranje bo jutri razstavljalo naše objekte, da bi jih ponovno sestavilo v nov prostor? Katera nova ruska punčka se bo pojavila iz tega?« **La Logique du Vivant**.

¹¹ Séminaire du 18 janvier 1977, **Ornicar?**, št. 15.

¹² Kdo od naših učencev bo razsvetlil razmerje med tem apostrofom in objektom **a**?

¹³ »Ni je besede, ki je ne bi mogel pripraviti, da bi karkoli označevala, če je moj stavek dovolj dolg, je včeraj rekel Lacan v svojem novem diskurzu — tekstu, ki je tako daleč onkraj duha časa, da bomo potrebovali mnogo več časa, da se bomo približali tistemu, kar nam nakazuje, kot pa je bilo potrebno, da je prvi diskurz v Rimu pričel prehajati v doxo.« Toda ali medtem ta fantastičen in dovolj dolg tekst ne utegne postati karkoli?

in si prizadeva odložiti njen učinek za pozneje. Ta učinek ne more biti nič drugega kot razkroj doktrine in institucije, ki jo vzdržuje, torej Millerja samega. V resnici ta teza ni tako nenavadna, saj Lacan ne stori nič drugega, kot da ponavlja diskurz Humpty-Dumptyja Lewis Corolla. Ta oblastni človek meni, da ima dovolj avtoritete, s katero prepriča besede, da pomenijo tisto, kar sam hoče, in pri tem zagotavlja, da bodo tiste, ki jih bo velikokrat uporabil, imele dvojno ceno.¹⁴ Videti je bilo mogoče, kako Lacan dvojno plača označevalec, ki označuje karkoli. Dejansko bomo — kljub Millerjevemu opozorilu, da se je zadovoljil s tem, da razume, da bo lahko razumel pozneje, kar priča najmanj o velikem zaupanju obenem v mojstra in v prihodnost — predlagali to interpretacijo: ni je besede, ki bi je Lacan ne mogel spremeniti v čisti označevalec, tj. v odpadek, v izmeček. Zaradi tega se Lacan manj kaže kot posestnik absolutne moči kot pa posestnik neke kontra-moči oziroma negativne moči. Zmožen je samo ustvarjati kaos, ne-smisel, in njegova operacija se izniči, ker se identificira z entropijo.

Toda, da bi mu ne očitali sleparije: če si je ta očitke zaslužil, potem si ga je nič bolj kot kdo drug. Vsekakor: »Vse, kar se govori iz nezavednega, ima nekaj skupnega z dvoumnim...«¹⁵ Lacan se je torej samo zadovoljil z uporabo dvoumnosti govornice, kot so se drugi okoriščali z dvoumnostjo zakonov. Kajti sleparija je strukturirana kot govornica, in nezavedno je strukturirano kot sleparija: to sta vsaj dva teoretska dosežka, ki nista obremenjena z dvoumnostjo. Tisto govori in tisto slepari.

Katera praksa ustreza tej teoriji? Označevalec izraža novi fetišizem in neko regresijo na magično stališče, za katerega bom navedel en primer. V neki od brezštevilnih študijskih skupin, ki komentirajo Lacanove *Écrits*, govori nenadoma, v začudenje svojih kopiccev, nek hermenevt o **zaslonih dosežka**. Toda v analizi se je jasno pokazalo, da ni bil narejen noben napredek v spoznavanju in da je prav to tisto, kar je razveseljevalo udeležence. Za učinkom besedne igre — učinkom »osupljenosti in luči«, o katerem govori Freud — ni nič drugega kot banalna ideja, po kateri je tisto, kar že vemo, lahko ovira za doseganje novih spoznanj. Toda Lacan dopušča, da mislimo, da ima zlogovnica ali črkovna igra zaradi svoje lastne vrline na sebi nekaj razsvetljujočega, in kult označevalca dopušča, da se pomešata energetični fenomen in intelektualna pridobitev. Iluzija je popolna, kajti kot pridobitev resnice prikazujejo užitek, ki sledi iz prihranka psihičnega napa, ta pa je nujen za kakšno resnično delo. Ali naj predpostavljamo, da resnica čaka tukaj, na preži za zlogi, in da bo besedna igra ponovno prehodila v nasprotni smeri pot primordiale ureditve? Če je tako, bi bilo treba lacanovstvu, temu gobezdalizmu, pisati v dobro mit izvirnega prdca, resničnega izvora označevalca.¹⁶

¹⁴ *De l'autre côté du miroir*.

¹⁵ *Séminaire du 11 janvier 1977, Ornicar?*, št. 14.

¹⁶ V tem primeru so lacanovci v mrzlem sorodstvu s sekto »Apets du contremi« — amis du contrepét (prijateljev besedne igre). Glej Guy Breton, *Les Nuits secrètes de Paris*.

Označevalec je dejansko opredeljen s svojo koristnostjo, ki je velika. Lacan, ki se pogosto znaša nad svojimi četami, jim daje za kompenzacijo odličen trik, ki je uporaben v vsakršnih okoliščinah, in kot tak zares univerzalen. Lacanovec je v posesti samega bistva psihoanalitičnega problema. Samo vprašati mora, koliko stane Stane (ce que vaut le veau), če Čop začopati čop ali čopič (si le vin vint le vingt en vain), ali je papa paren ali neparen/napačen (si pere est pair ou-im-pair) — in ta zadnja hipoteza je primerna za pojasnitev mnogih spodrseljajev. Še boljše, lacanovec razpolaga s kriterijem, ki omogoča opredelitev dovršene analize. Serge Leclaire¹⁷ je nakazal pot s svojim slovitim »poordjeli«, česar ne bi smeli prostaško interpretirati kot slabo artikulirano željo (un désin de porridge) v označevalcu povpraševanja. Analiza torej ostaja nedovršena tako dolgo, dokler ne bo zagledala belega dne enignatična formula, ki si jo je mogoče izposoditi iz letristične pesmi, kot »Bu bu rakéké« ali tudi »la kancé kaka«. Če torej nek analitik po desetih letih naporov uspe artikulirati osupljivo izjavo »Konc konc rakeke«, se bo treba izogibati prenagljene interpretacije, ki uvaja kompleks kastracije in se zanika v podvojitvi končnice, a se razodene v zgostitvi »reza tegale«. Bolj primerno je uvideti, da je ta dragulj označevalca nezvedljiv pojav in da pomeni znak, da je čas spustiti bolnika v realnost, katere skrivni mehanizem je končno dojel.¹⁸

Tisto, kar si lahko lacanovski analitik zapomni od analitičnega pravila za svojo lastno rabo, je torej to, da je oproščen mišljenja. »Predvsem ne preišlujate, sicer ne boste ušli narcisoidni prevari ogledala«, opozarja Lacan — »ali še slabše, tvegate, da boste razumeli«, medtem ko lacanovska teorija sama ni nič drugega kot veriga hrupne ničevosti, na katero se slučajno obeša ropotulja smisla. To obrez-umljenje (dis-pense) označevalca je prav tako povračilo »plonkarja«, kajti če psihoanalitik hoče citirati Vergilov verz **Apparent rari Nantes in gurgite vasto**, si lahko dovoli, in mu je celo priporočljivo, naslednji prevod: »Očitno je, da se v Nantesu podgane smeji na vse grlo«. V tem pojavu izstopajoče podganarske teme prepozna primer nevroze, ki ga je mogoče primerjati s primerom enega najbolj slavnih Freudovih pacientov.

Toda področje kolektivnega formiranja je tam, kot smo že opozorili, kjer ima označevalec v polni meri svoje čudežne učinke. Lacan je najprej opazil, da so bili v psihoanalitičnih družbah od Freuda poddedovani koncepti uporabljeni neodvisno od njihovega pomena, a da je to vendar bila interna govorica, ki je zagotavljala kohezijo instituciji. Zakaj torej ne bi priklicali k življenju konceptov, ki so že od vsega začetka brez resnične pomenskosti, saj se ta v izkustvu očitno izkaže kot odvečni luksuz? Odvečen in celo nevaren: Sokrat prispeva k razsulu politeje, ko začne iskati označenca tako, da vpraša, »kaj pomeni pobožnost?« ali »kaj pomeni krepost?«, ter s tem razo-

¹⁷ **Psychanalyser.**

¹⁸ Ta opreznost je še bolj priporočljiva v drugem primeru.

dene radikalen manko in zaseje paniko. Takšna vprašanja, ki postavljajo pod vprašaj kod, bi morala biti a priori nemogoča. To, kar velja na kolektivnem nivoju, ni diskurz kot nosilec nekega označevanja, je diskurz kot **eksistenca**: obstoji, in zaradi tega obstoji tudi kolektivno formiranje. Od tod izvira **prepoved premišljanja** za subjekte; samo mojster ima pravico tako do refleksije kot do narcisizma, to je da se morajo v njegovi domnevni refleksiji ali v njegovem lastnem narcisizmu vsi situirati. Člani so živa ogledala, ki reflektirajo in pomnožujejo mojstra. Kajti, da se zatečemo k optičnemu modelu, spretno razpostavljena ogledala okoli katerega koli objekta zadoščajo za ustvaritev pravilničnega kolektiva.

Takšna radikalna tehnika okrepi transferencialne konstitutivne vezi kolektivnega formiranja — ker je izginjajoči smisel suspendiran k osebnosti gospodarja — in brezkončno ostane izredno mesto, kjer **tisto ima smisel**, ki je, v preprostem pomenu tega glagola, v francoščini označevalec.

Nič torej ne preprečuje, da si ta označevalec, ki je zmožen vseh mogočih označencev, sam navzame okultne mnogolične lastnosti. Na primer, »označevalec je vzrok užitka«, vendar je tudi »tisto, kar zaustavlja užitek«. ¹⁹ Naredimo tudi mi nekaj možnih aforizmov:

Označevalec je to, kar preostane od biti, ko se v njem instituirajo Drugi.

Označevalec je manko biti označenca.

Označevalec je Drugi, kolikor ni niti Eden niti drugi.

Označevalec je to, čigar subjekt se vzpostavi v svojem ponovnem razcepljenju.

Označevalec je označevalec označevalca, v kolikor označuje označevalca.

Označevalec je to, kar povzroča, da **tisto** ne gre.

Bralcu bomo prepustili skrb, da loči med temi aforizmi tiste, ki so lacanovski, od onih, ki niso lacanovski, in to poglavje bomo zaključili z izrazom spoštovanja. Doktor, bi želeli nekoliko označevalca? Tu ga imate:

1 2 3 4 5 6 7 8 9 & A Z E R T Y U I O P Q S D
F G H J K L M W X C V B N ? ; / %
é è ç à â
o o o o o o o o o o o o o o o o o o o 1

Opomba 1 — Za praktično vajo poskušajte torej lokalizirati subjekt, ki se prikrade kot podlasica med elemente te verige.

¹⁹ *Le Séminaire*, XX. knjiga, slov. prev.: **Se**, Analecta, Ljubljana 1985.

Opomba 2 — Sicer pa je ta označevalec nekaj krasnega. Namesto da bi si belil glavo, kako bi zvalil te tri vrstice, mi je zadostovalo, da sem odtipkal eno za drugo tipke svojega pisalnega stroja, in to hladnokrvno pošiljam tiskarju. Ali si predstavljate, da bi Hegel storil nekaj podobnega v svoji kritiki Fichteja, če predpostavimo, da bi pisalni stroj že obstajal? In Sartre, celo nabasan s corydranom, si ga predstavljate, kako piše v svojem odgovoru Camusu wxcybn? Ah, jaz si ga lahko.

II.

Prikazovalec slonov

Nekateri bodo ugovarjali, da tega navideznega sorodstva z okultizmom ni mogoče očitati Lacanu, saj je treba imeti okultizem za neumestno in okrnjeno priznanje nezavednega. Vsekakor Lacan kultivira dvoumnost, ne da bi si kakor koli prizadeval, da bi jo razpršil, tako kot si kateri koli šef sekte prizadeva ohraniti vezi transferja, medtem ko je lastnost psihoanalize, da jih poskuša razkrojiti. V načinu, kako je organiziral svoje poučevanje — svoj »seminar«, je mogoče lepo videti, da Lacan, ne da bi poskušal razločiti psihoanalizo od ezoterizma, uporablja Freuda, da bi ezoteričnemu diskurzu, kakršen je njegov, dal priznane temelje.

Lacan, ki je večkrat izrazil svojo simpatijo do zena, se spozna na potapljanje svojega avditorija v perpleksnost, ki meji na osuplost. Seveda obstoji neka neposredna pomenskost, ki bi bila pri roki temu avditoriju, toda vse je kot nalašč storjeno tako, da ni nič razumljivega. Vendar z vztrajnim pretresanjem označevalca vsake toliko časa ustvarijo prebliske smisla. Lacan se okorišča s tem kvazirazumevanjem, ki dejansko ponovno vzpostavlja imaginarno: misliš, da vidiš, vendar ne vidiš ničesar. Spremljanje Lacanovega seminarja je, kakor da bi spremljal nasprotnika, ki brez prestanka blefira, pa vendar bi bilo od njega prepovedano zahtevati, naj ti pokaže karte.

»Sem vam prinesel kaj jasnosti?« vpraša gospodar.« »Nekaj jasnosti in nekaj senc«, odgovori inteligen ten učenec.¹ Bolj kot flamski mojstri se zna Lacan poigravati s polmrakom. Kar pove, je nenavadno in begajoče, toda zato ker je samo nezavedno tako, se je treba navaditi na to, in prav to je dokaz, da ima Lacan prav. Ste presenečeni? Presenečeni zato, ker je resnica pre-senečenje (sur-prise), dobesedno: prijem (prise), ki preseže svoj lastni učinek. Nezavedno torej govori kot Lacan oziroma vice-versa, ima smisel za tropo in za kolobocijo, nam indicira mojstra, kateremu njegova lastna identifikacija zagotavlja najbolj zanesljivo informiranje: Tako bi bilo mogoče tvegati naslednji aforizem: nezavedno je Lacanov diskurz. Nezavedno je obenem diskurz Drugega in diskurz Lacana, in zato

¹ *Le Séminaire*, XI. knjiga; slov. prevod **Štirje temeljni koncepti psihoanalize**, Cankarjeva založba v Ljubljani 1980.

ko pišemo Drugi (Autre) z veliko začetnico A, ki nima na sebi nič zanikujočega, bomo zapisali, da je nezavedno diskurz l'A-Lacana, oziroma da bi začinili z orientalistično noto, ki bi razveselila ranjkega Louisa Massignona² — diskurz l'Allah-kana.

Lacanoško poučevanje ni transmisija vedenja, temveč izvajanje gospodovanja. Učitelj na univerzi podaja svoje znanje, obenem se ga razlasti; na koncu razmerja mora študent načeloma znati približno toliko kot učitelj, preostane mu le, da se vljudno zahvali in se posloviti. Toda pri Lacanu ni govora o tem, da odideš z blagajno. Gospodar pazi na svoj trezor — to znanje, ki ga nima, ki je on sam. Ali ostaneš v njegovi odvisnosti ali se povrneš k tradicionalnim diskurzom, ki jih boš samo okrasil, da pokažeš, da si potoval s prefinjenimi aluzijami na pismo, ki je bilo ukradeno. »Tu smo vsi po malem srake, ki se šopirijo s pavovim perjem. A srake ostanejo srake, pav pa ostane pav,« razglasi Jacques-Alain Miller v tekstu, ki je — tega ne smemo razumeti napačno — hvalnica Lacanu in njegovi šoli.³

Dejansko je univerzitetni učitelj, ki se zanikuje, brezupno laičen. Zato je veliko tistih, ki so spodbijali univerzo, šlo k Lacanu, saj so, kot sam pravi, iskali gospodarja, resničnega gospodarja. In Lacanovo vedenje je prav tisto vedenje, ki ga Aristotel navaja kot vedenje gospodarja — to je znanje, kako se poslužuješ sužnjev. Aristotel dodaja, da ta znanost ni nič posebno vzvišenega.⁴ Svoje sužnje uporablja Lacan v svoj užitek, pri čemer spoštuje Heglovo dialektiko. Toda tisto, kar ni po Lacanovem okusu v Heglu, je sprevračanje. To pot se odpove dialektiki v korist neke eksistencialistične misli: učenec naj se ne odtuji tako, da tudi sam postane gospodar, ostati mora brez konca in kraja učenec. Lacanovščine se ne da naučiti brez težav,⁵ in se je sploh ne da naučiti; seminar ni Asimilova metoda, tu vselej ostaneš pri **my taylor is reach...**

Sam Lacan pravi: »Za maga je bistveno, da je edini, ki ve.«⁶ Samo Lacan s svojim bitjem razpolaga s kriterijem, ki dopušča prepoznavne resnice, da je njegova bit identična z lacanovsko zadevo, kar je navsezadnje samoumevno. Smisel je vselej po volji velikega Označevalca, kar mu omogoča, da po svoji volji postavi in odstavi kvalificirane interprete. Ne pričakujte torej, da boste sneli s kavlija kakršno koli gospostvo (maitrise),⁷ nihče ne more uzurpirati gospostva nad Označevalcem; Lacan okrutno smeši nezavedneže, ki to tvegajo: »V bistvu so mojstri samo, kolikor gre za napačno in sprevrženo

² Orientalista, profesorja muslimanske sociologije in sociografije v Collège de France 1926—1954. Prip. prev.

³ »Théorie de la langue«, Teorija jezika (Zasnutek), slov. prevod **Gospodstvo, vzgoja, analiza**, DD Univerzum, Ljubljana 1983, str. 116.

⁴ **Politika**.

⁵ Čeprav gotovo obstojijo posebno nadarjeni subjekti, kot smo videli v uvodu.

⁶ **Ecrits**, »L' Instance de la lettre dans l'inconscient«.

⁷ Magistraturo, docenturo.

uporabo mojih terminov (de mes termes). Zaradi tega se jih je več osmešilo.⁸ »**Moje termes**,« pravi Lacan v svojem drobnjakarskem jeziku jare gospode, pri tem pa pozablja, da so rimski cesarji dopuščali obiskovanje svojih term; da bi bile Lacanove terme odprte za javnost, bi morala postati velika ljudska zahteva.

»Je Lacanova šola podobna sekti? In kaj potem?« vprašuje Miller, medtem ko zapenja svoj duhovniški plašč. »Kje je škandal, razen za tiste, ki si ne morejo predstavljati predavateljske funkcije zunaj univerzitetnega kalupa?«⁹ Za primerjavo citirajmo pričevanje poprečnega učenca: »Prvič sem poslušal Lacana leta 1964... Moj spomin je obenem zelo natančen in zelo nejasen. Nejasen glede na to, kar je Lacan povedal, oster glede na energijo, s katero je govoril.« »Vrednost poučevanja ni odvisna od besed, temveč od fluida, ki ga izžareva,« je zapisal dobri oče Antoine v *Nouvelle Révélation*¹⁰ (Novem razodetju). »Koliko fluida je izžareval oče Lacan,« zatrjuje povprečni učenec. Tisto, kar manjka na univerzi, je fluid, to razodeva naslednja shema:¹¹

$$\frac{S_1}{S_2} \rightarrow \frac{a}{\$}$$

Učitelj na univerzi razdaja neko poučevanje, medtem ko je v cerkvi ali v sekti poučevanje — to je resnica sama — tisto, kar izoblikuje učitelja. Iz pričevanja poprečnega učenca sledi: »To je bilo prvič, da sem poslušal nekoga, ki je razvil diskurz in zadržal smisel, domet, učinek začrta.« Drugače rečeno, to je bilo prvič, da je poprečen učenec, ki je do tedaj hodil v šolo, kot pač vsak hodi, ne da bi mu čezmerno koristilo, poslušal okultistični diskurz. »Dvorana, v kateri govori Lacan, je kmalu podobna zboru spečih«¹²; to, kar tu uspava, ni dolgčas, kot na univerzi, temveč hipnoza, zaradi česar je spanec takorekoč bolj turističen.

Kadar Lacanu ustreza, valorizira to fascinacijo. »Občinstvo čuti, da se v tem nekaj odigrava in da bodo vsi pri tem udeleženi,«¹³ pravi o svojem spektaklu. Svojemu občinstvu torej priznava neke vrste instinkt, ki ga potiska proti najvišjemu dobremu, instinkt, ki ga bo stimuliral s pomočjo diskretnega izsiljevanja. Kdo bi se ne čutil ganjenega od resnice, od blagra? Lacan, ki sledi nasvetu Baltazarja Graciana, »imitira postopek Boga tako, da drži vse ljudi v negotovosti.« Nenehno obljublja in zavlačuje veliko razkritje, zadnje razodetje — čudoviti falos: »Tisti, ob katerem sem vas pravkar pripravil

⁸ Predgovor k *Ecrits* v žepni izdaji.

⁹ »Théorie de la langue«.

¹⁰ Louis Antoine, rojen leta 1846 v Mons-Crotteuxu v Belgiji, »desinkarniran« leta 1912 v Liegu. Utemeljitelj antoinističnega kulta: 30 templjev v Belgiji, 25 v Franciji, približno 50.000 privrženecv.

¹¹ Po Lacanu je to shema »univerzitetnega diskurza«.

¹² Ti citati so vzeti iz dela »Hommage à Lacan«, ki ga je objavil februarja 1977 Philippe Sollers v *Le Magazine littéraire*.

¹³ *Scilicet*, I.

do zijanja in obešenega jezika, nima nič opraviti z onimle malim, o katerem govori Freud¹⁴, ali recimo totemsko požrtijo.

Seminar je duhovni lov, v katerem ima publika običajno vlogo tropa lovskih psov: »Iščite, psi, kar postajate, ko me poslušate...«¹⁵

Lacan prigovarja, da obstoji neka sled in nek plen, ki se plača. »Resnica v tem smislu je tisto, kar teče za resnico — in to je tam, kamor vas vodim, vas, ki ste kot Akteonovi psi... Ko bom našel ležišče boginje, se bom najbrž spremenil v jelena, in vi me boste lahko požrli.«¹⁶ Toda bati se je, da od tod do poti, ki jo je posthumno načrtal Freud, resnica ne konča kot trofeja na steni kakega podeželskega gostišča, da s svojo nagačeno glavo — za katero bomo, kar nas zadeva, plačali svoj delež — predseduje obskurantističnim poje-dinam.

Lacana žalosti, da mu ni uspelo ustvariti nove perversnosti: samo tak izum bi v njegovih očeh po svoji naravi dokazoval avtentičnost kake psihoanalitične veščine.¹⁷ Toda, ko mu je uspelo, da je prepričal v smisel svojega diskurza, je ustvaril nov fetišizem. Seveda poslušalcu preostane misel, da je v tem diskurzu več kot tisto, kar sam sliši, namreč nič. Skozi te obskurne stavke, zaprte v svojo skrivnost, zapечатene z žigom same resnice, ki vzpostavlja zakon, odseva fantastičen predmet, ki ga mojster brez prestanka »drži ob strani«, kot pravi poprečni učenec. Lacan, ki mu je treba vsaj priznati, da je najboljši tehnik svoje lastne prakse, je znal odkriti in nato uporabiti moč suspenza označevalca. Poslušajte tega izvedenca (ex-očeta / expert — ex-père), ki pojasnjuje, kako je postal sin svojih del: »Označevallec po svoji naravi vedno antipicira smisel... Kot je mogoče videti na nivoju stavka, ki je prekinjen pred označevalnim terminom: Nikoli bi ne... Vedno je... Morebiti še... Stavek nima nič manj smisla in tem bolj tlači, kolikor si zadosti v tem, da vzbudi pričakovanje svojega nastopa.«¹⁸ Prekiniti diskurz v trenutku, ko je na tem, da se dovrši s prostitucijo svojega smisla, to je s tehniko, ki je ni mogoče imenovati frustrirajoča, ker se frustracija nanaša na željo, ki sama »nima nobenega objekta«, s čimer jo je mogoče očitno šteti za zadovoljeno. Lekcija nekega seminarja, ki se nenehno vzdržuje s se nadaljuje, je, da označevallec ne zametava več starega postopka feljtonističnega romana, (na koncu epizode se mu je v dvorani Dussanse ponudil prizor, ki ga je prežal z grozo) kakor tudi pisec teh vrstic, Rocambole¹⁹ ne zametava psihoanalize, da bi vam služil.

V tem, da obljube ni nikoli držal, postane mistifikacija subtilna, na nek način prevara prevare; Lacan pojasnjuje, da zadnje razodetje ni

¹⁴ Séminaire du 21 januarja 1975, *Ornicar?*, št. 3.

¹⁵ *Écrits*, »La chose freudienne«.

¹⁶ *Le Séminaire*, XI. knjiga.

¹⁷ Séminaire, 11. maja 1976, *Ornicar?*, št. 11. Lacan pa je vendar priklical v življenje neko perversnost psihoanalize.

¹⁸ *Écrits* »L'Instance de la lettre dans l'inconscient«.

¹⁹ Osebnost iz zgodnje dobe francoskega kriminalnega romana. (Prip. prev.)

mogoče, ker ne obstoji nič drugega kot zastori in za njimi nič, prikazuje manko kot objekt želje. Na kratko: uspeva mu podvig — fetišizacija — manka. Zaradi pomanjkanja večno odsotnega objekta, zaradi pomanjkanja lacanovskega falosa, ki nima nič skupnega z freudovskim onimle, velikodušno razkazuje pred svojim avditorijem, ki je že na zadnji stopnji hipnoze, kozarec gorčice, konce vrvice, hlačne ščipalke za na kolo, par naramnic.

Sicer pa, če Lacan ne more razviti svoje teorije v **njeni celoti**, potem tudi zaradi tega ne, ker ima na nesrečo »opraviti s poslušalstvom, ki so ga naredili nepripravnega za elemente njegove artikulacije.«²⁰

Predstavljajte si, da si je kdo od njegovih učencev drznil reči: »Z Lacanom je nikoli ne ujameš, resnice...« Tudi če bi bil oni malo manj nesramen, bi se Lacan razkačil: »Kakšen neverjeten nesmisel! Kakšna otročja nepotrpežljivost!«²¹ Po večletnem praznem teku ta nespreten učenec še vedno ni ničesar razumel o metonimični funkciji resnice. Ta funkcija dela resnico »giblivo, varljivo in spolzko« kot hokuspokus iluzionista. Drug primer osupljivega nesporazuma pa se glasi: »Želel bi si, da mi vendarle poveste kaj o transferu,« si drzne vzdihniti nek poslušalec. Potrj pokliče Lacan velikega Drugega za pričo: »Kako so **vendar** trdi — ne govorim jim o drugem kot o tem — in niso zadovoljni.«²² Seveda, če bi učenec rekel: »Želel bi si, da bi vas slišal govoriti o potlačenju,« bi bil veljaven isti odgovor.

Vendar Lacan ne izgubi poguma: podoben je Sokratu, kateremu je bog dal poslanstvo, da nikoli ne da miru svojim sodržavljanom. Kdo mu je dal orjaško nalogo, da »razbija po glavah«? Gotovo Drugi. Toda kakšna trobelika, ki jo je v loncih univerzitetnega znanja pripravil profesor Flaceliere,²³ bo prislužena s to heroično požrtvovalnostjo?

Lacan rade volje razglša, da je pogorel v svojem poučevanju. Ta ugotovitev neuspeha je njegov najlepši uspeh. »Nimam učencev,« jadicuje pred stotinami nesrečnežev, ki jim gre samo za to, da bi to bili. Kdor je bil v seminarju, se bo lahko spomnil izraza gnusa, s katerim je Lacan začel begati množico svojih poslušalcev v trenutku moreče tišine. Potem je zadonela presunljiva pesem — poziv Učencu — s svojim zbadajočim refrenom: »Ali je v tej gneči kretenov en par ušes vreden, da me poslušša?«

Lacan opazi, da je Freud pozabil registrirati neko pulzijo: tisto, ki je v tem, da te poslušajo. Ta je dejansko njegova, njegov **Trieb**, njegov **trip**. Lacan omenja, da nikoli ne uživaš drugače kot z enim

²⁰ **Ecrits**, »D'un syllabaire après coup«. — »... In ljudje ne zapopadejo iz njegove znanosti ničesar, razen tistega, kar jih je želel naučiti«, **Koran**, »Sura o kravi«.

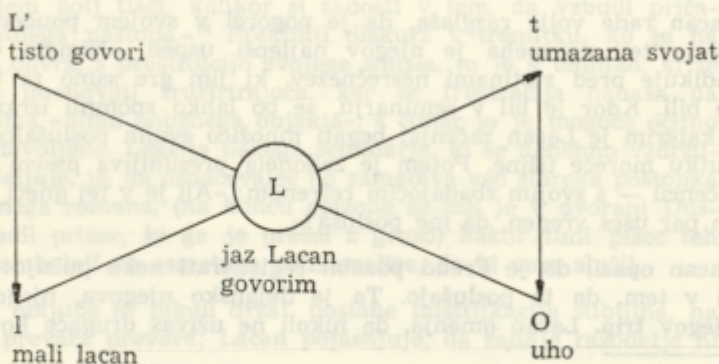
²¹ Posebna številka **Ornicarja?**, naslovljena »L'Excommunication«. Izvleček iz nekega seminarja pri Sainte-Anne.

²² **Le Séminaire**, knj. I.

²³ Leta 1969 je izgnal Lacana iz Ecole normale supérieure ter seveda doživel protiudar tega potlačenja v obliki zasedbe svoje pisarne.

delom telesa Drugega. Dobro, torej on uživa v ušesu učenca. Kar zadeva učenca, ali ta uživa? Da, uživa v tem, da sliši, da Drugi uživa. »*J'ouis sens*« (slišim smisel, uživanje), ejakulira iz sebe učenec, ki je v ekstazi; na to izpoved je oprt užitek Označevalca. Toda Označevalc pade kmalu nazaj v slepo ulico gospostva, ki jo nakaže Hegel: kakšno vrednost imata odobravanje in hvaležnost nekoga, ki je fasciniran. Lacan misli, da so njegovi poslušalci tepci, ker ga poslušajo. To je tista stvar, ki jim je ne more odpustiti, zato se maščuje s kastrirajočo reakcijo: vedeti jim da, da nimajo ušes in da torej on izgublja svoj čas, ko jih poskuša napolniti z dobrim in veljavnim znanjem. Omenimo mimogrede, da so mnogi praktiki, ne da bi bili vselej sposobni to analizirati, lahko ugotovili poseben simptom pri stalnih poslušalcih seminarja: fobični strah, da bi jim odrezali ušesa.

In tu postane lacanovska bera, ki je posvečena nemogočemu, patetična. Onkraj tega, kar je mogoče imenovati umazana svojat, se Lacan obupano obrača na **subjekt**, za katerega se **predpostavlja**, da **sliši**, na dobrega poslušalca, ki bi se odrešil, če bi potrdil njegovo gospostvo — kajti seveda, če Lacan hoče, da ga slišijo, potem hoče to samo zato, da bi se napravil za gospodarja. Lacan hoče tisto, česar ne more dobiti, izvrstno in odlično mesto, uho, kjer bi to, kar iztuhta, misteriozno zasejalo nek smisel. Uho ali boljše **ugo** (oneille),* kot je rekel Alfred Jarry v neki komutaciji, ki se je izkazala za pre-roško; kajti za uho ni druge usode, kot da se spremeni v **cvenk** (oneille) ali v **špago** (oscille). V tem Lacan nadaljuje Marxa tam, kjer je treba, tako, da rezidira bistveno v svoji funkciji števca; nezavedno je to, kar predstavlja gotovino za neko drugo nezavedno. Naj gre špaga k cvenku ali naj cvenk privlači špago, dnarji so tisto, kar se izgnoji iz rane biti v njegovi zevi, ki jo je mogoče zamašiti samo iz žepa Drugega.



Kar smo razčlenili iz strukture lacanovskega poučevanja, mora biti nujno z največjo skrbjo preneseno v lep graf! Ugledno mesto, ki označuje veliki L, zaobsežen s krogom, je žarišče diskurza in stremljeva za tem, da učinkuje samo v zvezi z L', od koder črpa svoje ukaze,

* Cvenk. (Prip. prev.)

se pravi tam, kjer izliv privre iz označevalca. Diskurz ima dejansko bolj skromen izvor. To smo začrtali v levem kotu z malim l ali »malim lacanom«, ki se naredi za velikega s premikanjem na segmentu l — L. Od tod izvaja diskurz, ki zadene v črno umazano svojat (ki jo je mogoče šteti za ekvivalent objekta »petit a«), a kljub temu ne more učinkovati drugače, kot da se prenaša iz nekega drugega mesta O, cvenka.

Kot si je de Gaulle delal skrbi zaradi dolžine meča Francije,²⁴ je Lacan obseden z ovrednotenjem svojega diskurza. To obsedenost se izrazi skozi njegove refleksije o »razsežnosti« (ditmension).^{*} »Razsežnost, rečena-mera, to je tisto, kakor zapišem...«²⁵ **Mera (mension)**, to pomeni merilo povedanega, je tista instanca, na katero se Lacan nenehno obrača. Ni več časa za smeh v trenutku, ko človek prek nekega zavoja označevalca nenadoma prizna skrivnost, ki ga tare. Ves Lacanov diskurz se izkaže oprt na to zbadajoče vprašanje: »Povej (Dis), Mera (Mension), kakšno **oceno (mention)** lahko dobim za izrečeno (pour mon **dit**)?«^{**} Vsaj tu se da meriti tesnobo, do katere pride, ker »se za psovko izkaže...«, da je v dialogu tako prva beseda kot zadnja,²⁶ ko jo je gospodar primazal^{***} svojim poslušalcem, sliši odmev »svojati«, in tako se »Jaz, resnica, govorim« nenadoma sprevrže po neomajnem zakonu komunikacije v: »Lacan, ti ga serješ.«

x x x

Lacan poziva k odpovedovanju: »Vsemu, kar veste, vključno s tem, kar menite, da ste zapopadli v mojem diskurzu,²⁷ se odpovejte; vse to je le navidezno. Jaz vam bom zdaj dal resnično vedenje — s tem, da če si ne upate obdržati niti drobca, boste morali to potožiti zgolj sami sebi.«

Ne recimo, česar seveda ni upravičeno povedal gospodar sam, ki ga končno hočemo točno interpretirati s pridržkom, da gre za ganljivo metonomijo, ki premesti poanto opazke proti sosedom: Nobenega trenutka otroštva ni, ki bi bilo deležno takšnega delirantnega stanja obzirnosti do starejših. Tem je pa, naj govorijo karkoli že, oproščeno zaradi tistega, kar velja kot pribito — da imajo svoj razlog, da ne govorijo niti več niti manj. To je tisto, za kar gre.«²⁸

Najmanj, kar bo treba priznati Lacanu, je zasluga, da je perfekcioniral tisto, kar je sam imenoval udarec predpostavljene vedenja. Kajti to, da ustvarja predpostavlanje vedenja, je bistven akt institucije;

²⁴ Glej **Mémoires de guerre**, zv. I., »L'Appel«.

²⁵ Glej **Scilicet**, 6/7.

²⁶ Glej **Scilicet**, 4.

²⁷ »Če mislite, da ste razumeli, se gotovo motite!« **Le Séminaire**, I. knjiga.

²⁸ **Scilicet**, št. 1.

* Dobesedno: imenovana/rečena menzija/mera. (Prip. prev.)

** Lacan tu igra na večpomenskost francoske izgovorjave, ki je primerljiva s slovenskim: kako, da so pare prišle na páre. (Prip. prev.)

*** V pomenu zaušnice. (Prip. prev.)

marksistična znanost izpolnjuje na primer to funkcijo v komunistični stranki. **Spisi**, to — dolgovечно, težavno, polno algebričnih formul, »malih črk« — to tvori vedenje. Niso narejeni za to, da bi jih brali, ampak da so tu.²⁹

Lacan gre v sodelovanju z Jacquesom-Alainom Millerjem tako daleč, da uprizori gag, ki bi bil skoraj vreden znamenitega dua Francisca Blancha in Pierra Daca. Francis Blanche je vprašal: »Sar Rabindbranth Duval, nam lahko poveste številko Gospodove osebne izkaznice?« Sar glasno odgovori: »Da!« In učenec radostno vzklikne: »**Lahko jo pove?**« Jacques-Alain Miller nam na isti način sporoča gospodarjevo novico, ki nas razveseljuje: »**Obstoji nek matem psihoanalize.**« Kaj je Matem? Nekaj čisto izrednega, kar omogoča psihoanalizo kot vedenje. Toda kako je s tem matemom, o tem sodi gospodar, da je primerneje, da to obdrži zase.

Fantastičen objekt, ki ga Lacan »rezervira«, je njegov sistem — vselej domnevna koherentnost njegove doktrine; v njem prepričuje, da je njegova obskurnost eksoterična hrbtna stran neke absolutne racionalnosti. »Vendar pa,« piše Jacques-Alain Miller, »nikoli ne boste našli nič drugega kot začarane kroge, kajti kategorije vstopajo ene v druge kot harmonika . . .«³⁰ Če se lacanovska teorija glede na to dejstvo prikazuje artikulirana kot govorica sama, ki ne sestoji iz drugega kot iz razlik — ena beseda apelira na vse druge in eno za drugo spravlja v rajanje cel univerzum govornice — pa inteligen ten učenec kljub vsemu postavlja mojstra in njegov resnični nivo, na nivo animatorja veselice za intelektualno publiko. Mimogrede si je vsekakor treba postaviti vprašanje o tem presenetljivem učencu, edinem — katerega pozicija se zdi neomajna — ki nenehno obrača v hvalnice najbolj uničujoče kritike. Suženj vrača gospodarju njegov prezir z oderuški mi obrestmi. Pozna ga, gospodarja, ker vzdržuje njegovo gospostvo, ker je v bistvu on tisti, ki ga ustvarja. Na njegov poziv, »kdo se bo znal najbolje **pretvarjati**, da me bo razumel?« je odgovoril, da pozna njegovo hinavščino . . . Toda kako pojasniti, da se sprijazni z služnostjo, katere absurdnost presoja? Morebiti bi se bilo tukaj treba zateči k neki psihoanalitični tezi, ki jo je Bergler³¹ povzel po Federnu in ki sugerira skrivnostnejše sprevačanje, kot je bilo Heglovo. Suženj se je predal gospodarju, da bi ušel paniki, kateri bi ga izpostavila njegova svoboda. Sicer pa ta gospodar dejansko ni nič drugega kot njegov instrument.³²

Lacan se gotovo okorišča z ugledom nezavednega, toda še bolj se konec koncev okorišča z ugledom zavesti. Kajti za vsemi temi zapletenostmi se predpostavlja, da gre za neko jasno zavest, ki si je sama sebi dovršeno prisotna, in da s tega suverenega mesta organizira

²⁹ Splošno je znano, da se teh **Spisov** ne da enostavno brati . . . menil sem, da niso za branje«. *Le Séminaire*, knjiga XX.

³⁰ »Théorie de lalangue«.

³¹ Glej *La Névrose de base*.

³² ». . . lahko bi govoril o Lacanu sužnju, hočem reči našem.« J.-A. Miller, »Théorie de lalangue«.

Lacan svoje manevre po podrobno premišljenem načrtu. Resnica pa je daleč od tega: Lacan je človek kot vi ali jaz, ki v tesnobi zbrklja, kar more, da bi se našel ali da bi ušel sam pred seboj.

Na isti način pride Lacanu prav predsodek o dobrem: ta strog gospodar, ki je zagrabil mojo resnico, ne more hoteti nič drugega kot moja srečo. Lahko si vse dovoli, ker bo to storil vedno z dobrim namenom. Lacan v resnici spominja na rokohitrea — o katerem govori Leacock — ki nekega gledalca vpraša, če bi mu posodil svojo uro, da bi jo s kladivom razbil. Ker razume, za kaj gre, gledalec prostovoljno posodi svojo uro, nato pa še svoj klobuk in svoj suknjič. Na koncu se rokohitrec obrne k publiku in izjavi: »Vsi ste priče, da sem z izrecnim dovoljenjem tega gospoda razbil njegovo uro, pohodil njegov klobuk in raztrgal njegov suknjič.«

Stisnjena v podobi njegovih konceptualnih rekvizitov kot harmonika se Lacanova praksa reducira na tisto, kar bomo iz nekega **Witza** z našega zelnika imenovali burkanje oz. kurbanje (*faire le pite, voire faire la putre*).³³ Tako je na primer fasciniral svoj avditorij, kot da bi pripeljal slona skozi ozka vrata seminarja, samo s tem, da je izgovoril besedo »slon«. Nezmožen, da bi se uprl temu ukazovalnemu pozivu označevalca je planil označenec v dvorano in skoraj pohodil prisotne: »Očitno je bilo, da je bil slon odtlej, ko smo ga poimenovali, res tu.« S tem, da povzema neko idejo, ki je skoraj tako stara kot filozofija, se Lacan dejansko predstavlja kot rokohitrec, s tem pa hkrati naredi svoje poslušalce za lahkovrneže. Prikazovanje slona v njegovi odsotnosti je tisto, kar resnično precej dobro opredeljuje njegovo večino, za katero je mogoče reči — da se ne izneverimo njegovemu stilu — da je to spretnost vlečenja za nos.

Ta človek, ki mu je bila podeljena avtoriteta simboličnega, ima zanesljivo vso moč, da celo lahko pokliče iz oddaljene Afrike krdelo debelokožcev in naredi svojo demonstracijo bolj uničujočo. Speči se takoj prebudijo. »To je iz Heglove logike,« vzklikne Jean Hyppolite, ne da bi opazil, da je gospodar v tem trenutku bolj kot Heglu in Freudu blizu Josephu Bouglioneju.³⁴ Sicer pa mu tega ni mogoče očitati; varujmo se Heglove logike, saj vemo, kako jo je uporabil Lenin; predvsem pa je dandanes dobra cirkuška predstava tako redka.

III.

Namišljeni zdravnik

Lacan se predstavlja kot »fantazmirani« psihoanalitik; posluhuje se fantastičnih reprezentacij, da bi iz njih naredil svojo auro, kakršne so običajne pri zdravniku, pri psihiatru, pri psihoanalitiku, a tudi pri magu in čarovniku. Lacan nas uči, da je mogoče jaz, ki je proizveden

³³ *Le Séminaire*, I. knjiga.

³⁴ Znan lastnikov cirkusov. (Prip. prev.)

samo iz ene na drugo oprtih identifikacij, lupiti kot čebulo. Dobro, torej sledimo njegovim lastnim nasvetom in lupimo čebulo Lacana. Pod prvo lupino, ki ima podobo cirkuških junakov in virtuozov na harmoniki, najdemo doktorja Mabousa. K ekspresionističnemu filmu dodaja Lacan besedo, kar je res. In obenem, ko upravičeno pripisuje pomembnost govorečemu, je sam svoj lastni režiser in postavlja imaginarno na neko podrejeno mesto, da bi tako odvrnil pozornost od tiste resnice, ki je prav tako odločilna kot tista resnica, ki je nekoč veljala za ušesa kralja Midasa: **Lacan je imaginaren.**

Kakšna je posledica lacanovskega diskurza za imaginarno, kakšen je njegov čustveni odmev, kako gledajo na Lacana in ga poslušajo na področju naivne in fantazmagorične percepcije (percepcija ne neha sanjariti) — teh vprašanj ni mogoče predložiti razsodišču izvedencev. Čustveno! Ni je besede, ki bi bila v lacanovščini bolj prostaška. Ali ni Lacan tega sistema v celoti izdelal, nezavedno. Vse je torej postalo intelektualno. In, ali torej ta absolutni racionalizem, ki je v očeh laika zagrnjen v gosto meglo, lahko brezprizivno obsodi motnost. Trpljenje, na primer, ki je povsem reducirano na svoj vzrok, kot tako ni nič. Telo — ki kakor da zoperstavlja nejasnost načel v tisti meri, v kateri se fenomenološko opredeljuje kot stičišče eksistence — in označevanje, nista v lacanovski doktrini nič drugega kot nek preostanek.

Kljub temu pa spoznaš zidarja po njegovi hiši, Lacana pa po njegovem stilu. »Tam, kamor navrže samo dva ali tri stavke, ostane bakrorezni sij,« opazi povprečni učenec.¹ Lacan ustvarja neko določeno klimo, nek določen ambient, njegovi poslušalci pa ne prekoračijo tega nivoja fizičnega oziroma emocionalnega odobravanja. Lacan spominja na igralca, o katerem govori Gustave Le Bon, ki je izgovarjal z največjo resnobnostjo popolnoma brezsmiselne stavke, toda v katerih so se redno ponavljale besede, kot so domovina, čast, zastava, in ki je leta 1914 izzval navdušenje množic. Stari Bergson, ki je v svoji univerzitetni debilnosti ignoriral vse v zvezi z označevalcem, je govoril o tej »glasbi diskurza«, ki je omogočila francoskemu igralcu velik uspeh pred izključno anglofonskim občinstvom. Tako Lacan, ki si prizadeva pokazati, da ljubitelji glasbe popolnoma neopravičeno prezirajo harmoniko, uporablja vse zmožnosti glasbila, ki si ga je optal, da izvabi zvoke tistega, kar je mogoče imenovati sonata izgubljenega objekta, concerto manka, ali tudi — kajti sem in tja ga nekoliko grabi kakor Chopina salonska inspiracija — valček odpadka.

Umetnik sam okliče: kadar se pomenkuje, ima tisto učinek. Njegovih glavnih besed, manko, reža, špranja, zguba, cepitev, rez itd. ni mogoče reducirati na njihovo pojmovno vsebino, saj vzbujajo tostran teoretske inteligence, na katero se sklicujejo samo proforma, izkušnje, podobe, sanjarjenja. V lacanovščini na primer ne obstoji beseda »odprtje«, govori se samo o »zevi«, kar naj neopazno napoti k imaginarni

¹ Philippe Sollers, *Hommage à Lacan*, *Le Magazine Littéraire*, februar 1977. stila v tem, da daje besedam vso njihovo resonanco, vso njihovo moč

povezanosti ženskosti in kastracije. Lacan dobro ve, da je funkcija stila v tem, da daje besedam vso njihovo resonanco, vso njihovo moč evociranja. Toda takšne afektivne preobremenjenosti ni mogoče upoštevati zlasti zato, ker gre za doktrino, v kateri je natančnost enaka natančnosti formalne logike.

Sloviti zapreženi subjekt \$ bo nekoga — psihoanalitika spomnil na dolar, in drugega — analiziranca na deževnika, ki ne manjka v nemem otroštvu, ki ga je vrtnarjeva lopata prepolovila na dvoje. Toda noben subjekt ne bo preslišal tega strogega ukaza: »Zbriši!« in Kako naj ne bi pristal, da jo pobriše, kajti to je sam status subjekta? Drugi — ropotarnica oziroma odlagališče za projekcije — sprejema nase vse fantazme nadjaza. Ah! Struktura, struktura...

Imaginarno je ugonobljeno samo zato, da bi ga bilo mogoče bolje izkoristiti. Lacanovske formule dajejo zavetje zalegi fantazem, ki tako zavarovane zagotavljajo učinkovitost diskurza. Medtem ko gospodarjev diskurz izvaja svoje cesarsko cepetanje med očiščenimi simboli, je glava sužnja — oprostite, učenca — ustoličena kot klavnica, v kateri visi falus čisto posebej kot »krvava cunja«.

Lacanovski diskurz poziva ponižno uho plaho in spoštljivo. Da bi ga zasačili, vzravnajmo to ponižno uho in ne bojmo se vulgarnosti. Tako bomo dognali, da objekt a*, ta »propadli ostanek označevalnega zaveriženja«, ni nič drugega kot abstraktna metafora nekega banalnega empiričnega govna. Mali a je zgolj kupček iztrebkov. Naj so še tako ohlapne, omogočajo karakteristike — ki jih Lacan pripiše temu objektu, njegovo uvrstitev med tisto, kar običajni psihoanalitik naziva analni objekt — brezpomembno oporo pulzije, ki mora biti kot taka obvladana. Vendar Lacan v primerjavi z akademizmom napreduje na zanimiv način, ker ta mali a oziroma ta velika provizija pokriva vse, kar je »povezano s telesom«, se pravi tako kot govno tudi prsi, pogled ali glas.² Da bi razumelo ta prefinjen koncept, bi občinstvu zadostovalo, da se zave svojega načina eksistence za gospodarja. Občinstvo je za gospodarja neke vrste odpadek njegove besede, homogena in brezvredna stvar, ki jo ta po svoji volji manipulira.³

Bolj splošno se zdi, da si Lacan konkretnega ne predstavlja drugače, ker se konkretno ne more povrniti v sholastični diskurz drugače kot v nepovratni obliki kravjeka (la bouse).⁴ O tem zadnjem konceptu bi bilo mogoče reči v tonu Jacquesa-Alaina Millerja, da kot tak ni omenjen nikjer v sistemu, vendar pa ni zato nič manj vseprisoten. Če je objekt a tisto, kar ostane zunaj simboličnega, je obratno kravjek indic realnosti v lacanovskem diskurzu.

* L'objekt a; zgoraj smo si ga drznili prevesti. (Prip. prev.)

² Lacan to izrecno pove na primer v tekstu, naslovljenem »Sur l'expérience de la passe«, objavljenem v *Ornicarju?*, št. 12/13.

³ Spominjam se, da so nas kolektivno psovali z mrtvorojenim detetom.

⁴ Od tod se potrjuje vzdevek, s katerim smo ga reklamirali: diabolčni doktor Mabuse (Mojkravjek).

Kot podčrtuje Jacques-Alain Miller, brska psihoanaliza po smetišču logike.⁵ Oziroma Lacan opredeljuje psihoanalizo kot dialektiko nesnage: Človek postavlja sebe vsaj v očeh psihoanalitika na mesto nesnage. Psihoanalitik ima dobre razloge, da se tega zaveda, ker tudi samega sebe postavlja na isto mesto. S to sklenjeno nesnago se je treba soočiti, da bi se morda dalo najti nekaj, kar spada k redu realnega.⁶ Lacanovska psihoanaliza, brezploden filozofski projekt recipročnosti zavesti, pragmatično substituirala spoznanje nesnage z nesnago.

Kako naj bi bilo drugače, ko pa je človek sam odpadek? Takšno je glavno odkritje analize: »Sama bit človeka je tista, ki se uvršča med odpadke...«⁷ Ker je sfera odpadka v določeni meri druga plat sfere označevalca, sta obe sferi skoraj brezmejni. »Civilizacija je odpadek, cloaca maxima«⁸ To ni vse: človek razpenja v kozmos v istem ritmu kot mrežo znanstvenih simbolov mrežo svoje kanalizacije.⁹ Človek ni nič v ogromnosti univerzula, o cmeravec Pascal, je drekač. V tem je Lacan človek, kot je Napoleon isto rekel o Goetheju, ko je želel slaviti redko koincidenco eksistence z esenco. Seksualnega razmerja ni tudi zaradi tega, ker je človek drekač; k temu se bomo še povrnili.

Temeljno vprašanje, ki ga Lacan postavlja našemu tesnobnemu pre-mišljanju, je, kaj preostane. Se pravi, kaj preostane po operaciji označevalca? Žal ne mnogo: povedati je treba, da ostane samo ostanek, se pravi odpadek, oziroma ne ostane drugega kot manko. »Meso za žrtje, enakovredno njegovemu ekskrementu,« kot pravi Lacan, ko govori o telesu.¹⁰

Sicer pa označevalec sam ne uide tej pogubni usodi. Po topologiji Moebiusove bande je odpadek, ki je torej njegova hrbtna stran, tudi njegova prednja stran. V tem obratu se črka/pismo (la lettre) sama prikazuje v svoji resnici smeti, kar angleški jezik označuje z homofonijo: »A letter, a litter«¹¹. Toda, kaj reči o označencu? Pomen je zlasti tisto, kar pada ali beži. »Smisel smisla v moji praksi se zapopade (Begriff) s tistim, pred čemer beži; se pravi, kot da teče iz soda in je pri tem ne popiha. Zato ker teče (v smislu sod), ima kak diskurz svoj smisel, se pravi smisel ima zato, ker je nemogoče preračunati njegove učinke.«¹²

⁵ »Théorie de la langue«.

⁶ Seminar, 16. marca 1976, **Ornicar?**, št. 9.

⁷ **Écrits**, »Du traitement possible de la psychose«.

⁸ **Scilicet**, št. 6/7.

⁹ »Brezkončna prostranstva so zbledela za malimi črkami, ki bolj zanesljivo nosijo enačbo univerzuma, in edini glas s pravico odločanja, ki ga lahko dopustijo poleg glasu znanstvenikov, je glas drugih prebivalcev, ki bi mogli nasloviti na nas znake inteligence — s tem tišina teh prostranstev ne bi bila več strašljiva. Sicer pa smo že začeli vanje prazniti svoje smetnjake ter kanimo iz njih narediti tisto jamo za odpadke, ki je stigma »učlovečenja« na planetu vse od predzgodovine. O, paleontolog Teilhard, ste mar pozabili na to?« **Écrits**, »Remarque sur le rapport de Daniel Lagache.«

¹⁰ **Scilicet**, št. 1.

¹¹ **Écrits**, »Le Séminaire sur la Lettre volée«.

¹² **Scilicet**, št. 5.

V tem se izpričuje, da se operacija, v kateri sprejmejo (Angriff) pacienta v analizo, ne razlikuje od operacije navrtanja soda razen tega da je — kot sem že namignil — špaga tisto, kar odteka. Tako se psihoanalitična praksa definira kot neke vrste obrnjeno vodovodno inštalaterstvo, kjer si delavec prizadeva, da bi zagotovil izpraznitev označevalca — ne da bi imel ta angelski kurc* zamašitveno funkcijo v tisti meri, v kateri se uveljavlja zev falusa. Psihoanalitičen akt je v izdelovanju neke luknje.

Toda sklenimo ta klinični vrinek, da preprečimo njegov izliv, in se vrnimo v čisto teorijo, ki zasluži več pozornosti. Če se Lacan ponaša s svojim razlikovanjem med simboličnim, imaginarnim in realnim, se dejansko izkaže, da bi se njegova misel lahko rekonstruirala na podlagi neke druge trojne členitve: govornice, ali bolje povedano, po-tega harmonike, manka, ki iz tega rezultira (predstavljajte si deveto simfonijo, ki bi jo igrali Veseli planšarji), in kravjeka, ki ni v odnosu niti z razločkom niti z mankom, in se izkaže kot ekskluzivna oblika izpolnenosti.

Ko Lacan razglša: »Ni seksualnega razmerja,« dobiva njegovo označevanje svojo moč iz odmevanja otročjih fantazem, ki zanikujejo seksualna razmerja staršev in gredo — to se je dalo videti — tako daleč, da iz matere naredijo devico. Sicer pa je bila ta izjava občutena kot izjava, ki prepoveduje. Na kratko, dozdevna teorija se sklicuje na okultne opore, ki jih nikakor ne želi osvetliti — »v čemer se izkazuje, da teorija prispeva k tančici, ki jo vrže infantilna amnezija na koitus staršev« — kakor umestno pove isti Lacan.¹³

Zakaj ni seksualnega razmerja? Ker ga ni mogoče matematično zapisati. Lahko prelistate Bourbakija,¹⁴ nikjer ne boste našli formaliziranega seksualnega razmerja. Dejansko imamo tukaj zgolj sprevrženo tezo psihoanalitika z vogala, ki vam pojasnjuje, da če se Janezek moti pri seštevanju, je to zato, ker ne more sprejeti koitusa svojih staršev.

Z Lacanom na srečo spreminjamo višino. Banalna nezmožnost/impotenca je povzdignjena, kot se spodobi, v logično nezmožnost.¹⁵ Kajti spodleteli akt je zlasti seksualni akt. Dokaz za to je, da lahko v matičnih knjigah in civilnopravnih arhivih najdete vse akte, ki jih želite in ki vsi na ta ali drug način implicirajo seksualni akt — toda o njem samem ne najdete nobenega sledu.

Če se seksualni akt definira s tem, da je par excellence spodleteli akt, tedaj je psihoanaliza končno postavljena nazaj v svojo os, ter odrešena tete Marije in reda po konceptu, v katerem je »american way of life« hotel določiti njeno mesto. Iz tega je mogoče videti, da seksualni akt, ki bi se lahko zdel na nivoju, ki ga bomo zavajajoče imenovali nivo doži-

* La vidange du signifiant/ce vit d'ange. (Prip. prev.)

¹³ *Ecrits*, »Du traitement possible de la psychose«.

¹⁴ Znan matematik.

¹⁵ *Scilicet*, št. 5.

vetega, zdaj se tudi mi okoriščamo z novim oslovskim mostom obskurantizma z namenom, da bi mu podložili mino, uspel akt, se izkaže kot višek neuspeha in prevare. Ne lajnajo nam več mita o popolnem orgazmu, o katerem Reichov diskurz izrecno precizira, da naj bi se subjekt v njem znebil svojega oklepa — ali je jastog? Vendar je seksualni akt vseskozi neuspešen, naj bo to zaradi namerne impotence, lahkomiselne ejakulacije ali spretne frigidnosti, kar vse iz njega naredi, da ni nič drugega kot mokra petarda, v čemer se anulira farsa tega **Wunsch** oziroma tega **wish**, ki je tisti, ki edini, kadar smo fuč, — kar je nadvse umestno reči — lahko vzpostavlja nek način uspešnosti. Ta uspeh je treba vzeti dobesedno oziroma kot tisto označevalno kombinacijo, s pomočjo katere jo subjekt zagode zakonu Drugega, za kar se nam zdi beseda potrpežljivost boljša: saj iz tega sledi, da se subjekt na divanu — za katerega je predvsem značilno, da je na njem zavržen seksualni akt — naredi za pacienta.

Med fantazmami, ki so povezane z namišljenim psihoanalitikom, ni najmanjša fantazma kastratorja. Lacan se ne odreče mahanju s to grožnjo,¹⁶ tembolj ker sama njegova koncepcija nezavednega tvori neko metaforo kastracije, s tem da iz človeka dela impotentnega možica, manipuliranega v transcendentnem sistemu. Lacan poučuje radikalno kastracijo in jo z isto potezo prakticira. Svojim poslušalcem, ki obenem zvejo za svojo intelektualno ničnost (bodimo jasni — svojo neumnost), ne pušča drugega kot en izhod: da se mu predajo v zdravljenje za nedoločen čas. Lacan, kakor smo videli, razlaga svojemu pristašu, da nima ničesar in da bo vse, kar bi lahko imel, tisto, kar mu bo dal Lacan — toda Lacan mu ničesar ne da. Lacanovec živi v tesnobi. Na vsakem zavoju teoretskega diskurza, blizu Fregejeve ničle, pri Heglovem niču oziroma v senci svojega lastnega magičnega falusa, preži oče Lacan s svojimi reznimi škarjami.

Seksualnega razmerja ne more biti iz dobrega razloga: ker ni več falusa, ker je bil podvržen učinku reza označevalca in ne more več izpolnjevati svoje logične funkcije kopule. Vendar pa ima mojster v rezervi fantastični falos. V svojih zadnjih seminarjih gre Lacan indirektno — treba je povedati, precej puhlo, po ovinku —¹⁷ tako daleč, da razkazuje svoj voz: »Moj voz je tisto, s čimer se izključno uvaja realno kot tako. Ne delajte si skrbi, to ne seže tako daleč, jaz sem edini, ki ga lahko rabim.«¹⁸ Seveda se razume, da Lacan tukaj postavlja zidovje prepovedi. Citirajmo tudi to razgaljujočo se izjavo,

¹⁶ Tovariš Lacan je v dneh, ki so sledili maju 1968. leta postavil svoj cirkuški šotor med drevjem Vincennesa, na eksperimentalni univerzi. Kot se spodobi, so ga nekoliko izžvižgali. Padle so tudi žalitve. Poklical je torej enega od rogoviležev: »Ah! Radi imate šalo. No, prav, je šala, ki ni smešna: to je kastracija.« Moram reči, da je ta beseda imela svoj učinek. Ker se je Lacan čutil ogroženega, se je refleksno zatekel k arhaičnemu svarilu.

¹⁷ Verjetno bi bilo treba zamenjati ovinek s konceptom **mehurja**, ki ga je Lacan povzdignil v tekstu z naslovom »L'Etourdit«: »Če lahko tukaj imaginarni mehur pomaga falični transinfinitizaciji...« **Scilicet**, št. 4.

¹⁸ Séminaire, 11. maja 1976, **Ornicar?**, št. 11.

ne da bi jo komentirali, in s tem sledimo gospodarjevi zahtevi: »Vabim vas, da zavržete hipoteze in da ste ob tej priliki dovolj neumni, da si ne postavljate vprašanj glede rabe mojega vozla. Ne bo vam služil, da bi šli dalj kot do tja, od koder izhaja, se pravi iz analitičnega izkustva. Iz njega polaga račun. Tu je njegova cena.«¹⁹

Nehajmo torej segati po vozlu, kar pomeni otročje spodbijati nek monopol, ki je monopol gospodarja. Gospodar še posvari: »Če boste manipulirali z majhnim vozlom, vam to ne bo dalo ničesar od potlačenega, kajti to potlačeno je luknja.«²⁰ Gospodar vozla pojasnjuje, da se je treba tembolj upirati skušnjavi, da bi spuščali vozle skozi luknje, ker ni »luknja nič pomembnega.«²¹

To vse je koherentno z glavno točko doktrine — treba je, da je en Eden, ki ni podvržen zakonu kastracije, da bi ga vsilil drugim: »Potreben je vsaj eden.« pravi Lacan. Bodimo tako ljubeznivi in ga popravimo, saj očitno hoče reči: potreben je eden in samo eden, in ta se žrtvuje, da igra to nevhvaležno vlogo, ki jo zahteva struktura. Tudi tu moramo računati z mero tistega, kar nam odkriva vozle, boromejski vozle, da odkrito povemo, se pravi, da »se funkcija tega plus-enege specificira kot takšna. Črtajte ta plus-eden in ni več niza — samo zaradi sekcije tega enega-med-drugimi; drugi se osvobodijo, vsak kot eden. To bi lahko bil način, da začutimo, da Eden ni številka kljub temu, da je zaporedje števil sestavljeno iz enojk.«²²

Toda namesto tega da razvozljavamo vozle, lahko tukaj odstranimo tretji olupek čebule: Lacan se pokaže kot oče primitivne horde. Tukaj je potreben napor domišljije, ali bolje tu se transcendirajo red imaginarnega. Kajti, kako je mogoče v tem dandyju, tem starem gizdalinu, tem človečku kot iz škatlice, ki ga povrh tega označuje ekstremna izumetničenost govornice, videti tisto vrsto gorile, o kateri govori Darwin? To je tisto, transfer.

Takšen je torej zakon: vsi skopljeni razen Enege. Ta zakon normalno velja v reviji **Scilicet**, v kateri ima samo Lacan pravico do podpisovanja. Oče Lacan kastrira sinove njihovih imen, spodbuja jih, da se znebijo neumnega predsodka intelektualne lastnine, poziva jih k ponižnosti, ki jo zahteva opravljanje psihoanalize: psihoanalitik mora pristati na to, da »se reducira, sebe in svoje ime, na kakršen koli označevalec,«²³ se pravi na kravjek. Z izjemo »Enege več« ali »Enege samega« nimajo pripadniki te horde nobenega vzroka, da bi se individualizirali, ker niso nič drugega kot indiferentna podlaga transfera po eni strani, in po drugi strani ponavljalci resnice — sekundarna usta ali sekundarni anusi Lacana. Lacan bi rade volje o svoji šoli rekel,

¹⁹ Séminaire, 17. december 1974, **Ornicar?**, št. 2.

²⁰ Séminaire, 14. januarja 1975, **Ornicar?**, št. 3.

²¹ Séminaire, 11. januarja 1978, **Ornicar?**, št. 14.

²² Séminaire, 17. decembra 1974.

²³ To lepo demonstracijo je mogoče najti v prvi številki **Sciliceta**, kjer Lacan povrh tega sugerira naslednjo adaptacijo Rohanove devize: »Freud ne morem biti, samo psihoanalitik nočem biti, Lacan sem.«

da je njegov lastni kravjek; toda v tem ne bi smeli videti afirmacije prevelikega prezira, kajti za Lacana je samoumevno, da je njegov drek avtentična, četudi drugovrstna oblika njegove vzvišene produkcije. Analitik, ki se kot človek sam vzdiguje nad »konstitutivnim propadanjem«,²⁴ je prav tako drek, kot analitik.²⁵ Lacan torej lahko omeinja to »skromnost, ki nas obvezuje«²⁶ — »nas« zgoj zaradi vljudnosti, — ker ne zaobsega Enega. Tukaj bi bilo mogoče formulirati neko varianto zakona: **skromni vsi razen mene**. In citirati Ubuja: »Bodimo bolj skromni, gospod. Sicer pa tukaj ne vidim nobenega velikega človeka razen sebe.«²⁷

Slavno Lacanovo ime je neizbrisno. Če bi bilo potlačeno, bi se zanesljivo vračalo nazaj. »Ne bom tukaj spominjal tistega, kar rezultira tam, kjer gre nekemu simboličnemu sistemu za biti udeležen na tem, da se ga govori iz tega, da se v njem nastani neka Verwerfung: se pravi zavrženje elementa, ki mu je substancialen. Ta formula je vogelni kamen mojega poučevanja; ponovno se pojavi v realnem. In glejte, to je tisto, kar se je v psihoanalitičnem diskurzu zgodilo z mojim imenom, in zato je nemogoče, da bi umaknil svojo signaturo...«²⁸

Druga imena gotovo niso substancialni elementi, so medsebojno zamenljiva, brezpomembna. Na tem mestu je mogoče lacanovsko rezoniranje verjetno zagrabit za njegovo šibko točko. Če bi bil Lacan edini, ki piše kot Lacan, bi res ne bil potreben njegov podpis in bi ga kljub temu prepoznali. Toda predstavljajte si, da kakšen brezbožnež posnema gospodarja, saj ni nič bolj enostavnega. Tedaj bi ne bilo več mogoče razlikovati njegovega genialnega prispevka od vsega, kar pač tako pride, se pravi od tistega, za kar sam ljubeznivo pravi, da spada na smetišče. Od bistvenega bi Lacan postal povprečnež — kar bi, odkrito rečeno, povzročilo padec njegovega sistema.

Lacan je edino ime, ker je veliki Označevalec, za katerega je značilna skladno s Saussurovo lekcijo, njegova samovoljnost; je gospodar smisla kakor tudi nesmisla, daje smisel ali ga spet umakne, kakor se mu zdi. To mu omogoča, da piše o tistih, ki mislijo, da se lahko igrajo z označencem in so žrtve »iluzije, da mislijo karkoli pač, kar bi bilo več vredno od piškavega oreha«.²⁹ Prazen nič — zagrabilam za to besedico — Jacques Lacan. Ali je upala, da se mi bo izmuznila? Če ni, zakaj neki bi ji ne dal vse njene daljnosežnosti? Piškavi oreh, se pravi tisto, kar se doktrinizira zunaj onega, kar smo poimenovali **l'A-Lacan** ali kar bi tudi lahko imenovali, da bi začrtali paralelo z jezikom (la

²⁴ K tej temi prim. na primer »Proposition« k organizaciji lacanovske šole. **Scilicet**, 2/3.

²⁵ Glej **Le Séminaire**, knjiga XI: Lacan razlaga, da pacient daruje svojo osebo analitiku in s tem ponuja nek drek.

²⁶ **Scilicet**, št. 1.

²⁷ **Ubu Cocu**, prvo dejanje, prvi prizor.

²⁸ **Scilicet**, št. 1.

²⁹ Predgovor k **Ecrits** v žepni izdaji.

langue),* **lalacan**, je diskurz klobasača, ki se definira po tem, da je brez uges. Navedimo njegovo formulo:

$$\frac{L}{a} \rightarrow \sqrt{0}$$

Se pravi: to kar iztuhta klobasač, ki si prizadeva negirati Lacana, pa ni niti vreden, da bi se ga zaprežilo, velja manj kot nič. Kar tudi pomeni, da piškav oreh predstavlja nepremagljivo oviro pluralizmu, ki ga naivno zahtevajo v instituciji. Kako bi lahko v lacanovski šoli obstojalo nekaj drugega, kar bi imelo neko vrednost, razen tistega, kar prihaja od Lacana?³⁰

»Lacan vzbuja strah,« opaža s slastnim srhom povprečni učenec; svojega poslušalca primora, da mu sledi v labirint njegovih prerokb — kar imenujejo na turističnih prospektih »mimohodi označevalca« — da bi mu vsilil resnico. Kajti groza je nujno na koncu poti, s čemer ostajamo na področju filma; na četrti čebulni lupini prepoznamo grofa Drakulo, ki skozi omenjene mimohode označevalca ne vleče nedolžnih potnikov na svoj grad groze zato, da bi tam opravljal transmisijo znanja, temveč zaradi transfuzije krvi v svojo korist.

Lacanov sadizem bi se lahko zdel čisto teoretičen v tisti meri, kolikor se predvsem nanaša na označevanje. Lacan se znaša nad označencem s takšnim besom, da se celo lahko vprašaš, ali se mu označenec ni na kak misteriozen način zameril. Seveda, če sodimo po nekaterih reakcijah, se zdi, da je označencu začelo morebiti takšno ravnanje ugajati. Zaradi človeškega spoštovanja vseeno ne bi smeli pristati na to znašanje nad njimi.³¹

Peta čebulna lupina nosi torej podobo **mučitelja označenca**. Lacan obžaluje, kot smo že omenili, da ni iznašel neke nove perverzije. Naj bo brez skrbi: trpinčenje označenca ni kar tako. In v zvezi s tem vidimo pomen seminarja, ki je bil vse do sedaj nezabeležen. Seminar je dejansko seansa »dominacije«, kjer fascinirana voyeuristična publika prisostvuje fanatični kopulaciji, o kateri daje saussurjevski aloritem zgolj slabotno idejo.

$$\frac{S}{s}$$

Ne zadošča, da bi izrazil tisti »ti uživaš, umazanec«, ki je »inter-dit« (»pre/vmes-povedan«), se pravi med besedami manifestnega diskurza naslovljen na brezmejno poteptanega označenca. Lacan je blagohotno priznal upravičenost analize, v kateri Sartre razlaga, kako si sadist prizadeva, da drugega oropa njegove svobode z namenom, da bi ga

* Lalangue, jezik. (Prip. prev.)

³⁰ To kvazileninistično argumentacijo je razvil zlasti Charles Melman.

³¹ Sicer pa nekateri delijo skrb z nami, saj so pred kratkim ustanovili **Association pour la Défense et la Promotion du Signifié** (Društvo za varstvo in napredek označenca). Za vse informacije se obrnite na naslov: 5, rue de Lille, 75007, Paris.

zreduciral na inertno meso. Saj je on sam tisti, ki si prav tako prizadeva iztrgati označencu njegov pomen in za to uporablja to nevarno orodje — črko. Črka ubija, opominja Lacan, zato naj nas ne preseneti, če duh zaradi tega trpi.

Takšen odnos do označenca je seveda dejansko indic velike motnje, in Lacanov sadizem se ne omeji na »père/očetovo/verzijo« lingvističnega strukturalizma. V njegovih spisih mrgoli teles, ki jih biča govornica, subjektov, ki jih je simbolično razčvetverilo, ki jih graf vleče na vse štiri strani, ki jih lomače krivijo, ki jim je vžgana algebra fantazme. Naj nas ne preseneti, če je konceptualna inovacija, ki je posvetila učenca-gospodarja, izposojena iz kirurgije: šiv;³² s tem je razumljivo, da ta šiv ničesar ne šiva, ker ni mogoče zašiti zevi oziroma ker se sublimacija sadizma v lacanovstvu izjalovi.

Ta sadizem se poskuša potuhniti v identifikacijo z usodo, ki je, kot se ve, vselej pogubna. Lacan je ne poskuša razjasniti — to je najmanj, kar je mogoče reči — kot to počne ta ubogi Freud, ki je še žrtev humanizma. Izhajajoč iz obskurnih in tveganih razglabljanj o tem edinem dejstvu, pade obsodba Drugega — zapreženje. Lacanovska interpretacija, nekaj takega ne obstoji, si navzame videz razsodbe ali oraklja. En primer: »Jaz sem goljuf življenja, pravi štiriletni fantek, in se stisne v naročje svoje roditeljice pred svojim očetom, ki mu je na vprašanje, »zakaj me opazuješ?« ravnokar odgovoril: »Lep si.« In oče v tem ni prepoznal (kljub temu, da mu je otrok med tem intervalom hlinil, kakor da je izgubil sebično nagnjenje tistega dne, ko je spregovoril) brezizhodnosti, v kateri sam poskuša zavesti Drugega tako, da igra mrtveca. Naj me oče, ki mi je to povedal, od tod sliši ali ne.«³³ Dvomljivo je, če je zaskrbljenemu očetu po tem nenadnem nagovoru postalo jasno in če je kakor koli lahko našel kak izhod iz slepe ulice Drugega, kamor ga ravno ta nagovor zapira. Potem, ko je Lacan izrekel stavek, ki je prav tako dvoumen kot Pitijini stavki, se je zadovoljil z nečem: Blagor tistemu, ki dobro sliši! Toda naj si oče zapomni: če ni slišal, kot bi bilo treba, toliko slabše zanj; prepričan je lahko o vsaj eni stvari, da bo to drago plačal.

Kajti lacanovski sadizem si poskuša nadeti krinko neke logike, katere nekonsistenca razkrije, da nima nobene druge funkcije. Ker ve za neizprosnost strukture, si Lacan lahko dovoli, da zagradi subjekt s ščipalkami označevalca in ga pripne v nek kotiček svoje sheme, med O in O'. Citiram: »Zakaj O in O'? Ker je neka majhna deklica ... nekega dne rekla to lepo besedo: »Ah, ne mislite, da bo vse moje življenje potekalo med O in O'« Ubožica! Tvoje življenje bo kakor življenje vsakogar, seveda potekalo med O in O'.«³⁴

³² Jacques-Alain Miller, »La Suture«, *Cahiers pour l'analyse*, št. 1; slov. prev.: Siv, Problemi-Razprave, 192—193, 1979.

³³ Scilicet, št. 1.

³⁴ *Le Séminaire*, 1. knjiga.

To je tista govornica, ki jo pričakuješ od psihoanalitika; da ne osladi pilule, da zlomi njeno lupino: ti majhen napihnjen drekač, ne začenjaj si delati iluzij, med O in O', bo potekalo tvoje pasje življenje. Častna beseda Drugega.

IV.

Terapevtika najslabšega

... ali slabše.

J. LACAN

Pesimizem spada k pravicam filozofa. Toda Schopenhauer ni sprejemal v ordinacijo. Odkar je bilo ugotovljeno, da življenje ni za živeti, se postavlja vprašanje, kako ga živeti nekoliko manj slabo. Lacan se izmakne temu mnenju zdrave pameti, ker ima kliente. Sprejema jih ljubeznivo: Vam gre slabo? Kako imate prav! Doktor se mora delno zahvaliti za svoj uspeh tej vrsti demagogije. Njegova doktrina omogoča nevrotiku misliti, da ima prav, in res je nevrotiku veliko do tega, da ima prav. Kar zadeva na primer seksualno razmerje, ga nevrotik težko prizna: ko zve, da ga ni, je zelo zadovoljen, kajti o tem je bil od nekdanj prepričan.

Tisto, kar se doktrinira od Lacana — ta »od« je treba tukaj razumeti v pomenu latinskega *de*; *de minimis non curat praetor* (prevedite: župnik ne posoja nepomembnim) — je najprej ugotovitev, da nevrotik ni bebal; ni bebal, saj zavrne mešetarjenje s svojo kastracijo v zameno z užitkom Drugega, ker ve, da ta Drugi ne obstoji (ker ob-stoji, ek-siste),* in če bi obstojal, bi terjal svojo kastracijo.

V bolnici pred nami je človek, ki se pritožuje nad »vsiljenimi besedami«; tisto govori v njegovi glavi, tisto reče kar koli, ne da bi on mogel kaj zato.¹ Lacan se takoj navduši: nikoli ni imel boljšega partnerja; skoraj bi bil tega bolnika povabil, naj takoj pride v njegovo šolo, da zasede najvišje funkcije, saj je očitno mnogo bolj pаметen kot ta ali oni, ki velja za normalnega, kajti dobro presoja domet Lacanovega poučevanja, da je beseda nek »parazit« »oblika raka, za katerim človek boleha.«² Sredi vseh tistih, ki si kljub očitnosti ne pridejo na jasno, da jim je njihove besede vsilil Lacan, ki pravi, da so njegovi ukazi od Drugega, je ta norec podoben treznemu človeku, ki je zašel na popivanje.

Tisti, ki prikazuje slone, seveda lahko predstavlja bolnike. Lacan rad nastopa kot krotilec norcev. Res lepa reklama za rafinirano občinstvo: Drugi ali veliki Označevalec proti človeški zveri. Kri (sang) bo tekla — oprostite, reči hočem smisel (sens). Berimo v rubriki za spektakle v reviji **Ornicar**?³ odlično reportažo Jacquesa-Alaina Millerja, ki nam

* Ker ob-stoji, je torej **ob** svoje stanje. (Prip. prev.)

¹ Séminaire, 17. februarja 1976, **Ornicar**?, št. 8.

² **Ibid.**

³ St. 10: »Enseignements de la présentation de malades.«

v začetni opombi opisuje vzdušje, da nikoli ne zasede svojega naslonjača v orkestru, ne da bi ga prevzelo čustvo sakralne groze: »Nek človek, bolnik, nesrečnik« bo srečal, »ne da bi vedel, neko figuro svoje usode; eno uro, dve polni uri ga bodo poslušali, spraševali, sondirali, manevrirali, navsezadnje ocenili, in nekaj besed, ki bodo prišle iz Lacanovih ust, bo imelo na tehtnici njihove usode veliko težo, to čuti vsak«. Lacan, to je bilo znano, ni zdravnik: je figura Usode — in več kot kak sodnik (juge), od je zakonito merilo (jauge).

In tukaj brez opozorila na nevarnost preide cirkus v grško tragedijo. Občinstvo igra vlogo zbora in je, dodaja komentator, »neumno po funkciji«⁴ ker želi biti prevzeto, ker hoče biti presenečeno, ko pa pravzaprav ni nobenega suspenza. Ta okoliščina, tu je taka beseda čisto na mestu, je fatalna. Ne da bi tvegala kot kak torero, bo Lacan zabodel svojo označevalno puščico. On ne formulira kake diagnoze, pač pa vrže izrek. In kakšen je »najbolj nepreklicen izrek«? Pisec kronike stavi tisoč (en mille/en miller) proti ena, da ne boste ugabili: »Toda saj je normalen!«

Kajti resnično vprašanje je: »Kako je mogoče ne biti neumen?« Kako je mogoče stremeti k neki taki singularnosti, ko pa vendar gospodar žrtvuje samega sebe, da osebno predstavlja prekletstvo naše situacije? Kdo je torej toliko odtujen, da si drzne meniti, da ga »lacanovska psihoza« ne zadeva, oziroma da ga ne zadeva »tisto kar govori v meni«, ki ni simptom v banalnem smislu, temveč direkten učinek strukture? V parafizikalnem stilu, ki je tukaj na mestu, ni mogoče boljše povedati, kot je to storil komentator: »Kako si lahko mislimo, da smo avtorji svojih misli?« — Res je, da to vprašanje, če ga apliciramo na samega komentatorja, presune s svojo intenzivnostjo. »Kakšna sprevrženost nas sili, da spregledamo, da smo lutke nekega diskurza, katerega sintaksa obstoji pred vsakim subjektivnim vpisom? To je ksenopatija, ki je normalna. Nek subjekt, za katerega Drugi ni več zastrt, je gotovo izven dosega naših imaginativnih mahinacij.« In, bomo dodali, pod vplivom tega nepremagljivega diskurza, s kakšnim škandaloznim sprevrženjem, oziroma s kakšnimi imaginativnimi oziroma realnimi mahinacijami lahko Jacques-Alain Miller uzurpira svoje funkcije glavnega učenca v lacanovski šoli, namesto da bi v bolnici Henri-Rousselle zamenjal tega avtentičnega ksenopata, ki je sprejel mnogo bolje kot on sporočilo gospodarja, in ki s čisto drugo iskrenostjo žrtvuje zakonu Drugega?

»Psihoza je poskus strogosti,« upravičeno omenja Lacan.⁵ Bolje bi bilo reči, da je lacanovska strogost poskus psihoze. Na vsak način

⁴ Lacan ga ne reši tega padca, ugotavlja Jacques-Alain Miller na liniji posebnega razmerja do resnice, ki smo ga že analizirali. Dodajam, da sem imel priložnost srečati Jacquesa-Alaina Millerja pred kakimi petnajstimi leti in je name naredil vtis (l'effet) (strukture?) nekega človeka, ki je zelo inteligenčen. Če bi bil odrešen svoje obveznosti do norosti, bi se nedvomno strinjal z našo formulacijo, da občinstvo čofota po **kravjeku**.

⁵ **Scilicet**, št. 6.

je resnični bolnik tisti terapevt, ki si prizadeva ozdraviti učinek strukture, medtem ko je bolnik sam našel izhod — svojo bolezen. Tudi tu se je še enkrat treba izogibati »norosti razumevanja«. Zasluga Lacana je, da »ničesar ne razume«, kar se zdi Millerju nadvse očarljivo, njemu, ki se mu zaradi poklicne deformacije ne uspe vedno izogniti pastem razumevanja. In če je Lacan zdravnik brez primere, je to zaradi tega, ker pravi, naj mu predstavijo kakršen koli primer, približno tisto, kar bi povedal špecerist z vogala: »Ta tip tu je hudičevo prismuknjen«. Vendar ne da bi se pred tem odpovedal svoji domnevni krotiteljski kompetentnosti, kar poveča komični učinek: »Na koncu zdravnik postavi vprašanje, ki mu ga narekuje zakon in človečnost: 'Ali je nevaren za svojo ženo?'... 'Ne, odgovori Lacan, ki mu struktura daje gotovost, 'nevaren je zase'. Kako bi to, da 'mu struktura daje gotovost', razveselilo Molièra. Toda jaz sam bi na ženinem mestu ne bil miren.«⁶

Jacques-Alain Miller razlaga, kako Lacan prikazuje kak »smisel« tako, da ga takoj spet rokohitrsko skrije s pomočjo hokuspokus tehnike: »Toda nenavadno,⁷ v trenutku, ko se ta smisel zagradi, zamrzuje, je že suspendiran, postane neko vprašanje, se obrača k referenci, ki ga inspirira, postavlja jo pod vprašaj, jo razveljavlja.« Nikoli se ne bo žele smisla razmazal po rezinah označevalca. Na srečo Roland Barthes ne pride v bolnico malicat.

Na kratko, kakor v seminarju je fascinirano in osuplo občinstvo zmeraj v pričakovanju, ki zanesljivo ne bo razočarano: »Tisto, kar je govoril bolnik, nam je bila enigma, in pričakovali smo, da se nam bo dešifrirala. Zdaj pa je samo dešifriranje postalo enigma — — — Vendar se označenec lacanovskega diskurza strne v maloštevilnih besedah: **izgubljen je**. Sicer pa se občinstvo vselej navsezadnje da prepričati, »da je neumestno imeti upanje«. Imeti upanje, kakor je že rekel Celine, to je čista norost: »Pogosto je zadnje Lacanovo vprašanje svojemu bolniku naslednje: 'In kakšna, menite, da bo prihodnost?' Neka mlada paranoičarka je odgovorila, da je prepričana, da je bil list obrnjen, da bo šlo vse bolje in bolje in Lacan se je strinjal. Komaj je pokazala pete, je navrgel: »Slaba ji prede, ne bo se izvlekla.«

Preostane samo razporejanje teh nesrečnežev po kaprici lacanovske topologije oziroma njihova napotitev v dve kategoriji, glede na tale enostaven kriterij: tisto govori ali tisto ne govori. Tu na primer je eden, ki je odpadek Drugega, saj je brez prestanka izpostavljen žalitvam: »Brez omahovanja ga identificirajo z odpadkom, on je gnoj, in gotovo dobiva svojo subjektivno konsistenco v tej neizpodbitni gotovosti.« Sicer pa, kje jo dobiti drugje? Občinstvo bi iz »pro-

⁶ Opozorili bomo na razliko med oholostjo psihoanalitika in opreznostjo policaja: »Kaj če bi povzročil nov zločin? Tega ne verjamem... Navsezadnje je predvsem nevaren za samega sebe... Toda komisar je še naprej okleval. Ali je imel prav, da je bil tako prepričan v samega sebe?« Georges Simenon, **Maigret et le tueur**.

⁷ Ne morem si kaj, da ne naglasim tega »nenavadno«...

pada,« v katerega je padlo, težko opazilo kako drugo rešitev. In ali Jacques Alain-Miller ne govori z vednostjo zadeve (podčrtajmo to zadnjo besedo), ko po Lacanu pripominja, da ima ta pozicija to prednost, da je »nepotopljiva«?

In končno so še takšni, ki jih pošljejo policijske postaje, za katere je »bistveno« vprašanje prognosticiranja razvoja bolezni. Bistveno, toda brez vsake težavnosti. Za čem trpijo? Da niso dovolj vpisani v nek diskurz, se pravi, da niso resnično nori. Tisti, ki »jih ni primerno zagrabilo simbolično...«, so zaradi tega v stanju oklevanja, nekonsistentnosti, tako da najbolj pogosto ne pride v poštev, da bi lahko upali na izboljšanje«. Ni jih zagrabilo simbolično, ujame jih policija; tisto govori ali tisto ne govori, izbor obstoji med zapreženjem (coup de barre) in udarcem (coup de matraque) policajevega pendreka. Saj je simbolično policija drugega, in policija ni nič drugega kot zavrnjeno simbolično, ki se vrača v realno.

»Ne zagovarjam prezentiranja bolnikov,« hinavsko piše Miller, »prikazujem Lacanovo prezentiranje.« V teh krogih radi razlagajo, da Lacanovo prezentiranje ni primerljivo z nobenim drugim, in to naj bi ga opravičevalo. Ta teza, to smo lahko ugotovili, je v določeni meri točna. Lacanovsko prezentiranje vsekakor ni originalno brez precedensa, ker mu je mogoče najti predhodnika v delu Alfreda Jarryja. Eminenten klinik, oče Ubu, postavi svojemu pacientu to vprašanje, ki izrečeno v Lacanovih ustih ne bi posebno presenetilo: »Ali sem rogonosec?« — »Av!« odgovori nesrečnik, ki so ga ravnokar zgrabili kifeljci in katerega »tisto govori« je bilo torej reducirano na označevalec bolečine. Zdravnik, ki je vzel to oslabeledost funkcije govornice na znanje, je podal svojo diagnozo — svojo sodbo: »Ne more odgovoriti, ker je padel na glavo. Njegovi možgani so se verjetno poškodovali v zavoju Broca, iz katerega izhaja sposobnost govorjenja. Ta zavoj je tretji frontalni zavoj na levi blizu vhoda. Vprašajte pri vratarju... Za gospoda se ne da nič narediti.«⁸

S Freudom je psihoanaliza začela z nečim, kar ne funkcioniira. S spoštovanjem do tistega, ki je na nek način naš gostitelj, pokažimo dobeseden primer paralizirane histeričarke. To neko stvar, ki ne funkcioniira, poskuša psihoanaliza urediti. Lacan s prezirom motri to arhaično stopnjo. O Freudu izjavlja čisto neimpresioniran, da je bil »majhen zdravnik, ki je počel za takoimenovano ozdravitev, ki pa ni segla daleč, kar je mogel.«⁹ Kaj je ozdravitev? »Realizacija subjekta z neko besedo, ki prihaja od drugod in ki gre skozenj.«¹⁰

Toda ta beseda je, kakor vemo, rak za človeka. Na kratko, »življenje se noče ozdraviti,«¹¹ je po naravi bolano, in najbolj pametno bi bilo, da bi ga pustili na miru.

⁸ Ubu cocu.

⁹ Séminaire du 11 janvier 1977, *Ornicar?*, št. 14.

¹⁰ *Le Séminaire*, knjiga II.

¹¹ *Ibid.*

Psihiater predstavi študentom lepega shizofrenika: že deset let nobene besede. Shizo, že nekoliko sit svoje vloge neinteligentneža, zagodrnja: »Kaj želite, da rečem?« Če bi bil Lacan tistega dne dežuren, si lahko mislimo, kakšen triumf bi požel. Kaj hočete, da rečem, kar bi ne bil diskurz Drugega bi poudaril, in hvalil neumnemu občinstvu ta model lucidnosti. Torej na vsak način vsaj eden, ki je bil na svojo odgovornost po lacanovsko pozdravljen.

Ko se njegov diskurz izčrpa, se Lacan zateče k hvaljenju orientalske modrosti, ki priporoča molk. Svojo simpatijo do budistične zapovedi, ki priporoča lajanje, vsaj razkazuje: »Tisto, kar je najboljše v budizmu, je zen, in zen, ta sestoji iz tega, da ti odgovorijo z laježem, moj prijateljček. To je tisto, kar je najboljše, ko želiš priti iz te peklenške zadeve, kot je govoril Freud.«¹² Na ta način se je mogoče rešiti nezavednega, kajti živali, ki ne govorijo, so rešene prekletstva. »Kaj morem storiti, kaj lahko upam?« je spraševal Kant po srednjeveški eksegezi. Lacan končno prinaša edini odgovor, ki velja: **lajati**.

Lacan gre dlje od Freuda, ki je kot majhen zdravnik hotel zdraviti. Analitično izkustvo pa je »sicer precej nizkotno«,¹³ pravi Lacan nakremžen, in nizkotnost psihoanalize je priljubljena tema učenca-gospodarja, ki morebiti dolguje svojo pozicijo temu, da je dobro pazil, da se ji ni preveč približal. »Ali se bo analitik izmaknil nizkotni usodi, na katero ga navaja njegova funkcija?«¹⁴ To vprašanje, s katerim Jacques-Alain Miller otvarja svoje poučevnaje, je vredno romana v nadaljevanjih, toda tudi tu manjka suspenz. Analitik ne more biti nihče drug, kot proizvajalec kravjekov, ki se loči od drugih obrtnikov po tem, da se navsezadnje združi s svojim materialom.

Lacan se je torej posvetil bolj vzvišeni nalogi: začrtal je zemljevid nezavednega, zato je upravičeno ponosen: »Nezavedno torej ni od Freuda, to že moram povedati, je od Lacana.«¹⁵ Ta trditev je popolnoma neizpodbitna v toliko, kolikor nezavedno pri Lacanu — to je treba povedati — nima nič opraviti s Freudovim nezavednim. Lacan se torej ne ukvarja s temle nevrotikom, ki trpi zaradi tega posebnega simptoma, temveč z nezavednim nasploh, s transcendentnim nezavednim, ki implicira neko nezvedljivo odtujitev — medtem ko je nekemu izkustvu vedno mogoče zoperstaviti kako drugo izkustvo.

Vendar pa iz te teoretične pozicije izhaja — kar bi bilo lahko na prvi pogled presenetljivo — neka terapijka. In v resnici je lacanovska psihoanaliza najbolj normativna, kar je mogoče, le da je nekoliko podrejena posebni normi. »Vsekakor bo vedno slabo,« je nekoč v duhovitem tonu rekel Freud. »Ali **slabše**,« inteligentno dodaja Lacan.

¹² *Le Séminaire*, knjiga XX.

¹³ *Ecrits*, »La chose freudienne«.

¹⁴ Glej *Ornicar?*, št. 1.

¹⁵ Glej *Ornicar?*, št. 9: »Ouverture de la section clinique«. Mimogrede dodajmo, da je treba sloveči aforizem »lastnina je tatvina« pripisati prav tako Lacanu in ne Proudhonu, kot nasploh mislijo.

O alternativni, ki je bila tako natančno določena, lahko Lacan v zvezi s to slabo šalo, ki jo je poimenoval z namenom, da bi podčrtal njenega duha, nadaljuje: »Njeni učinki so morebiti razdejanja — navsezadnje, zakaj ne? Vsak ve, da je zgubljenim, kakor smo, mi — siceršnji pripadniki človeškega rodu, razdejanje tisto najboljše, kar se nam lahko pripeti.«¹⁶ Pisati v dobro na svoj pedenj najslabše (le pire) je tisto, s čemer se zagotavlja im-perij (l'em-pire).

Človek, in to je tisto, k čemer teži zdravljenje, se mora prepustiti prepričati očitnosti, da mora zato, da bi koincidiral s svojo esenco glede na nepopolno naravo, biti tista »bolana žival«, o kateri govori Nietzsche. Bolje je biti bolan ustrezno strukturi kot zdrav zunaj pravil označevalca, kar ne more voditi — kot smo videli — k ničemer drugemu kot k lajanju.

Lacan ve bolje od majhnega Freuda, zakaj gre histeričarki slabo: zato, ker je tisto strukturalno (označevalec, to je tisto, kar povzroča, da tisto ne gre). Z drugimi besedami, če gre, je to prevara: brez prizanesljivosti boste prisiljeni, da se še enkrat vrnete k temu užitku nerazumevanja. Lacan omenja »to simpatično in temeljno eksploatacijo človeka po človeku, in daleč smo od tega da bi videli njen konec, ker je absolutno strukturalna.«¹⁷ Če bi torej ta simpatična eksploatacija sploh kdaj izginila zaradi nedoumljivega čudeža kake kooperativne utopije, bi to bila neka anomalija, ki bi jo bilo treba korigirati, da bi bili fenomeni ponovno spravljani v sklad s strukturo. Kajti struktura je tisto, kar nam preostane od temelja, zato ji ne bomo odrekli spoštovanja.

Absolutno strukturalno... Toda kaj ve Lacan o tem, in kako si lahko dovoli, da v zvezi s takšnim vprašanjem govori v tonu porogljivega dogmatizma, ki je precej nesimpatičen?¹⁸ Nekateri bodo zatrjevali, da ga je lahko razveselilo njegovo lastno poklicno izkustvo.

Strukturalni absolut izključuje relativnost napredka, manjšega zla, prednostnega kompromisa in uniči samo idejo ozdravljenja. Lacan sicer primerja psihoanalizo s tistim davnim in simpatičnim »duhovnim vodstvom«, ki oguljeno zaradi »terjanja resnice« ne more obstajati brez neke »bržkone neizprosne personifikacije Drugega«.¹⁹

Potemtakem je pri njem odveč iskati ekvivalent Freudovih kliničnih spisov. Kako bi lahko bilo drugače, saj se gospodarju — ki ima rad, kot je znano, učinek zena, se pravi lajanje ali brco — primeri, da reče, da interpretacija ni zato, da bi jo razumeli, temveč za »proizvajanje valov« in da gre pri tem za »potezanje analitika«?²⁰ Streljajte v gnečo, da bi bila zmešnjava še večja,« svetuje oče Ubu, po-

¹⁶ **Ornicar?**, št. 12/13.

¹⁷ **Le Séminaire**, knjiga I.

¹⁸ To si lahko dovoli tembolj ker se kljub referenci na Heglovo avtoriteto izkaže demonstracija izenačevanja, posredovanja, odtujitve in izkoriščanja kot ena najbolj medlih demonstracij.

¹⁹ **Écrits**, »La Psychanalyse et son enseignement«.

²⁰ **Scilicet**, št. 6/7.

novno spreobrnjen v strategiji, ne da bi se zaradi tega odpovedal kliniki. Orožje analize je bezgova puška; ker analitik ne more natančno ciljati, mora pacienta obsuti s šibrami označevalca.

Ste zaljubljeni? Moj ubožec! V kakšno narcistično godljo ste padli! Hočete zgolj kav sati, stremite za pulzijsko zadovoljitvijo, kot pravijo kmetavzi? Vaša usoda ni vredna zavidanja: torej ste vrženi v ničevo iskanje objekta a...

Za običajno pamet, ki je otopela, se nezmožnost uživanja imenuje nevroza. Lacan poseže vmes: »Uživati, ni človeku namenjena usoda,« reče razločno. Lacan je pobudnik radikalne oziroma transcendentalne nevroze. »Uživanje je prepovedano tistemu, ki govori, kot takemu,«²² izreči; to je upoštevanja vredno. Vendar pa je temu mogoče oporekati in sam Lacan si na primer oporeka, ko razglaša: »Ta trenutek ne fukam, govorim vam! Vendar pa imam lahko prav takšno zadovoljstvo, kot če bi fukal.«²² Strnimo nekoliko vse to zaradi interpretacije: nategujem vas, takšno je sporočilo. Lacan uživa v tem, ko govori, v tem, ko posebej razglaša, da je užitek nemogoč za tistega, ki govori. Toda za druge velja prepoved, ki jo Drugi javno razglaša na osnovi neke meglene teorije, v imenu niča, s krutostjo, ki se zdi, da nima povoda, toda ki v bistvu pripravlja neko vrnitev.

Lacan elegantno preoblikuje načelo realnosti: »Opečeš si prste, dobiš kapavico, razbiješ si gobec.«²³ Toda razvoj njegove teorije je te vulgarnosti odvezal. Definiranje realnega kot nemogočega v absolutu je trditev, da je nevroza neprekoračljiva. Ne ugovarjajte s takšno trivialnostjo, češ da ni absolutno nujno, da se bojimo, da bomo zamudili vlak, ali da nam ne bo vstal; v trenutku, ko Lacan z velikanskimi koraki pospešuje kliniko, postane nemogoče ne samo, da bi nevrozo zdravili, temveč predvsem da bi o njej premišljali, mislili nanjo.

Lacan — podobno kot špecerist pri Marcelu Pagnolju, ki pod etiko ekzotičnih produktov razpečava pokvarjene sardelice — naredi svojo strokovnost iz poloma. Nemogoče je zanj mogoče, je njegov privatni užitek. Tako razlaga, da je nerazložljivo, da bi kar koli kdajkoli ustrezalo želji. Odgovor Marije-Antoinette je dobil pečat uma: nemožna potica je res edina hrana s katero se lahko nahrani želja kakega sestradanega ljudstva.²⁴ »Objekt želje«, piše Lacan, »je

²¹ **Eerits**, »Subversion du sujet et dialectique du desir.«

²² **Le Séminaire**, XI. knjiga. Ugovarjali nam bodo, da zadovoljenost ni užitek, ki je prav tako tistemu, ki fuka, kot takemu prepovedan. Toda tu nam daje prav učenec sam v svoji »teoriji jezezik«. Klasična Lacanova teza, ki sem si jo kot šolar prepisal v svoj zvezek, je bila naslednja: »Užitek je tistemu, ki govori, kot takšnemu prepovedan...« In o čem nam Lacan govori že dve ali tri leta? O nečem, kar bi naj nasprotno bilo užitek same besede. »Ko je bilo enkrat nasprotje razgaljeno, kako ga bo marljiv privrženec zakril?« — »V Lacanovem diskurzu so poplesavajoče teze...« Poplesavajoča teza kot kaka miza: tega se je bilo treba domisliti.

²³ **Le Séminaire**, II. knjiga.

²⁴ **Le Séminaire**, I. knjiga.

žindra neke fantazme, je nek primer nekrofilije,«²⁵ prav tako bi lahko rekel primer koprofagije.

Toda tukaj zaslišim nek glas, ki verjetno prihaja od Drugega in me nagovarja: »Molčite, gospod; laži govorite in zaradi vas ni mogoče razumeti čudes naše tehnike. Objekt želje je tisto, kar analitičnemu aktu uspe odmašiti zamašek, da lahko steče šampanjec manka v kupo praznine, in ni se potrebno sklicevati na kanonične spise, da v mehurčkih (bulles) **bull**a, ki se iskre v svoji praznosti, prepoznamo učinek označevalca. Če bi bili, buča lesena, bolj dovzetni za sporočilo, katerega poudarjanju se prek vas posvečam, da bi podprl diskurz, ki bi bil brez moje nepredvidljive interpunkcije nevreden piškavega oreha, bi dojeli ta učinek odmašitve, ki mu dam biti interpretacija, v kolikor moram z njo očistiti kraj manka. Rekel sem, da se subjekt konstituira v predprihodnjiku. Preden se odločite za vas nujno vrnitev po prehodu mojega grafa, poskusite spregati v prihodnjiku latinsko obliko **lavabo**, namreč prošnjo Drugemu, da vas reši zamašitve, ki jo obljublja ura simbolnega, pa čeprav ne pozna posledic nekega prepolnega, po katerem si ne bi mogli umiti rok.«

Kaj naj v naši debilnosti obdržimo v spominu o tej intervenciji, če ne tega, da je med instrumente analize verjetno treba bezgovi puški dodati odčepnik? Sfera uporabe tega odčepnika je prav tako razsežna, kot je pogosta prisotnost **mašila**, temeljnega koncepta, četudi ni izrečen kot tak v doktrini. Mašilo ni seveda le falos (na vsak način freudovski »majčken onile«), ampak tudi drugo, ljubezen, telo, navsezadnje subjekt, ki si brezupno prizadeva zamašiti svojo lastno luknjo.

Ali vprašanja srednjeveške eksegeze ohranijo svojo umetnost, ko se izkaže, da pacientu ni mogoče predlagati drugega programa kot tistega, na katerega se omejuje živetje: »Odlasati smrt in dominirati nad rivalom?«²⁶ Toda dejansko je življenje gospodarja tisto, ki ga Lacan tukaj definira; so sužnji, ki so presrečni, da so sužnji in na primer lahko sledijo temu »poučevanju, ki je zanje brez rivala.«²⁷

In ljubezen, boste rekli s solzami v očeh, s solzami, ki so vam pri-vrele zaradi lupljenja čebule jaza, v očeh, na katere bi bilo prav tako dobro tukaj položiti dva paketa dreka kot v postopku nekega slovitega Freudovega pacienta? Upoštevajte torej — preden boste podvrženi, če ne burkasti usodi podganarja, pa tragični usodi Ojdipa — da se ne spodobi govoriti o ljubezni (amour), temveč o **lju-bezgu** (a-mur),* na katerega se veže fantazma, ki ga konstituira, se pravi sesutje zidu označevalca. In prav ta zid je tisto, kar se upira

²⁵ *Ecrits*, »Kant avec Sade«.

²⁶ *Le Séminaire*, XX. knjiga.

²⁷ Ocena Lacana samega. Glej *Scilicet*, št. 1.

* Bralec prevoda ni mogel spregledati, da prevod teoretsko daljnosežno igra na glagolski pomen besede bezgati, ki asociira zid (le mur, l'a-mur, l'a-mour, l'amour). (Prip, prev.)

jadikovanjem, iz katerih se gradi analitično izkustvo: se pravi, da v dobri tehniki bezgajoči (le murmurant) v analitičnem izkustvu nareti samo na obzidajoč zid. »Kajti v čem je stvar ljubezni, če ne v prebitju tega zidu, pri čemer ne moreš dobiti drugega kot buško na čelo, saj seksualnega razmerja ni.«²⁸

Lacan vbija: »Ljubezen je narcisizem in nič drugega,« v čemer, zvest svojemu lastnemu poučevanju, posreduje polresnico kot polno resnico — kajti problem ljubezni je, da je narcisizem in še nekaj drugega. Vendar je Lacanov cilj pripeljati ljubezen v brezizhodnost oziroma do samomora zato,²⁹ da bi na nadaljnji stopnji rešil njeno edino formo, ki kaj velja: ljubezen učenca do učitelja. Ta očitno ni narcistična, kar še ne preprečuje, da je samomorilska. Kajti poglejte, Lacan želi biti ljubljen. O tem nas lahko prepriča način, kako zaključuje svoj seminar ravno o ljubezni: »Ali vam pravim nasvidenje naslednje leto? Opazili boste, da vam tega nikoli nisem rekel. Zaradi zelo enostavnega razloga — ker vseh dvajset let nikoli nisem vedel, če bom nadaljeval naslednje leto... Pri moji veri, tole prepuščam vaši stavi... Ali naj to pomeni, da me tisti, ki bodo prav uganili, ljubijo? No, ... vedeti, kaj bo storil partner, ni noben dokaz ljubezni.«³⁰

Se pravi: če me res ljubite, boste že lahko akceptirali, da vas med počitnicami pustim v mučni negotovosti.

Lacan uči, da je ljubezen dajanje tistega, česar sam nimaš. V tem pripoznava neko vrednost modela ženske homoseksualnosti,³¹ vendar bi prav tako lahko citiral svoje lastno poučevanje. Sicer pa mu je, splošno vzeto, ta teza v prid; nalogo poenostavlja: če ljubiš Lacana zaradi tistega, česar nima, se mu resnično ne moreš upirati.

Upravitelj teatra gospostva, Jacques-Alain Miller, razglša: »Lacan je brez škode izdani gospodar, kajti nihče mu ničesar ne vzame.«³² Seveda, saj ničesar nima. Toda to ni vse: kralj, ki je nag, slači druge...

Od Parmenida sem filozofija rada zoperstavlja bit in ne-bit. Nedavno je Hegel iz tega izpeljal neko logiko, Sartre pa neko mišljenje subjektivnosti. Toda Lacan gre dalje: zanj ni drugega kot nič in lahkotni pajčolan, ki je nanj oprt, tako da je pihljaj Drugega že dovolj, da ga odnese; ni drugega kot zev in šiv, ki jo iluzorično zamaši. Lacan uči: »Kar je otrok v anareksiji, je nič.«³³ Njegova terapija je imela vsaj ta učinek, da je transformirala anoreksike v bulimike.

Tu ima namreč svoje mesto tisto, kar Lacan imenuje svojo etiko, ki se inspirira pri epikurejskem stiskaštvu. Negacija je vselej pogrnjena

²⁸ *Séminaire*, 21. januarja 1975, *Ornicar?*, št. 3.

²⁹ »Vsi se seveda strinjamo, da je ljubezen neka oblika samomora.« *Le Séminaire*, I. knjiga.

³⁰ *Le Séminaire*, knjiga XX.

³¹ *Ecrits*, »Pour un congrès sur la sexualité féminine«.

³² »Théorie de la langue«.

³³ *Le Séminaire*, knjiga XI.

miza. Če je na njej kar koli, ga je vedno mogoče odpraviti tako, da ga nadomestimo z ničesom. Če je (ni) na njej nič, ste na najbolj izbrani točki strukture, tam kjer se razvpije, da univerzum ni nič drugega kot neka napaka v čistosti nebiti. Ali ljubite manko? Namješčen je povsod. Zaščiteni ste torej pred udarci usode: Ni tveganja, da bi zmanjkalo manko.

Kako bi bili presenečeni, da v teh pogojih nekateri začnejo jemati samomor kot neko logično konsekvenco zdravljenja — vsekakor kot najbolj odločilni kriterij njegove dovršitve? »Samomor je edino dejanje, ki lahko uspe brez spodrsaljaja,« pravi Lacan.³⁴

Resnično je zanj zaključek analize neke vrste konec sveta: »Prav to je tisto, za kar gre ob zaključku analize — za somrak, za nek imaginarni propad sveta in celo za neko izkustvo na meji razosebljenja.«³⁵

Preden preidemo k njegovi paranoični rekonstrukciji, se ni mogoče ogniti primerjavi tega konca sveta s koncem, ki ga je doživel predsednik Schreber.³⁶ Paralelo, ki jo je Freud začrtal med psihoanalizo in schreberjansko paranojo, je treba samo podaljšati. Še enkrat postavimo vprašanje: kaj morem storiti? — v tem krucialnem trenutku, ko se pacient znajde v položaju odmaknjenosti od sveta in notranjega razruševanja. Če ga znamo prav prebrati, ga najdemo pri Lacanu: »To razmerje je seveda jasno artikularno Schreber, ko navezuje, da povemo čisto nedvoumno, na akt sr... — dobesedno dejstvo, da se v njem čuti združevanje elementov njegove biti, katerih razpršitev v neskončnost njegovega delirija tvori njegovo trpljenje.«³⁷ »Človek, ki je šel skozi preizkušnjo, kakršno sem prestal sam, ima pravico, da se poserje na ves svet«, meni predsednik Schreber. Ista možnost združevanja se nujno ponuja raztresenemu analizirancu, z njo bo namreč končno dobil svoje zadoščenje odpadka. Od tod rezultira nujna prezentifikacija neke luknje, ki je ni več treba situirati v transcendentalno spoznavanje — kljub temu da je to mesto sicer popolnoma primerno za njeno transpozicijo na od-mik (re-cul) — vendar na neko nižje mesto, ki nas sili, da jo čimprej pozabimo, tj. na tisto mesto, kjer bit povzdigne svojo pretenzijo na sranje. Konec nevroze, ozdravitev, je transcendentalno sranje, kar sicer lahko verificira vsak analitik v svoji praksi glede na naglico, s katero ga njegov pacient zapusti.

Skoraj ni potrebno opozoriti, da je Lacan deontologijo poteptal, da ne rečem kako drugače. Tak gospodar, ki je v bistvu vzdignjen nad zakone, sporazume in čas, si lahko privoščiti, da po svoji volji skrajša trajanje seanse. To more in celo mora; ta analitik — pri katerem je zadnja asociacija pacienta v njem vzbudila nenadno idejo, da je odšel igrati na svojo teoretično harmoniko — daje prikazu privilegirane teme ustrezno punktacijo. Toda dobra brca v rit bi bila tudi nepriča-

³⁴ **Télévision.**

³⁵ **Le Séminaire**, knjiga I.

³⁶ Glej Freud, **Pet psihoanaliz.**

³⁷ **Écrits**, »Du traitement possible de la psychose«.

kovana in prodorna punktacija. Ta bi, inspirirana pri zenu, imela polno veljavnost jecljanja in bi omogočila, da bi se bilo mogoče izmuzniti rutinskosti, v okvir katere bi radi zaprli prakso, ki jo je kljub vsemu Freud označil za prakso s presenetljivim značajem.

Nekateri so trdili, da je želja, ki jo je treba interpretirati ob tej prekinitvi, želja analitika samega oziroma želja po povečanju njegovih dohodkov. To je vsekakor zgrešena razprava, kajti v takem primeru najbolj ustreza kratka seansa. Idealno bi celo bilo, da seanse sploh ne bi bilo. Vsekakor smo lahko hvaležni tej izredni tehniki za edino klinično, ali skoraj edino, referenco, ki jo je mogoče najti pri Lacanu.³⁸ Lacan piše, da je po zaslugi svoje kratke seanse »dosegel«³⁹ fantazmo analne nosečnosti, drugače bi se bil moral neskončno dolgočasiti pri poslušanju solat o Dostojevskem. Ali bi ne bil doktor oče te lepe fantazme, saj je tudi uporabil porodniške klešče za pomoč pri porodu?⁴⁰

Srečna mati je hitro opazila, da če hoče vzbuditi zanimanje pri Lacanu, mora privleči na dan kaj drugega kot literarna razmišljanja: ne smeš krasti časa takšnemu gospodarju, in če nisi zanosil velikega fantazma ob pravem času z njegovim jecljanjem, ti torej preostane samo, da se greš analizirat drugam. Na primer k pariškemu rablju, ki ga bo, upajmo, odprava smrtne kazni v kratkem osvobodila za druge naloge.

V.

Ime Drugega

Subjekt se potem, ko je bil situiran na področju Drugega, več ne povrne. Na polju Drugega je subjekt nečastno padel, zdrobljen med dvema označevalcema. To se je zgodilo na polju ali bolje v puščavi Drugega, kjer celo kamni vpijejo od brezupa. Kajti najhujša pregreha Drugega — v tem je res nepopravljiv in tega mu ni mogoče opravičiti — je v tem, da ne obstoji. V primerjavi s takšnim sadizmom se zdi tedensko trpinčenje označenca milo.

Po Lacanu je nezavedno **molk Drugega** bolj kot njegov diskurz. Kar naj pomeni S (A),¹ da tisto ne odgovori.² Naročnika na številki absolutnega Drugega ni. Lacan preusmerja iskanje Drugega, na katerega je obsojen človek, ki hoče narediti križ čez Boga; na način Velikega Inkvizitorja presoja tega črva, ki je hotel samega sebe narediti za boga, osebno si pusti plačati poraz humanizma. Chesterton je rekel, da je sodobni svet poln ponorelih krščanskih idej. Tako je

³⁸ Celo dvakrat se ponovi v **Écrits**: v »Fonction et champ de la parole et du langage« in v »Du traitement possible de la psychose.«

³⁹ Ta podvig si dovoljujem podčrtati, kot se spodobi.

⁴⁰ Tisti, ki pogoltnejo finto kratke seanse, strogo očitajo Freudu, da je izvedel pritisk na volčjega človeka s tem, da je določil zaključek njegovemu zdravljenju.

¹ La Silence de l'Autre = S (A).

² Séminaire, 11. januarja 1977, **Ornicar?**, št. 14.

tudi z lacanovskim Drugim, ki ni nič drugega kot ta Bog, ki je potem, ko so ga ubili, postal zloben norec — ali ki je, da lepše povemo, maščevanje Boga. »Neka sila, ki sega nazaj do začetka človeštva,« pove Teodor Reik v *Le Besoin d'avouer*,³ »si orje brazdo v modernem svetu elektrike, avtomobila in televizije in je močnejša od sile vseh tehničnih revolucij in domnevnega napredka neke civilizacije, ki meni, da se je osvobodila Boga, medtem ko jo je On zapustil. In tedaj se prikaže kot fantom na panojih svetlobnih reklam, poleg borznih tečajev in plakatov za spektakle, nek **mané teqel**, ki ga riše nevidna in vsemogočna roka.« — Takšna je navsezadnje resnica »označevalca« ...

Gaston Leroux je že zdavnaj pred Lacanom natančno formuliral, da je v meni neko vedenje, ki ni v moji posesti in se zato lahko definira kot vedenje Drugega: »Dokler ne bo bolje znano, si predstavljam, da tisto, kar pripoveduje Theophraste, **ne da bi vedel**, da je **Drugi tisti, ki to ve**...«⁴ Toda Lacan, razen tega, da podeli Drugemu mitično funkcijo tega »je rečeno« (in to »je rečeno« je dejansko povedal Lacan), prikaže tega Drugega skozi to simbolično, ki je v resnici zgolj kot neka španska stena, neka podoba, ki seže dlje kot zgolj zahteve teorije in je podoba tega gnostičnega boga, tega »najvišjega bitja zlobnosti«,⁵ ki smo ga mimogrede že srečali, ali bolje — ne srečujemo nič drugega kot njega. Kajti, kot pravi Lacan, če je ta bog skrajno zloben, je tak ravno zaradi tega, ker je »brez obličja«, ker je nek Drugi tisti Drugi, ki ga je mogoče primerno častiti samo v celici za nevarne blazneže v bolnici Henri-Rousselle.

Na vsak način nakloni Lacan krščanstvu svoj neuporabljen pridržek dobrohotne nevtralnosti. Razlaga nam na primer, da je skrivnost Svete Trojice pravzaprav vprašanje topologije, pri tem pa usmeri freudovsko interpretacijo na plan imaginarnega.⁶ Sicer pa je mogoče videti, da se ta njegova popustljivost povečuje v teku časa, kar je po našem mnenju mogoče pojasniti s temeljnim neuspehom lacanovskega podjetja. Glede na podatke, ki jih je Drugi izvolil pustiti, in se zdi, da so se infiltrirali nam v prid, da naj bi bil Lacanov temeljni načrt zgraditi na osnovi »trpljenja označenca« neko novo religijo tako da zamenja mit križa z mitom Teležnika (de la Barre).⁷ Za zdaj nam bodo dovolili, da obžalujemo ta neuspeh; lacanovski templji, ki s svojim načrtom v obliki \$ zamenjujejo monotono razporeditev križne oblike naših cerkva, bi dali novim mestom tisti element arhitekturne fantazije, ki jim brezupno manjka. Teren urbanizma je tisti, kjer bi lacanovsko podjetje moglo najti svoje opravičilo.

³ Potreba po priznanju.

⁴ La double vie de Théophrast Longuet. Théophrast je pri Lerouxju vojno ime subjekta.

⁵ *Ecrits*, »Kant avec Sade«.

⁶ *Ecrits*, »La Science et la Vérité«.

⁷ Vendar pripomnimo, da nam v deželi, v kateri se je rodilo lacanstvo, imenovanje ministrskega predsednika s tem imenom (Barre) in z nalogo izvajanja politike omejevanja, v tej perspektivi postane jasno. Takšno dejstvo silí celo najbolj kritičnega duha, da prizna lacanovski doktrini dar velike pronicljivosti.

Toda Lacan se je moral zadovoljiti s krščanstvom, v katerem je po besedah enega njegovih učencev slavil »modrost strukture«. Takšna evolucija refleksije ne bi bila nič neverjetnega, kajti ko definira nezavedno kot govorico, Lacan izloči meso, ustrezno krščanski dogmi: vse kar ni Beseda, je samo prah.⁸ Najbolj zanesljiv rezultat Lacanovega dela je razdružitev nezavednega in seksualnosti. Drugi je brez spola, in celo ta pripomba se bo zdela kakemu lacanovcu bedasta. Toda, kar se je zdelo nesprejemljivo za Freuda, je bila ideja, da kak vpliv ali kaka obsedenost lahko deluje na nas neodvisno od vsakršnega seksualnega momenta. In kolikor gre za Boga, tj. Boga, ki ga je skoval monoteizem, je Freud osvetlil proces, ki je Au proces odvezal vsake vezi s seksualnostjo. Vendar je z isto kretnjo, s katero je vzpostavljen pojem Boga, seksualnost izbrisana, Bog ima nad njo absolutno kontrolo: Čistost mu je po strukturi prirojena. Misliti si je mogoče, da je Lacan s svojim Drugim privedel to delo potlačenja do njegovega konca.

Na isti način si je Lacan zagrizeno prizadeval ločiti željo od seksualnosti oziroma od libida. V tem, ko se dela, kot da postavlja stvari na svoje mesto (kar v nekem smislu počne), v trenutku, ko prekopicuje freudovsko mišljenje, Lacan zatrjuje, da libido ni nič drugega kot znak želje, značilne za človeka, kakor je zanj značilno, da je govoreče bitje.⁹ Ta želja, ki je prav tako brezkončna kot brezspolna in ki naj bi bila, nam pripovedujejo, konsekvence operacije simboličnega, nas na vsak način vodi v naročje krščanstva. Pierre Fougeyrollas je učinkovito pokazal, kako nas hipostaziranje želje, gesta, ki željo odtrga od potrebe in od organizma z namenom, da jo vzgane k absolutu (in ki jo pripisujejo govoricu), vrže nazaj k »terciarskim trivialnostim o kreaturi, ki vzdihuje v svoji končnosti«. ¹⁰ S tem je upravičeno prikazal Lacana kot Origenesovega in ne Freudovega nadaljevalca.

Potem ko je Lacan najprej razveljavil genitalnost, je pričel učiti s svojim »ni seksualnega razmerja« absolutno ločenost katur, med katerimi falos, ki ga ni več mogoče najti, ne more več igrati svoje tradicionalne vloge mediacije. Ljubezen vsekakor ni nič drugega kot neka bedna prevara. Na kratko, drugi iz konkretnega razmerja izpuhti kot narcisističen dim, postane nedosegljiv, medtem ko se prikaže transcendentni Drugi, ki je kot tak v svojem enostranskem simboličnem nedosegljiv kot edini možni ne-odgovor — to seveda tvori eno od variant krščanske »strukture«. Seksualnega razmerja ni, se pravi, da razen z absolutno drugim Drugim sploh ni nobenega razmerja. To pomeni, da nedvomno ni razmerja in da je naša osamljenost moreča in se pripravlja okrepljena vrnitev misticizma. Lacan dostavlja vertikalno, grobo: »Tisto, kar je najvišje v človeku, in kar ni v človeku, temveč drugje, je simbolični red.« ¹¹ Tukaj situira Lacan tisto, kar

⁸ *Écrits*, »La Science et la Vérité«.

⁹ Glej na primer *Le Séminaire*, knjiga XI.

¹⁰ *Contre Lévi-Strauss*, Lacan, Althusser.

¹¹ *Le Séminaire*, knjiga II.

imenuje freudovsko »dobrotljivost«, ki ne sestoji v zdravljenju (»s tem ne prideš daleč«), temveč v razglasu dobre novice bolnim, da se skozi njihovo nevrozo manifestira neka transcendenca.¹²

Dve Lacanovi pobožnjakarici sta tako lahko ponovno postavili nedvoumno temeljno vprašanje o spolu angelov: angel, sta se oglasili s priložnostnim uspehom, se izmakne »gospostvu«, ki ga izvaja spol, oz. pritisku pulzije, uživa v tej narcistični avtarkiji, ki jo iščejo utopije. Temeljna ideja je tukaj seveda tista krščanska ideja, ki pravi, da se moramo osvoboditi sužnosti čutnemu ali mesu in je pri Malebranchu izrečena drugače.

Lacan zaključi svojo partijo pokra s tem, da to karto Drugega obrne in brez ovinkov izjavi: »Seksualnega razmerja ni drugje kot v Bogu, to je resnica.«¹³ Pravzaprav je odslej vse mnogo bolj jasno. Toda ta resnica, ki so jo že dokazovali predsednik Schreber, sveta Terezija in njen homonim iz Lisieuxja. To je tudi tista resnica, ki izhaja iz *L'Historie d'O*. Ni drugega užitka kot užitek Drugega, Boga, oziroma začasno Lacana, kajti samo Drugi uživa po pravici in jaz uživam, ker on uživa. To je tisto, kar nas spravi v sklad s strukturo in ki pri kakem Maurice Clavelu povzroči isto navdušenje kot jajca, ki jih domneva pri papežu Janezu-Pavlu.¹⁴ Nadvse je potrebno, da je vselej izginjajoči falos nekje: svoje kastracije ne morem sprejemati, razen če Drugi ni kastriran. Tako Maurice Clavel piše, da se lahko potem, ko je z božanskim teleksom prejel to čudovito zagotovilo o celovitosti papeža, posveti strasti do Svete Device, ki pripada redu biti in ne redu imeti, na kratko, da se predaja neki identifikaciji.

In Lacan zaključi tako, da pokaže svoje karte: »Konec prejšnjega stoletja, si je v Freudovem času cela vrsta vrlih ljudi okoli Charcota prizadevala, da bi mistiko zvedla na nekaj, kar se tiče fukanja. Če si zadevo ogledate od blizu, boste videli da sploh ni tako.«¹⁵ Ta »v Freudovem času« je biser hinavščine.

Tisto, kar je storil Freud — bil je nadvse sam, ti vrli ljudje mu pri tem niti najmanj niso pomagali — je, da je pokazal seksualnost kot tako, jo navezal na željo v ohlapnem diskurzu raznih Charcotov in Chrobakov, ki so povedali več, kot so mislili in vedeli, in ki so sicer lahko omenjali seksualnost samo tako, da so jo reducirali v kvantanju, oz. reducirali na »tisto, kar se tiče fukanja«. To so počeli na isti način, kot to počne danes Lacan. »Lahko bi se zdelo presenetljivo, da je bilo lahko tako razohrabrujoče pojmovanje sveta dobro

¹² *Le Séminaire*, knjiga XX.

¹³ *Le Séminaire* 8. aprila 1975, *Ornicar?*, št. 5.

¹⁴ »Vidim ga. Ima jih. *Duas et bene pendentes*, za gotovo... Eden tistih močnih korenjakov, slovityh jarcev, gonečih se zajcev, ki so vsaj imeli res kaj ponuditi Bogu, kakor tisti bojeviti in ekstatično zaneseni srednjeveški menihi, ki so navsezadnje zaradi tega celo gojili vzvišeno čaščenje — sublimirano čaščenje, bodo rekli cepci — do Presvete Device...« *Le Nouvel Observateur*, 23. okt. 1978.

¹⁵ *Le Séminaire*, knjiga XX.

sprejeto; toda ne smemo pozabiti, da je človeštvo, sklonjeno pod jarmom svojih seksualnih potreb, pripravljeno sprejeti karkoli, samo da mu pričaramo pred oči perspektivo nekega poraza seksualnosti,« je pisal v času Freuda neki Sigmund Freud.¹⁶

»Ti mistični izbruhi niso niti besedičenje niti plateničenje, marveč so, na kratko, povedano tisto, kar nam je na razpolago za branje; čisto na dnu strani dodajte opombo: **k temu je prišteti še Spise Jacquesa Lacana**...«¹⁷ Lacan bi si nadvse želel, da bi postal svetnik in da bi njegovo ime stalo v koledarju. Zakaj pa ne. Razlaga nam, da si kak svetnik prizadeva »sproducirati odpadek«,¹⁸ kar je tudi vloga analitika. Lacan si celo goreče prizadeva pomnožiti rod teh »izmečkov uživanja«,¹⁹ na kratko, želi si, da bi bil rejec ali vzgojitelj odpadkov: »Strastno premišlujem, kako bi jih bilo še novih te vrste.«²⁰ Marie Alacoque ni vedela, da je bila najboljša Lacanova učenka. Vrhu tega se je po Lacanu po tej poti mogoče izmuzniti kapitalističnemu diskurzu. Upajmo, da bo ta originalna strategija preloma obravnavana na prihodnjem kongresu socialistične stranke.

Lacanovski nauk je krščanstvo, ki se je spridilo, toda obratno omogoča trda zdrava krščanska pamet z lahnim jezuitskim pridihom vzpostavitev reda med lacanovskimi temami. Tako oče Denis Vasse nadomesti zapuščenost s tolažilno vedrino,²¹ s tem da vrača metafizični pomen nekemu padcu, ki v prvotnem lacanovskem kontekstu ni nič drugega kot izpraznitev biti, reducirana na blato na pognojenem polju. Želja nemogočega, ki ji je Lacan namenil takšen status, da je klinična aplikacija postala absurdna, dobi tukaj svoj smisel za ceno preproste zamenjave pohištva: želiti nemogoče se imenuje molitev, torej zamenjajmo divan s klečalnikom. Resnična ljubezen vodi k odpovedovanju ljubimkanju, celo v primeru, ko bi se ponujala neverjetna možnost seksualnega razmerja da bi se ponovno odkrilo Očeta in razgalilo manko. Tako je kastracija postavljena na svoje mesto, to je »znamenje Boga«, »obrezanje srca«. Nobene spremembe ni če gremo od Lacana do Boga, nam naznanja Oče: »Želja nas vodi k brezupu absurdnega in k upanju vere.« In zdaj plavamo visoko na nebu, daleč od trivialnosti prostaške psihoanalize, ki si dovoli izenačiti čistost in nevrozo, medtem ko je čistost pričevanje same želje, tako kot je po svoji resnici potreba, ki se ne sme zadovoljiti, da bi se posvetila Drugemu. Tako meso, namesto da bi bilo minljiva telesnost, postane skladno z zakonom »znak duha«, kajti človek nedvomno ni telo, ampak je označevalec, »označevalec neke besede, ki eksistira pred njim in ostane za njim«, tako kot je Kristusovo telo označevalec, ker je artikulirano v diskurzu Boga — mar ni utelešeni glagol? Spol,

¹⁶ Prispevek k zgodovini psihoanalitičnega gibanja.

¹⁷ *Le Séminaire*, knjiga XX. Polkrepek tisk je Lacanov.

¹⁸ *Télévision*.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ Oče Denis Vasse, privrženec lacanovske šole, je med drugim objavil *Le Temps du désir (Čas želje)*, od koder so citati, ki sledijo.

groba realnost »velja, samo v simbolizaciji«, ki ga začini s primernim mankom. Na sploh empirična prisotnost nič ne velja. Na primer »odnos telesa do telesa«, dojenčka do matere, se pregreši zaradi neposrednosti, ker sam na sebi nima nobene simbolične vrline. Človek se mora ponovno roditi; da se vzdigne do besede, se podvrže lacanovskemu krstu, notranjemu glasu gobezdala. Označevalec vodi pravzaprav dokončno k resnični in edini avtentični Prisotnosti.

Na kratko, ko so vsi lacanovski termini postavljeni na svoje mesto v rekonstituirani doktrini, ki je vzbujala očarani trepet povprečnega učenca, nastopi za navideznim satanstvom pokroviteljsko angelstvo. Romarji seminarja zdaj poznajo svoj cilj: Rim, kjer — če naj verjamemo Mauricu Clavelu — bodo končno imeli kaj videti.

Ob ponovnem prebiranju **Evangelijev**²² vidi Françoise Dolto prav tako dobesedno odsotnost seksualnega razmerja v njih; kakšno odkritje, kakšna dobra novica! In tako je Devica Devica in Kristus sin Božji. Na ta način se želja lahko usmeri k Bogu, namesto da se vlačí po razpiti krajih. Predvsem ne izpolnjujte želje! Postala bi neuporabljiva. Obstojati mora manko, kajti manko je za institucijo ključ do sreče, to je tisto, kar v govorici marketinga imenujejo vrzel. Nekega manka ne pustiš propasti, izkoristiš vse možnosti, ki ti jih ponuja, vanj zaženeš Lacana in Monseigneurja Lefebvra in papeževa jajca.

Toda za tiste, ki niso bili religiozno vzgojeni, to novo branje sporočila ne bo predstavljalo drugega kot problem razmerij med verovanjem in nepoštenostjo. V zvezi z Brezmadežno zagotavlja Françoise Dolto, ki je slabo seznanjena s freudovskim mišljenjem — o njem je morala slišati govoriti po radiu — da je materina nedolžnost običajna fantazma mladostnika. In to naj bi bila razlaga evangelijskega mita? Neotesanec, kako si drznete postaviti takšno vprašanje! Torej nimate nobenega smisla za sveto! Ne, tukaj ima nedolžnost nek čisto drug pomen, anagogičen pomen, predstavlja razpoložljivost za Besedo.

»V Jožefu,« pravi Françoise Dolto, »ni nič posesivnega do njegove žene,« to je najmanj, kar je mogoče reči. Toda to deklasiranje realnega očeta v korist simboličnega očeta je velika lacanovska tema, kakor je transfiguracija očeta velika religiozna tema. Da presežemo svojo človeško povezanost in se prepoznamo za otroke Boga, je po Françoise Dolto temeljna norma — toda konec koncev tisti, ki se predstavlja kot Sin Božji, to počne na lastno odgovornost — križanje ali prisilno hospitalizacijo. V vrsti skrajno samovoljnih interpretacij²³ nas hoče Françoise Dolto prepričati, da se avtonomija sestoji iz izvrševanja očetovih zadev, ker se zgolj sama lahko izbriše pred heteronomijo simboličnega: »Sedaj«, pravi Jezus, ko odslovi Marijo nazaj v njeno

²² **L'Évangile au risque de la psychanalyse.** Pogovor z Gérardom Sévérinom, ki je sam tudi privrženec lacanovske šole.

²³ Kristus naj bi obudil k življenju mladeniča z naslednjim simboličnim ukazom: »Napni ga, namesto da si inertna opora svoji materi na starost.«

neposrednost, »sem z zadevami svojega očeta, slediti moram svoji lastni poti, svojemu poslanstvu.«

Narcisistična ljubezen, »inter-personalna fiksacija« je v prid resnične ljubezni, zavrtnjena od ljubezni transcendentnega; preseči je treba človeško skušnjavo ljubezni »v ogledalu«, ki je najbolj zvita oblika greha. Kakor pri Jožefu in Mariji, mora biti želja »podvržena Božji besedi«, se pravi, da mora ponovno najti to krščansko hierarhijo besede in mesa: »... Vse tisto, kar pripada duhovnemu življenju, je pohujšanje za meso, vse, kar pripada logičnemu redu mesa, je brezpomembno brž, ko nas začne preizkušati duhovno življenje in si zaželimo duhovnega življenja.« Sveta Dolto kramlja kot njen kolega Pavel, toda brez njegovega stila: »Duh želi proti mesu in meso proti duhu«, to je bolj strnjeno, bolj udarno. Sveti Dolto ni treba več drugega, kot da opredeli kastracijo kot odpovedovanje »tistemu, kar preostane mesenega v ljubezni«, in s tem kot dostop k simboličnemu. Kajti navsezadnje, kar koli nas skuša prepričati naše telo, »resnično življenje ni od tega sveta«, kjer se zgolj nakaže v nekaj označevalcih.

Navsezadnje, kaj bi na tem grajali. Obskurnosti ponovno sledi jasnost, kar neogibno prinaša samo olajšanje. Lahko bi si mislili, ne da bi izpričevali kak zastarel antiklerikalizem, da bo psihoanaliza omogočala drugačen pristop do razmerja mesa in duha. Menili bi lahko, da se je Freud lotil substituiranja besede, ki dominira nad mesom po krščanski ortodoksiji, z mesom, ki se vmešča v besedo. Toda navsezadnje bi se to zdelo preveč normalno, še več, predvsem nekoliko čudno. Kot se je moral Eros prej, tako se mora tudi zdaj podvreči zakonu, ki ga je podpisal Bog.

Zahod je gotovo nekako dolžan biti zvest krščanstvu, in psihoanaliza bo torej lahko vselej služila za izpopolnitev tehnike spovedi.

Freud je lepo povedal, da je krščanstvo prvovrstni kompromis, katerega trajni uspeh ni slučajen. In nato je še dodal, da se vse to dogaja na račun ženske: oče in sin vržeta od sebe predmet spora v nek zavržen položaj in gresta potrditi svojo spravo med moškimi v krčmo Svetega Duha.²⁴ Toda če bi to res bilo tako, bi gospa Dolto to vedela, saj pozna odgovor na vse, sicer pa je to na vsak način tako v samem redu stvari...

Rekli bodo, da pretiravamo, ko pripisujemo sovraštvo do žensk človeku, ki je spravljen v promet naslednji aforizem: »Kaka ženska se nikoli ne moti.« Da se Roza Luxemburg ni motila glede Lenina, na to lahko pristanem, toda kako se lahko moti o Mélanie Klein ali Anni Freud? Če je ženska nezmotljiva, je to pravzaprav zato, ker je »bolj angažirana v realnem«: zlepljena je z bitjo, ne loči se od narave, ne razpolaga s tisto močjo negativnosti, ki obenem dovoljuje Lacanu — moškemu vse, prevaro, laž in znanost. Toda na nižji ravni realnega

²⁴ Totem in Tabu.

je treba zaupati ženski, kot je treba zaupati živalim, preden pride do potresa.

Žival, toda prav tako Bog — davno smo zvedeli, da lahko gresta poniževanje in idealiziranje z roko v roki. »Farji vedo, da sta kaka ženska in Bog ista vrsta strupa,«²⁵ in ni vedenja razen farškega — nezavedno, ki je vedenje, je kot tako far, in to je tisto, kar ga napoti na zdravljenje (le curé/la cure).

Zdaj pa pride sinteza: »... Edina stvar, ki mi dovoljuje, da predpostavljam Žensko, je, da je kot Bog, ženska nesnica?«²⁶ Bog je kurba, je rekel protestantski teolog Schreber. Prej bi bil kokoš, pravi Lacan, in kako bi ne bi občudovali skladnosti njegove doktrine, saj je drugje zatrdil: »Iz razbitega jajca se naredi Moški (l'Homme), pa tudi Omleta/Možakarica (l'Hommelette).«²⁷ Toda če se moški, ker je po poreklu iz razbitega jajca, ne more potegovati za celovitost, je ženska še bolj razdeljena. Ontološko sestoji iz majhnih koščkov, ne da bi se bilo potrebno zateči k uslugam sadista iz ulice Oberkampff.²⁸

Freud je žensko prikrajšal za penis, kar je povzročilo opravičene pritožbe. Toda Lacan razkrije, da je tisto, kar še bolj manjka ženski, simbolična kastracija, ki je glavna dobrina moškega. Te proslavljene kastracije si ne more zahtevati, in je torej sama radikalno prikrajšana. Prav tako je vse, kar lahko ima, ukradla s police v supermarketu: »Ženska je tatica besede, penisa in otroka. Kadar krade v dobrednem smislu pojma (v trgovinah), je to impulzivno,« piše Engélie Lemoine-Luccioni v knjigi z naslovom **Partage des femmes**, objavljeni v zbirki, ki jo ureja Lacan. Beremo lahko, če ne izpod peresa samega Lacana, pa vsaj pod njegovo avtoriteto, da je ženska nasilno bitje, ki ignorira zakon, tako da se je treba vprašati, ali je govoreče bitje, če je res subjekt, in kar je seveda odločilno, ali jo je resnično mogoče analizirati. Tako je tisoč sedemsto let po nikejskem koncilu, ki je s slabo večino pripoznal ženski dušo, resno postavljeno vprašanje, ali **ženska govori**, in kdo to vprašanje postavlja. Žal, žal, žal! neka ženska, in sicer ženska, katere čast, obveznost in razlog obstoja je, da analizira in interpretira...

»Njegova ženskost ni bila nič drugega kot maškarada,« piše strokovnjak za kraje, Jean Genet, v zvezi z enim od svojih homoseksualnih junakov. Toda Genet ni opazil, da ženskost sploh ni nič drugega kot maškarada (ali vsaj maska-na-cedilu/masque-en-rade) in da mora ženska priznati svojo radikalno inferiornost ne toliko v odnosu do moškega kot v odnosu do travestita.

Treba je paziti, da ni tukaj **zasmeha vredno** (derisoire) nič drugega kot hrbtina stran **poželenja** (désiroir), da bi se čutilo, kje se sili nota tistega, kar moli kot »a-žensko« (»l'a-femme«) ali »in-famno«

²⁵ **Scilicet**, št. 6/7.

²⁶ Séminaire, 16. marca 1976, **Ornicar?**, št. 9.

²⁷ **Écrits**, »Positions de l'inconscient«.

²⁸ Gaston Leroux, **Le Mystère de la Chambre jaune**.

(l'in-femme) ali kot **ženšče** (taphame), ko Georges Feydeau z gotovostjo zašpili gibalo buržuazne drame.²⁹

Od tega, da je vprašanje spola Drugega izključeno, rezultira za subjekt neodločljivost o tem, ali je moški ali ženska, oziroma da popustimo tistemu, na kar nas tukaj navaja označevalna substitucija, moški ali frit. To ne zato, da bi feministične zahteve zbegali z nizkim udarcem, temveč da bi poglobili odprto brazdo izjave, ki je presenetila nekega milanskega revolverskega časnikarja: Ženska ek-sistira ne-vsa (pas-toute), se pravi, da bit, kakorkoli je že parcialna, ne rezultira iz neke delitve, celo če se sklicujemo na dobro formo zelenjave,* kjer se, od Parmentierjevega odkritja sem, oklepa substancialistična iluzija.

S tem, da dobi pommés-frites svojo bit iz kuhanja, katerega kulturno funkcijo je pokazal Claude Lévi-Strauss v svojih mitologikah, ki kulnarične navade naših sosedov družijo s klapavico, nas uvaja na ta način v topološki paradoks rolmopsa, ki je čisto primeren, da predstavlja strukturo sestva v njegovem ovitju običajnega **prekajenega** slanika — splošne **usode**. Naj ta navedba pomaga mladini, ki so jo pomanjkljivosti dietnega izobraževanja pustile na cedilu, da se bo zavarovala pred slabimi posledicami bržole Bercy.

3. diskurzu, ki je res diskurz gospodarja

Lacan ima slabe navade. O njem krožijo neštete anekdote, ki mu pripisujejo značajske poteze, ki so jih moralisti že vadej obojeali. Pustimo jih ob strani, niso nam potrebne. Vendar pa bom omenil prizor, pri katerem udeležni bil edina piča.

Junija 1876. leta je Lacan drugič prišel v Vincennes. Medtem ko je bilo šest mesecev prej dverana zatrpana, je bilo tokrat občinstvo razproščeno; bližnje so se poklonje pozornosti in tudi učinek radovednosti je bil velik. Od samega začetka je Lacan pokazal slabe volje: z brkami je raztrgal, da se je odzval na vprašanje, ali je bil prišel, ga je

²⁹ Tu je besedilo, na katero je pedantno narejena aluzija:

General govori Petyponu: »Ti, počakaj me!... Iskat grem tvojo ženo!«

Petypon, glasno da bi se ne slišale generalove besede; »tvojo ženo«:

»Aha!... Da, da! Vem!... Pojdite!«

Gabrielle, brž ko je general odšel, se radovedno približa Petyponu: »Kaj je rekel, da gre iskat?«

Petypon, živahno: »Nič, nič! Svojo pipo, šel je iskat svojo pipo.«

Gabrielle: »Toda ne, rekel je »tvojo ženo«.«

Petypon: »Gotovo! »Tvojoženo,« tako se v Alžiriji to imenuje. To je v arabščini pipa.«

Gabrielle: »Ah?«

Petypon: »Reče se: kadim svojo »tvojoženo«.«

Georges Feydeau, **La Dame de chez Maxim**, III. dejanje, 12. prizor.

* Ta enigmatični Lacanov izraz je po Černobilu postal nenadoma čisto jasen. (Prip. prev.)

To, kar pove tisti, ki govori

I.

O diskurzu, ki je res diskurz gospodarja

Lacan ima slabe navade. O njem krožijo neštete anekdote, ki mu pripisujejo značajske poteze, ki so jih moralisti že vselej obsojali. Pustimo jih ob strani, niso nam potrebne. Vendar pa bom omenil prizor, pri katerem nisem bil edina priča.

Junija 1970. leta je Lacan drugič prišel v Vincennes. Medtem ko je bila šest mesecev prej dvorana natrpana, je bilo tokrat občinstvo razredčeno; bližale so se poletne počitnice in tudi učinek radovednosti je minil. Od samega začetka je Lacan pokazal slabo voljo: z brkami je razbil nek magnetofon, in ko je lastnik boječe protestiral, ga je sarkastično opozoril na »proti-razbijaški« zakon, ki je bil malo pred tem izglasovan. Malo pozneje je navrgel sledeče: »Najboljši med vami so v zaporu.« Postalo mi je jasno, da se v Lacanovi glavi škandalozno dejstvo, da je imel opraviti s polprazno dvorano, ni dalo pojasniti drugače, kot da so se njegovi potencialni poslušalci znašli za zapahi. Dejansko je represija v tistem času prizadevala maoiste proletarske levece, vendar pa verjetno ne v taki meri, da bi izpraznila amfiteater, ki je bil namenjen temu izbranemu seminarju. Toda Lacan je s tem, da se je maščeval nad temi, ki so mu bili pri roki, zvalil krivdo nanje, ki so bili tako nesrečni in neumni, da so ga prišli poslušat, ne da bi se prepričali o svojem zadostnem številu. Predpostavljam, da so si v dneh, ki so sledili, nekateri od njih brez konca in kraja prizadevali,

da bi jih vrgli v ječo. In predvsem, kako si je Lacan lahko dovolil, da je rekel »najboljši med vami«, on, ki ni nase prevzel nobene odgovornosti v zadevi (za razliko od Sartra in Simone de Beauvoir na primer) in ko njegovo mišljenje ni opravičevalo maoistične angažiranosti.

Gotovo nisem jaz tisti, ki bi mu to zadnje očital. Toda če se je maoistična ideologija zdela zelo površna glede na lacanovske subtilnosti, so številni znani lacanovci ravnokar postali voditelji proletarske levice. Verjetno so odkrili v maoizmu ideologijo negacije in žrtvovanja, ki je zanikala individualno mišljenje in subjektivnost, kot je treba — vsekakor so mi to tako razlagali nekateri v tistem času: skozi Maa so spodbijali malomeščanski nauk avtonomnega Moa.* Menili so, da je uživanje prepovedano tistemu, ki se bori kot takemu, in so se borili predvsem proti svobodnjaški inspiraciji maja leta 1968.¹ Pod vodstvom pooblaščenec Velikega Kramarja niso bili več na ulici, da bi uživali, ampak da bi sledili nekemu strogemu zakonu, da bi se priključili nekemu predeksistentnemu redu in ubogali voljo, ki je prišla od Drugod. Brez zgodovinskih opravičil stalinizma (katerega lekcijo bi morali teoretično, in tu je beseda čisto na mestu, premisliti njegovi intelektualci) je maoizem ponujal priložnost spoštovanja zakona Drugega s tem, da je trpinčil staro sovražnico vseh klerikalcev — živo individualnost. Zato je Lacan znal obraniti v tistem času dvoumno stališče: seveda se je bolj jasnoviden kot drugi izognil temu da bi jih odločno podprl, ter si prihranil previdne nasvete za svojo lastno osebo.

Strog lacanovec nam bo rekel: Naj ima Lacan slabe navade, in kaj potem? Mu boste očitali, vi, ki imate sami radi potegavščine, da vodi za nos psihoanalitike? Vendar je ta obrat precej komičen in ste zelo nepravilni, ko ga primerjate z Džurdževom, kajti medtem ko se je ta nekoliko kmetovski šaman zadovoljil s tem, da je pustil trohneti v nekem hlevu pol ducata nevrotikov, je Lacanu uspelo voditi za nos ljudi, katerih ambicija in funkcija je pravzaprav pomagati drugim, da ne bi verjeli v Miklavža. Lacanu je uspel lep manever intelektualnega obkoljenja najprej s tem, da je osramotil psihoanalitično ljudstvo zaradi njegovih kulturnih pomanjkljivosti (večina psihoanalitikov ima zgolj medicinsko izobrazbo), potem pa da jih je spodbudil k blebetanju. Lacan igra na dve karti — na formalizirani jezik, ki je veljaven popolnoma rigirozno, enoznačen, čista logika, istočasno pa na — besedno igro, calembour, zlogovnico. Ker je prav instanca črke tista, ki jo je Freud imenoval nezavedno, analitik ne more biti nepismen, mora se npr. seznaniti s tablaturo kurtoaznih spretnosti, vendar iz istega razloga tudi izpolnjevati križanke, prebirati almanah, igrati na sodo in liho. Vrhu tega lansira Lacan dve prepovedi: Izo-

* Mene. (Prip. prev.)

¹ Ljubitelji arhivov bodo lahko vzeli v roko *Cahiers de la Gauche prolétarienne*. V drugi številki npr. berem, da so kitajske množice razumele svojo udeležbo v revolucionarnem gibanju »kot čast in pravico, ki jim jo je podelil predsednik Mao«, in stavil bi, da je ta stavek formuliral kak lacanovec.

gibajte se, da bi razumeli, in predvsem nikoli ne govorite o intelektualizaciji.² Ne bo presenetljivo, da so nesrečniki začeli zamenjevati **Théététa*** in le pâte de tôte (žolco), valkirja in la vache qui rit (kravo, ki se smeje), monado in limonado, kozmos in kozmetiko, filiacijo in felacijo, blato (l'etron) in elektron, Moebiusovo bando in nit za rezanje masla.

Za čisto logiko vnet lacanovec bo dodal, da dejstvo — da je človek, obdarjen z genijem za mistificiranje, vodil za nos profesionalce mentalnega zdravja, kakor je hotel — predvsem v ničemer ne omadežuje njegovega teoretskega prispevka, in bi mu bilo treba to dejanje šteti bolj v dobro. Oprostite gospodarju to, kar sam imenuje svoje **širokoustenje**, kar normalno povzroča nek **uh!** razdraženost, in pustite ob strani anekdote ter mondene fenomene, lotite se končno bistva njegovega nauka. Vse to ni popolnoma netočno, in je na vsak način zaslužio, da je bilo povedano. Da je Lacan včasih zadel v polno, tega ne zanikam. Posebno se mu moramo zahvaliti za posrečene prevode, kot npr. namesto da bi banalno predstavil **Unbewusste** z nezavednim, poetično predlaga **streljanje-kozla (une-bevue)**. Res je treba priznati simboličnemu redu toliko eksistence kot črepinjam kakšne ornamentalne vaze — to je tisto, kar so Grki imenovali tesera — in kar nas zadeva, smo pripravljene slaviti funkcijo svete Skodele (du saint Bol).^{*} Prav tako ne pride v poštev zanikanje moči besede, in to zlasti dvoumne besede v njeni avguralni vlogi. Tudi tu je Gaston Leraux nakazal pot. Ko Rouletabille nenadoma izjavi pred gostilničarjem: »Zdaj bo treba pojesti nekaj krvavega«; prihaja ta izjava od Drugega; reporter ni nič drugega kot inspirirani medij, kajti sam ne ve za pomen te izjave; a ta se bo konstituiral šele za nazaj. Kajti samo dejstvo, da je ta izjava izrečena, takoj povzroča plodno reorganizacijo situacije, ki je bila do sedaj blokirana. Tej izjavi, ki prehaja od enega subjekta k drugemu, ne da bi prišla na dan njena skrivnost, toda tako da jih povezuje v skupno zgodbo, je treba potemtakem priznati neko vrsto avtonomne moči, ki izpričuje primat strukture nad individualnim ravnanjem; ravnanjem gostilničarja, ki je takrat ostal brez divjačine in ki je nameraval zapreti lokal pred nosom svojih lačnih gostov.³ Na kratko, mi sami bi lahko bili kdaj drugič odvetniki obrambe. Toda danes je naša vloga, da opozorimo, da je za to, kar je Lacan odkril ali ponovno odkril, terjal plačilo v fascinaciji, v poslušnosti, v poniževanju, v moči. Naj bo kakorkoli, kakršna naj je že igralska navada pri igranju na vse karte, pri totemskem obedu se ne da hkrati nastopati kot glavna jed in kot povabljenec. Naj zanamci odločajo o tem in naj vulkan prihodnosti razloči Lacana

* Teaitet.

² Drug nasvet helotom: Predvsem pazite! (**Le Séminaire**, II. knjiga). To naj bi zadostovalo za dokaz lacanovske ničevosti. Dobiti partijo šaha s pazljivo igro, to zmore kdorkoli. Dobiti jo brez pozornosti igre, to je tisto, kar je težko, in to je tisto, kar se imenuje biti psihoanalitik.

^{*} Skoraj kot Sim bol. (Prip. prev.)

³ Prim. **Le Mystère de la Chambre jaune**. Slovita izjava: »Župnišče ni nič zgubilo na svojem šarmu...« spada v isto analizo.

od Empedokla in naj, kolikor se mu bo zdelo, od Lacana vrne kaj več kot njegove nogavice.⁴

Po premisleku se nam zdi težko, da bi zadovoljili zahtevi strogega lacanovca in tako nepopustljivo razločevali teorijo in prakso, kot bi on to hotel. Za cilj smo si postavili, da bomo najprej kritizirali režiranje in potem sam tekst. Na tej poti smo morali ugotoviti, da so naše kritike prehajale ena v drugo in v resnici smo že opravili več kot polovico naloge. Slabo razumljen Lacan je dobro razumljen.

Potem ko smo bili v času naše mladosti podvrženi terorizmu različnih teorij, smo iz tega dobili vsaj eno lekcijo: da je prav teorija toliko bolj valorizirana kot taka, razkazovana kot aroganten in pogolten fetiš, kolikor slabša je njena intrinsečna veljavnost. Kar pove, je navsezadnje zanemarljivo v odnosu do tega, česar ne pove, oziroma do tega, kar počne, kar ji omogoča organiziranje in eksistiranje, tj. neka struktura, ki je struktura moči. Njeno razmerje do stvari oziroma do resnice je sekundarno glede na njeno razmerje do naslovnikov, do tistih, ki jih je treba zavesti, si jih podvreči, jim dominirati. Inscenirajo jo, z njo organizirajo spektakel, reklamirajo jo z namenom, da odvrnejo pozornost od njene resnične funkcije, ki je strateška. V teh pogojih je hermetizem ena njenih obveznih kvalitete, najprej da maskira njene pomanjkljivosti, potem pa da ustvarja poklicanost posvečenih in zagotovi dvojno gibanje selekcije in izključevanja. Naravno je torej, da je pogonska sila teorije **označevalec**, se pravi prežvekovanje ključnih besed, ki so nabasane z bistveno vsebino, katere ni nikoli mogoče resnično analizirati, kajti v tem primeru bi lahko postala objekt prilastitve nekoga, ki je zunaj te zaprte skupnosti; to teoretično gradivo vsekakor dolguje svojo koherentnost predvsem različnim imaginarnim učinkom ter svoji podrejenosti nekemu stilu, stilu izvirne besede, ki brezkončno ohranja veljavnost zakona.

V našem stoletju znanosti teži teorija za tem, da zavzame tradicionalno mesto besede, toda ravno lacanovska teorija je teorija besede. Nalivanje »nepokvarjenega mleka besede«⁵ v žejna srca se ne opravlja brez tistih koristi, za katere je bil sveti Peter svojčas odgovoren. Lacan je znal res dobro izkoristiti to nezavedno, ki ga je Freud pustil v nemar, znal mu je dati strateško mesto tiste besede, ki s tem, da prihaja od Drugega, posreduje njegovo karizmatično moč. O suspenzu te lacanovske izjave smo že razpravljali in ugotovili, da ni na način pitijskega oraklja niti resnična niti napačna in poslušalec se ne more odreči temu, da ji bo sam dal smisel na svoj lasten račun. V tem smo strogo sledili gospodarjevi lekciji; kar govori beseda, nam pravi: »Ali je to res? Ali to ni res? To je nek privid.«⁶

Lacan še uči, da je beseda neločljiva od laži in vprašanje: Kdo govori? vodi k onemu drugemu: Kdo laže? Lacan pripoveduje v zvezi

⁴ Znano je, da je takrat, ko se je antični filozof vrgel v Etno, ogenj blagovolil vrniti na rob kraterja njegov koturn.

⁵ Novi testament, prvo pismo svetega Petra.

⁶ *Le Séminaire*, I. knjiga.

s tem nek apolog, skozi katerega naslavlja dobremu poslušalcu svoj blagor. Nek kandidat za analizo gre k Balintu in mu pripoveduje stvari, ki jih Balint prav nič ne razume. Pošten Anglež pravi: »Od tega ne razumem nič.« Nakar tip zažari: »Vse, kar sem vam ravno kar pripovedoval, je bilo namenjeno testiranju, da bi videl, ali ste šarlatan, kot sem jaz mistifikator.«⁷ Razume se, da potem ko izhaja iz filozofije besede, ki jo tako tesno veže na laž in tudi — spomnili se bomo — na sleparijo, je Lacan videti do svojega avditorija strog: »Če ste razumeli, ste gotovo v zmoti.«⁸ Zadnji smisel te filozofije je prav v tem, da se smisel producira s čimer koli. Zato ne dvomimo, da Lacan ob pričujočem pisanju doživlja isto zadovoljstvo kot Balintov obiskovalec; sicer pa, ali ni očitno, da nismo počeli nič drugega, kot da smo se trudili za njegov užitek?

Najbolj manifesten cilj Lacanove strategije je prevzetje Freudovega mesta (videli smo, da mu je celo poskušal zmakniti odkritje nezavednega). Najprej si je prizadeval, da bi ustvaril vtis, da je Freud v njegovi osebi spiritualno vstal od mrtvih. Prišel je izpolnit obljubo gospodarja, čigar nauk je ostal nerazumljen — mrtva črka ali izgubljeno pismo. »Mislim, da je Freud želel, da bi bilo tako vse do dne, ko bodo njegovi pojmi... mogli biti končno spoznani v njihovi fleksibilni razporeditvi...«⁹ Lacan je označenec označevalca Freuda, kar pomeni, da je ves sistem na tem, da se zruši v nič, ker je Lacan sam zgolj nek označevalec. V zvezi s svojim slovitim rimskim diskurzom si Lacan ne more kaj, da si ne bi privoščil primerjave, ki priča, da je v tistem času razkola stremel za položajem papeža psihoanalize: »Kar zadeva avtorja tega diskurza, je menil, da bo dobil pomoč, naj se je bil še tako izkazal neprimerne za nalogo, da govori o besedi, o nekem tajnem sporazumu, vpisanem na tem kraju samem. Kajti spominjal se je, da je mnogo prej, preden se je tukaj razodela slava najvišjega sedeža sveta Aulu-Gelle je v svojih *Nuits attiques* (Atiških nočeh) pripisal kraju, imenovanem *Mons Vaticanus*, etimologijo *vagire*, ki označuje prve jecljaje besede.«¹⁰ Ni kraja, kakršen koli sloves že ima, ki se ne bi nadejal lacanovskega vekanja, in obžalovanja vredno je, da najvišji sedež na svetu ni mogel nastopiti v tej precej lepi zbirki tribun, ki si jih je znal pridobiti. Toda najgloblja želja Edinega oziroma njegova zla usoda, kot je pokazal Max Stirner, je, da vlada kaosu in se identificira s smrtjo.

Da Lacanov nauk v bistvu stremi po oblasti oziroma gospostvu, je razkrila komična stran denunciranja mojstra. Ta je nedavno povzročila precej hrupa in se je sklicevala na njega samega. Res je, da Lacan, ki je predvsem mojster dvoumnosti, razglasi na enem od svojih mest: »Jaz sem edina možnost, da se izmaknete gospodarju«, se pravi, da v praksi realizira pojem varovanja, ki ga je razdelala čikaška šola. Jacques-Alain Miller, ki je manj naiven, se ne boji odkrito zapeti

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ecrits*, »La Psychanalyse et son enseignement«.

¹⁰ *Ecrits*, »Fonction et champ de la parole et du langage«.

hvalnice »gospodarju Lacanu«: tistega, ki se ne pogaja o svoji želji in se ne boji soseda, vključi ali uniči, saj je »že sam karavana, ki gre mimo«. ¹¹ Miller, kljub temu da opravlja nekatere čuvajske funkcije, gotovo ne spada med tiste, ki lajajo, in označuje s to prisposodbo identičnost Gospoda in Cerkve. O kolektivnem izobraževanju, če se smemo ponovno zateči k Freudovem jeziku, lahko gospodar pove: »To je moje telo« — oziroma je tudi njegova podoba, učinkovitost njegove narcistične vsemogočnosti.

Miller dodaja, da gospodar Lacan daje vzgled, vendar pri tem pozablja natančneje povedati, da temu vzgledu ne smeš slediti. Ravnaj se po podobi, ki ti jo predlagam, vendar se seveda ne poskušaj enačiti z menoj: Bodi Lacanov učenec, ne prizadevaj pa si uveljaviti svoje lastne osebnosti s podpisovanjem s svojim imenom — anekdota iz **Sciliceta** ilustrira klasično razliko med **jazom** in **idealom jaza**. ¹² Lacanovec mora zamenjati svoj osebni ideal z eksemplaričnim objektom, najvišjim dobrim, ki je enako za vse. Zato je obsojen, kakor dosledno deducira Miller, da živi zgolj od sposojenega, da se dela, kakor da misli, da vè, medtem ko lahko samo recitira in jeclja. To toliko bolj, kot razlaga Miller, ker je lacanovska šola stroj, ki odtrga privržence vplivu njihovega materinskega jezika: »Gospodar si nikoli ne neha želiti, da bi pripravil govoreča bitja govoriti nek drug jezik, kot je njihov lasten.« Kajti tu gre za neko bistveno funkcijo Cerkve, ki mora imeti absolutno gospostvo nad govoricu oziroma simboličnim: maša bo torej brana v lacanovščini. Enako so se morali pred kakimi tridesetimi leti intelektualci, ki so se vpisali v komunistično stranko, odpovedati svoji univerzitetni izobrazbi in celo svoji zdravi pameti in govoriti stalnistično latovščino. To je tisto, kar se evangelijsko imenuje preobraziti novega človeka. Preostane nam samo, da se poklonimo brezmejni požrtvovalnosti gospodarja. Hegel, ki je v Napoleonu videl svetovnega duha na konju, je pomiloval velikega moža, ki ni bil nikoli nič drugega kot strastno orodje univerzalnega uma (njegovu usmiljenje bi se moralo prej nanašati na tega svetovnega duha, ki je primoran na jahalno vajo, za katero ni poklican, in tukaj to s svojim dialektičnim genijem povzdigniti kot neko maščevanje ali človeško zvijačo). Vzvišeno dostojanstvo šefa ni mogoče brez težke verige služabnika, je govoril de Gaulle. Tej verigi daje Lacan njeno ime: to je označevalna veriga, ki ga neizprosno veže na troveslačo njegovega lastnega gospostva in ga sili k naprezanju za veslom seminarja.

Ali ni brezmejno podlo zbadati tistih, ki so se strastno posvetili izzivom Drugega in so si zagrizeno prizadevali, da bi nam razkrili ničnost našega telesa in naše čutnosti, naš status odpadkov zgodovine oziroma simboličnega? Zato Miller zaključi svojo hvalnico z nedvoumno grožnjo: zaradi svoje vrline honestas je Lacan, zagotavlja, zmožen »napičiti kanalje«. Šibre označevalca bodo tako v pričakovanju preureditve mimohoda označevalca v nove latomije za neko drugo rabo in ne terapevtsko.

¹¹ »Théorie de la langue«.

¹² Prim. Freud, **Massenpsychologie und Ichanalyse**.

Če se nezavedno lahko prikazuje »strukturirano kot govorica«, potem zato, ker je govorica njegov bič. Lacan sam bi se v tej točki strinjal z nami, kajti ko definira razsežnost nezavednega z njegovo »hojo« (erre), citira Tartuffa: »Laurent, zategnite mojo raševinasto haljo z mojim bičem.«¹³ V tem vidimo, da se lacanovsko nezavedno skoraj reducira na nadjaz, ali tudi, kot pravi Jacques-Alain Miller, da je diskurz gospodarja sam pogoj nezavednega.¹⁴ »Označevalec ukazuje, označevalec je najprej imperativ.«¹⁵

Lacanovsko nezavedno je nekaj **nad**: je tisto, kar je zapisano na telesu, tista črta, ki je potegnjena čez subjekt, ali tudi dominacija simboličnega nad realnim, se pravi mrtvega nad živim. Tisti, ki pravzaprav najboljšo definira nezavedno v Lacanovem smislu, je Sartre, ko se v **Besedah** opisuje kot tetoviran kaznjenelec, obsojen na prisilno delo v literaturi, govori o »ukazih, ki so mu jih všili pod kožo«, oziroma o »posnetem glasu« svojega starega očeta, nameščenem v njegovih možganih kot program v celici, ki ga vrže za delovno mizo. V resnici dolguje Lacan, bolj kot Freudu, svoj koncept nezavednega nekemu spominu na prevajanje iz latinščine: rad omenja tega sužnja, na čigar obrito glavo piše gospodar skrivno poročilo, ki podčrtuje, naroča post scriptum uničenje njegove podlage. Tega sužnja, pripominja umestno Lacan, »je treba ostriči, da bi imeli sporočilo;«¹⁶ pripomba enostavne zdrave pameti, ki tudi angažira neko celotno klinično filozofijo. Bezgovni puški in odčepniku bomo torej dodali strojček za striženje.

Lacan pravi, da ni na ploščah zakona, ki jih je šel gledat, zapisanega ničesar drugega kot zakoni besede:¹⁷ s tem so vsklajeni govorica, nezavedno in zakon. Resnična lacanovska formula se končno glasi: nezavedno je diskurz zakona. Ko govori Lacan o **ukazu** nezavednega,* je treba razumeti to besedo v vsem njenem pomenu organizacije in zabičevanja. Torej strategija: Lacan je tako ustoličen v svojem poslanstvu ukazovanja, s tem kumulira izvršilno in zakonodajno oblast.

Nobene lacanovske resnice ni, ki bi ne bila delna, ker je vedno zvezana z izvajanjem oblasti. Lacan upravičeno omenja to simbolično ustoličenje, ki je transmutacija; od trenutka, ko nekdo lahko reče: kralj sem, je vse, kar koli že počne, kraljevsko. Toda najboljšo ilustracijo te sleparije simboličnega je mogoče najti v izreku: »Sem Lacan.« To je formula, ki podeljuje primerljivo ekskluzivnost, ki daje avto-gram simboličnega reda in dopušča, da se šale kabaretnega pevcu spreminjajo v teoretske točke. Lacanovska degradacija afekta je prav tako politična: nujno je pustiti v senci neko navdušenje, ki ni nič drugega kot iracionalno in dobiva svojo moč zgolj iz arhaizma čustev.

¹³ Séminaire, 11. marca 1975, **Ornicar?**, št. 5.

¹⁴ »Théorie de la langue«.

¹⁵ **Le Séminaire**, XX. knjiga.

¹⁶ **Le Séminaire**, II. knjiga.

¹⁷ **Écrits**, »Remarque sur le rapport de Daniel Lagache«.

* Un ordre: red, pa tudi ukaz. (Prip. prev.)

Poleg tega meri lacanovska teorija jaza dejansko na utrjevanje oblasti Drugega. V normo povzdiguje psihotično situacijo, in učenec je vržen v to nezavidljivo situacijo.¹⁸ Jaz zasluži, da ga sovražimo, pravi kristjan. In povrhu tega zasluži, da ga zanemarjamo, dodaja Lacan. Gospodar uči, da je jaz zgolj iluzija in razdira možnost njegove avtonomije z namenom, da bi končno dal vso moč nekemu izvoru, s katerim si gresta še posebej na roke, kakor se kapitalist identificira s kapitalom, in ni podvržen njegovim učinkom, vsaj ne na tak način kot proletarec. Marx je ločeval pozitivni in negativni pol odtujitve. Tukaj je mogoče zoperstaviti dve vrsti psihoze: psihozo gospodarja in psihozo učenca. Za Lacana, kot spominja vedno prikladni Miller, je paranoična psihoza sama osebnost.¹⁹ In Lacan je osebnost.

V tem predstavlja na nek način izjemo, ki potrjuje strogo pravilo njegove teorije, kot da bi bil edini, ki ima pravico podpisati se ali reči **jaz**. Če pustimo ob strani ta enkratni primer — obstajati mora vsaj eden — je samoumevno, da je koncepcija jaza kot orodja sinteze absurdna. Kaj pa zev? Ta jaz je zgolj mesto odpora, cista imaginarnega. Sicer pa je imaginarno nezadostna odtujitev, ki ima to napako, da maskira subjektu njegovo radikalno odtujitev. Če ta subjekt trpi, potem zato ker je odtujen od svoje narcisistične identifikacije, v Nostradamusu, grofu Drakuli in v bradati ženski, in svobodi se v tem, da prepozna, kako je bolj temeljito odtujen v številkah in malih črkah. Lacan nadomešča sumljiv pojem ozdravitve z bolj zanesljivim pojmom zveličanja. Zaradi tega najprej zadela izhode: realno je nemogoče; imaginarno je mamljiva odtujitev. Preostane torej simbolično, kar pomeni, da se je treba odpovedati svojemu telesu, svojemu nadležnemu mesu in svojim abotnim sanjam. Razmerje do drugega vodi k umoru ali k samomoru, rešitev je edino v zaupanju samega sebe transcendentnemu Drugemu, ki regulira promet teh narcisističnih vozil zaradi vinjenega stanja ali odvzema prednosti. To tudi pomeni, da ne prihaja v poštev kljubovanje gospodarju psihoanalitičnega izkustva, ki predstavlja tega Drugega, prizadevanje, da bi ga postavili na cesto kot kakšnega navadnega malega drugega: takšno prizadevanje se konča s samomorom, ker je Drugi zunaj dosega morilskega poskusa. Kajti na čem bi lahko bila utemeljena konfrontacija, saj je realnost, h kateri je naravnani jaz imaginarno par excellence in prav zato, da bi vedeli, katera je prava realnost, se je treba obrniti na Drugega. Na kratko, nujno je prepoznati zakon, katerega nosilec je.

Toda ta zakonodajalec ni Solon niti tisti polbog, ki naj bi po Rousseauju bil edini sposoben dati ljudem zakone. Še kako je lahko nor. Simbolični red vključuje zмотo.²⁰ Kant definira temeljni zakon kot samo obliko zakona, se pravi njegov karakter univerzalne izjave. Za Lacana ima zakon še manj vsebine: reducira se na svojo zunanost

¹⁸ Prim. Francois Roustang, **Un destin si funeste**.

¹⁹ »Enseignements de la présentation de malades.«

²⁰ »... verige diskurza se ne da ustaviti, in ... ravno jaz sem pooblaščen, da ga posredujem v njegovi zmotni obliki nekomu drugemu.« **Le Séminaire**, II. knjiga.

v odnosu do subjekta, je zgolj in samo njegova heteronomija. Nezavedno je v tem pomenu **zmoten** diskurz Drugega: zakon, da bi bil zakon označevalca, je nespameten, je slepa tiranija. Njegov najboljši model najdemo v militariziranih družbah, kjer red, čeprav absurden, ni nič manjši red. Od tod permanentno Lacanovo oklevanje med tračnim stilom in soldaško komiko.

Če apliciramo Maovo misel na psihoanalizo, se jasno pokaže, da je bolje razpolagati z razmeroma enotnim jazom kot s kakšnim razdrobljenim ali razpadajočim jazom. Toda lacanovski cilj je izgon subjekta iz njegove identifikacije z namenom, da zagotovi nad njim gospostvo transcendentnega. »In tedaj Amfitrion mlati nesrečnega Zo-zija. Z drugimi besedami, analizira mu njegov negativni transfer. Da mu vedeti, kaj mora biti kak jaz.«²¹ Tako se srečno dopolnjuje poglavje klinike, ki je bilo do sedaj nekoliko borno. Omenimo zgolj enostranskost lacanovskega branja Amfitrionovega mita, v katerem ponavadi vidijo neslano šalo boga, se pravi nekega Drugega, ki se ravno hoče narediti majhnega, ker si želi narcistično imanentnost...

Lacanovska teorija jaza spominja na patafizično levičarstvo, ki bi zagovarjalo, ker delo odtuja, da je brezposelnost boljša od njega. Torej gre Lacanu za askezo, za neko mistično odpovedovanje, kjer je »subjekt« prevzel mesto duše. V takšni perspektivi je jaz seveda na tem, da se raztopi, in favorizirati je treba to, kar v realnosti teži k temu rezultatu. Lacan govori o deklici, ki poskuša »pritisniti precej velik kamen na teme sosedovega otroka, ki je bil tisti, ob katerem je ustvarila svoje prve identifikacije«. Lacan sam ni daleč od tega, da se identificira s to deklico. »**Jaz razbiti glavo Francis**. To je formulirala prepričano in mirno... Manifestirala je samo najbolj temeljno strukturo človeškega bitja na nivoju imaginarnega — uničiti tistega, ki je sedež odtujitve.«²² **Jaz razbiti glavo Francis** je morebiti najbolj temeljna izjava lacanovske doktrine na nivoju simboličnega.

Čebuli ne onemogoča eksistence to, da jo je mogoče olupiti. Ima celo tako izredne lastnosti, da obstoji določeno število ljudi, ne bolj ne manj pametnih od Lacanovih pobožnjakarjev, ki jo častijo.²³ Lacanovska psihoanaliza bi se lahko celo izkazala kot ena od variant tega kulta; tokrat ne gre za to, da bi z gesto kastriranja odrezali čebulino cimo in ji zagotovili večno življenje, temveč da jo lupimo, dokler se ne prepozna za subjekt simboličnega.

Paradoks jaza je, da ima ta burkež, ki služi dvema gospodoma, kot v italijanski komediji, kljub temu običajno nezvedljivo existenco, ki se manifestira v njegovih aranžmajih, v njegovih intrigah, z eno besedo — v njegovi **politiki**. Ta jaz je primerljiv z vmesno stranko parlamentarnih demokracij: iz svoje slabosti zna narediti moč. Mogoče bi ga še bilo primerjati z odvetnikom, na katerega pritiskajo z bolj

²¹ **Le Séminaire**, II. knjiga.

²² **Le Séminaire**, I. knjiga.

²³ Prim. Guy Breton, **Les Nuits secrètes de Paris**.

ali manj pulzijskimi zahtevami njegovi klienti, aparat nadjaza justice, terjatve realnosti, zlasti finančnega značaja, in ki mu uspeva opravljati nepogrešljivo funkcijo zvitega posredovanja med protislovji, ki bi v dobri logiki, kot npr. v totalitarnih režimih, morala onemogočiti njegovo eksistenco. Ta jaz, ki ga Lacan, čeprav svojevrsten **self made man**, uvršča na stran svobodne podjetnosti, bi prej spadal k prostozidarstvu.

Sicer pa se moramo vsi kdaj zateči k aranžmajem, kompromisom, oportunističnim postopkom, in ko gre za to funkcijo jaza, ni toliko Lacanova teorija tista, ki jo je treba upoštevati, temveč njegova praksa. Lacan nam sam ponuja precej primerov svojega smisla za kompromis — tisti kompromis, ki ga sicer zavrača s presunljivim janzenizmom kot psihoanalitično obliko greha; pogosto nam zaupa, kako je npr. moral »iti v konkubinat« s privrženci »bednega personalizma«, oz. z angelsko potrpežljivostjo moral prenašati tiste, ki niso ravno hoteli sprejeti njegovega pojmovanja jaza. Lahko ga vidimo, kako se opira na Lagacha in kako resno razpravlja o težah, za katere bo pozneje odkril, da gre v njih za prazen nič.²⁴ Sicer pa vsak ve, da za kariero v psihoanalizi, tako kot drugje, ni toliko potreben kak »močan jaz«, temveč prožen jaz.

Individualnega izkustva v Lacanovih očeh ni, ta klobčič anekdot lahko zgolj »zabriše strukturo«. Kaj nam pove Lacan o Lacanu? Nič. To je malo, kajti navsezadnje je psihoanaliza v prvi vrsti delo, opravljeno na sebi. Lacan se z razkazovanjem svojega jaza zadovolji s tem, da govori o nezavednem na sploh. Dobro ve, da se reducira, če ne na ta kupček skrivnosti, o katerih je govoril Malraux, pa na nekaj olupkov čebule... Lahko smo mu samo hvaležni za to izbrano diskretnost v dobi, ko nas vsak obsipa z zaupnostmi in avtobiografijo, in vam ne pusti, da bi ignorirali karkoli iz njegovega otroštva. Freud sam je naredil ta spodrseljaj, zdelo se mu je koristno, da nam razloži, kako je prišlo do tega, da se je zapletel v svoje teoretične raziskave; zgodilo se mu je, da se je spuščal v priznanja, ki ne utrjujejo njegovega ugleda: o svoji mladostni neodločnosti, o svojih terapevtskih nespretnostih ali o svoji nenavadni in vznemirljivo trmasti hoji po zloglasnih ulicah.

Zakaj sem jaz, Lacan, zasnoval to teorijo? To je vprašanje, za katerega lacanovska teorija ravno omogoča, da ni postavljeno, kar dokazuje, da je sama delo nekega čistega subjekta znanosti. Subjekt je dejansko **nihče**, neka čista forma, ki sploh ni poklicana k sprejemanju kake določene vsebine — ki jo je treba poslati, kamor vemo in znamo. Ta odslovitev omogoča npr. to razsvetljujočo se obrazložitev alkoholizma: **tisto je nekje žejno.**

²⁴ Ne govorim o njegovi hvali profesorja Delaya, za katerega misel je pokazal resnično iskreno občudovanje: ta misel ni v ničemer freudovska. Sicer pa je res, da pojem »močan jaz« spravlja v smeh: to ni nič drugega kot podoba primarija v medicini — metuljček in oglata očala — spremenjena v psihoanalitični koncept.

Lacan ne more oprostiti jazu, da mu manjka resnosti in da se reži mojstru v obraz ter zvito obide zakon kakor tisti obsojenec na smrt, ki zagodrnja, ko ga neki ponedeljek peljejo na vešala: »Teden se dobro začinja!«²⁵ Kajti svojo moč hoče Lacan izpeljati iz smrti. Vsem tem jazom, ki jim zanika avtonomnost in je iz njih naredil svoje sužnje, pošilja tole fevdalno sporočilo: »Varujem vas pred smrtjo.« Kajti smrt je absoluten gospodar, medtem ko je sam zgolj relatiiven gospodar. Sam stoji smrti nasproti in jo zaslanja. Jaz kot gospodar sem tista avtentična bit-za-smrt, o kateri govori Heidegger, medtem ko je vam treba le to, da ste za Lacana, navrže svojim učencem ob koncu leta. Zategadelj, približno dodaja, ste tako zadovoljni, da ste sužnji.²⁶ Gospodar-analitik je tisti, ki je prignal askezo do njenega konca in »reduciral ves prestiž svojega Jaza, da bi se povzpел do biti-za-smrt«,²⁷ še zapiše ta informirani človek. Na kratko, smrt je njegov prestiž. Drugi je absolutni Gospodar, je Smrt — nezavedno je konec koncev diskurz smrti.

Na antično vprašanje: »Smrt, kje je tvoja zmaga?« prihaja končno odgovor po posebni žici označevalca: »V introniziranju Lacana.«

II.

Ven, nezavedno!

Nezavedno, nekateri ga jemljejo surovo, v instinktih: drugi ga imajo raje v anakolutu in v katahrezi, začinjenega s paronomazijo in hipalažo. Za ene je trip (la tripe),* za druge je trop (le trope). Navsezadnje bi se vse to lahko zdelo stvar nazorske svobode. Danes se pogosto sprašujejo: **Verjamete v nezavedno?** Vprašanje je pravilno postavljeno s tem, da je nenavadno samo, ker pozitivni odgovor po navadi velja za dokaz znanstvenega duha. Toda verniku nič ne preprečuje, da si Boga predstavlja, kakor hoče, v mejah različnih pravovernosti.

Nezavedno je mogoče imeti za neko izkustvo, ki uhaja samemu sebi, oziroma za nek mišljenjski stroj, s tem da je ta zadnja perspektiva take narave, da privlači konstruktivne duhove. Tako se je Jacques-Alain Miller namenil, da bo elaboriral model nekega sistema, ki bo »zmožen nezavednega«. Toda če je stroj sploh kdaj zmožen nezavednega, ni zmožen seksualnosti, zato se bo ta seksualnost, ki jo stroj potlači, vrnila pod znakom negacije ali izključitve: seksualnega razmerja ne bo...

Pri Lacanu je nezavedno razdruženo od svoje vsebine, ločeno od izkustva, izolirano od svojega individualnega nosilca — odtegnjeno je sužnju. Od tod lahko preide na vzvišeni nivo transcendentnega, postavljajo se vprašanja v dobrem kantovskem okusu: v kakšnih pogojih je nezavedno mogoče?

²⁵ Prim. Freudov članek *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten*.

²⁶ Tu komentiramo konec prve knjige Seminarja.

²⁷ *Ecrits*, »Variantes de la cure-type«.

* Vampi. (Op. prev.)

Potlačitev predpostavlja diferenciacijo zavesti od nezavednega, torej če definiraš nezavedno s potlačenim od že potlačenega. In Lacan tukaj namesti svoj označevalec, ki je dejansko par excellence potlačujoče, preprečuje vso vitalno spontanost s tem, da na nasilen način instituiral v organizem nek univerzalni red, kateremu dominira. Tragična usoda pulzije, ki s tem da se neprevidno re-prezentira v črki, za vselej izgublja samo sebe, medtem ko je črka poklicana v slavno prihodnost. Freud je dobro postavil hipotezo o »izvorni potlačitvi« (Urverdrängung). Načelno se nočemo spuščati v kako sholiartično razpravo. Vendar bomo za učenjake omenili, da Freud zlasti v **Inhibiciji, simptomu in tesnobi** nedvoumno podreja to **Urverdrängung** energetičnim fenomenom, prelomu »proti-vzburjenosti« pod udarom neke »čezmerne sile«. Morebiti je mogoče primerjati ta travmatizem z grobim razočaranjem, ki ga doživlja želja po Lacanu, ker se ne more popolnoma artikulirati v diskurzu zahteve.

Vendar pa psihoanaliza, naj bo še tako privlačna, ne izhaja iz te spekulacije, ampak iz praktičnega odkritja neke empirične potlačitve, histeričarkine potlačitve travmatizirajočega dogodka, prav tako pa tudi od univerzalne potlačitve npr. infantilne seksualnosti. Vendar naj bo kakor koli, ne more transcendentalna potlačitev, ki zadeva nek univerzalen in abstrakten subjekt, bolj pojasniti kakega individualnega problema kot zakon pada teles bombardiranja Haifonga.

Vseeno. Ni važno, da je mlada Bertha Pappenheim videla, kako nek pes pije iz njene skodele, ampak da so filozofi zadovoljni. Z **Urverdrängung** si privoščijo dolgo pričakovano maščevanje. Tisto, kar njih zanima, ni kaka majhna osebna potlačitev, kakršna je npr. lahko na začetku njihove odločitve, da so poklicani za filozofijo, in čestitajo si, da imajo opravka s psihoanalizo, ki je do njih prizanesljiva in jih prijazno pride prosit, naj se seznanijo s planom transcendentalnega subjekta, namesto da bi jih obtoževala, ker mašijo luknje univerzalne zgradbe s cunjami svoje domače halje. Izvorna potlačitev? Seveda, zavpije prvi, to je vpis pulzije v nekega reprezentanta pulzije, kar dobro potrjuje mojo teorijo o pra-prvotnosti pisave: iščite torej v smeri **grama**. Nikakor, vzklikne drugi, izvorna potlačitev je figura, ki jo diskurz ekspropriira in proletarizira; mar niste brali učene razprave, ki sem jo sestavil o njenih razmerjih? Naj bo kakor koli, vse te diskusije se na najvišjem nivoju dogajajo v »polju«, ki ga je odprl Lacan, ki je z otvoritvijo te sholastične arene izkoristil neko Freudovo idejo, ki se mu je zdela dovolj spekulativna. Očitali mu bomo samo eno pristranskost. Zakaj ni prav tako zelo poudaril potlačitve, ki jo je Freud označil za organsko, kar bi nas lahko pripeljalo bliže h konkretnemu in k njegovemu močnemu vonju, o katerem je pričal sam Lacan? Ta hipoteza je verjetno manj subtilna: pokončna drža naj bi povzročila znatno okrnjenje človekovega voha in naj bi nas obsodila na odpoved našim prvotnim izdelkom, ki smo jim priznavali neprecenljivo vrednost in za katerimi sicer še vedno neutolažljivo hrepenimo kakor za vsemi izgubljenimi zakladi. Toda ali ta fenomen ne zasluži pozornosti v dobi, v kateri so se vonji znašli pod močnim

ударom represije, zlasti skozi diskurz Drugega, kakršen je reklama? Mar ni iz tega izpeljiva neka filozofija civilizacije, če že ne teorija subjekta? Toda kot bi dejal Jacques-Alain Miller, »naj se odloži konstrukcija njegovega koncepta na pozneje«...

Dejansko je prednost izvornega potlačanja v tem, da se ne nanaša na nobeno posebno vsebino. To ni kaka potlačitev vonjev ali občutkov, to je potlačitev **Resnice**, katere metafizična pomembnost seveda zahteva večjo pozornost kot kak prostaški empiričen fenomen. Toda tisto, kar je potlačeno, je bit; kaj je bilo bolj strašnega, kot to da je bila bit potlačena, vzdihuje ob obujanju spomina na to ontološko katastrofo Jean Hyppolite. In ko Lacan z uporabo paralogizma, da je potlačitev strogo identična povratku potlačenega, postavlja kot dogmo in potem ko Octave Mannoni citira v ugovor primer uspešne potlačitve, se Lacan skliče na Heideggra, da tako navsezadnje izenači potlačitev s pozabo.¹

Res je, da se Freudu dogaja, da ločuje nezavedno od potlačenega. Lacan to izkoristi, da potlači potlačitev in nadomesti freudovsko nezavedno s popolnoma praznim, popolnoma čistim nezavednim Lévi-Straussa: s sistemom pravil, kombinatoriko, čisto logiko — v določenem pomenu triumfom potlačitve; to dokazuje vsaj to, da nas povrnitev lahko pusti čakati. Ne da bi dvomili v lepote strukturalne lingvistike in antropologije, pa je res, da je temeljno Freudovo odkritje nekaj drugega, in navsezadnje je nadvse normalno, da ni nikomur všeč: zakaj potlačevati, če potlačitev postane javna skrivnost? Poskušajmo torej vsaj spretno preobračati. Pa vendar se freudovska potlačitev nanaša na vsebine: kar je potlačeno, so stvari v pomenu, v katerem govorimo o videnih ali slišanih stvareh. In končno je freudovsko nezavedno, ki se meri na individualni lestvici, najpoprej potlačeno in infantilno. To je zlasti dejstvo, da se nam prvih pet let našega življenja izmakne. Toda kaj Lacan pove o otroštvu? Otroštvo kot tako zanj ne obstoji.

V zadovoljstvo intelektualcev nezavednega v pomenu potlačenega ni več. Nezavedno je zunaj, je simboličen sistem, katerega funkcija je, da »strukturira« primitivno doživeto, o katerem seveda ni kaj povedati. Subjekt nima nezavednega, nezavedno je tisto, ki ga ima ali ki ga zagrabi, kajti imeti kako nezavedno, pomeni toliko kot spadati v simbolični red; nek sistem odnosov se mora uvrstiti v še prazni subjekt, se vpisati v njegovo amorfnno meso. Torej radikalna odtujitev: kako naj bi ta diskurz Drugega imel sam na sebi kar koli skupnega s tistim, kar subjekt živi, vidi, skusi, kar je na vsak način po pravici prazen nič? Med simboličnim in »tem, kar je dobesedno neizrekljivo«, ni pojmljiva nobena dialektika. Sicer pa se subjekt reducira na to simbolično funkcijo, ki je zgolj njegova sposobnost, da sprejme diskurz Drugega.

Poglejmo si Lacanov komentar (kajti z njim lahko zgolj komentiraš komentar, obravnavaš tekst, ki te napoti k nekemu drugemu tekstu)

¹ Glej *Le Séminaire*, I. knjiga.

o nekem članku Melanie Klein, naslovljenem »Pomen formiranja simbola v razvoju jaza«.² Melanie Klein govori o nekem štiriletnem fantku Dicku, katerega obnašanje ne presega obnašanja osemnajst-mesečnega otroka: Dick pozna samo nekaj besed, uporablja jih le malo in slabo, vsa njegova dejanja kakor da so zavrta, in zdi se, da je zanj vsa njegova okolica potopljena v indiferentnost. Tedaj se Melanie Klein igra z njim na primer vlak, poimenuje enega od vlakov »Dick«, nakar pripelje Dick ta vlak na postajo. Melanie Klein: »Postaja je mama, Dick vstopa v mamo.« In postopoma se na ta način Dick začne zanimati za svoje igrače, prisvoji si svojo okolico, nadoknadi svoj intelektualni zaostanek.

Kaj se je zgodilo za Lacana? Melanie Klein je dala Dicku »celico simbolizma«, ki je manjkala njegovi opremi in mu je s tem omogočila, da v filozofskem smislu »konstituira« svoje okolje. Toda ali ni bolj dejstvo, da je Dicku **dovolila** premišljevat i o odnosih, ki so zanj veljali za prepovedane, tisto bistveno? Ali ni to tisto, kar nas napoti iz polja čiste filozofije v polje psihoanalize? Dick ni bil neke vrste divji otrok, prej je bil otrok, ki ga je zavrla kultura: zaradi razlogov, ki spadajo v psihoanalizo in ki jo opravičujejo, se je zgodilo, da si ni upal niti govoriti in celo niti misliti, se pravi primerjati to in ono na podlagi doživete medsebojne povezanosti, da se ni mogel zanimati za realnost v isti meri, v kateri je bila njegova fantazmatična aktivnost paralizirana z občutkom krivde. Filozof si rad predstavlja na sebi izvirno nediferencirani svet, ki bi ga duh moral skonstruirati kamen na kamen. Toda očitno v tem primeru to nesestavljeno realno nima na sebi nič prvotnega, je učinek neke potlačitve. Lacan, filozof in ne psihoanalitik, je vzradoščen, ker je tu našel svoje slepo realno, ki je brez zakona in pomena in je nična podlaga, na katero se mora postaviti veličastna zgradba simboličnega.

Po Lacanu Melanie Klein vcepi ali inokulira simbolično temu nesrečnemu malemu Dicku, celo »vbije mu ga z največjo brutalnostjo«.³ Lacan blagohotno pripiše Melanie Klein, tej »izkušeni ženski«, nek »grobijanski instinkt«. »Ona čuti stvari, vendar jih slabo izraža.« Pri Lacanu, v prefinjenih vrtovih čiste teorije, je treba iskati pomen njenega prav tako grobega kot grobijanskega izkustva. Kar hoče izvesti iz njega ona sama, je nično in neveljavno. Kajti o svojem izkustvu daje Melanie Klein pravzaprav precej psihoanalitično interpretacijo: Dick pozna besede, katerih uporabo si prepoveduje, tako kot je na primer registriral prepoved masturbiranja. Če se zunanji svet kaže v njegovih očeh pogreznjen v indiferentnost, potem ne zato ker ga

² Ponatisnjen v *Essais de psychanalyse Melanie Klein*. Lacanov komentar je objavljen v I. knjigi Seminarja.

³ Lacan je tako pokazal pot določenim ribičem v kalnem, ki so zagnali vik in krik nad škandalom. Melanie Klein je podvrgla tega krasnega malega shizoja ojdipovskemu redu, pred katerim je bil na nenavaden način zavarovan. Samo še predsednik Schreber je pretrpel podobno psihično posilstvo.

govorica še ni prišla obiskat, temveč ker ne prenaša tesnobe, ki jo povzroča projekcija njegovega sadizma na ta svet: drži ga torej na distanci, v glavnem se umakne iz njega na isti način, kot mu zavrtost njegove agresivnosti preprečuje, da bi žvečil svojo hrano. Na kratko, namesto da bi razvil svoja razmerja do realnosti v istem ritmu kot svoje fantazme, se Dick zapre vase. Kljub temu pa je obskurno pozoren na seksualno razmerje (to dejstvo resnično dobro kaže, da je simbolično, ki je vzrok nemožnosti tega razmerja, še tuje malemu divjaku), in se rad ukvarja s ključavnicami; toda verjetno je v svoji simbolični nedolžnosti že dojel verbalno podobnost zatiča in tiča (du pène et du penis), te verbalne podobnosti, ki je v nemščini ni.

Simbolične ekvivalence, kot simbolična ekvivalenca prsi in penisa, ki jih Melanie Klein zabeleži, pričajo o primordijalni prisotnosti afektivno investiranega telesa: to so zaznave, doživljene ekvivalence. Za Dicka sta urin in blato zelo nevarni substanci — toda ni bila Melanie Klein tista, ki mu je to vbila v glavo. Uriniranje doživlja tako neposredno, kot drugi, kot trganje, vročico, utapljanje, prav tako kot blato doživlja kakor orožje, projekte, strupe — v tem pogledu sestoji delo psihoanalitika bolj v rahljanju teh simboličnih primitivnih vezi.

Na kratko, Melanie Klein Dicku ne prinaša simbolizma kot štorcklja prinaša otroke, ne »pritiska« ga na neko **tabulo raso**, prej daje avtorizacijo za njegovo uporabo. Dickovo moteno stanje ne izvira iz neke vrste pomanjkanja, na kar nas navaja Lacan, ampak iz nekega konflikta — konflikta med sadizmom in tesnobo. Dick torej še kako ima neko nezavedno, ki je kraj, kjer se ta tesnoba in ti afekti zapletajo. Simbolizem prihaja iz telesnega subjekta, ki ga vodi ugodje in tudi tesnoba in ki raziskuje ekvivalente primitivno označevalnim objektom ter na nek način razširja svoje izvorno izkustvo; pri tem ujame svoje okolje v mrežo bolj aluzivne kot stroge logike. Subjekt npr. ekstrapolira svoje absolutno primitivno razmerje do dejanskosti, se pravi do svoje matere.

Kako je vse to prostaško in kako se tega sramujemo! Na srečo pride z Lacanom očiščenje, in to kakšno! Očetov penis, materin penis, Dickov penis, ki je v materini notranjosti, in še kaj! Kakšna ropotarnica je to? Teoretik, ki spoštuje samega sebe, ne more tega jemati resno, tako kot so prve Freudove objave zbujale upravičen skepticizem. Kajti končno, povejte mi, kje je mogoče videti kaj podobnega, če ne ravno v knjigah Melanie Klein, se pravi v diskurzu, ki posebno v razmerju do malega Dicka res pripada Drugemu? To je tisto, kar odločilno dokazuje očitno superiornost lacanovskega nauka. Gospodar ne dopusti, da bi mu impresionirala imaginarna štacuna tiste, ki jo ljubeznivo imenuje »vamparica«, in samo strukturalistična preformulacija s svojim pokroviteljstvom rešuje to »vamparico« pred piškavim orehom.

Zakaj izkazuje Dick te motnje, te zaostanke? »Ker stvari niso prišle v nekem določenem redu...«

Mar navsezadnje ne zahtevajo od psihoanalitika, da doseže katarzo nezavednega? No, to je tisto, kar počne Lacan, ne da bi čakal in bi izgubljal dragoceni čas že na teoretičnem nivoju. Vsi problemi so premeščeni in reducirani na enega samega, na uvedbo majhnega koščka materije v simbolično. Lacanovsko nezavedno, se pravi diskurz Drugega, je tisto, kar je vnanje organizmu, je stan, sorodstvena struktura, tisto, kar zagotavlja socialni opis novega bitja. »Nikoli ne bo še-nerojeno dalo nič drugega kot prismuknjeno,«* pravi poduhovljeno Lacan: subjekt ne bo nikoli mogel biti kaj drugega kot neko vkodirano. Fetus obstoji od trenutka, ko je o njem govora, toda materinsko doživetje nosečnosti je npr. neizrekljivo, kot poporodno razmerje. »Te kategorialne zahteve — naj nam bo dovoljeno, da jih upoštevamo — imajo med drugim prednost, da preženejo zoprne metafore kakor metaforo o **simbiotični participaciji otroka** pri materi (ali tvorita lišaj?)«⁴ Ta prednost je resnično važna, na srečo ta kategorija malo prezrači to meseno razmerje matere in otroka, kjer se simboličnemu ni bilo lahko vtihotapiti. Po Charcotovih besedah, ki so se Freudu priljubile, so kategorije tisto »tisto«, ki ne preprečuje eksistiranja.

Freud je uvrstil med manifestacije nezavednega sanje, lapsuse in dovtipe. Lacan ima raje matični list in vojaško knjižico; kajti subjekt, ki naredi lapsus, v neki meri govori, medtem ko je v teh čistih primerih diskurza Drugega samo govorjen. V klinični perspektivi, ki je ne smemo izgubiti izpred oči, je najbolj kritičen simptom številka zdravstvene izkaznice, kajti odtujitev subjekta v označevalec tu doseže paroksizem. Če vas karkoli prizadene, morate nemudoma na pregled. Sicer pa bo terapevt, kakršno koli naj bo že njegovo izkustvo in njegov instinkt, lahko sam ugotovil resnost bolezni. Če ste potrošnik plina, ki je izvor tolikih samomorov, je to prav tako mogoče imeti za zanesljivo indikacijo analize.

Slučaj, dogodek, čisto individualno ali tudi historično niso nič drugega kot nebistvena naključja strukture, in ne opravičujejo elaboracije te neverjetno prefinjene tehnike, o kateri je Reik govoril po Freudu, in v kateri naj bi bila pravila prav tako številna kot primeri. Telo in telesni spoprijem sta podrejena univerzalnosti simboličnega. Transcendentalni mislec se ne bo sklanjal k tem sumljivim in z dvoumnostjo obremenjenim objektom, kot so kri, sperma ali drek — s tem, da se ta zadnji vendarle vrača v njegov diskurz kot simptom. Izkustvo telesa in intersubjektivno izkustvo, ki je z njim povezano, bi nas lahko zavedlo k dramatični redukciji izvišene tehnike, ki je inspirirana v duhovni naravnosti pri zenu in pri dvornih umetnostih, na »medsebojno ovohavanje«⁵ oziroma na neko »vohljanje neokusnosti«.⁶

Lacan se kruto znaša nad kolegom, ki je zatrjeval, da je njegov pacient ozdravel na dan, ko je končno zaznal vonj svojega analitika,

* *L'encorne*, vendarrojeno. (Prip. prev.)

⁴ *Ecrits*, »Remarque sur le rapport de Daniel Lagache«.

⁵ *Ecrits*, »Variantes de la cure-type«.

⁶ *Ecrits*, »Réponse au commentaire de Jean Hyppolite«.

ki ga do takrat ni mogel zaznati;⁷ ali je Jakobson zato odkril os metafore, da bi prišli do neke take trivialnosti?

Da se lahko tvorijo komunikacije brez naše vednosti po vonjalni poti, še ne spada v nezavedno, če je nekaj »verbalno na drugo potenco«.⁸ Na kratko, močnega smradu nog ne bi smeli imeti za užitek nezavednega.

Če bi imel Lacan manj prefinjen nos, bi se zaradi tega spremenila podoba njegove teorije... V tem osebnem primeru se organična potlačitev dejansko zdi pomembna. Lacan z vso svojo zgovornostjo ilustrira ta dogodek, ki nas je presenetil ravno v trenutku, ko smo se postavljali na zadnje okončine in bili na tem, da prekinemo svojo povezanost z materjo zemljo. Toda tu se Lacan, to je treba povedati, spet ujame na noge, kajti ko se kak gospod postavi na zadnje tace, gre očitno za to, da drži diskurz, oziroma da diskurz drži njega. Vendar bomo v trenutku, ko zaključujemo to poglavje o potlačitvi in o potlačitvi potlačitve, ki sta pri Lacanu eno in isto, tvegali prevratniško hipotezo; ali bi bila organična potlačitev resnično tista izvorna potlačitev, ki nas je z ločitvijo od realnega obsodila na simbolično? Namesto da bi objekt neposredno našli po direktni poti vohalne intuicije, smo se odslej prisiljeni zatekati k tem zavitim in dolgočasnim proceduram, kakršne so graf, algoritem in silogizem. Mi sami na primer razvijamo pričujoče razglabljanje o Lacanu samo zato, ker nimamo možnosti, da bi ga podvrgli odločilni preizkušnji ovohavanja.

III.

Povsem goli v deželi označevalca

Lacanova teorija je predvsem odstavek imaginarnega. Tako to, na čemer je število imaginarno soudeleženo, nima resničnega pomena, šteje samo njegova simbolična funkcija. Da razmerje med 0 in 1 lahko predstavlja seksualno razmerje, tega v dvojnem oziru ne upoštevamo; kar mora pritegniti psihoanalitika, je, da je njuna kombinatorika v osnovi formaliziranega jezika strojev in daje s tem model označevalne verige.

Toda kaj bi se zgodilo, če bi podlegli škodoželjni skušnjavi, sprevreči to dobro utrjeno hierarhijo? Z grobo gesto »vamparice« dajmo nenadoma prednost imaginarnemu. V nekem eseju o osnovah aritmetike, kjer se vpliv Sigmunda Freuda kosa z vplivom Gottloba Fregeja, citira Melanie Klein neko neizpodbitno avtoriteto: Mali Fritz, pravi Melanie Klein, meni, da je število 1 gospod, ki prebiva v neki vroči deželi in torej živi povsem nag.¹ Melanie Klein dodaja, da je število 1 moralo kmalu razodeti bistrournemu malemu Fritzu svojo

⁷ *Écrits*, »Situation de la psychanalyse en 1956«.

⁸ To je definicija, ki jo Lacan daje o čutnem.

¹ Glej *Essais de Psychoanalyse*, »Le rôle de l'école dans le développement libidinal de l'enfant«.

resnično identiteto generala Luleka. Mar niso števila, ko so brez vsakega imaginarnega oblačila, navsezadnje na enak način za velikega Lacana neke vrste bogovi, ki živijo v deželi označevalca? Zakaj bi gospodarju ne šteli v dobro te očarljive sanjarije?

Vsekakor nam to nezavedno, iz katerega je Lacan želel narediti čistega matematika oziroma preprostega računovodjo, Freud prezentira drugače — kot nekega umetnika, upodobarja, ljubitelja gledališča. Nezavedno **dramatizira**: producira pretresljive prizore na osnovi heterogenih doživetij, slučajno vzetih iz vsakodnevnega življenja, polasti se vulgarnega travmatizma in iz njega naredi tragedijo. Sicer pa Freud ni neposredno pripoznal teh dramaturgičnih nagnjenj, in je najprej verjel, da so bili prizori doživljeni kot taki; toda življenje ni umetnik, razen seveda če se nezavedno ne vmeša vanj. Vsekakor je Freud zagrešil napako, da je vzbudil Lacanovo zavist, zavist njega, ki hoče biti edini producent spektaklov, ki želi obdržati zase izključno pravico predstave in pantomime. Tako je njegovo lastno režiranje lahko zasenčilo režiranje nezavednega, ob čemer pa seveda res pride do tveganja, da se njegova režija končno prikazuje kot ena izmed mnogih.²

Nezavedno hoče predstavljati, upodabljati, vizualizirati. Lacan, ki se mu mudi strniti Freuda in Jakobsona celo za ceno nekaterih premestitev, zanemarja nek vidik dela sanj, ki se vsekakor lahko zdi bistven: upodabljanje. In vendar primerja Freud težavnosti sanj s težavami slikarja, ki mora predstavljati alegoričen prizor, ali s težavami scenarista, ki mora prirediti za platno kako literarno delo... Avtor **Traumdeutung** nikjer ne zmanjšuje pomena figurativnih ali dramatizirajočih postopkov glede na igre, ki jih spodbudi plastičnost verbalnega gradiva. Kak perceptiven element lahko prav tako služi kot »most«, kot asociativna vez ali kakor homofonija: tako je s »progastostjo« kril rumenega metulja, ki napoti volčjega človeka k program rumene hruške, prav tako imenovane Gruša, kakor se je imenovala tudi njegova dojilja... Seveda bo kak lacanovec tukaj oporekal, da je percepcija strukturirana kot govorica, in prav tako ne bo nič pomagalo, da mu nasprotujemo z naslednjo Freudovo pripombo, po kateri je uporaba besednega gradiva v asociativne namene bolj značilna za histerijo kot za kako drugo nevrozo. V resnici se zdi, da za nezavedno, kateremu je mogoče pripisati določen cinizem, smoter prekaša sredstva. Lacan je sam pripravljen to priznati, ko piše naslednje: »Vsekakor nezavedno bolj skrbi za označevalca kakor za označenca in moj pokojni oče (feu mon père) lahko tu pomeni, da je ta bil ogenj boga (le feu de dieu) oziroma ukaz proti njemu: »Ogenj!«³ Dejstvo, da se nezavedno ogreje za vsako sredstvo, kaže, da če je zavzeto z označevalcem, potem samo glede na nekaj, kar naj

² Psihoanalitični kongres je danes navsezadnje skoraj edino mesto, kjer je še mogoče opazovati veliko histerijo, ki je navduševala Charcota.

³ **Écrits**, »Du traitement possible de la psychose«.

bo označeno in kar je njegova glavna skrb. Na kratko, medtem ko mu Lacan v nasprotju s svojim običajnim namenom tukaj pripisuje neko intencionalnost ali neko »željo spregovoriti«, se zdi označevalec reduciran na vlogo nekega posrednika, ki ga izkoristijo.

»Vizualna misel se bolj približa nezavednim procesom kot verbalna misel in je od nje starejša,« piše Freud,⁴ ki v zvezi z volčjim človekom tudi podčrtuje, da otrok pogosto konstruira asociacije na podobnostih gibanja, ki jih spregledajo oči odraslega, katerega percepcija je drugače organizirana. Prebiranje Freuda navaja torej k misli, da je nezavedno na nek način starejše od govornice in da govornica povzema in elaborira postopke nezavednega. »Govornica je tista, ki izraža igro pulzij, in ne obratno,« še reče Freud v **Metapsihologiji**. Spominjam se Lacanovega besa ob omembi obrnitve njegove slovite formule nekaj let po izključitvi grešnika Jeana Laplanche, ki si je drznil predlagati: »Govornica je strukturirana kot nezavedno.« Ta bes je bil verjetno prav tako upravičen kot sama Laplancheva teza. Sicer pa je bil, če me spomin ne vara, Lacanov argument proti temu zločinu zoper aforizem, da bi v podobnem primeru imel ta lep hevrističen model lingvistike samo neko relativno vrednost...

Problem je tudi, da Lacan vzdržuje učeno zmešnjavo o svojem pojmu govornice. Naj mu boš še tako oporekal, da je Freudu nezavedno kraj investiranja objektov, katerim potlačitev preprečuje verbalno izražanje, ki sodi le k predzavednemu, in da je shizofrenija ravno poskus vrnitve v svet stvari z besedami — dominiranje razmerja besede nad razmerjem stvari naj bi bila značilnost shizofreničnega simptoma — to Lacanu ne bo preprečilo, da bi ne trdil, da so temeljni procesi nezavednega primarni procesi, identični s tistimi, ki jih je strukturalna lingvistika ugotovila v jeziku. Se enkrat se Lacan zateče k dvoumnosti: prepusti empirično in vulgarno verbalno, se pravi živo govornico, predzavednemu z namenom, da se umakne v varno trdnjavo strukture.

Ko gre pri Lacanu za govornico, nikoli ne vemo, o čem je govor. Čisto jasno je na primer, da igra govornica bistveno vlogo v oblikovanju osebnosti, toda v kakšni obliki? Otrok je podvržen konkretnemu diskurzu svojih staršev, svoje družine, svojega okolja, diskurzu, ki je nosilec včasih paradoksnih obljub in groženj, obdaritev in ukazov. Ali je to ta diskurz Drugega? Berite Lacana in lacanovce, nikoli ne boste dobili točnega odgovora na to vprašanje. Da, diskurz Drugega, to je npr. diskurz mojega luteranskega deda, ki je imel doma oblast, včasih so ga na cesti imeli ljudje za Boga, toda diskurz Drugega je nekaj radikalno različnega, je označevalna veriga v tem, da izvira iz nekega kraja, ki je prav tako ne-kraj, iz nekega neverjetnega mesta, iz Olimpa Koda. Tako je mogoče obenem zaobseči nezavedno in predzavestno, imaginarno in simbolično. Dejansko ni mogoče neskončno ohranjati dvoumja.

⁴ Das Ich und das Es.

»Nadjaz,« pravi Freud, ki ga je o tej snovi smiselno poslušati, »ne more zatajiti svojega akustičnega izvora,«⁵ se pravi svojega direktnega porekla; najprej je glas očeta tisti, ki pade **name** kot njegov pogled. Toda do te zatajitve pride pri Lacanu: diskurz Drugega, kot strukturalno dejstvo nezaslišano pade kot previs na subjekt, ne da bi bila pritegnjena njegova konkretna percepcija. »Vsiljene besede,« ki jih slišim v svoji glavi, ker sem posebno sprejemljiv za diskurz Drugega in za lacanovsko resnico, ta »tisto govori« v meni, ki ga moram prenašati zaradi zakona označevalca — vse to ni nikoli šlo skozi moje uho.

Govorica je ločena od čutnega izkustva, utelešenega izkustva, zato da postane ta čisti objekt, ki ga proučuje lingvistika, potem ko ga je skonstruirala, in ki ga seveda nihče ne govori; kar Lacan rad imenuje »jezik«, kot govori o »lingvisteriji«, ki jo rade volje potvorimo v **pedanterijo**, da tako podčrtamo potegavščino te **filuzofije**.

Takoj pade tisto, kar tvori življenje govornice, zlasti tista kvantiteta in tista intenzivnost, ki pričata o njeni zakoreninjenosti v telesu. Intonacija, spreminjanje glasu, njegov ritem, spremljajoče geste, vse to mora biti metodično reducirano. Treba je zanikati to izražanje, ki je preveč sorodno s telesno sprostitvijo. S tem računalnik ničesar ne izraža in ne sprošča, ker se zaradi svoje konstrukcije okoristi pri tisti homeostazi, za katero je človek prikrajšan. Omenimo v zvezi s tem, da je za Lacana prisiljenost ponavljanja freudovska ideja, ki najboljšo podpira njegovo tezo o avtomatizmu oziroma o mehničnem značaju označevalca. Toda ko beremo Freudov tekst, se upravičeno vprašamo, ali temeljno dejstvo, dejstvo, ki izključuje načelo užitka in uvaja ponavljanje, pravzaprav ni dejstvo neke nemogoče sprostivte.

Govorica telesa, mimika, ki je lahko po Freudu prav tako reprezentativna kot ekspresivna, tudi nič manj ne zasluži pozornosti. Neposredni pomen kakega obraza, fizionomija, povezanost kakega družbenega stila in kakega telesnega ritma, vsega tega ni. Oče Vasse je razložil, zaradi katerih teoloških vzrokov neposrednega odnosa matere do otroka ni mogoče upoštevati. Sicer pa Lacan reducira težave, ki jih je opisal Rene Spitz pod imenom hospitalizem, na enostavno dejstvo brezimnosti: mati je mati zgolj po poimenovanju.⁶

Lacan z »reznimi škarjami« ločuje označevalca od čutnega, da uporabimo enega od izrazov oziroma instrumentov, ki so mu ljubi: tudi najbolj dogmatična metafizika je bila bolj rahločutna. In vendar je označevalec, če ga razumemo, kot je treba, akustično gradivo, obremenjen z imaginarnim in meglenimi reminiscencami čutnega. Nihče ni boljše kot Proust govoril o načinu, s katerim se materialna domi-

⁵ **Das Ich und das Es.**

⁶ Dojenčki, ki so ločeni od svoje matere in nameščeni v hospitalnih zavodih, kažejo različne motnje adaptiranja na okolje. Ni mogoče oporekati kakemu lacanovcu, da majhni šimpanzi, podvrženi prav takšni ločitvi, kažejo analogno pomanjkanje.

šljija, ki stremi k senzoričnemu izkustvu, polasti imen in jih obteži z zgodovino. »Imena so muhasti risarji,« kot je pisal, ali tudi topilni lonci, v katerih se opravlja alkimija čutov, ker so tudi sama nekaj čutnega. Ta učinek označevalca veže Proust na otroštvo — toda z Lacanom se takoj postarate; ko je simbolično že na vas, nimate časa niti za krik. Nepotrebno je reči, da je neizbežen učinek lacanovskega označevalca, da zasenči pred-logični označenec, površino surovega čuta, ki se drži telesa.

Kakor Proust kaže tudi Freud na to, da percepcija vzdržuje celo mrežo asociacij, in da je perceptivno življenje prav tako fantazmatično. Občutek vzbuja fantazmo oziroma fantazma uporablja občutek: zvok po nekem pritisku na gumb se tako lahko izkaže kot indic neke zarote.⁷

Mali Hans si izposoja gradivo svoje fobije iz pouličnih prizorov. Celo doživetje je preoblikovano po modelu neke drugega doživetja, po postopku stratificiranja, ki ga Freud primerja s postopkom Galtonovega aparata, ob očitnem ignoriranju formule metafore:

$$f \left(\frac{S'}{S} \right) S \equiv S (+) s$$

Zakaj bi kak krik, stok, omotica ne veljali kot taki sami po sebi, temveč samo kot spodrslija simbolizacije in skratka kot znaki? Freud si je v zvezi z užitkom postavil vprašanje o kvaliteti, ki je neizvedljiva zgolj na nek preprost odmik. Kajti končno velja nota kot posebna zvočnost, tudi če je melodijo mogoče prepoznati skozi njeno transpozicijo: samo glasbeni analfabet, naj bo strukturalist ali ne, bo sodil, da je vseeno, ali je nota v C ali G-duru. Tako obstoji meso melodije, in ravno psihoanaliza je bila mišljenje vse do Lacana, ki je imelo to posebnost, da je priznalo obstoj mesa.⁸

Zakaj bi torej moralo biti življenje nezavednega reducirano na strukturalne zakone govornice ali »jezezik« in zlasti na formalne igre metafore in metonimije?⁹ Kajti znano je, da je Lacan po zaslugi lingvistike prenovil asociacionizem: podobnost nadomesti z metaforo, s katero razloži kondenzacijo; neposredno bližino nadomesti z metonimijo, identično pa s premestitvijo. Naj izrecno povem, da nisem nikakršen načelen sovražnik metafore in metonimije; sicer pa je seznam njunih zaslug tako imeniten, da bi funkcije, ki jih jima hoče zaupati Lacan, prispevale le malo k njuni slavi. Predvsem pa takšna razprava ne-

⁷ Glej Freud, »Un cas de paranoia en contradiction avec la théorie psychanalytique«.

⁸ Sicer pa smo drugje pokazali, kako je Arsène Lupin zato, ker je utemeljil svojo operacijo za osvojitve Evrope na enostavnih označevalcih, moral katastrofalno propasti. Glej *La loi et le phénomène*.

⁹ Res je, da se lahko strukturalistični postopek izkaže ploden na kliničnem področju. Če je Freud npr. žrtev neke zavrtosti, ki mu preprečuje, da bi po svoji volji šel v Rim, je jasno, da je vzrok tega v metonimičnem učinku, ki moti njegovo funkcijo potovanja; in če se ustavi v Capui kakor Hannibal, je treba odgovornost za to pripisati substitutivni igri metafore.

ogibno zaide v slepo ulico univerzitetnega diskurza, ki je preveč nagnjen k sprejemanju izziva, ki mu ga je s svoje strani navrgel širokoustnež označevalca; v taki sholastični logomaniji si celo arbitraže stvari same ni mogoče zamisliti. Torej se ne bomo spustili v brezkončno razpravo o Freudu, gledanem v Saussurovi perspektivi, o Jakobsonu, kakor ga je bral Lacan, o Lacanu, kakor ga je kritiziral Lyotard itd., in se bomo omejili na malenkostne pripombe. Vendar pa je priložnost dobra, da opomnimo, da ima premestitev neko smer tako kot termodinamični čas, in se izraža v neke vrste entropiji: tako na primer v religiji, razlaga Freud, uvodne teme, ki so pomensko bogate in emocionalno obarvane, ceremonial postopoma vse bolj zasenči; pedantno ponavljanje kakega mehaničnega rituala, ki pozabi na svoj izvor, končno postane bistveno. Na kratko, drsimo od označenca k označevalcu, ne da bi bilo mogoče v tej zadevi določiti odgovornost sintagme.

Da se vrnemo k metonimiji v njenem nemetaforičnem pomenu, če rečem »trideset jader« namesto »trideset ladij«, se mi predvsem zdi, da to predpostavlja percepcijo, in celo da si s to stilno figuro prizadevam ustvariti podobo vizualiziranja. Kar zadeva metafore, iz katerih torej Lacan želi narediti hrbtno stran svojega nezavednega, bi jo bilo prav mogoče pripisati, kot je storil Rousseau, nekemu melodičnemu učinku, katerega poseg zlomi mehaniko diskurza. Vsekakor bi bilo mogoče narediti iz metafore pričevalca perceptivnega življenja v govorici: kajti percepcija je spontano domiselna, in literarna metafora se združi z neposredno metaforo. Vse je videno oziroma doživeto kot to, kar ni »v realnosti« ali objektivno. Zlasti tisti, ki je pisatelj, tostran strdelih rezultatov izkustva ponovno odkrije predzgodovino determinacije. Umetnost Madame de Sévigné, razlaga Proust, je v tem, da opisuje svet z rekonstruiranjem primitivnega reda percepcij tako kot impresionistični slikar. »Srečam tisoč pravljičnih ptičev, belih in črnih menihov, več sivih in belih nun, sem in tja razmetano perilo, v mrtvaške prte ob drevesa pokončno zavite ljudi...« — to je mesečina.

Obratno je mogoče reči, da percepcija lahko postane neka metafora. Izposodimo si primer pri resnem avtorju. Helmholtz pripoveduje, da je v svojem otroštvu opazoval na najvišji galeriji nekega stolpa majhne punčke; nekega dne je prosil svojo mamo, naj stegne roko in mu da eno izmed njih. Kasneje je nostalgичno gledal stražarje na stolpu, ki se niso hoteli spremeniti nazaj v lepe punčke, ki niso bile več pripravljene obstajati drugače kot na metaforičen način...¹⁰

Montaigne navezuje metaforo na željo, njen vzrok vidi v ljubezni do govornice — in ni nepomembno, da se ta odmik pojavi v njegovem slovitem poglavju, ki je posvečeno seksualnemu življenju. Ustvarjanje metafor je »brskanje in stikanje po vsej štacuni besed«. Po Montaignu, prostem sleherne plašnosti, je samoumevno, da je metafora nek način dajanja energije diskurzu, kajti »kakšna oblika go-

¹⁰ Helmholtz, **Vorträge und Reden.**

vorjenja se s presajanjem utrjuje kot kakšna rastlina«. Metafora potrjuje govoricu kot izrastek mesene biti, napolnjene s čutnimi kvalitetai, ki so barvno izrazite: metafora omogoča z razcvetom vitalne energije blišč lepote. Zakaj bi ne menili, da je v tem primeru govoricu tista, ki je v oblasti telesa? Metafora bi ne bila nek učinek označevalca, kot hoče Lacan, mavreč bolj neka gesta, kot pravi Jean-François Lyotard.

Naj bo kakor koli že, vsekakor je predvsem treba ločevati strukturalno možnost od njene realizacije. Izrecimo, če je mogoče, preprosto zdravo razumsko pripombo. Da je paradigma pogoj možnosti metafore, je sprejemljivo; toda reduciranje metafore na paradigmatično os vodi k temu, da se ji odvzame vsakršen metaforičen značaj. Reči kočja namesto hiša, to ni metafora, ampak natančnejša opredelitev. Zgolj izrabljene metafore, odslužene metafore, lahko dobijo zavetišče v paradigmi. Pristna metafora prihaja od bolj daleč; in presenečenje paradigme, ko vidi, da se je metafora nenadoma prikazala, je mogoče primerjati samo s presenečenjem vlade. Metafora je v temeljiti analizi parlamentarni učinek, ki si prizadeva zмести ustavno oblast: »Gospod Minister, vi krasite s perjem dialektike zeleno grozdje bede.«

Sicer pa bi bilo potrebno, da nam končno povedo, ali je beseda govoreča ali govorjena. Ali je heteronomija absolutna in beseda, ki ni nič drugega kot nek učinek, postane zgolj preprosta funkcija jezika, medtem ko je Saussure menil, da jo je treba razločevati od jezika, ker je dejansko sam jezik tisti, ki govori skozi subjekt. Ali pa je beseda dejanje kot tako, nezvedljivo na svoje pogoje, in se bo treba vrniti, da bi sploh karkoli razumeli, k živemu izkustvu. Metafora je dejanje subjekta, ko npr. Jean Genet transformira marico v »vagon, nor na veličino«: metafora tu ustreza neke vrste dvojnemu pogledu na realno, ki sam izvira iz neke čisto posebne zgodbe, zgodbe tega komedijantskega in mučeniškega tatu.

Lacanova perspektiva je drugačna, zanj so plošče govoric, ki padajo navpično na človeka, pogazile v njem tisto, kar so fenomenologi naivno hvalili kot njegovo svobodno subjektivnost. Seveda ne more Lacan zanikati intencionalnosti v vseh okoliščinah, kar ga vodi npr. do tega, da napiše: »S pomočjo igre označevalne substitucije otrok odrta stvari iz njihove preprostosti tako, da jih podvrže svojim metaforam.«¹¹ Kdo igra, oziroma kaj je tisto, kar se igra? Ali otrok raziskuje možnosti besednega gradiva na podlagi tistih libidinalnih ekvivalenc, o katerih smo govorili v zvezi z malim pacientom Melanie Klein, ali pa se te z njim poigravajo, odvisno od njegove nesrečne usode, subjekta, glede na označevalno verigo, ki pravilno teče skozenj? Lacan, osvobojen pritiska izkustva, daje nedvoumen odgovor: Označevalec je nek avtomat. Ker ga verjetno samega upravlja metonimija, si Lacan prizadeva predstaviti psihoanalitično dejstvo proti temu »ne-intencionalnemu«, ki ga imenuje označevalec in ki je zgolj neka inačica mehanizma. Lacan žrtvuje mitu stroja, za katerega je ameriški

¹¹ *Écrits*, »Sur la théorie du symbolisme d'Ernest Jones«.

zgodovinar Lewis Mumford pokazal, kako vsemogočen je v naši civilizaciji. Tako se znebi problema energije:¹² Energija, zagotavlja Lacan, ima smisel zgolj v odnosu do stroja oziroma kot konstanta v izračunavanjih fizika. Toda če je res, da mora fizika očistiti pojem energije glede na izhodiščno megleno pojmovanje, ki ga daje izkustvo in mora iz njega narediti abstrakcijo, ki ne bo imela nič skupnega s svojimi telesnimi izvori, na kratko, če se mora kolikor mogoče dezinkarnirati, da doseže svoj namen, ali to isto velja za psihoanalizo? Ko vidimo, kako opustitev reference na izkustvo vodi zgolj h karikaturni znanstvenosti, si lahko rečemo, da je sreča psihoanalize kot tudi njena posebnost ravno njena inkarnacija, oziroma da je sama neka misel, ki namesto da za vsako ceno teži k čistemu intelektu, pristaja na to, da poseduje nekaj telesnega.

IV.

Avto mati in oče Kolca

Iz besede, najvišjega uma jasnovidec in prerokov, ki so nekoč slišali tisti dah Boga, na katerega je naletel sveti Pavel, se Vi, človek norčujete, vi, človek, čigar vsa vidljiva dela, družbe, spomeniki, dejanja, strasti izvirajo iz vaše šibke besede in ki bi bili brez govornice podobni oni vrsti tako blizu črncu, gozdovniku ...

Honoré de Balzac, Séraphita.

Drerk!

ALFRED JARRY, Ubu roi.

V čem je vrednost kakšne papige? Vsak vam bo rekel, da v tem, da **tisto govori (ça parle)** — kot kak lacanovec, bi rade volje dodal Jacques-Alain Miller. Toda pustimo napad **ad hominem**, ko smo tako blizu razodetju bistvenega: nezavedno je papiga, človek je njen drog za čepenje.

Tukaj smo se samo oklenili ponavljanja ključne besede njegovega odkritja za Lacanom: tisto govori in to tam, kjer bi to verjetno najmanj pričakovali, namreč tam, kjer tisto čepi. Toda to sklicevanje na živalskost bi bilo goljufovo, če bi ga ne podredili tisti verigi, ob kateri je treba spomniti na njen značaj **avto mata**: gre za tisto vozilo, ki ga je Aristotel označil s to besedo z namenom, da bi poudaril, da to vozilo ne dolguje svojega pogona kolesom usode. To vozilo naj bo torej, obledelo od sijaja imaginarnega, kot se spodobi, gosposko, pa je vendar obsojeno, da teče po tirih simboličnega in da njegova no-

¹² Razmerja sil, o katerih govori Freud, nadomesti Lacan z »učinki farse«. Med njim in nami bo torej prišlo do farsičnega merjenja sil.

tranjost nudi smešno malo zavetja svojega blišča zgolj neki papigi, ki brblja (uh!) po jacques-lacanovaško. Ni presenetljivo, če se identiteta tega imena-očeta razkrije v tej osvetlitvi narave nezavednega, se pravi te prisiljenosti ponavljanja, v kateri nam ni težko prepoznati očeta Jecljaja (Papi-ge).

Razmerje med živaljo in avtomatom je mogoče pojmovati še drugače. Človek je na milost in nemilost prepuščen označevalcu, kot je pes pri Pavlovu z eksperimentatorjevim nasiljem vključen v komunikacijsko mrežo, h kateri bi ga njegovi lastni nagibi nikoli ne pritegnili — od tod za vselej denaturiran organizem, ki mu vlada zakon Drugega oziroma Pavlova. Nesrečna žival je zagozdena med dvema označevalcema, med zvokom zvonca in svojega lastnega slinjenja. Med fistulo Pavlova in Lacanovo kastracijo bo torej samo tehničen razloček.

Lacan nas je seznanil z eno izmed mnogih tragičnih novic: da je simbol umoril stvar (baje ga je neki Hegel zaupno obvestil o tem). Resnica je, da si Lacan ne more pojasniti, da človek govori, ne da bi skoval mit nekega atentata, tako kot otroška domišljija pojasnjuje spolno razliko s sadističnim posegom očeta. Tako za čebulo ni dovolj, da je olupljena, vrhu tega mora biti še tetovirana. To je tisto, česar se njeni tradicionalni oboževalci v svojem omejenem naturalizmu niso domislili. Uboga čebula! Lacan nam kaže z razbeljenim železom vtisnjeno znamenje označevalca na njeni rami.¹

Najboljša ilustracija lacanovskega nezavednega, če pustimo ob strani popravljen besedilo iz latinščine, zapisano na samo učenčevo lobanjo, kopiči napake in nesmisel, ne da bi učenec slutil, da je razrešitev težav tako blizu. To ilustracijo najdemo v kazenski koloniji, ki jo opisuje Kafka, kjer jetniki nosijo člen zakonika, ki so ga prekršili, vtisnjen na svojem telesu. Z razbeljenim železom vtisnjeno znamenje, železni zakon, ti izrazi se pogosto ponavljajo pod neusmiljenim Lacanovim peresom, tako da se lahko vprašamo, če ni privrženec etike *laissez-fer* (drezanja z železom) v rano, seveda.

Označevalec živo meso neprestano pohablja, ga trpinči, kajti hočeš nočeš obstoji samo diskurz zgolj mrtvega. Označevalec, ki je železni žig, železni zakon, je povrh tega železna zavesa med življenjem telesa in smrtjo duha. Lacanovaško nezavedno spominja na administrativen dokument: ime-očeta, odnos do Drugega, posebni znaki... Toda ta potni list ima to posebnost, da daje zgolj pravico do potlačitve.

Če je simbol umor stvari oziroma če je umor simbol stvari, bi bilo morebiti treba nasloviti vprašanje o razumnosti doktrine na fantazmo, ki tukaj pokaže svojo ostrino. Če ostaneta simbol in umor v ospredju te teorije, je stvar vsekakor postala neodkriljiva in vprašanje je, kam je mogel simbol ubijalec spraviti njeno telo. Iz imperializma označevalca rezultira kraja objekta, neskončni manko prisotnosti, ki obsoja

¹ Ta točka zasluži topološko eksplikacijo: rama čebule je imaginarna projekcija mesta Drugega v realno, kjer se razkrije njegova škandalozna in neumna golost.

subjekt na prazen tek, kjer se Sade ne odreže kaj bolje od Kanta, toda kjer si Françoise Dolto na cilju deli isto mesto z duhovnikom Brémondom.

Gotovo je mogoče odločiti, da je črka izvorna in celo transcendentalna. Toda mogoče jo je tudi pojmovati kot zaključek nekega procesa izpraznitve, kot nek ostanek: **letter, litter**, objekt a... V tem pomenu bi nezavedno spadalo k čistemu realnemu, se pravi k nesnagi. Takšna teza zasluži vso podporo. Spomnimo torej bralca, da črka predpostavlja redukcijo stvari na kakršen koli objekt, katerega čista logika je fizika: črka je znak indiferentnega objekta kot takega, povsem znamenljivega, ker se zadovolji s tem, da označuje mesto oziroma da zaseda neko belino. Tako bi bilo mogoče celo trditi, da se črka vzpostavi z abstrakcijo od efektivne vsebine, ne da bi prva vladala drugi.

Predpostavimo naslednjo izjavo: **Očka ljubimka z mamico**. Predstavljajmo si, da bi zaradi nekaterih nejasnih razlogov ta izjava, kakršna koli je že njena možna skladnost z realnostjo, ne bila subjektu po godu. Ta se bo lahko lotil potuhnjenega posla deformiranja z namenom, da bi omilil njen pomen. Glagol bo npr. izpraznil njegove vsebine, naredil ga bo neodločnega, kar bo dalo naslednjo varianto: očka **nekaj** počenja z mamico, kuha npr., ali nakupuje, kar je mnogo bolj sprejemljivo. Toda učinek bo skoraj isti, če se bo to prizadevanje nanašalo na nosilce akcije, od tod formula: **Gospod X** ljubimka z **Gospo Y**. To dejanje, kakor koli je že škandalozno, ne postavlja več pod vprašaj družine. Toda predpostavljajmo, da imamo opravka s posebno trmastim subjektom, ki noče upoštevati stvari niti od daleč niti od blizu, iz česar bo sledila neka izjava, ki bo kopicila oba procesa in ki bo dajala o realnosti zgolj eno najbolj nedoločenih informacij: **Gospod X** nekaj počenja z **Gospo Y**. Vendar pa sama ta nedoločnost lahko vzbuja predstavo o nečem, kar bi se ne smelo, in proces abstrahiranja bo tekkel do svojega konca, se pravi do čisto formalne izjave: **X** ima razmerje z **Y**, ali **x R y**. Ali bomo rekli o tej formuli, da je zadnji rezultat dolgega procesa potlačitve ali da je nasprotno v svoji označevalni artikulaciji matrica označenca, sintaksa, ki je v subjektu predhodna in ki zlasti pogojuje reprezentacijo seksualnega razmerja s tem, da ga obenem naredi za nemogoče? Ničesar ni v označencu, kar ni bilo poprej v označevalcu, bo odgovorila intelektualistična šola.

Na kratko, dve filozofiji nezavednega je mogoče enako zagovarjati. Vzemimo npr. tisto formulo, v kateri vsaka črta zavzema mesto neke besede: Če — bi —, kak — teh — —

To formulo, to čisto strukturo, imam lahko za logičen model, ki bo vsilil svojo formo empiričnemu — afektivnemu, doživetemu, telesnemu, itd. gradivu — ki bo torej v njej dobil svojo določenost in svojo resnico. Menim tudi lahko, da imam opravka z neke vrste ruševino in si naložim nalogo rekonstrukcije: preostajajo samo logične artikulacije nekega označenca, ki jih cenzura ocenjuje kot žaljive. Toda obenem moramo s to tezo sprejeti konsenkvence: napoti nas od Lévi-

Straussa in od njegovih mitologik k mojstru Capellu in njegovim televizijskim igram. Kajti nobenega dvoma ni, da bi nam ta zadnji predlagal to verzijo enigme: »Če bi bil Lacan Mehičan, bi gojil skaka-joči fižol.« Od enega mojstra k drugemu...

Podobne stvari se ne dogajajo samo na televiziji, ampak tudi na zaslonu sanj. Medtem ko se Norbert izgublja v premišljevanju njegovega nizkega reliefa, se mu zdi, da sliši: »**To je Gradiva** (tukaj ni mogel navesti njenega pravega imena), **hči nekega**...«² Če je ime očeta ostalo v tej formuli fantazme neizpolnjeno, potem zato ker je bilo izbrisano, kot je bilo otroštvo Norberta pokrito z izbruhom Vezuva, tako kot sama Zoja nima več pravice do aktualne percepcije, in kakor je psevdonom Gradiva nadomestil priimek Bertgang. Prvo vprašanje, ki ga Norbert postavi v jeziku preteklosti Zoji, ko jo ponovno sreča v Pompejih, je približno tole: »Kdo je tvoj oče?« Če se zadeva tako čudežno dobro uredi, potem zato ker gre za deklico iz sosedstva in ne za sestrico; ulica ju je ločila, ona je stanovala v hiši na drugi strani. Vsekakor se zdita Zojin in Norbertov oče zamenljiva: oba sta predavatelja na univerzi.

Nekateri bodo imeli raje dobro izdelano nezavedno kakor pa neko precej polno nezavedno, raje neko nezavedno, konstruirano po pravilnem načrtu, ki spoštuje slovnična pravila, kot pa neko nezavedno, izpolnjeno s prikazovanji, ki po svoji naravi žalijo spodobnost in motijo zakonski mir. Vsekakor ne bi bilo dobro, da bi se prezgodaj veselili. Kajti z Lacanom ni mogoče priti do srečne pridobitve: vsako pridobitev je treba nasprotno misliti po modelu izgube. Označevalec je, kot pravi sam Lacan, lepa tombola,³ na kateri je človek dobil po očetovem imenu. Toda glejte: brž ko jo dobi v posest, izgubi človek odločilni žeton, ki bi mu edini omogočal, da bi na tomboli zmagal; komaj je odprl škatlo, ko je že založil zmagovalni cilinder, se pravi falus. Zato bo ta definiran kot »označevalec, ki mu je usojeno, da predstavlja v njihovi celoti učinke označenca v tem, da jih označevalec pogojuje s svojo prisotnostjo označevalca;«⁴ slaba tolažba. V vrtovih realnosti se nič ne more zoperstaviti slonom simboličnega. In z zakramentom besede se ta vrt spremeni v pokopališče, kjer vsaka stvar nosi svoj označevalni epitaf in tako obtožuje onkraj smrti simbol, ki ji je zadal smrtni udarec. Celo nad falusom, tem lepim falusom, to vzvišeno pridobitvijo psihoanalize, moramo narediti križ. Joj, joj, Lacan, ta pol-bog ga je zdrobil s silno teorijo... Toda k sreči nismo vsega izgubili. V rokah nam še ostane en džoli, Lacan sam. Lacan, ki ga bomo simbolizirali z velikim L, se definira kot substitut označevalca, s katerim je označen manko, ki ga bit pretrpi zaradi označevalca. Torej vržem ta veliki L in dobim.

Ker naredi univerzalen zakon iz tega programiranja Drugega, ki lahko velja kot definicija psihoze, postane za Lacana fakirizem obvezen:

² Jensen, *Gradiva*.

³ *Ecrits*, »Remarque sur le rapport de Daniel Lagache«.

⁴ *Ecrits*, »La Signification du Phallus«.

»Želja si postelje z označevalnim rezom,« piše,⁵ kar se bo zdelo tem bolj krivično, saj istočasno »telo postilja Drugemu z operacijo označevalca.«⁶

Drugi daje zgled ali bolje ukaz za dezinkarnacijo. Po korridi simboličnega in po subsekventni usmrtitvi ne ostane skoraj nič od telesa niti rep: le še ušesa za poslušanje Lacana.

Od njega preostane ta »ne vem kaj, nima imena v nobenem jeziku«, se pravi tisto, kar Lacan ustrezno Tertuljanovemu pričakovanju končno imenuje objekt **a**. Se pravi, da je Lacanova operacija natanko ista kot tista, ki jo pripisuje označevalcu, se pravi operacija smrti, kajti pravzaprav je eksistenca, **Dasein**, nek čist preostanek: »... ta telesni preostanek, kjer sem, mislim, dovolj inkarniral ta **Dasein**, da ga imenujem z imenom, ki mi je zadolženo: tj. objekt **a**.«⁷

Toda to ni vse. Telo je vreča ekskrementov, je govoril menih Odon de Cluny. Lacan oporeka, da »so odpadki edina stvar, ki dokazuje, da imamo neko notranjost«⁸ in pritegne našo pozornost k posebnosti telesa, ki je v tem, da je obenem odpadek in jašek za smeti: torej je navedeno k temu, da samo sebe izpraznjuje. To pa še ni zaključek procesa. Kajti telesni preostanek mora pojesti svoje lastne ostanke po zakonu gostije, na katero nas povabi označevalec na kraj za totemične obroke. Sprejem, to je najmanj, kar je mogoče reči, je daleč od tega, da bi izpolnil naše želje: »Ti misliš, da deluješ, medtem ko te sam gibljem ustrezno vezem, s katerimi zavozljam tvoje želje. Tako se te krepijo po moči in se množijo v objektivih, ki te vodijo k drobljenju tvojega raztrganega otroštva. No, tole tukaj bo tvoja pojedina vse do vrnitve kamnitega povabljenca...« Nato brutalno: »Pojej svoj **Dasein**,«⁹ drugače rečeno, pojej svoj mali **a**, drugače rečeno... Graji označevalca je treba priznati temeljito analen značaj.

Sicer pa telo, točka, na katero se vežejo učinki besede, ni nič drugega kot čreva, ki niso vredna piškavega oreha. »Razen tega, da ga razkosaš, resnično ni videti, kaj bi se dalo narediti s kakim drugim telesom; hočem reči, človeškim telesom,«¹⁰ pravi Lacan v tezi, ki presenetli vsaj s svojo koherentnostjo, za katero si je vselej prizadeval v svojem teoretskem modelu. Tudi tu je mogoče začutiti sorodnost inspiracije: »Za gospoda se ne da nič storiti. Zadovoljili se bomo s tem, da mu bomo zavili nos in ušesa ter izruvali jezik in populili zobe, razpraskali zadnjico, razbili hrbtenjačo in delno ali popolnoma iztrgali možgane skozi pete. Najprej ga bomo nataknili na kol, nato obglavili in končno razkosali.«¹¹ Tudi Lacan vztraja pri tem, da je usoda telesa pravzaprav v tem, da je razkosano, kajti če človek misli, potem »zato,

⁵ **Ecrits**, »Position de l'Inconscient«.

⁶ **Scilicet**, št. 1.

⁷ **Scilicet**, št. 1.

⁸ **Scilicet**, št. 6/7.

⁹ **Ecrits**, »Le Séminaire sur la Lettre volée«.

¹⁰ Séminaire, 17. decembra 1974, **Ornicar?**, št. 2.

¹¹ Alfred Jarry, **Ubu Cocu**.

ker neka struktura... razkosava njegovo telo.«¹² Če bi bil Lacan, ki ga neusmiljeno preganja ekskomunikacijski bes, še enkrat izključen iz mesta, kjer predava, bi verjetno lahko našel zavetišče na inštitutu za visoke študije klavništva, katerega ustanovitev je predvidena v okviru revalorizacije ročnega dela. S to premestitvijo bi njegovo poučevanje dobilo kot običajno nov polet in verjetno gospodarja navedlo na to, da bi redefiniral označevalca kot etiketo, ki predstavlja košček rezine slanine namesto koščka prašiča.

Smešno bi bilo omejevati to razkosavanje, ki je direkten učinek transcendentnega, na predgenitalni stadij. Fantazme totalitete, ki se ponavadi vežejo na idejo genitalnosti, so tisto, česar se je nasprotno treba znebiti. Spomnite se, da v klasični teoriji dostop k genitalnemu stadiju omogoča razločevanje ljubezni od sovraštva, med tem ko je še kako očitno, da prvega ni mogoče ločiti od drugega, in sicer da »manj kot sovražiš, manj si«.¹³

Vsekakor sta bili seksualnost kot tudi govorica, nesrečni pridobitvi: obe namenita življenje smrti. Razumljivo je torej, da govori Lacan o seksualnosti z določeno zlovoljnostjo. Ne manjka veliko, da bi priznal bistvo svoje misli: zaradi te svinjarije moram jaz, Lacan, umreti.

Ko Lacan kakor ga je volja, docira o »izgubi, ki jo živi pretrpi, ker je spolen«,¹⁴ nastopa še bolj kot običajno kot mojster groze, da bi razvil neverjetno fantazmo »lamelle«, konkretizacijo te izgube. Libido in pulzija sta mita, kot priznava Freud sam, torej zakaj bi to ne veljalo za lamelo, pravi Lacan — in uživa v tem, da opisuje tega vampirja, ki potuje skozi nočni zrak in se prilepi na glavo spečega kot gumijasta maska¹⁵ — toda to ni najhuje: lamela sardonično spominja nesrečnega sesalca na to, da se mora podvreči zakonu kastracije, ker če jo samo zarežeš, je še zdaleč ne okrniš, nasprotno — zagotoviš njeno reprodukcijo in njeno razploditev.¹⁶ K vsem že naštetim nevsčestnostim seksualnosti dodaja Lacan še novo: živ človek, ki se je, da bi se delal važnega, pustil očarati spolni reprodukciji, se tako izpostavi strahotnemu maščevanju virusa.

O seksualnosti je torej treba predvsem reči, da sta jo zaslužnjila zakon in smrt. Mimo tega ni resnično zanimiva. Zakaj bi pripisovali pretiran pomen užitku, če pa je »princip užitka, da se užitek prekine«¹⁷ — da, seveda, **toda ne takoj**... Ves Lacan je v tej vrzeli, v tej negaciji življenja s Stalinovo besedo: konec koncev je samo smrt tista, ki zmaga. Kajti navsezadnje, v pričakovanju umirati od užitka ne pomeni umirati.

Ko govori o seksualnosti, uporablja Lacan kakor cerkveni očetje grozeč ton. Seks obsoja živega na smrt, nalaga nepreklicno ločitev — od-

¹² **Télévision.**

¹³ **Le Séminaire**, knjiga XX.

¹⁴ **Écrits**, »Position de l'Inconscient«.

¹⁵ **Le Séminaire**, II. knjiga.

¹⁶ **Écrits.**

¹⁷ **Le Séminaire**, II. knjiga.

trganje, vsiljuje človeku dramo kastracije, in onkraj vseh teh nevšečnosti je najhujša nevarnost uživanja, ki je enaka »bencinskim plamenom«¹⁸ vietnamskih borcev. Lacan se odpove temu grozečemu tonu zgolj zato, da preide v prezirljiv ton: seksualnost in ne mistiko, spelje na »nekaj, kar se tiče fukanja«. To, kar je Freud prinesel novega s tem, da je sicer povzel, kot sam pravi, pozabljeno Platonovo inspiracijo, je ta ideja enotnosti ljubezni od najbolj banalne seksualne manifestacije do religioznega oboževanja, od fukanja do ekstaze. To, kar je Freud pokazal — in priznati je treba, da je s tem uvedel v kulturo neko nadležno zmešnjavo — je, da je sveta Terezija v isti meri nimfomanka, kot je O mističarka.¹⁹

To očiščevanje seksualnosti, mesa, čutnega, se izraža v restriktivnem in razohrabrujočem načinu Lacanovega pojmovanja lepote. Gotovo je, da je tu, in naj je še tako krhka, upira se lahko vsem diktatom diskurza. Odrekel pa ji bo nič manj kot pozitivno funkcijo, ki ji jo dajeta Platon in Freud, določil jo bo za negativno po stari klerikalni metodi: ker tokrat iz nje vendar ni mogoče narediti maske demona, bo naredil iz nje masko ničā, radikalnega manka. Reducirana bo na iluzorično pregrado, postavljeno proti temeljni grozi. Ni mogoče tolerirati, da predolgo odvrāča pozornost, da dopušā, da se da izogibati terjatvam brezobličnega Drugega.

* * *

Ob koncu je treba priznati, da je Lacan neovrgljiv, ker je skoval nov idealizem, ki ustreza na univerzi že opuščeni običajem. Biti, to pomeni biti zaznano, ali zaznavati, je rekel Berkeley. Biti, to pomeni biti povedano, ali biti artikulirano, uči Lacan, in pušā v nemar možnost aktiva. Na začetku je beseda; pred besedo ni ničesar, vsaj ničesar, kar bi imelo pomen; skozi besedo se svet razodene kot svet — toda reči je tudi mogoče skozi percepcijo, znanje ali zavest, vseeno: idealizem, kakršen koli že, je teoretična pošast, katere funkcija je, da ima odgovor na vse,²⁰ mogoče ga je samo vzeti v obzir z večjo ali manjšo radovednostjo in mu rezervirati mesto na pokopališču metafizičnih sistemov. S psihoanalitičnega stališāa bo mogoče pripomniti, da priāa o čudni pulziji, klavstrofiliji, kar ni dovolj upoštevano. Tako so nadomestili ječo boga, ki je imela to prednost, da je bila prostrana, z ječo materije in zgodovine in z Gulagom za tiste, ki se hočejo osvoboditi.

Za Lacana smo torej zaprti med zidove govorice, kjer zid ločuje človeka od sveta. »Med človekom in svetom je nek zid,« pravi pesnik,

¹⁸ Spomin z nekega seminarja: »Uživanje se začenja s kakim ščegetom in konāa z bencinskimi plameni.« Naj me potrdi Jacques-Alain Miller.

¹⁹ Glej Thérèse d'Avila, *Pensées sur l'amour de Dieu*, in Pauline Réage, *Histoire d'O*.

²⁰ Odveč je npr. ugovarjati idealizmu govorice s tem, kar vemo o možganih: ali dejstva, ki priāajo o obstoju kake misli, brez govorice, ne spadajo v diskurz znanosti?

in Lacan še dodatno znanstveno precizira, da je to absolutno neprekoračljiv zid simboličnega.

Identifikacija realnega in nemogočega ni zgolj Lacanova lastna teza, je logična konsekvence idealizma, ki tukaj naleti na mejo svojega projekta. Nič se mu ne more izmakniti razen udarca, ki ga spravi v gibanje, ali nepremagljiva, anonimna ovira, ob katero zadenejo njegove konstrukcije; kar se izmakne sistemu, kakor da ne bi obstajalo, vendar pa kljub temu obstoji, ker je na sebi. Lacan torej naredi iz buške kriterij realnega²¹ in daje telo ljubezni zgolj zato, da jo stakne.²²

I. Svinjek

Todaj je diktator svajlil: -Naj živi svahoda,- kar mi je princelo velikanske svadije.

Gaston Leroux, L'Épouse du Soleil

Kar implicira najostrost razgaljenja lacanovstva, je okoliščina, da prikazuje, naj govorim v govorici njegovega pobudnika, da nima samo stalizmem mesta pri pogrbeni sili svetovne zgodovine. Na svoj način in gotovo v zmanjšanem merilu predstavlja isti fenomen inverzije: nekateri ljudje so pristali neke doktrine, neke organizacije, toda predvsem nekakega človeka, nekoga drugega, od katerega pričakujejo vse, in se tako sami trudijo za svoje negacijo, počnejo nasprotno od tega, kar so hoteli in mislili, da počnejo. Res pa je, da Lacan z grimazo dodaja: naj navedenije sam ni ničesar obljubil, razen tistega močesa, odda vnaprej je posvaril, da je poskus navobajanja hamera, da je resnica bolj ali manj isto kot laž, kakor je ljubezen bolj ali manj isto kot sovraštvo. S tem, da je obljubil zgolj ta ničes in razočaranje nad zbitstva, mu je uspelo rekrutirati — res v posebni populaciji — fanatike, njegovo je samo ščititi k temu podvigu. Kljub temu, da si je vni in kakovost nemerno neugodno osnova, se mu je vendar posrelo, da je ustanovil neko šolo, neko cerkev in realizirati kolektivnega formiranja: ni samo dokazal svojih

²¹ Scilicet, št. 6/7.

²² Glej zgoraj, I, 4.

Prihodnost neke institucije

I. Svinjak

Tedaj je diktator zavpil: »Naj živi svoboda,« kar mu je prineslo velikansko ovacijo.

Gaston Leroux, L'Epouse du Soleil

Kar implicira nujnost razgaljenja lacanovstva, je okoliščina, da prikaže, naj govorim v govorici njegovega pobudnika, da nima samo stalinizem mesta pri pogrneni mizi svetovne zgodovine. Na svoj način in gotovo v zmanjšanem merilu predstavlja isti fenomen inverzije: nekateri ljudje so pristaši neke doktrine, neke organizacije, toda predvsem nekega človeka, nekoga drugega, od katerega pričakujejo vse, in se tako sami trudijo za svojo negacijo, počnejo nasprotno od tega, kar so hoteli in mislili, da počnejo. Res pa je, da Lacan z grimaso dodaja: saj navsezadnje sam ni ničesar obljubil, razen tistega ničesa, celo vnaprej je posvaril, da je poskus osvobajanja himera, da je resnica bolj ali manj isto kot laž, kakor je ljubezen bolj ali manj isto kot sovraštvo. S tem, da je obljubil zgolj ta ničes in razočaranje nad zahtevo, mu je uspelo rekrutirati — res v posebni populaciji — fanatike: mogoče je samo čestitati k temu podvigu. Kljub temu, da si je vzel za izhodišče namerno neugodno osnovo, se mu je vendar posrečilo ustvariti lacanovce, ustanoviti neko šolo, neko cerkev in realizirati freudovsko shemo kolektivnega formiranja: ni samo dokazal svojih spretnosti, temveč je vnaprej premagal proces delacaniziranja.

Lacan piše, da npr. revolt ali molitev pričata o dimenziji Siceršnjega in v zvezi s tem omenja kolektivne organizacije »zunaj katerih se ne zdi, da bi se človeško življenje moglo dolgo ohraniti«. ¹ Gospodar ima prav: naš **tukaj** je lahko konsistenten samo z oziroma na neko **siceršnje**. In to siceršnje lahko primerno akreditirajo samo te ustanove brez katerih bi bili, kakršni smo, družbene živali, obsojeni na hiranje kakor ob pomanjkanju kisika. Tako so nam dali na voljo božje kraljestvo, zatem Sovjetsko zvezo in Kitajsko, nazadnje mesto Drugega, ki je Siceršnje par excellence, Siceršnje kot tako: priznati je treba, da je bil v našem starajočem se zahodu, ohromelem od racionalnosti, ta zadnji domislek, da iz sile narediš krepost in iz manka substanco, briljanten.

Kakšen zlobni duh nas navaja na to, da smo tako težki, da eno za drugo zavračamo vse te velikodušne ponudbe? Nas same bodo prizadele nevšečnosti, ki iz tega izhajajo. Drugi se na to požvižga v svojem Siceršnjem. Lahko se greš destalinizacijo, lahko rečeš: Bog je mrtev, toda Drugi je vselej tukaj, mirno nameščen v strukturi, in s pomilovanjem presoja naše bedne poskuse duhovne svobode.

»**Ne-opeharjeni se motijo**,« ali to ne drži? Gotovo, vera in cerkev nista pojmljivi brez neumnosti, kot je že Pascal prepričljivo povedal. Če želite biti odrešeni, se ne delajte prebrisanca, sledite ritualu, podvržite svojo svobodo njegovi mehaniki, poneumite se. V tem duhu si je Lacan privoščil črko, ker je vedel, da v cerkveni skupnosti bolj oživlja, kot ubija.

Iz Kristusove cerkve prestopiš v Stalinovo stranko in od tod v Lacanovo psihoanalizo, od koder se proti koncu stoletja s pomočjo Françoise Dolto vrneš v krščanstvo. Tako se gre na sprehod. Mika nas, da se obrnemo na sodobno čutnost kakor Jacques Prevert, ki na koncu **Drôle de Drame** položi v usta Williamu Crampsu, morilcu mesarjev, besede, naslovljene na meščanko Mrs. Molyneux: »Molyneux je bil bebec, Felix Chapel² je tepec, to bo za vas vsaj mala sprememba.« Od psihoanalize in od marksizma smo pričakovali svojo osvoboditev, pričakovali smo, da bosta naredila konec človeški odtujitvi — to je bila naša neumna zmota. Zaradi tega smo jima dajali vsa sredstva za pomlajevanje odtujitve, kajti osvoboditelj je vselej nov gospodar in tega se ni lahko osvoboditi: kar je novo, je trpežno. Priznati je treba, da lahko ljudje pripišejo udarce usode zgolj samim sebi. Kak tip se jim predstavi, opremljen z neko preprosto doktrino, in jim reče: »Tukaj je resnica, ki vas bo osvobodila,« in verjamejo mu! Stvari so se zelo spremenile od atenske demokracije sèm. Sokrat nam zagotavlja, da bi v njegovem času s kakim takim tipom hitro opravili na koncu kake votline.

Seveda si naknadno vselej najdeš opravičil, olajševalnih okoliščin: tokrat se je to zdelo tako resnično ... Npr. psihoanaliza, si lahko mislil,

¹ **Ecrits**, »Du traitement possible de la psychose«.

² Molyneuxev psevdonim.

da če začenja z zavračanjem hipnoze, tega ne počne zato, da bi jo ponovno vzpostavila: hipnotično razmerje nadomešča s slovitim »transferjem«, za katerega je dala častno besedo, da ga bo razkrojila. Sicer pa je Freud napisal majhen esej **Množična psihologija in analiza jaza**, kjer pokaže, da je razmerje hipnotičnega tipa temeljno gradivo prostornih zgradb, kakršne so cerkev, armada ali stranka. Iz tega je bilo mogoče sklepati, da si bo psihoanaliza tudi na kolektivnem nivoju prizadevala vnaprej preprečiti hipnozo vsaj pri sami sebi. Ne zdi se, da bi si Freud mogel misliti, da bi se lahko neka družba, ki se sklicuje nanj, konstituirala po takem modelu, kar ga ne more oprati krivde: Pri Marxu je mogoče slišati iz globine njegovega 19. stoletja nejasen protest te vrste, ki je bil popolnoma preslišán.

Freudovskega Stalina skrbi zgolj učinkovitost. Od Freuda je obdržal, da je nerazrešenost transferja pogoj obstoja institucije, kar seveda drži, kajti ko je transfer razrešen, se vsak vrne k sebi. Obstajati mora torej neka ovira, nek zatič, ki naredi oblast nedosegljivo, temelj, vzrok samega sebe, ki zagotavlja ohranjanje hipnoze, očaranja. Enako naj bo zasežen oziroma ne ponovno vrnjen užitek: ves libido mora biti koncentriran k podobi gospodarja. Res je, da se Lacan ne obremenjuje z zevjo oziroma z blejanjem o ljubezni, transfer definira na nivoju vedenja: potrebno bo torej, da se vedenje ne transferira in to pride ravno prav, saj ne obstaja. Sicer pa je tako v vsaki instituciji, cerkvi, armadi ali stranki: vedenje, to je tisto, česar ne smeš poskušati razumeti, če si skromen, kot se spodobi za vernika. Temu verniku zadostuje, da vé, da se védenje vé. Lacan je Siceršnje, vreden vere, kjer se nerazumljivo razume.

Lacan, ki ni posebno pripravljen priznati vloge libida v kolektivnem formiranju, kakor tudi sicer ne oporeka Freudu, da bi bil smoter Erosa, da igra vlogo združevalca in zedinitelja. V tem ko podleže grobemu realizmu, izjavlja, da »razen v kratkem koitiranju«, katerega nepomembnost je znana, »ni nihče nikoli videl, da bi se dve telesi združili v eno«. ³ Tako zabriše bistvo kolektivnega formiranja in predvsem, kar se bo lahko zdelo še bolj hudo njegovim pristašem, sporočilo svetega Pavla: vi niste drugega kot eno v Kristusovem telesu... Sicer pa dober učenec omenja pozabljeni pojem: Jacques-Alain Miller slavi »novo ljubezen«, ⁴ ljubezen lacanovcev do Lacana, ne da bi preciziral, da ta novost obstoji že od zdavnaj in da je vse, kar je v tem novega, samo to, kar nam je Freud povedal o njeni zgodovinski vlogi. Saj ima druge posle, da komemorira utemeljevalni diskurz iz Rima in da razgláša štirikratno hvalnico gospodarja. Kajti gospodar je razlikoval štiri diskurze: razen svojega še diskurz univerze, diskurz analitika in diskurz histeričarke. Torej štiri hvalnice, kajti to je tisto, kar ga loči od ženske, **gospodar je ves**. Mojstrsko preseže protislovja, ki jih je sam postavil za nepresegljiva. Npr. univerza je nekaj slabega, njen diskurz je v svoji strukturi radikalno nasproten njegovemu: torej ravno to naj pomeni, da je Lacan dobra univerza. Izkoristi celo

³ **Télévision.**

⁴ «Théorie de lalangue».

historičarko: ali ni sam izjavil, da se od nje loči zgolj po »krepelu«, ki ga je »uvedel«?⁵

Učenec se tukaj pokorava neki logiki akumulacije sposobnosti, ki je ena najbolj komičnih karakteristik karizmatičnega fenomena. Tako je bil Stalin obenem oče ljudstev, korifeja marksizma-leninizma, genialen strateg, biolog, lingvist, arhitekt, metalurg itd. Gospodarju ne sme nič manjkati.

Freud ni razlikoval štirih diskurzov, temveč tri libidinalne tipe,⁶ ki ustrezajo njihovi topiki in ki jih je mogoče hkrati primerjati z njegovo psihologijo množic. Prevlada tistega (es) daje erotičen tip, ki mu dominira njegova potreba ljubezni in ki proizvede množico lahko-vernežev, vnetih epigonov, lacanovskih cokel. Prevlada nadjaza daje obsesionalni tip; tukaj imamo opravka s kadrirajočim osebjem, s čuvaji, z delovodji, z nadzorniki, z millerji. Prevlada jaza daje narcističen tip; tukaj se lahko nenadoma pojavi nevarna osebnost, ki je sama prav tako malo plašljiva, kakor je sposobna impresionirati in fascinirati druge, ker razpolaga z veliko napadalno zmožnostjo, je precej nagnjena h kriminalu, toda obenem dovzetna za ustanavljanje institucij. Ali poznate koga v vaši okolici, ki ustreza temu opisu? Vsekakor, če Freud dopušča mešane oziroma polovičarske tipe, izključuje popolno sintezo, kajti tedaj, pravi, bi tip nadomestila neka »absolutna forma« oziroma neka »idealna harmonija«. Tukaj lepo vidimo, kako malo je v zvezi z vprašanjem gospodarja Freud napredoval v primerjavi z Lacanom.

Idolatrija je gotovo banalen fenomen. Odveč je omenjati zgodovinsko razsežnost, še enkrat motiti Stalina, Hitlerja in Maa, ko pa je vendar okoli nas množstvo sekt, ki ljubeznivo prosperirajo, ne da bi si preveč prizadevale, da bi bilo govora o njih, kot so oboževalci čebule, antoinisti ali različne vrste kastratorjev. Ta idolatrija se mladim zdi celo konsubstancialna: kdo ne pozna množičnega oboževanja te ali one popevkarske zvezde? V tem primeru je mogoče prepoznati večino elementov freudovske sheme: Elvis Presley zavzema za vse svoje fans mesto ideala jaza, kot potrjuje topografija konvergence in stranske vezi med atomi množice, se pravi bratstva, ki se sekundarno vzpostavi. Vsekakor manjka razsežnost besede, sporočila, ki bi omogočala utemeljitev institucije, ki bi vzpostavljala trajno občestvo — z eno besedo, manjka simbol.

O nekem takem občestvu v imaginarnem je po Lacanovem mnenju primerno molčati, kajti tisto, kar ni izrečeno, je kakor da bi ne obstajalo.⁷ Res je, da je leta 1956 nastopil proti temu tipu občestva,

⁵ Séminaire, 14. decembra 1976, *Ornicar?*, št. 12/13

⁶ »Über libidinöse Typen«, Freud-Studienausgabe, Bd. V.

⁷ »Toda neka takšna komunikacija ni prenosljiva v simbolični formi... Tako lahko združi neomejeno število subjektov v enem samem »idealu«: komunikacija enega subjekta z drugim znotraj tako vzpostavljene množice bo kljub temu ostala nezvedljivo mediatizirana z neko neizrekljivo relacijo.« *Ecrits*, »Séminaire sur la Lettre volée«.

ki je vladalo v psihoanalitičnem carstvu in ki je v njegovih očeh predstavljalo oviro znanstveni komunikaciji.⁸ Toda v tistem času je ravno poskušal preorientirati to množico, ki se je ponujala že konstituirana maziljenju simboličnega, in videli smo, kakšen napredek znanstvene komunikacije je iz tega rezultiral.

Lacanovska šola je sekta, s čemer se sama ponaša, kot brez strahu poudarjajo njeni dostojanstveniki, ki imajo tu in tam za seboj boleče izkustvo maoizma, tega vnaprej na neuspeh obsojenega poskusa rekonstruiranja stalinske cerkve. Namesto da bi bila oblast banalno povezana z aparatom kot v kaki multinacionalni družbi ali v kakem sindikatu učiteljev, je tukaj aparat navezan na čisti princip oblasti, na karizmo, z zadovoljstvom ugotavlja Charles Melman.⁹ Lacanovska šola ima, ne da bi bila birokratska organizacija, ta redke privilegije, da je v sodobni družbi utemeljena na brezprimeren prestiž nekega šefa, ki se predstavlja kot Freudov naslednik, kot njegova podoba v psihoanalitičnem svetu. Reinkarnirani Freud je seveda tisti ideal, od katerega je vsakdo pričakoval, da se bo povnanjil in da mu bo šel nasproti skupaj z drugimi, ne pa da se bo podvrget neizpolnivi zahtevi v zaprti trdnjavi subjektivnosti.

Vrhu tega se ta šef, če naj verjamemo Charlesu Melmanu, permanentno izpostavlja tekmovanju: to je tisto, kar nas privede do antičnih koncepcij diktature. Vendar pa bi bilo bolje reči, da šef permanentno utrjuje svoj naslov z obveznim porazom svojih izzivalcev, kajti na tej tekmi je sam obenem nasprotnik in razsodnik, po svoji volji spreminja oziroma interpretira njena pravila. V tako koherentni strukturi ni druge izbire, zgolj podreditve ali odhod. Lacanu ni mogoče resno oporekati znotraj neke šole, ki je njegova stvar — kot je že bilo rečeno, njegov kravjek. Celo če predpostavimo, da bi disidenstvo zmagalo, bi ga odnesel na podplatih svojih čevljev... Lacan je utelešen lacanovski označevalec. Sam je neke druge narave in ne deli ničesar, predvsem ne freudovskega mišljenja. Naj si privrženci delijo torej ta nič, ki je zanje še preveč lep.

Lacan, ki zna voditi hordo, grozi tistim, ki bi jih mikal odhod: Če me zapustite, boste postali prasci, jim pravi, s tem da spominja, kako so se Odisejevi tovariši, siti sledenja svojemu kapitanu na popotovanju, ki se jim je zdelo brez konca, pustili začarati Kirki.¹⁰ Toda najslabše je, da jim glavni učenec daje čutiti, da so že prasci, tem proizvajalcem kravjeka, pri čemer se sam dobro pazi, da bi ne bil udeležen pri tej nizkotnosti. Obsoja npr. tiste ostudne individue, ki si drznejo reči v samem Lacanovem templju, da je bil Lacan slabo analiziran. Preden zaključi kot filozof: »Prasci imajo seveda na vse pripravljen odgovor.«¹¹ Jacques-Alain Miller očitno ne želi povedati v odgovor na to svetoskrunstvo, da je bil Lacan dobro analiziran: kako naj bi ga bila

⁸ Ecrits, »Situation de la psychanalyse en 1956«.

⁹ »L'impossible analyste«, v *Ornicar?*, št. 10.

¹⁰ Glej *Le Séminaire*, I. knjiga.

¹¹ »Théorie de lalangue«.

analizirala bebala kakor Loewenstein, Hartmann ali Nacht? Resnica je, da Lacan sploh ni bil analiziran kakor tudi Freud ne in mimogrede kakor ne Miller; to je tisto, kar tvori njegovo slavo, tisto, zaradi česar se izmakne zakonu črede. Lacan je vzrok samega sebe, analizira samega sebe — operacija je lahko zgolj sijajno uspela.

Lacanova ideja je torej, da je njegova Šola že nek svinjak — s tem da pripada realnemu, normalno spada v register nesnage (tudi če proizvaja zlato in to traja...). Tukaj poziv ni več naslovljen na inteligentnega učenca, temveč na neizkušenega delavca. Ob ponatisu vtihotapi Lacan majhen oglas: bralec »lahko pride v mojo Šolo kot čistilec«. ¹² Ta oglas je prav tako opravičen kot hinavski poziv v tisti meri, kolikor je čiščenje nasprotna operacija eminentno lacanovski aktivnosti, ki je, kot smo videli, drekanje.

Lacan prakticira spretno politiko selekcije. ¹³ Tako poučuje, da je treba »kanaljam odpovedati psihoanalitični diskurz«. ¹⁴ Zakaj? »Ker kanalje z njim postanejo neumne.« ¹⁵ To je nadvse močan argument. Poneumljena kanalja, ki s tem izgubi svojo možnost, da škoduje, se pravi kastrirana kanalja, kaj je bolj žalostnega, medtem ko je tako privlačna perverzna kanalja. Toda hkrati nas Lacan pomirja: ni mogoče, da bi v psihoanalizi obstojale inteligentne kanalje. Vsekakor, če psihoanaliza spreminja kanaljo v imbecila, ali je resnično tudi obratno? To bi obnovilo problem.

»Nič več se ne dogaja, razen stapljanja doktrine z njenimi klikarskimi nespravljalivostmi, nadutostmi, popolno ignoranco in fanatizmom,« piše o lacanovski Šoli lacanovec François Roustang. ¹⁶ Toda ali se je sploh kdaj kaj dogajalo razen zadržljivega vzpona Lacana? Sicer pa, kako pa naj bi se stvari dogajale drugače, lacanizirajoče vprašuje Roustang. Družbeno je eden od načinov obstoja realnega, zato je seveda normalno, da je nemogoče. Gotovo da je lacanovska Šola odvrtna, toda njena »pogubna usoda« je usoda vsakega psihoanalitičnega društva in navsezadnje vse človeške družbe. Psihoanalitik je dober tak, kakršen pride iz rok svojega didaktika, njegovo društvo je tisto, ki ga spridi... Na kratko, v osnovi se Roustang še vedno strinja z Jacquesom-Alainom Millerjem: Lacanova šola je nujno »strukturirana« kot Moonova sekta ali scientološka cerkev, toda medtem ko se prvi tega veseli, jadikuje drugi nad našo nesrečno usodo kolektivnih živali.

Roustang je anti-Hruščev. Hruščev je reševal sistem s tem, da je bičal kult osebnosti. Roustang si prizadeva rešiti osebnost s tem, da biča sistem na sebi, vsak možni sistem...

Roustang sprejema Lacanovo vprašanje kot svoje: kako je mogoče ne biti nor? In odgovor je ravno: po Lacanovi zaslugi. Psihoza je v

¹² Predgovor ponatisu *Ecrits* v žepni izdaji.

¹³ Tukaj bi bilo treba govoriti o tem izrednem institucionalnem izumu, ki ga Lacan imenuje »prehod«.

¹⁴ *Télévision*.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Un destin si funeste*.

tem, da te programira Drugi, toda Lacan nas je naučil, da je to neka neizogibna situacija. Edina rešitev, ki se lahko kosa s fantastičnimi dosežki genetske manipulacije, je, da se daš **reprogramirati** tako, da produciraš nekoliko lacanovskega diskurza v okviru lacanovske institucije, tako kot tiste bakterije, ki so prepuščene same sebi samo sintetizirale svoje absurdne proteine in ki so odslej uporabne, ker proizvajajo insulin. Izbiraš med Lacanom ali La Bordo, seminarjem ali largactylom... Roustang reši Lacana tako, da se znaša nad lacanovci (res je, da ravna z njimi, kot je treba): Če se ti psihoanalitiki obnašajo kot otroci, če nimajo nobene avtonomije, nobenega intelektualnega poguma, potem zato ker so tik pred živčnim zlomom, ker njihov ekvilibrij visi samo na nitki, ravno na tisti nitki, ki jo drži lutkar. Izbira je med norostjo in mentalno debilnostjo, razglašam sam Lacan,¹⁷ ki se moti samo v tem, da izključuje možnost kumuliranja, kajti lacanovci z debilnostjo sledijo njegovi norosti.

Videli smo, da je Lacan fevdalno opravičeval svoje gospostvo z nekim argumentom, izposojenim pri Heglu: »Jaz vas varujem pred smrtjo.« Tako varuje pred norostjo, pred psihično smrtjo. Če je angleški kralj butec, misli neka junakinja Raymonda Queneauja, potem je vse dovoljeno. In Lacan komentira: Sicer pa je jasno, da je angleški kralj butec.¹⁸ Ista omotica kot pri Dostojevskem zagrabi psihoanalitično ljudstvo: če Lacan ničesar ne ve, če pripoveduje samo oslarije, če je nor, na kratko, če je kralj psihoanalitikov gol, potem je vse izgubljeno...

Ker Roustang noče potopiti lacanovske galeje, saj se ji ni resnično odpovedal, si je prisiljen prizadevati utopiti morje. Kritizira Freuda tam, kjer naj bi kritiziral Lacana, in ga prikazuje kot šefa krvoločne in delirične bande. Ta identifikacija je prignana tako daleč, da bi skoraj pozabil en detajl, namreč da je Freud odkril psihoanalizo. Vendar je vseeno, kajti vsekakor se vse reducira na manevriranje za oblast. Teorija ni bila nikoli nič drugega kot sistematiziran delirij, ki ga najbolj perverzen uspe prenesti na skupnost. Resnica je zgolj nek privid in bolj kot reči: vsakemu njegovo resnico, je treba reči: vsakemu njegova norost. Lacan omogoča dopolniti Hegla v tem, da ni ničesar drugega kot boj med norimi zavestmi, od katerih si vsaka prizadeva podvreči svojemu lastnemu deliriju drugo zavest, ali jo zrušiti v radikalno norost. Suženjstvo, norost ali samomor, druge izbire ni. Končno je sam smisel samo simptom in ne-smisel. Na kratko, Roustang se na koncu svoje kritike vrača k iracionalnemu **ultima ratiu** te doktrine, potrjuje čisti označevalec. Ta Hruščev, ki razbija možnost svojega lastnega diskurza, pravzaprav spominja na Buharina.

Kajti moralo se ti je zmešati, da zamenjuješ Freuda z nekim glumcem, ki je mešetaril z nekaj domisleki. Razlika je v tem, da je Freud utemeljil psihoanalizo in Lacan lacanovstvo. Da je Lacan prevzel tisto,

¹⁷ Séminaire, 11. januarja 1977, **Ornicar?**, št. 14.

¹⁸ **Le Séminaire**, II. knjiga. Isti tip rezoniranja najdemo pri Mauriceu Clavelu: če papež nima jaje, potem je krščanstva konec.

kar je pri Freudu najbolj sporno, to je mogoče. Na isti način spominja akt ustanovitve lacanovske Šole (»Ustanavljam tako osamljen, kot sem bil vselej v svoji relaciji do psihoanalitične stvari...«) na De Gaullov apel 16. junija, kakor ga je revidiral oče Ubu: »Rogofalus, sablja označevalca, kopica svojati, lacanovska Šola je institucija, ki smo jo ustanovili s posredovanjem našega diskurza in katere potreba je bila splošno občutena...«

Proti odtujitvi se ni mogoče boriti drugače kot v imenu neke višje odtujitve, uči Lacan, ne da bi ga, to je še kako treba povedati, dejstva demantirala. Tako se zgodi, da navrže proti levičarjem z Vincennesa, ki ga izžvižgajo: Pravzaprav iščete gospodarja! — in ta gotovost je tvorila skrivni motiv njegovega pripotovanja. Jacquesu-Alainu Millerju, ki ga na to stvar spomni, odgovori: »Gnjavili so me, kot je bila moda tistega časa. Moral sem jim jo primazati nazaj. Tako dobro sem jim jo primazal, da se od tedaj gnetejo v mojem seminarju. Konec koncev je to prednost mojega zavetrja pred pendrekom.«¹⁹

Se vam ne zdi, da tudi tu slišite Ubuja? »Mlada svojati, levičarji mojega drerka, veliko hrupa nam povzročate. Poskušajte raje na široko odpreti svoja ugesa, če jih sploh imate, če sploh nočete obiskati žepov Gospodarja. Najprej bomo predelali poglavje iz govornice, da vam prav pojasnimo, da ni drugega užitka kot poslušanje Lacanovega diskurza.«

Kako bi nas ne presenetil paralelizem teh formulacij? Predstavimo enega izmed primerov. »Naivna usta, katerih hvala bo zaposlovala moje poslednje dni, odprite se še bolj široko, da me slišite«, pravi Lacan.²⁰ In oče Ubu: »Sablja davkarjev, rog mojega čeparja, gospa davkarica, imam ugesa, da govorim, in vi usta, da me poslušate.«²¹

Medtem ko medved plane v litvansko votlino,²² ter ko se klerikalci butasto spopadejo z njim s telesom proti telesu, se oče Ubu, ki se je povzpел na neko skalo, bori s to živaljo z »duhovnim mečem molitve«, v čemer lepo pokaže prvovrstnost govornice, toliko bolj ker se izrecno sklicuje na ime — očeta. Videli smo Lacana, ki na isti način razlaga, da tisto, kar ubije slona, niso sulice niti puške, temveč beseda **slon**.

Nedvomno je ta ugotovitev zdaleč najgloblja.

II.

Kjer predlagajo novo noč 4. avgusta

Lacan je izzval cehovski hrup z izjavo, da psihoanalitik avtorizira samega sebe. To stališče je natančno na liniji nauka: psihoanalitik je

¹⁹ »Télévision«.

²⁰ *Écrits*, »Fonction et champ de la parole et du langage«.

²¹ **Ubu Roi**. Res je, da medtem ko se Ubu korigira (»Ali raje ne! Pripravljate me do tega, da se motim, in ste vzrok, da sem neumen!«), poskuša Lacan opravičiti svojo napako z neko teorijo komunikacije, ki bi nujno implicirala svojo lastno inverzijo.

²² Četrto dejanje, šesti prizor.

namestnik oziroma vikar Drugega, sam po sebi ni nič drugega kot točka prehoda nekega procesa — je na točki padca govorjenja, kjer naj bi se pretvarjal, kakor da razume; več od njega nihče ne zahteva.¹ Ali pa je domnevni subjekt vedenja in konec psihoanalize, likvidacija transferja; nastopi, ko se v očeh presenečenega pacienta razkrije, da ta domnevni subjekt vedenje ne vè veliko: ne preostane torej nič drugega, kot da ga odvržeš kot kak drek, z Lacanovim lastnim izrazom, ker nikoli ni bil nič drugega kot drek — drek v svileni nogavici domnevnega znanja.

Subjekt, ki domnevno ve, to bi lahko bila poštena definicija šarlatana. Naloga psihoanalitika je navajanje k spoznanju, da je njegovo bivanje potegavščine, in da spremlja pacienta; in v tem se izkaže njegova funkcija psihotlačilke, oživiljene iz antike, vse do ekstatične meje, kjer se molk, ki je vse do sedaj veljal za znak njegove božanskosti, izkaže za krinko njegove ničevosti, tj. vse do točke, kjer mu bo dano, da zagradi vse, kar je mogoče doseči v misteriju označevalca, namreč ničlo v njeni funkciji strukture. Z drugimi besedami, gibalo psihoanalize je bluf: psihoanalitik domnevno drži v roki vse štiri ase, in pravilo je, da ne moremo zahtevati, da bi jih videli. Toda če bi Lacanova vratarica domnevno držala resnico v svoji loži, pacienti ne bi imeli potrebe vzpenjati se več nadstropij visoko, kakor je bil delavec na sebi za maoista domnevni subjekt vedenja,² kot na to spominja Jacques-Alain Miller.³

Lacanovemu intelektualizmu bo mogoče nasprotovati, češ da je tudi psihoanalitik domnevni subjekt ljubljenja, tisti, ki ga ljubiš, oziroma za katerega misliš, da ga ljubiš, in vrhu tega domnevni subjekt razsojanja, zakonodajanja, hierarhiziranja vrednot. Naj bo kakor koli že, zdravljenje se mora končati z razočaranjem: pacient mora ob koncu dojeti, da mu njegov psihoanalitik posveča kvečjemu profesionalno radovednost in da po drugi strani ni nobenega razloga, da bi mu pripisoval pretirano ustavodajno moč. Analiza se opravlja na kredit in se konča z diskreditiranjem njenega nosilca, zato jo je treba plačati v gotovini.

V tej vlogi lahko diplomatska šifra predstavlja predvsem instanco označevalca. V očeh mladega Marcela uteleša G. de Norpois nekega zelo verodostojnega Drugega. »G. de Norpois, tisočkrat inteligentnejši od mene, je moral poznati to resnico, ki je sam nisem znal izluščiti iz igre Berme.«⁴ In ne da bi povedal kaj drugega, kot dve

¹ Glej Scilicet, št. 6/7.

² »Théorie de lalangue«.

³ Sicer pa funkcija vedenja za transfer ni bistvena. Spominjam se, kako sem ob koncu svoje pubertete razvil zelo lep transfer na nekega natakarja, v katerem sem videl, verjetno pod vplivom Sartrovega mišljenja, toda na način, katerega iluzorični značaj danes razumem, najbolj popolno inkarnacijo človeka in očeta. Kljub temu pa se mi ni zdel toliko domnevni subjekt vedenja, temveč bolj, kakor je rečeno v *L'Être et le Néant*, domnevni subjekt igranja.

⁴ *A l'Ombre des jeunes filles en fleurs*. Slov. prevod Radojke Vrančič.

ali tri banalnosti, uspe ta diplomat prepričati mladega esteta o igralkini genialnosti in spremeniti njegovo razočaranje v navdušenje. »Kadar se je G. de Norpois posluževal določenih izrazov, ki jih lahko najdemo povsod v časnikih, in jih izgovarjal s poudarkom, si lahko čutil, da so postali nek akt zgolj zato, ker jih je on uporabil, in sicer akt, ki bo sprožil komentarje.« Kar šteje, ni resnična originalnost povedanega, njegova specifična intelektualna vsebina; pomembno je, da zaradi okoliščin, v katerih je bilo povedano, zaradi svojih kodnih koordinat, naj tako rečemo, da se predstavlja kot akt, tj., da se vpisuje v register Drugega, na kratko, da ima vrednost označevalca. Glede na skrajno determiniranost situacije postane najmanjša beseda, investirana z najlažjim koeficientom neverjetnosti, dogodek ali fetiš: »Ta beseda je bila pričakovana, čudovito je bila izbrana, videli ste, kako je zalegla...«

Ta diplomat vrhu tega prakticira neodgovarjanje na vprašanje, zato da bi obvaroval učinkovitost svojega diskurza, da bi ohranil iniciativo. Medtem ko pripovedovalčeva mati očitno čaka za svojo gomoljkovo in ananasovo solato na kompliment, ki je podoben komplimentu, s katerim jo je diplomat nagradil za njeno duševno govedino, se ta vztrajno izogiba temu, da bi ji ustregel, in se upira njenemu molčečemu pritisku: solato je »zatopljen v diplomatsko diskretnost, ne da bi razodeval svojo misel.« Navajen na ta učinek samovoljnosti, se G. de Norpois predvsem kaže kot tisti drugi, ki ima nad subjektom moč anuliranja. On, ki je objektivno merilo vrednot, da čutiti mlademu Marcelu njegovo ničnost. »Razkrinkal« ga je, sam »si ne dela utvar« — kljub temu, da »mu je nadvse naklonjen...« ... Ni presenetljivo, da končno povzroči histerično reakcijo: »Nenadoma me je navdihnil s tolikšno ganjenostjo, da sem se komaj zadržal, da nisem poljubil njegovih nežnih in belih nagubanih rok.«

Toda pisatelj Bergotte bo kmalu brutalno razbil ta transfer, ki je začel dobro delovati, s tem, da je npr. dal naslednjo razveljavljajočo razlago molka G. de Norpoisa: »Precej pogosto je prisiljen molčati, da bi pred koncem večera ne izčrpal zaloge neumnosti, s katerimi je naškrobljen žabo njegove srajce.« To takoj sproži subjektivno dvorno revolucijo, ki nadomesti diplomata v funkciji subjekta domnevnega vedenja in garanta realnosti: »Čutil sem se bolj srečnega, manj utesnjenega. Zaradi tega, kar mi je povedal G. de Norpois, sem imel svoje trenutke sanjarjenja, navdušenja, zaupanja v samega sebe za zgolj subjektivne in neresnične. Toda po Bergottu, ki kakor da bi poznal moj slučaj, se je zdelo, da so bili moji dvomi, moja naveličanost samega sebe nasprotno — simptom, ki ga je bilo treba pustiti ob strani. Predvsem tisto, kar je povedal o G. de Norpoisu, je zlasti odvzelo silo obsodbi, ki sem zanjo menil, da je brezprizivna.« Pripovedovalec opazi, da se je od kakega Drugega mogoče obrniti k nekemu drugemu Drugemu. Sicer pa Bergotte izpričuje svojo jasnovidnost s tem zadnjim vprašanjem: »Ali vas dobro zdravijo?« in priporoči mladeniču zdravnika za umetnike.

Psihoanalitik je tisti, ki ga imajo za psihoanalitika. V tem smislu lahko kdor koli opravlja ta posel, kajti kot je rekel Sartre, katerikoli drugi se lahko proda za tega Drugega. Psihoanalitik je torej tisti, ki se da prepoznati kot tak nekemu drugemu, ki je obenem s tem definiran kot psihoanaliziranec. Nek gospod pride k nekemu, ki ga ne pozna, se zlekne na divan, in začne pripovedovati karkoli: za ta fenomen je samo ena razlaga, meni namreč, da je pri psihoanalitiku.

V tej liniji mišljenja je mogel Octave Mannoni razložiti, da je Freud opravil svojo analizo z dopisovanjem s tem deliričnim podpovprečnejšem, kakršen je bil Fliess, ker ga je imel v tistem času, ko je bilo potrebno, za genija. Povedati je treba, da so nesporazumi te vrste vključeni v pojem zgodovine. Če bi bili npr. Montagnardi imeli Roberspierra za omejenega obsedenca, če bi delavci bili videli v Marxu, tako kot modri Pierre Larousse, »pristni tip nemškega buržuja«, če bi komunistični aktivisti prepoznali v Stalinu orientalskega despota, bi bila Klio razcapanka.

Včasih se upravičeno pritožujejo, da je politika zadeva profesionalcev: ali javna stvar po definiciji ne pripada vsem? V časih primitivne demokracije so poslance žrebali. Na isti način je mogel vsakdo na začetkih krščanstva uporabiti po svoji volji krščanske karizme in tako opravljati čudežna ozdravljenja. Toda kmalu je duhovništvo uveljavilo ekskluzivno pravico ter karizme nadomestilo z zakramenti, zato še danes prenašamo konsekvence tega korporativnega refleksa. Ko gre za psihoanalitično zdravljenje, se bo vsak strinjal, da je varianta igre Človek ne jezi se — za igro Človek ne jezi se ni profesionalcev.⁵

Psihoanaliza navsezadnje ni nič drugega kot čista **praxis**, preprosto človeško razmerje, ki je, če jo vzameš takšno, kakršna je, mediatizirana z absolutom. Tako psihoanaliza ne ustvarja transferja, temveč ga izolira. Psihoanalitik je nekdo, na katerega zgolj transferiraš, kajti z njim ni mogoče storiti nič drugega, medtem ko je službeni šef zgolj dodatno objekt transfera. Toda dobro znano je, da odvetnik, avtomehanič ali vodni instalater lahko opravljajo terapevtsko delo, ki ga vrhu tega upravičeno zaračunajo.

Naši dobi očitajo, da ustvarja človeka, ki je zaprt v svojo specializacijo in je zato komaj sposoben komunicirati. Psihoanalitik razstreli poguben mit o kompetentnosti v tisti meri, kolikor ima to posebnost, da ničesar ne ve o področju, na katerem ga imajo za strokovnjaka. Kajti to je v osnovi najbolj razsodna Lacanova teza: o nezavednem ni vedenja, o njem je mogoč, kakor o vremenu ali smrti, samo periferi in aluzivni diskurz, ki ga ne bo nikoli zajel v njegovem bistvu. To je tako resnično, da vedenje bolj oddaljuje od nezavednega kot se mu približuje; s tem, da je neka funkcija jaza in torej odporov, tvori oviro njegovemu pojavljanju. Kolikor bolj je pacient kultiviran, se pri-

⁵ Kakor tudi, kot piše François Perrier, »ni strokovnjakov za ljubezen, če to ni sleherni, ko se mu tisto pripeti, oziroma še pripeti ali ne pripeti več.« **La Chaussée d'Antin**, 2.

tožujejo praktiki, toliko težja je analiza. »Kolikor več več o nezavednem, toliko bolj ne moreš o njem ničesar vedeti«, piše François Roustang — in uporabi te možnosti se ne odrekajo. Toda ali s tem ni priznано, da se psihoanaliza konec koncev reducira na nek učinek sugestije? Lacan zagotavlja, da se njegove teorije, prenesene na pacienta, čudovito obnesejo: toda, korigira Roustang, pod pogojem, da analitik tudi sam ni prisostvoval seminarju. V tem primeru spodletijo. Zdi se torej, da je terapevtična učinkovitost odvisna od »manka vedenja«, tj. od kulturnega zaostanka: s tem je povedano, kako nujno je pospeševati psihoanalizo v kmečkem okolju. Naj bo kakorkoli že, če naprtimo neuspeh zdravljenj razširjenosti znanja, potem priznamo, da je njihovo gibalo vera, kar je neprijetno v toliko, kolikor pretendira psihoanaliza na originalnosti v primerjavi z šamanizmom ali s hipnozo.

Lacan ni vztrajal do konca na poziciji, katere neomajno dognanost smo lahko občudovali, in sicer zaradi očitnih razlogov: privede do razpada šol, do slabitve oblasti, hierarhije, privilegija, ruinira institucijo v njenih temeljih. Najprej si je moral zagotoviti svoj lastni status: ni jaz analitika, ubogega možica, tisto, kar bi lahko bila mera realnosti in zagotovilo zdravljenja, temveč ta Drugi, psihoanalitik, je zgolj nič, zastrž z neko utvaro. Da, vsi razen enega, razen Lacana, ki je Drugi oziroma njegov izvoljenec. Zato mu pripada kot šefu, da pripozna svoje. Razločeval bo torej med ničlami, analitikom šole bo postavil nasproti analitike — »ude« šole, kratko, hierarhiziral bo nad-kravjek in pod-kravjek. Postavlja se vprašanje, pravi odkrito mojster, »tega, kar je vnovčljivo v bivanju Lacanovega učenca«: pazil bo torej, da bi naslov lacanovca razpečavali, ne da bi ga pri tem devalvirali.

Vendar bi k poslanstvu psihoanalize sodilo, da se bori proti tej nevrotični potezi, v kateri se fiksira sodobna tesnoba, zahteva po kompetentnosti, varnosti, zanesljivem delovanju. Nezavedno nosi v sebi subverzijo tehnične racionalnosti. Psihoanaliza definira neko zaščiteno področje, kjer se ne morejo uveljavljati norme zmernosti in razvrščanja, ker je, kar jo dela zanimivo, avantura. Avanturistov ne rekrutirajo na natečajih. Pač pa ne bi bilo treba pristati na idejo, da vzamemo psihoanalitika, kot jemljemo kako tveganje, na isti način kot se angažiramo v kakem takem razmerju ali v kakem takem podjetju. Nekdo, ki ima vse, kar je treba, da pomirjujoče vpliva na družine, zna drugim in samemu sebi prikriti temeljno hudobnost, in bo sposoben izstreliti v ugodni senci svoje ordinacije puščice, ki ranijo. Drugi, ki mu komaj uspeva prikrivati svojo depresijo, tisti, ki rad pregloboko pogleda v kozarec, in bi ga vrgla vsaka komisija, sestavljena iz odgovornih ljudi, je morebiti rešil več ljudi pred samomorom (kar ni tisto najboljšo, kar je storil, bodo seveda ugovarjali pristaši klinike najslabšega). »Dobro analiziran« človek je utvara, ki je prav tako nevarna kot kakšna politična utopija. Sicer pa, kaj naj to pomeni? Dejansko pa je ta »dobro analiziran« razumljiv samo s pomočjo njegovega nasprotja, tj. »slabo analiziranega«, ki ga je mogoče preprosto locirati: to je tisti, ki trmasto oponira mojim racionalnim argumentom s sofizmi, izvirajočimi iz njegovih fantazem, prizadeva si,

ker ne obvlada svoje agresivnosti, imeti prav nasproti meni za vsako ceno.

Svetega Blaža so ubili z udarci česalnika za volno. Iz tega so skleпали, da se je spoznal na češljanje, iz njega so naredili patrona tkalcev. Na vseh srednjeveških slikah je on tisti tip, ki ga je mogoče videti s česalnikom volne v roki. Prav tako bi upravičeno lahko pričakovali od psihoanalitika rahel znak prismuknjenosti, ki bi nas spominjal na njegovo askezo. Samoumevno je, da popolnoma uravnovešen človek ne bo razumel motenj drugih.

Vajeništva v psihoanalizi ni, ker spada v področje človeških odnosov, ne bo se mogla nikoli reducirati zgolj na tehniko, tudi če se spretneži ponašajo z nekaterimi »triki«. Studijski program, ki ga je predvideval Freud, z višjimi študijami antropologije ali lingvistike, bi formiral univerzitetne predavatelje, kakršne že imamo. Ali boš obratno zahteval jamstvo nekulturnosti? Približno takšna je aktualna situacija, ki jo je Lacan izkoristil, toda ki jo imajo za nezadovoljivo. Analitične družbe so prisiljene organizirati misterij vajeništva, skrbno skrivati z različnimi umetnijami, da ni ničesar, kar bi se dalo naučiti v tistem smislu, kot se naučiš matematike ali angleščine, in favorizirati najbolj ubogljive, ki bodo, konformno svojemu interesu, pristali na podpiranje mistifikacije. Vendar pa obstojijo takšni, ki se čudijo: mislili so, da se bodo naučili tistega bistvenega v teku svoje »didaktike«, ugotavljajo, da mojster sam ne izgublja več besed kot v teku »personalnega« študija; tedaj jih napotijo v »seminarje« in tam prisostvujejo predavanjem, ki se v ničemer ne razlikujejo od predavanj na univerzi, to pomeni, da bi lahko shajali brez njih, če bi le prebrali nekaj dobrih tekstov. Sicer pa so se ti žejni v najboljši veri znašli pri Lacanu, ki je razumel finto, ko premišljeno organizira lov na znanje, s tem da odlaga njegovo osvojitve brez konca iz tedna v teden: se nadaljuje... Psihoanaliza bi storila bolje, če bi se »strukturirala« kot čarovništvo — saj Veliki Drugi ni nič manj vreden od Alberta Velikega — in izvajala svoj prenos na skrivnostni način. Skrivnost, in zato je skrivnost, nima nobene vsebine, je substitut za odsotno vedenje. Napaka psihoanalize je v tem, da preveč razkazuje svojo odsotnost vedenja. Psihoanalitična intervencija mora biti nenadna in navidezno absurdna. Če neka pacientka reče svojemu psihoanalitiku, da mu bo napisala »ček na prinašalca«, in če psihoanalitik odgovori: »Na prinašalca falosa?«,⁶ ni nobenega sredstva, da bi vedeli, ali gre za šalo dvomljivega okusa ali za subtilno interpretacijo. Toda če simptom izgine, kaj bi hoteli še več? Edina težava je, da se psihoanalitiki tako znajdejo v situaciji, da puščajo v nemar običajne procedure verifikacije, klasične norme objektivnosti, ker imajo to dvorezno moč, da govorijo, kar jim pade na pamet, in hopla, da se znajdejo v resničnem, ne da bi sami vedeli kako. In tako se na čuda tehnike nalaga teoretična logomahija, ki, da rečemo s pesnikom, največkrat porojeva samo »monstruoznega otroka sterilnosti«.

⁶ Primer smo si izposodili pri Sergu Vidermanu, *La Construction de l'Espace analytique*.

Zato najbolj razumni simpatizerji psihoanalize rotijo praktike, naj ne pišejo več, naj se odpovejo tej pogubni navadi, ki lahko samo spodkoplje njihov ugled in njihovo učinkovitost. Kako more psihoanalitik, ki pozna vso prednost tega, da nič ne reče, nepreračunljivo tvegati, da piše? To dokazuje, kako zelo je psihologija interesa nezadovoljiva, in da je treba upoštevati tudi nečimernost. Naj bo kakor koli, zdi se, da se pripravlja neke vrste kulturna Jalta: psihoanalitiki naj bi pustili monopol objavljanja univerzitetnim predavateljem, ki se bodo po svoji strani obvezali, da bodo razglašali psihoanalitično prakso za nekaj, kar je prav tako čudovito kot neizrekljivo. Analitik bi bil priznan ne kot intelektualec, temveč kot človek, ki ima dar, sposobnosti, naša industrijska družba pa bi se tako obogatila s tem, kar ji manjka, s čarovniškim zborom.

S satiro oklevaš, ko slutiš, da je nasprotnik šibak. Tu ni razloga za zaskrbljenost: opraviti imamo z ljudmi preizkušene trdnosti, ki jo garantira institucija. Lahko se posvetimo kritiki, ne da bi se bali pretiravanja, oboroženi z ohrabrujočo gotovostjo, da se bodo tarče branile brez težav s tem, da bodo prepoznale v avtorju nekoliko paranoičnega »slabo analiziranega«, ki si samo prizadeva, da bi našel šibko točko analitika in da se ne bi spopadel s svojimi lastnimi problemi — opazili boste, da psihoanalitik zelo rad govori o spopadu kot o neki hudi preizkušnji, ki jo drugi obidejo s tako mnogovrstnimi postopki kot so poklicna dejavnost, aktivizem ali konjske stave, in ki jo sam prestane, ne da bi bilo sploh mogoče jasno videti naravo in mesto tega spopada: pravzaprav sugerira, da se je spopadel sam s seboj, kar je resnično prepričljivo, če upoštevamo stanja nasprotnika. Rekli smo torej, da sta dva bradata nadčloveka vsak zase zaplodila nov človeški rod z neke vrste teoretično partenogenezo. Uspeh prvega je nedvomno najbolj spektakularen: milijoni ljudi so po njegovi zaslugi premagali najbolj nadležno hibo človeške narave — odpor do vsiljenega dela. Dasiravno ima uspeh drugega bolj skromne razsežnosti, ni zanemarljiv, saj mu je ravno uspelo ustvariti izbrano elito. Problem je, da imamo v svojih poznanstvih vse bolj opraviti s psihoanalitiki. Ugotovili smo torej lahko, da jim nikakor ni prihranjeno skopuštvu ali egoizem, da niso vselej sublimirali svojih homoseksualnih tendenc ali svoje nagnjenosti k pijančevanju, da zastopajo politična stališča in nikakor niso varni pred miti ali fantazmami družbe, ki jih obkroža. **In nobenega vzroka bi ne bilo, da jim to očitamo**, če bi nekateri med njimi ne čutili potrebe, da razkazujejo zoprno oholost novopečenih duhovnikov. To je toliko bolj obžalovanja vredno, ker psihoanaliza ne poje hvalnice destruktivnemu bojevniku, niti megalomanskemu politiku, niti finančniku pod ključem, niti umetniku alkoholiku, niti vsem tistim, ki pospešujejo zgodovino zgolj tako, da odlagajo rok zapadlosti patološkega poloma zgolj za same sebe in ki se zgrabijo za vejo samo tako, da pripravijo do padca druge. Ne, junak na katerega nam kaže z gesto, ki priča o treznem razumevanju naše situacije, je kramar z vogala. Ta živi in pusti živeti, ne da bi se podal v hlastanje za slavo, ki vsekakor ni zmožna izpolniti

nepotešljive nostalgije po materinski ljubezni in katerega razočaranje bi ga pahnilo v mamila ali poltenost. Prav tako ne idealizira klienta, ne jemlje ga na neadekvaten in infantilni način za objekt ljubezni, toda z njim vzdržuje dozorevajoče razmerje, ki mu omogoča navijanje cen, ne da bi imel paralizirajoči občutek krivde. Navsezadnje je on za razliko od psihoanalitika psiholog, **Menschenkenner**. Kar zadeva mene, se veselim te rehabilitacije: ne da bi si to drznil povedati, sem težko gledal, kako je bil kramar z vogala, ki nas oskrbuje s hrano in poživlja našo četrt, po krivici na slabem glasu pod pretvezo, da je marksizem v svoji zgodovinski enostranskosti oktilil tovarniškega delavca s čezmernimi privilegiji.

Naj se torej psihoanalitik preneha okoriščati z našo nostalgijo po aristokratstvu in pripozna, da je človek kot vi ali jaz. To mu ne more škodovati na profesionalnem nivoju, kajti resnično upravičenost psihoanalize je mogoče najti v naslednji formuli Pierra Daca, ki jo je Lacan samo prepisal: **Če ne dišite sami sebi, se dajte ovohavati kakemu Drugemu. (Si vous ne vous sentez pas bien, faites-vous sentir par un Autre.)***

Sicer pa ne bi smeli spravljati analize na slab glas. Po dobrem predurku se zvedejo očitki, ki jih naslavlja na njenega praktika, na dve glavni zameri: da se preveč zanima za denar in da spi med seanso. Pokazali bomo, da ta dva očitka nikakor nista utemeljena in da pričata o izrednem nerazumevanju njegovega poslanstva.

Ta analitik, ki si ga zamišljajo v neovenljivi transcedenci Vedenja, se preprosto vdaja, nam nekateri zabrusijo, dremežu, ki se kaže kot njegova najljubša strast. Toda to mu je ravno treba šteti v dobro; da je bila njegova lastna analiza privedena do svojega cilja. Analitik ima to toliko zavidano možnost, da mirno spi, ne da bi ga motile sanje, ki mu jih pripoveduje njegov pacient, kakor tudi ne njegove nespametne prošnje. Uteleša tisti narcističen »polet«, ki so ga ravnokar prišli iskat k njemu. Končno je Freud večkrat usmeril pozornost h globini ljudske modrosti: kako naj bi ne bili hvaležni freudovcu, da ponazarja, kako spanje prinaša premoženje? **Nobene nespečnosti med seanso**: iz tega pravila začrtujemo pisto, s katere bi lahko vzletela ob primernem brnenju neka dialektika, ki bi ne bila zgolj paskvil.

Sicer pa psihoanaliza ni samo honorirano spanje, vrhu tega je premišljena netaktnost... Psihoanalitikova brezbržnost daje pacientu vedeti, da se brez konca in kraja muči za prazen nič, da si zaradi rahločutnosti nalaga nepotrebne stiske, da v svojo škodo opravlja podvige, za katere ni tukaj nikogar, ki bi mu bil hvaležen. Kot je rekel Renan, ni kastracija nikoli nič drugega kot pretirana vnema. Če se psihoanalitik definira kot človek, ki nima ničesar povedati, ga ne smemo zaradi tega dejstva z lacanovsko gesto izenačiti z ničlo,

* Tu smo prevedli glagol **sentir** z dišati in vohati, sicer pa pomeni še počutiti se, čutiti, občutiti, zaznati, opaziti, biti dovzeten, uvideti itd. (Prip. prev.)

temveč pripoznati v njem neke vrste odbijača človeškega izkustva. Pacient naj razume, koliko temeljnega znanja odnaša ta molk, in ki tudi s tem, da je izrečeno, nič ne pridobi: če bi moja babica imela brado, bi jo imenoval moj dedek, če bi jaz ne bil jaz, bi bil nekdo drug, razume naj, da ko umreš, je to za dolgo, in da vse to navsezadnje, kar je predvsem treba priznati, nima mnogo smisla.

Po drugi strani pomeni da si normalen v naši družbi to, da zmerno ljubiš denar. Psihoanalitično zdravljenje je torej v tem, da nevrotiku da smisel za denar, ki mu ga očitno manjka: njegovo nezavedno mora postati **dober** računovodja, mora se naučiti, da ne meče več denarja skozi okno. Toda zato je njemu, nevrotiku, potreben čas, kajti mnogo preveč ga veseli razmetavanje. Zato je zmožnost rednega plačevanja v gotovini mogoče imeti za najboljšo indikacijo analize. Gre celo za ključni simptom, ki ga je treba zdraviti z modro počastnostjo. Molk analitika, ki je ustrezen odgovor na prazno govoričenje, se neha brž, ko postane vprašljivo to bistveno področje. Zdi se vam, da se vaš psihoanalitik nagiba k tezavriranju svojih posegov. Poskusite mu reči, da bi videli, kaj se bo zgodilo, da ga boste mogli plačati šele čez tri mesece. Tedaj boste videli, kako se zdrami, obdaril vas bo z res dognano interpretacijo, morebiti ga boste celo težko ustavili. Kajti z zanesljivo klinično intuicijo bo začutil, da je prišel tisti strateški trenutek, ko se mora odločno angažirati, tudi če tvega, da bo nekoliko pozabil na svojo nevtralnost.

Psihoanalitiki v resnici zaslužijo prizanesljivost analiziranih: kajti sami ne morejo končati analize. Nek onè, potem, ko se je osvobodil po zaslugi psihoanalize, se osvobodi psihoanalize. Nek generalni direktor, ki se je otrešel svoje fobije do kljuk na vratih (šlo je samo za penis njegove sestre, se vrne k svojim izvoznim in uvoznim poslom medtem ko profesionalni analitik ostane priklenjen na nezavedno, na tega neusmiljenega gospodarja, ki je iz njega naredil doživljenjskega kaznjenca lulanja in kakanja.

Če ne upoštevamo te nevšečnosti, je mogoče status psihoanalitika primerjati s statusom notarja. Zdravljenje je neka transakcija. Sprememba osebnosti kot prenos zakupne pogodbe je akt, ki mora biti registriran, biti mora predmet neke procedure. S svojo funkcionalno prisotnostjo situira psihoanalitik stvari v pravi red. Če je mogoče meniti, da kakor notar tudi psihoanalitik iz privilegiranega položaja vleče sem in tja pretirane dohodke, je mogoče argumentirati, da bi brez njega ta sprememba ne dosegla nivoja **akta** in bi ostala v fiktivnem univerzumu subjektivnosti.

Obratno je mogoče reči, da je psihoanaliza nadaljevanje nevrose z drugimi sredstvi. Kot se marksizem izkazuje kot nov in izredno učinkovit instrument v službi oblasti, naj bi bila psihoanaliza obnovljeno uveljavljanje pulzije in fantazme. Če je Marxov napor vodil k formiranju novega vodilnega razreda, bolje zavarovanega pred kritiko, zakaj bi Freudu ne priznali zasluge, da je na izvoru nekega novega tipa nevrose, psihoanalizirajoče nevrose? Tako oborožena ne-

vroza nas zopet privede v religijo. Bilo je mogoče spodbijati religiozno funkcijo psihoanalize z navajanjem dejstva, ki napoti individua nazaj k njemu samemu. Pravzaprav je treba videti, da se ozdravljenje ali vsaj konec zdravljenja kaže manj pogosto kot osebno boljše počutje, pogostejše pa kot pristop k psihoanalitičnim vrednotam oziroma kot vstop v red, ki posreduje svoj ritual, svoj kod, svojo sistematično in okostenelo reprezentiranje sveta, svoj odgovor na vse. Zdi se torej, kakor da bi subjektu ne bilo namenjeno, da se »pozdravi«, kot pravi nespretna metafora, temveč bolj da potrdi freudovske koncepcije, da sam sebe premodelira na tak način, da postane njihov živ dokaz in da s tem upraviči svoje bivanje. Videli smo, da lacanovci slavijo kult Drugega, ki si s tem, da jim je vsilil manko, pridobi njihovo brezkončno hvaležnost. Toda naj bo šola kakršnakoli, vselej se manifestira ista vdanost Nezavednemu, ki se v resnici, vsaj kar zadeva psihoanalitike, ne kaže kot zlobni bog.

Ta zadnja pripomba naj ne šteje za polemično: v tem se psihoanaliza pridruži antični modrosti in njenemu iskanju kompromisa med apoloničnim in dionizičnim. Namesto da bi hotel odpraviti simptome histerije ali **manije**, si je inteligentni Grk prizadeval, da bi jim dal korektno formo kulta, da bi jih integriral v celoti ritualiziranih razmerij s tem transcendentnim bitjem, ki smo ga mi ubožno prekrstili v nezavedno, toda ki je v tisti dobi nosilo množstvo očarljivih imen. Kako bi mogli očitati psihoanalizi, da je prevzela vlogo koribantskega odvajala in da je s svojimi interpretacijami nadomestila opojno melepejo piščali in tamburinov?

Obenem, ko je odkrila neko novo transcendenco, je psihoanaliza povzdignila novo obliko eksotizma v dobi, ko planet ni samo odkrit, temveč skoraj uniformiran. Drugi je v vas, pot se spleča. Toda na žalost ne srečaš Tireziasa na uličnem vogalu, nihče v resnici ne pride na drugo stran, vsi se mudijo v zatohlem zraku zavesti.

III.

Kakšna misel mora biti odprta ali zaprta

Psihoanaliza se lahko kaže kot najtežji posel, kar jih je: gre za to, da se zagrabi nezagrabljivo, da se posluša s tretjim ušesom, da se razlikuje homonime in menehme in da se vseskozi izognemo nič manj naključnim interferencam svojega lastnega nezavednega.* Toda z dialektičnim gibanjem se situacija sprevrne in psihoanaliza se kaže kot najbolj enostaven posel, kar jih je: kdor koli lahko mirno sedi v naslanjaču. Tako je bit obenem najboljši in najrevnejši od pojmov. Isto velja za nezavedno, ki je gotovo to, kar je najtežje spoznati, kajti dejstvo, da je poznano, že zadošča, da se spremeni njegova narava. Obenem pa, ker je vsako kontroliranje nemogoče, lahko o

* Inconscient, podzavest. (Prip. prev.)

njem govoriš, kakor hočeš, kot diletantski novinar, ki razkriva skrivnost Kremlja ali C.I.A.

Psihoanaliza je torej žrtev lahkosti. Poznavanje psihoanalitične teorije pridobiš v nekaj tednih in psihoanalitični način mišljenja žal v manj časa kot je potrebno, da to izrečeš. Medtem ko so za poznavanje bolezni nujna dolga leta študija, ni potreben nikakršen napor, da rečeš s svečanim obrazom, naj gre za virusni hepatitis ali kurje oko: »To je psihično...« Tako psihoanaliza, ki se je na začetku pojavila kot višek intelektualne drznosti in hermenevitične subtilnosti, konča s tem, da se izkaže kot nov konformizem in celo nova oblika neumnosti. Lacan se je ravno okoristil z željo, da bi se izmuznili enostavnosti psihoanalize, in tako so vzeli za porok vtis težavnosti in vtis uvajanja, ki ga je znal ustvariti. Lacan je dobro presodil situacijo: »Teorija oziroma bolje premlevanje, ki nosi to ime, in ki je tako spremenljiva v svojih izjavah, da se včasih zdi, da je samo njegova dolgočasnost tista, ki vzdržuje nek skupen moment, nič drugega kot mašilo mesta, kjer se izkaže neka pomanjkljivost, ne da bi jo celo znali formulirati.«¹ Ničesar ni treba dodati k tej diagnostiki, razen vključiti njenega avtorja.

Vse to bi nas moralo privedi vsaj do tega, da bi resno vzeli tisto, kar nas uči Freud, namreč da ima nezavedno dobre razloge, da je nezavedno. Do razkrivanja ima odpor v isti meri kot do kvadrature kroga. In brez preglavic je odkrivalo sredstva, da se je ubranilo, to dokazuje sama zgodovina psihoanalize — v nekem smislu predstavlja njeno cepetanje njegov najboljši dokaz. Toda zaradi pomanjkanja nadaljnjih odkritij, zaradi pomanjkanja razvoja znanja po Freudu, se resnica, ki je prišla na dan, nevtralizira sama po sebi. Celo je ne postavljajo pod vprašaj, brez oporekanja jo priznavajo toda ne vedo, kaj bi počeli z njo, zdi se jim dolgočasna. Ne oporekajo ji več kot v preteklosti z jeznim »Ne«, zadovoljijo se s preprostim: »In kaj potem?«

Vendar je Freudova zasluga, da je ustvaril ohlapne teorije, ki se lahko spreminjajo glede na konjunkturo in razmerje sil. Kar je neprijetno v Pitagorovem teoremu, na kar je marksizem pogosto opozoril, je, da hoče biti resničen, naj bo družbena formacija kakršna koli, v antični Grčiji prav tako kot v Parizu drugega cesarstva in prav tako v SZ, ki gradi socializem kljub naporu, ki so ga opravili v tej deželi, da bi znanost prilagodili podgradnjam. Psihoanalitična debata pa je visoko spekulativna v tem smislu, da je v svaštvu z borzno diskusijo. Reči bi bilo mogoče, da se freudovska misel ustvarja v borzni mešetarnici, pojmovne vrednosti kotirajo kot na dražbi in so tesno povezane z govoricami, s prisebnimi tokovi, z domnevanimi razmerji sil. Kot je tečaj dolarja občutljiv na izjave predsednika Združenih držav, se spreminja narava nezavednega od Lacanovih posegov: kak seminar ga približa Aristotelu, nek drug ga privede nazaj k Saussuru. Črka velja več ali manj, slovnica pre-

¹ *Écrits.*

vladuje nad logiko ali obratno. Na daljši rok ustrezajo variacije splošni evoluciji duha. Če se zdi, da je oblast ogrožena zaradi napredka ljudskih sil, bodo razpravljali o subverzivnem bistvu nezavednega, ki je izrazilo nestrpnost do vsakršnega reda. Če se nasprotno zdi, da ima vlada situacijo dobro v rokah, bodo insistirali pri njegovem temeljnem konservatizmu. Vzemite npr. instinkt smrti. Po preizkušnjah zadnje vojne se je zdelo precej neprikladno ohranjati ta pojem, ki bi ga bilo mogoče imeti za potuhnjen poskus opravičevanja nacističnih grozot. Torej so ga zavrgli. Vsekakor so ga mogli ponovno potegniti na svetlobo v obdobju ekonomske perspektive, ko ni bilo zunanje grožnje, kot svarilo, kot poziv k budnosti. Ali tudi v neki družbi, kjer so bile ženske potisnjene v podrejen položaj in brez volilne pravice, je bilo mogoče dati poželenju po penisu določen poudarek, medtem ko danes teža feminističnega gibanja zarisuje Freudovo zmoto in uveljavlja nazor, da si lahko želijo ženske mnogo stvari, oblast, priznanje, reforme, toda v nobenem primeru penisa. Na kratko, superiornost psihoanalize nad drugimi znanostmi je v tem, da ni suženjsko podvržena pravilom, ki jih je sama postavila, in da lahko vzpostavlja v vsej njihovi moči princip avtoritete, čare verovanja, podreditev resnice želji in najbolj samovšečni kaprici.

Naše stoletje znanosti in tehnike je brezupno religiozno. Ta lakota po religioznosti je postala v psihoanalizi lahek plen. Biti religiozen pomeni, da se situiraš v nek red, ki neskončno presega individualnost, pomeni, da si v permanentni zvezi z neko transcendenco, ki daje svoj smisel profanim aktivnostim. Psihoanalizi se ne izmuzneš, če jo jemlješ strogo zares, spremlja te na WC in v spalnico. Zapirajoča misel je prav tako zaprta misel, vselej ima pripravljeno razlago, eksorcira naključnost. Tako psihoanaliza »Bog je tako hotel«
nado-mešča z »K temu si je nezavedno prizadeval«.

Posebnost zaprte misli je, da ostaja pod avtoriteto njenega utemeljitelja. Znanost napreduje brez hvaležnosti, je brez spomina. Znotraj zaprte misli ne gre nikoli za verificiranje konformnosti izjave z izkustvom, temveč s poprejšnjim besedilom, z besedilom Marxa in naknadno Trockega, z besedilom Freuda ter naknadno Lacana. Kajti nezavedno je predvsem tisto, o čemer je govoril Freud. Sama realnost ne služi ničemu drugemu kot opravičevanju avtoritete, potrjevanju njene veličine, vsekakor, ali ni realnost učinek diskurza? Na kratko, psihoanaliza je očitno nespobna pozabiti Freuda in prav tako nespobna razvijati ga, kakor v stoletju marksizma ni bilo Marxu dodano nič resnično novega, ali kakor dva tisoč let krščanstva ni pokopalo Evangelijev z njihovim lastnim nadaljevanjem. Interpretacije, elaboracije, glose, eksegeze bolj potrjujejo nezamenljivi značaj izvora, ki je obenem alfa in omega, ki ohranja svojo absolutno vrednost. V religiji ali v ideologiji je mesto utemeljitelja neodtujljivo in neosvojljivo, medtem ko se v znanosti, kjer se ne spoštujejo osebnosti, lahko vsakdo umesti. Od tod Lacanova finta — ker ni mogel niti nadaljevati niti zasenčiti Freuda — da se je znal uveljaviti kot njegova reinkarnacija, njegov besednik, njegov prerok.

Vsekakor velja, da psihoanaliza sama na sebi ni niti religija niti ideologija, niti skup neumnosti, da je Freud res odkril neko polje resnice, četudi je moral ostati njen edini resnični nosilec, da se je nekaj začelo z njim, kar se zdi, da gre v daljno prihodnost, tudi če bi do njegove potrditve ne prišlo nikoli. Ali lahko nekega dne ob enem pozabimo in potrjujemo Freuda s tem, da njegovemu delu dajemo avtentično nasledstvo? V tem pogledu je likvidacija Lacanovske sleparije verjetno predpogoj. Sam po sebi ni ta prepoved nič nemogočega kajti kot je pokazal Freud, pri ljudeh resnica **sploh ni prekleta**.

Spremna beseda prevajalca

Lacan je moral imeti kakšne razloge, da je prepovedal objavljati prevode svojih tekstov s spremnimi besedili. Ti razlogi so morali biti mnogoplastni in večstranski, predvsem pa izražajo značilno Lacanovo suspektnost nasproti lacanovcem, tudi ko ga ti skušajo prevajati. Seveda ne more prevod spadati nikamor drugam, kot med tisto govorico, ki želi nekaj povedati, v primeru prevoda pač tisto, kar je bilo povedano v drugem jeziku, ki pa seveda neizogibno spodleti, in torej tudi v prevodu pove ta govorica nekaj drugega, kot se je namenila in kot je obljubljala. Onkraj teh temeljnih zadržkov, ko so povezani s vsakršnim prevajanjem Lacana, in torej utemeljeni v njegovi teoriji sami, obstojijo še drugi, ki imajo svojo paralelo v publicistični praksi: Ali boste pisali spremno besedilo recimo k prevodu biblije, ko pa je vendar vnaprej jasno, da ne morete doseči vzvišenega sloga in duha časa, ki je že zdavnaj minil? V takem primeru se je bolj smiselno omejiti na prevajalske opombe pod črto. Spremna beseda namreč vseskozi poskuša doseči nivo teksta, ki ga hoče »spremljati«, s tem da spregovori v meta-govorici, torej iz nekega tretjega stališča, od koder prikazuje, kakor da lahko hkrati od strani vzvišeno presoja sam biblični tekst in duhovno situacijo, za katero prevaja in kateri besedilo v prevodu posreduje. To pa je že tako evidentna nečimrnost, ki se vzdiguje celo nad samega bibličnega duha, da se mora zlomiti sama v sebi in jo Lacan prepovedati, če si o tem ne zna priti sama na jasno.

Ali boste pisali spremno besedo k prevodu Volka in rdeče kapice ali Volka in sedem kozličkov, Sneguljčice itd.? So torej teksti, h katerim prevodom je pisanje spremne besede prav tako nepojmljivo kot anahronistično. Bilo bi namreč v izrecnem nasprotju z naknadnim učinkom teksta kot prevoda, kajti naj je kakršna koli že, spremna beseda k prevodu iritira mitološki učinek izvirnika, celo če bi si zanj prizadevala.

Lacanovo psihoanalizo so upravičeno imenovali »trdnjavo analize v Jugoslaviji« in ker trdnjave v današnji strategiji in taktiki nimajo drugega pomena, kot da so mesta za kratkočasje turistov in kraji, s katerimi se grozi neposlušnim otrokom, bo François George odslej imel v tej trdnjavi vlogo enega obveznih strahov. Kot tak lahko se-

veda samo prispeva k njeni reputaciji. Vendar je svojčas na predlog, da bi bila ta knjiga prevedena v slovenski jezik, med smehom odgovoril: »Jaz sem neprevedljiv.« To je potrdilo šele prevajanje, vendar pa ga je uvrstilo ob siceršnje v slovenščino neprevedljive tekste, kot sta recimo Heideggrova Bit in čas in Lacanova Spremna beseda k Seminarju XI, za zdaj le s to majhno razliko, da je on vendar preveden. Prevod tu torej še ne implicira prevedljivosti. Njena odsotnost se zdi dokončna, medtem ko je prevod le nekaj začasnega: za Georga naj velja, kot je rečeno ob nekem prevodu Lacana v nemščino: Vzemite ta prevod kot štafetno palico, ena etapa je zdaj zaključena.

To je mogoče ponazoriti na samem prevodu naslova »Učinek gobezdala«. Njegov smisel je pač v tem, da tisto govori skozi naša usta, da ne govorimo kar koli in kakor koli, čeprav si lahko to umišljamo in se vdajamo nečimrnosti naše iluzorične subjektivnosti: govori dejansko le Drugi, oziroma povemo samo tisto, kar je drugi želel izgovoriti. Torej je elementarna situacija subjekta, da je gobezdalo Drugega. To seveda implicira tudi zgolj iluzorično eksistenco subjektivnosti same. Toda kakšna analitična moč je v tem Lacanovem nastavku? Kako bi mogli spregledati avtentičnost te konstatacije na vsakem koraku, v jeziku politike, znanosti, filozofije, celo literature in govorjenja o vremenu, ko pa smo na vsakem koraku iz oči v oči s tistim, kar nam nek Drugi govori skozi tuja usta? Toda neizpodbitna trdnost te Lacanove in lacanovske resnice je v prevodu Georgove knjige izražena brez števila načinov, kakor da bi neko tisto klepetalo o njej: lahko bi prevedli tudi učinek čvekala, čvekača, gobezdača, tvezača, tvezala, itn. itn. Prevod je torej povsem provizoričen in na bralcu je usodna odločitev, katerega od provizorijev si bo izbral. V francoščini je govor samo o »pečni cevi«, skozi katero odmeva, če se kdo, nekdo poleg peči, **drug**, skloni in zavpije kar koli vanjo, da po njej odmeva. Jasno pa je, da vsakršen prevod implicira, razgalja pozicijo tistega, ki je prevedel, njegovo »teorijo«.

Tako je tudi z ostalimi pojmi. Tu bom omenil samo še Teležnik (la Barre). Seveda ga lahko prevedete, kakor se vam ljubi, kot poševno, ali navpično črto, zaprežnico ali drog, palico, zapah, lahko pa tudi čisto drugače, kajti kaj vse ne more služiti za zapreženje subjekta: simbol, stvar, institucija, teorija, kar pač hočete. Kot upravičeno ugotavlja Jacques-Alain Miller, in sploh bi slovensko lacanovsko bolj smiselno imenovali millerjevstvo, je »lacanovska operacija porodila nov slovar, ki ni več Freudov, novo slovnico, izvirno logiko, topologijo, kakršne še niso uporabljali kot referenčni okvir za analizo, govorico, ki je danes že dovolj konsistentna, da lahko služi kot medij za referate kakega Kongresa. Od tod natanko opazimo, da je pomen, ki je izhajal iz Freudovih izrekov, močan pomen, ki je takoj spregovoril njegovim sodobnikom in zakril njihovo misel. Mar naj trdimo, da je zdaj, ko je ta smisel dešifriran, njihov pomen, freudovski pomen, odstranjen? Rečemo lahko vsaj to, da se je oddaljil. Freud se je oddaljil... Vendar pa bo šele takrat, ko se bo zabrisal, zgolj

če se bo zabrisal, nastopila transmisija psihoanalize oziroma njenega nauka, privedenega do matema. Mi, ki pričakujemo ta dan, pa smo še zmeraj v tradiciji psihoanalize.«

Pomen, ki izhaja iz pojma Teležnika, je ta **močni pomen**, ki se orientira po dnevu, ko bo šele nastopila transmisija psihoanalize oziroma njenega nauka. Zato, dragi bralec, delaj na tem, da dešifriráš smisel Teležnika v lacanovski psihoanalizi, se pravi smisel te teorije v funkciji Teležnika in funkcijo Teležnika v teoriji. Stori kaj, da bo ta dan prišel in pripravljaj se na njegov prihod, pa naj pride kdaj koli.

Eden od mnogih nesporazumov, neizogibnih spodrseljavev, utegne biti napačno razumevanje »Učinka gobezdala« v perspektivi želje, ki je na izhodišču njegovega nastanka. Samo če še nisi dojel vseh razsežnosti in pomena okoliščine, da kak govorni akt, sporočilo, komunikacija itn. neizogibno spodleti, da vselej želimo povedati nekaj, povemo pa dejansko nekaj drugega, boste pripisovali temu tekstu zle namene. Tudi če bi zli namen in njim ustrezná želja določali nastanek teksta, bi njegova realizacija govorila nasprotno. Zato se Lacan ni slučajno smejal, ko je prebiral Georga. Znal je ceniti humor, ki deluje ravno na tem mehanizmu, kontraverznosti med namenom in učinkom izjave.

Toda smisel te argumentacije ni v tem, da pokaže, kako je bil Lacan daljnoviden in kako je z njim mnogosmiselnost stavka šla v izgubo. Nikakor. Kdo bi danes v slovenskem kulturnem prostoru mogel spregledati protipozivistični naboj lacanovske teorije? Potem ko je marksizem na širnih teoretskih poljih degenerira v naivni filozofski empirizem in naturalizem, je materialistična teorija označevalne prakse resnična prava metafizika v najbolj zlahtnem pomenu besede, ki se še najbolj animira pri Parmenidu in nima nič opraviti z materializmom v sodobnem pomenu besede, definitivno obrnila hrbet kontemplativnemu materializmu, ki je začel hromiti mišljenje na vsakem koraku.

Lacanovstvo se je začelo drzno rogati zdravi pameti, ki si je nadevala plašč znanstvenih metod. Vzemimo recimo Lacanov stavek: »Seksualnega razmerja ni.« Seveda je ta stavek v evidentnem nasprotju z izkustvom tega ali onega, ki se bo oglasil in protestiral. Lacan ga je sicer niansiral pristavkom, da pa obstoji seksualnost, toda hkrati je neomajno vztrajal, da tega razmerja ni. Treba je torej šele tematizirati nivo, »polje«, v katerem se izkazuje resničnost ali neresničnost te izjave. In lacanovska teorija ga je tematizirala na najbolj vzvišenem, človeški biti najbližjemu polju, v umetnosti. Vprašanja se ni več postavljalo ali obstoji seksualno razmerje ali ne, ampak kaj govori resnica umetnosti, ali obstoji seksualno razmerje za umetniško resnico ali ne. Odgovor ni bil enostaven in tudi tisti, ki jim je empirično izkustvo govorilo, naj protestirajo proti tej lacanovski kaprici, so raje odprtih ust strmeli v argumentacijo, ki se jim je zdela preveč prepričana v sebe, da bi ne imela še pripravljenih nadaljnjih presečenj.

Naivni empirizem se je v humanističnih znanostih preprosto potuhnil in pustil lacanovstvu, da s skrbnim očesom spremlja metamorfoze na polju teorije in počí sem in tja z bičem, da v grobem vzdržuje teoretsko superiornost intuicije in pojma ničá. K temu spadajo še ritualne kritike marksizma, kateremu je, kjerkoli se je hotel preleviti v teoretsko rutino, spodletelo.

Vprašanje torej ni, kako je Lacanova teorija preverljiva, kajti George je za francoske razmere samo reprezentativno pokazal, da je psihoanalitska praksa prej predstavljala cokoló psihoanalitski teoriji kot obratno. Odločilno, daljnosežno vprašanje je, kaj je dalo polet lacanovstvu v slovenskem prostoru, kar je očitno nekaj izjemnega. Dobro, tu so zunanje zgodovinske okoliščine, ki so bližnje Lacanovi rojstni deželi in deželam, v katerih je lacanovstvo doživelo največji uspeh: vse so po vrsti striktno katoliške dežele, v katerih je bil vpliv protestantizma uspešno zatrt in vzpostavljena zadovoljiva duhovna oziroma intelektualna enotnost itn. Vendar te zunanje duhovne okoliščine ne morejo pojasniti tako radikalne duhovne enotnosti, kot jo prakticira Lacanova oziroma Millerjeva šola. In še zlasti ne v odsotnosti njene kontraverznosti v Sloveniji, ob katerih lahko v drugih deželah le spoštljivo prikimavajo. Pri tem je očitno, da je odsotnost psihoanalitske prakse v Sloveniji zgodovinski anahronizem, ki sega še nazaj v Freudov čas in je očitno povezan z razrešitvijo družbenih nasprotij po drugi svetovni vojni, ki kakor da je naredila za odvečne tudi psihoanalitske praktike. To je bila toliko večja iluzija, ker se je psihoanalizi skrajno slabo pisalo v času tretjega Reicha, v katerem je bila surovo preganjana kot »židovska znanost in praksa«, in je bil celo Freud sam skoraj postal njegova žrtev, ker je bil tako prepričan v svojo nedotakljivost, da je ostal na Dunaju še po priključitvi Avstrije. Skrajni čas torej, da Slovenci dvignemo protest proti tej enostranskosti in zahtevamo, da postane psihoanaliza ena od legitimnih znanosti na univerzah in v obravnavanju nevroz in psihoz. Ko bi bili svoje čase zdravili Trobca ne z elektrošoki, temveč s psihoanalitskim posegom, bi na sodišču ne bilo upravičeno izražene očitka psihiatrom, ko so zagovarjali in dokumentirali kazensko odgovornost, češ da so sami k njej bistveno prispevali. To je seveda izbilo argument tistim, ki iz čiste dobrotljivosti do slovenskega narodnega značaja ne vidijo razlogov, nevroz, psihoz, zaradi katerih bi z institucionalizacijo psihoanalize bilo treba priznati, o groza, da je pri Slovencih toliko teh fenomenov, da je treba vzeti nase tudi to karakterno senco. Lacanovstvo je bilo avtentično tudi po tem, da je naredilo konec hlinjenju nepotrebnosti psihoanalize pri Slovencih. Že zato mu je mogoče odpustiti njegov mačehovski odnos do Freuda, torej njegovo priznavanje zgolj preko Lacana.

Vrniti se moramo torej h ključnemu vprašanju. Kako je bilo lacanovstvo pri Slovencih možno, preden se je teoretsko uveljavilo? Iz literature, iz teatra se ponuja ta prisotnost nezavednega kar sama:

»**Stoppino:** Razšla sva se, ker ogenj in led ne gresta skupaj. Jaz sem jo preprosto uničeval, razumeš. Tajala se je ob meni! S

teboj se ujame: meso in led, frižider, globoko zmrzovanje. Krasno! Nimaš lepše kombinacije.

Cola: Dovoli, da te spomnim na čase, ko si bil še z njo poročen in si na vse pretege gobezdal o ,norem žgečkanju njenega jeguljastega telesa, o finih svilenih dlačicah njenega skrivnostnega trikotnika, o zbudljajčkih njenih prišiljenih bradavičk', o tem, kako te je to vznemirjalo...

Stoppino: Ne mešaj svojo podzavest z mojo zgodbo!«¹

Ni mogoče spregledati vseh bistvenih elementov izraženega nezavednega, kakor ga razume Lacan, še preden se je formirala slovenska materialistična teorija označevalca. Najprej je tu izrečena nezmožnost seksualnega razmerja v poetični govorici podeželskih plejbojev: »Razšla sva se, ker ogenj in led ne gresta skupaj.« Kako bi bil Lacan zadovoljen, kajti ta nezmožnost je tu že dobila parmenidovski izraz načelnega nasprotja, kateremu je komplementaren radikalni narcisizem: »Tajala se je ob meni!«

Predvsem pa je tu izrecno izrečen temeljni motiv nezavednega, ki ni razumljivo kot tisto surovo nagonsko, kot Trieb, kar se vselej prikriva in izmika civilizacijskemu oziroma kulturnemu izrazu, temveč je pojmovanje v liniji vogalnega stavka Lacanove Teorije: »Nezavedno je strukturirano kot govorica.« V striktno modernem smislu, kakor je nezavedno razumel Lacan, torej tisto, kar se vsestransko razodeva kot »gobezdanje«, kot govorica, ki na vsakem koraku spodleti, torej kot zgodba.

V vsej radikalnosti in razsežnosti, ki je možna samo v umetnosti, je bilo s tem **eksplicirano** slovensko izkustvo, ravno skozi življenje podeželskih plejbojev po II. svetovni, in **eruditi** naj preštudirajo Jovanoviča in potrdijo, da tem plejbojem od začetka do konca ni uspelo niti eno seksualno razmerje, kar pomeni, da jim v Lacanovi perspektivi ni niti enkrat spodletelo, tako je bil pripravljen teren za zmagoslavni pohod teorije označevalne prakse. Seveda bodo nekateri našli izgovore, poskušali zaobrtni zaporedje teorije in umetniškega dela, govorili bodo, da je homolognost slučajna, nepopolna, obratna, naknadna, ali kar že hočete. Le pravi lacanovci bodo zadovoljni in se bodo zatopili v zaključno sceno, ki je polna prizorov umirjenih lacanovskih strasti in analitskih želja. Oglejmo si torej kulminacijo avtentičnosti:

10. prizor

(Cola, Colombina, Pandolfo)

Pandolfo: (razburjeno razlaga svoje satanske načrte). Njo bom ubil, razumeš. Z njo je konec. Ure so ji štete. Potem

¹ Dušan Jovanovič: ŽIVLJENJE PODEŽELSKIH PLEJBOJEV PO II. SVETOVNI VOJNI ali TUJE HOČEMO — SVOJEGA NE DAMO, Commedia dell'arte, SG Trst in MGL 1972, str. 4.

zgodaj zjutraj v banko, denar ven, zabriševa vse sledi, truplo zakopljeva ali pošljeva na poste restante, taxi, direction — Južna Amerika! Potem sva na varnem, potem pa življenje in bossa nova, muzika!

Cola: (Razkačen do skrajnosti plane iz skrivališča.) Ubil ga bom, ubil, njega takoj, tebe pa počasi. Počasi te bom rezal na drobne koščke! Vlačuga!

Colombina: (šokirana) A si nor? Pomiri se vendar!

Cola: Tiho bodi, ker te bom tako ubrisal, da boš pri priči abortirala! (Pene na usta). Mučica moja!
(Pandolfo se zbudi iz otrplosti, beži, Cola nekaj trenutkov pretepa Colombino.)

Cola: Zažgal bom hišo, zažgal bom tebe in njega, da se bosta cvrla kot podgani!
(Opazi, da je Pandolfo na begu, teče za njim, Colombina jo ucvre po svoje; za Ardeliijo priteče Ubaldo, jo ujame in sladostrastno davi.)

Ubaldo: Kaj ti je manjkalo, povej! Imela si denar, dom, ljubezen, ognjišče, vse! Vse, kar si lahko srce poželi. Umri v mukah, da si boš zapomnila, kdo je Ubaldo. Kurba. Počepka. Lajdra.
(Jo pusti za trenutek, da se zjoka.)
Zakaj si mi to naredila? Zakaj?!
(Ardeliija izkoristi njegovo slabost in se odloči za beg, Ubaldo šiba za njo, medtem pridrvita Pandolfo in Lucinda, podre jo na tla.)

Pandolfo: (blaznež in maniak) Moja boš, preden crkneš! Moja boš, preden špricne kri! (Jo skuša posiljevati.) Samo moja. Čisto na koncu moja! (Pridrvi Valerij, spusti se v boj s Pandolfom, zraven ga prepričuje.)

Valerij: Med nama ni bilo ničesar. Razumite vendar, to je platonska zadeva.

Pandolfo: Gobec umazani. Na. Na za Platona! Na! Pa še zate eno! Na!
(Boj se nadaljuje, Lucinda pride k zavesti, vrešči, Ardeliija priteče za Oktavom. Ujame ga, klofute padajo.)

Ardeliija: Tu imaš! Reva. Ustrane. Poscane. Pezde...
(Na koncu se zjoka kot dež. Priteče Franceschina in vzame sina v okrilje.)

Oktav: (obupan) Mama, jaz nimam Ojdipovega kompleksa.

Franceschina: Saj ni važno! Saj gre tudi brez kompleksa!
(Divje ga objema, kot da bi ga hotela zadušiti, komaj ji nesrečnik uide.)

(Obračun poteka v nadaljnem tako, da se spopadejo najrazličnejše skupine in možne dvojice, ki z najrazličnejšimi motivacijami dajejo duška svoji upravičeni jezi. Masaker je vesplošen.)

Ardelija : Lucinda

Lucinda : Colombina

Franceschina : Ardelija

Oktav : Valerij

Pandolfo : Ubaldo

Moški : Ženske

(Naši junaki ne izbirajo sredstev. Pljuvajo se, vlečejo za lase, boksaajo, grizejo, mečejo po tleh: lomijo si ude, praskajo se, razčetrverjajo se. Trudijo se skratka, da bi se čim bolj zares uničili. Vmes seveda pridno spuščajo najrazličnejše krike in psovke, poslužujejo se pa tudi besednih očitkov, večinoma enozložnih argumentov za svoje početje!

Končno se ves ta festival mesa, ta karneval kože, ta orgija krvi zavozlja v trden, nerazrešljiv klopčič, ki nazadnje le obmiruje. Naši prijatelji v tem trenutku zapojejo song »Tuje hočemo, svojega ne damo«.)

Tu imamo pred seboj v najbolj resnični podobi vse prizore, ki so za Lacana relevantni. Seksualni akt spodleti, spodletijo tudi vse različne možne personalne relacije, tudi govorni akti so lepo prikazani v svojem neogibnem propadu, različne iluzije o ljubezni, denarju, domu, ognjišču, celo iluzija o starem filozofskem izrazu vse, to je tu, in prikazano je, kako temu ni rešitve, čisto tako kot zatrjuje Lacanova teorija.

Toda v tem idiličnem prikazu umetniške resnice Lacanove teorije je nek presežek pri Slovencih, nekaj kar je v njem premalo in preveč. Tisto, kar je kot simptomatično prišlo na dan v pričujočem prizoru in česar bralec ni mogel spregledati, o čemer je treba sploh spregovoriti samo zato, ker **tisto govori** o tem, je brezupna perverznost in paradoks Slovenca, tako da je že Freud svoj čas odklonil samo možnost, da bi ga analizirali, in da imamo s tem brezupnim perverznem očitno še danes opraviti, saj se je razkril tudi v zgornjem prizoru. Zanj je značilno, da ga ime očeta ne zavezuje, njegova nemoralnost je brezmejnna, nagnjen je k brezštevilnim oblikam goljufanja, na kratko, gre za Slovenca, za katerega je najbolj verjetna hipoteza, da zanj Ime-matere velja kot instanca Zakona, kar implicira pri subjektu nepovrnjivo zadolžitev, ki naj tvori temeljni mit slovenske literature.

Seveda je presenetljivo, s kakšno jasnostjo se je ta mit prebil v ospredje v življenju podeželjskih plejbojev po II. svetovni vojni, ko Oktav (obupan) kar direktno reče, komu drugemu kot tej isti prepovedovalki užitka, kakor da bi jo prosil za pomoč, njo, ki je edina kaj iztržila iz vsega tega: »Mama, jaz nimam Ojdipovega kompleksa.« Od tod pri Slovencu neogibno rezultira definitivno blokiranje »normalnega« seksualnega razmerja, Slovenci s tem postajajo vzor lacanovske nezmožnosti seksualnega akta, od Trobca, ki je hotel v svoji izrecni

zločinskosti ostati zvest prepovedi »normalnega« užitka, prek Ubalda, ki je svoji materi priznal, sicer res obupan, svojo zločinskost, zato da jo je lahko prikril, do Ivana Cankarja, ki kakor da ima sploh glavne zasluge za izdelavo tega temeljnega mita slovenske literature: zakona Imena-matere. Ker je Slovencu užitek v »normalnem« seksualnem razmerju vnaprej prepovedan, ker ga ni omogočil ubiti oče, ki se seveda naknadno spremeni v temeljno moralno inštanco, naredi zdaj ta perverzni Slovenec iz sile krepost: podredi se Zakonu Imena-matere, s čimer dobi mati mesto absolutne kontrolne instance, ostaja torej navsezadnje vselej zvest Imenu-matere, za njenim hrbtom, za hrbtom zakona pa **agira** brezmejno perverzno in nemoralno, saj je njegova moralna zadolžitev pri materi takšna, da sproža in **garantira** zločine in perverznosti kot na tekočem traku in brez konca in kraja. Franceščina, mati, mu namreč na njegov obupan klic drzko odgovori: »Saj ni važno! Saj gre tudi brez kompleksa!« Očetovskega seveda! Torej tudi brez Boga, te najvišje stilizacije zakona Imena-očeta!

Poglejmo si zdaj eno teh brezmejnih nesramnosti in nemoralnosti pri Slovencu oziroma Slovencih. Zdaj ko iz lacanovske teorije vemo, kako znajo biti v **načelu** brezmejno podli, nas ne more nič presenetiti. Ali skoraj nič! Pa vendar: čeprav je bil molk ob teoretski **intronizaciji** lacanovstva pri Slovencih splošen in primerno spoštljiv, se je vendar znašel nekdo, ki si ni mogel kaj, da ne bi izgovoril neke brezmejne nesramnosti: izjavil je, da je stališče lacanovske teorije, se pravi ne ta ali oni, ki jo zastopa, ampak **teren** sam, s katerega jo zastopajo, horizont, v katerem se giblje ta teorija, stališče jetniškega kaplana.

Skoraj samo pri Slovencih je možna tolikšna perverznost. In lacanovska teorija se je lahko naredila, kot da tega ni slišala samo zato, ker je razdelala slovensko mitologijo in literaturo in je vnaprej vedela, da se tu lahko nadeja tudi najhujšega. Sicer pa je ta teorija tako teorija najhujšega, in če drugim nikoli ni obetala nič dobrega, če nikoli ni zbujala praznih upov, kako bi jo moglo presenetiti, če se lahko njej zgodi nekaj, kar ne zbuja upanja.

Toda naj je bila ta slovenska ocena lacanovstva brezmejno surova, čisto v stilu gojzderske ideologije, od nje ni bilo nobenih konsekvenc. Bila je prav tako neproduktivna, kot se je zdela radikalna. Imela pa je tudi politične ozire, zaradi katerih stvari ni hotela tirati naprej, pa tudi upravičeno je slutila, da se utegne ujeti v eksplikacijo svoje lastne hipoteze, takoj ko bi ji dala prosto pot. Konec koncev pa je tudi le pozitivno formulirala tisto, kar je lacanovstvo formuliralo negativno s samoidentifikacijo s pozicijo svete Terezije ali recimo Salome, namreč na sliki italijanskega slikarja Bernarda Luinija z začetka 16. stol. ...

Saloma je naslikana v stilu, ki je bil pri Luiniju običajen, namreč zasanjane matere božje, v svojem zadovoljstvu, da je brezmadežna rodila božjega namestnika. Toda situacija, v kateri je Saloma, je povsem drugačna: dogajanje je »grozno«, ravnokar ji na krožniku prinašajo Janezovo glavo, izstopata Salomin in Janezov obraz na temnem

ozadju, oba obraza sta si skoraj podobna, Salomin izraz je melanholičen, zadržano obupan, zazrt nekam v prazno. Gre za distanco, kakor pri jetniškem kaplanu, distanco, ki naj omogoči, da se prenese travmatična neznosnost tistega, kar se dogaja ali pa tistega, kar je izrečeno. Ta distanca je ob vsej svoji »groznosti« in »neznosnosti«, seveda opazovana s pozicije brezmadežnega, ki pa je zraven pri najhujših dogajanjih in izrekanjih, in pri tem prigovarja, ko ni več kaj reči in ko ni več česa storiti, da je vse to treba prenesti. To je torej teorija, ki nam omogoči, da prenašamo, ali bolje rečeno, ki nas nagovarja, spodbuja, naj vse to prenesemo.

Vendar je »epistemološka vrednost« teh prisodob omejena, samoljubna in ne seže več daleč. Predvsem razlagajo zgolj nebistveno stran Lacanove teorije, torej povedo, čemu se odpoveduje in zaradi česa trpi. Nič pa ne povedo o njeni angažiranosti, njeni aktivnosti, njenih akcijah, uspehih. Zato je bolj primerno vzeti za pojasnitev neko podobo Ivana Cankarja in sicer župnika iz novele Polikarp. Sicer ta novela tudi razkriva, kako je slovensko lacanovstvo upravičeno uvrstilo Ivana Cankarja ob Metoda Trobca. Obema naj bi Ime-matere izpodrinilo očetovski zakon in zafunkcioniralo kot instanca zakona, ki uvaja pri subjektu nenadomestljivo zadolžitev ter predstavlja temeljni mit slovenske literature. In pri obeh, v vzorni obliki za Slovence sploh, rezultira ta zadolžitev pri materi v blokadi »normalnega« seksualnega razmerja, kajti kot spominja Lacan na koncu **Seminarja 11**, je to razmerje mogoče zgolj na podlagi očetovske metafore. Slovenski tipični »heroji« so zato vselej nesposobni za takšno razmerje, pa naj vzamemo literarne junake iz Cankarjevih časov ali pa junake »realnosti« naših dni, torej Trobca, ki je davil ženske med seksualnim aktom ter tako simbolično ostajal zvest materi. Iz tega je slovensko lacanovstvo naredilo sklep, da je takšna perverznost, ki je hrbtna stran nenadomestljive zavezanosti materi, vpisana v samo simbolično ekonomijo narodne identičnosti Slovencev.

Na prvi pogled se zdi, kakor da je vzelo lacanovstvo Ivana Cankarja pod lupo in mu je odkazalo mesto, ki mu pripada. Dejansko pa je stvar obratna, le branilo se je pred njegovo neusmiljeno ironijo in posmehom njegovemu radikalnemu janzenizmu. Ni podobno župniku iz Cankarjevega Polikarpa le zato, ker prakticira besedo, ime, govorico kot bič, kakor on, namreč govorni akt, ki spodleti in zato neusmiljeno udari, temveč tudi ker si obupano prizadeva, da bi pokopalo Cankarja, kakor je oni župnik storil vse, da bi dal dokončno in nepovratno zagrebsti Polikarpa.

Zgodba o Polikarpu je v resnici zgodba o njegovem domnevnem očetu, župniku, nekdanjemu kaplanu, ki se je v svojih zgodnejših letih zapletel v avanturo z dekletom, vendar je spodrsel ob žalovanju in se pokoril, kazen pa je naložil tudi otroku in materi, in sicer s tem da ni dovolil, da bi bil otrok krščen s kakšnim običajnim imenom in bi se torej nečistost razmerja, iz katerega je izšel tako lahko prikrija, temveč mu je dal eksemplarično zaničevalno ime »Polikarp«. In to

ime v nadaljnjem čudovito opravlja svojo funkcijo tako, da spodleti vsak govorni akt in tudi vsako Polikarpovo razmerje do drugih ljudi, kajti vseh po vrsti se polasti groza in gnus, takoj ko skozi ime ugotovijo, s kom imajo opravka. Tako Polikarp vse življenje nima sreče, mati mu umre še v porodni postelji, ko zve, pod kakšnim imenom je bil krščen sin; sosedovi otroci se norčujejo in značilno otroško surovo zbadajo svojega vrstnika; delo in stradež ga preganjata od kraja do kraja; dekle ga zapusti, ko ugotovi, s kom ima opravka, dokler se Polikarp z zadnjimi močmi nazadnje ne vrne nazaj k župniku, ki ga je bil tako nesrečno poimenoval, da mu vrne ime, ki ga je prejel od njega.

Na tej točki se začenja Cankarjeva novela. Ostareli župnik sanja, da je prišel sredi noči neznanec, sedel mu na prsi in režal se mu je široko v obraz in mežikal z hudobnimi očmi. Te sanje zaslužijo, da jih lacanovsko interpretiramo proti lacanovstvu. Župnik se prebudi iz môre, ki ga je tlačila, in z grozo opazi, da se ta môra nadaljuje tudi v budnosti, kajti nekdo kolovrati zunaj po dvorišču in se za nič ne zmeni celo takrat, ko ga župnik nahruli. In kakor slovenski lacanovci, ki ugotavljajo, da je brezmejna perverznost vpisana v simbolično ekonomijo narodne identičnosti Slovencev, ugotovi župnik v Polikarpu: »Tako se plazijo tatje, neverniki, vse križem po teh brezbožnih krajih!«

Toda za župnika je bil to šele začetek njegove môre, kot je tudi lacanovska kritika Cankarja šele začetek brezmejnih tegob lacanovstva. Po mučni noči namreč župnik šele ugotovi, da je ponoči preminil v njegovem hlevu neznanec, razcapanec, ki ga v vsej dolini šentflorjanski, in tja se vračamo z Lacanom, ni poznal nihče. Njegovo bitje in preminetje je dobesedno lacanovsko rečeno z besedo in govorico šentflorjanskega župana, ki mora ugotoviti smrt: »Seveda je mrtev,« pravi župan, »še ne zine, usta pa ima odprta.«

Edino, kar pri potepuhu najdejo, je listič z imenom Polikarp. Župnik ga vzame, na hitro opravi svoje obveznosti, zvečer pa ga nek neznan klic, po lacanovsko bi temu rekli nek Drugi, pozove, naj gre na pokopališče k umrlemu. Iz novele ni jasno ali so to sanje ali je to »realnost«. Nekateri indici nakazujejo eno, drugi drugo. Za iztek zgodbe je ta odločitev brez pomena. Župnik skuša v razgovoru razjasniti poreklo neznanca, ki se mu neusmiljeno reži in hoče z njim napraviti račun. Njegovi neprijetnosti in grozi ni kraja, ne more se spomniti, da bi bil kdaj v dolgih dneh svojega pastirovanja »kaznoval nedolžnega človeka z imenom Polikarp...« V svoji negotovosti in dvomu, v svojem brezupu se župnik obrne na neznanca z značilno maniro: »Usmili se v božjem imenu, usmili se starca!« Nihče, kakor v lacanovski teoriji, se tu ne more sklicevati, prositi, živeti, umreti sam od sebe, vsi agirajo v nekem imenu Drugega, nesrečni župnik v imenu božjem.

Ko se naredi dan, odredi župnik priprave na pogreb, toda kakšne priprave! Narediti da rakev, ki bi je ne mogel razmakniti živ človek,

naj je še tako močan, zabiti jo da žebelj ob žeblju in položiti v globoko jamo, sam izreče poslovilne besede, potem pa da natlačiti, ne nametati, prst na grob in nazadnje zavaliti velik kamen nanj. To je edini trenutek za njegovo veselje. Trdno je dal pokopati nevšečneža. Toda ponoči se pokaže, da ne dovolj trdno.

Na tem mestu uvede Cankar motiv, za katerega se je zdelo, da ga v njegovi literaturi ni. To je motiv očeta in imena očeta. In ne le, da ta obstoji, obstoji celo v presenetljivi paleti očetovstva, ki je spodletelo. Babici, ki je bila pripravljena odnesti h krstu neregularno rojenega otroka in ki ve, kako se otroku priskrbi ime očeta, se pravi botra, spodleti poskus za poskusom. Tu imamo pred seboj celo zaporedje simboličnih očetovskih figur: najprej Jaka, v nizki in umazani koči ob cesti, ki gre običajno ob takih okoliščinah za botra, pa je ravno ta dan preveč pijan, da bi ga mogli prebuditi; cerkovnik, ki bi to sicer opravil, a je ravno zdaj odsoten, ker je šel z župnikom na Hrib obhajati in se ne vrne do večera; nazadnje pride slučajno mimo neznanec, lahko da navaden potepuh, torej nekdo, ki je sam brez imena in ne more stati za tem, kakšno ime bo dobil krščeni. In tako se zgodi, da kljub moledovanju babice in plahemu protestu botra kaplan odloči, da bo otroku ime »Polikarp«: »Tako se zgodi, to bodi kazen za greh!...« Na tem mestu je v noveli, kakor tudi drugje, komaj mogoče spregledati očitne Cankarjeve avtobiografske namige na otrokovo poreklo. Cankar govori o Polikarpu kot o samem sebi, rojen je bil v »hiši, skriti na klancu«, in očitna je materina ljubezen in nesreča, da izdihne, ko izve za kazen, ki je bila naložena otroku.

Od zgoraj nakazani mnogovrstnosti figure Imena-očeta pa Cankar pušča odprto vprašanje »realnega« očeta, verjetno samega župnika, ki se zgrozi, ko ugotovi sredi naslednje noči, da grob ni bil dovolj trden: »Nazaj, kanalja, nazaj! Kaj te nismo zagreblji po krščansko? Kaj ti nismo zvonili z velikim zvoncem, kaj ti nismo celo zapeli na grobu? Ni več hvaležnosti na svetu! Nazaj!« Tu imamo pred seboj primer značilnega »slovenskega heroja«, ki je nesposoben za kako »normalno« razmerje, Polikarp se zvest zavezanosti svoji materi neusmiljeno vrača k svojemu očetu, naj ga ta še tako poskuša pripraviti do tega, da bi bil »normalen«, vsakdanji mrlič.

Zdaj se soočita umrli, ubiti sin in oče, ki je ubijal z besedo, z imenom. Toda oče, ki ga sin spominja na davno minulo srečo prepovedane ljubezni, ga odganja in ga zmerja s hudodelcem. Polikarpu se dogaja kakor Cankarju, katerega literarni prispevek nikakor ni enostransko povečevanje zadolženosti materi in torej ustvarjanje mita Imena-matere, ampak nasprotno demistificiranje vzvišenosti in zakonske čistosti, ki jo mora plačati nekdo drug, da ga, Cankarja, uvrščajo v vrsto s hudodelci. Seveda je tudi pojem hudodelca prav tako moralističen kot oni drugi, vendar prostor na tem mestu ne dopušča, da bi demistificirali mit Metoda Trobca.

Cankar se posmehuje stališču župnika, ki zatrjuje, čisto kot kak svetnik, recimo sveta Terezija ali Saloma pri Luiniju, izpričuje svoj obup,

svojo melanholijo, povečuje svojo pozicijo kesanja. Še celo več, Cankar prikaže, koliko in kako je v resnici »grozna« situacija, v kateri tolaži in spodbuja jetniški kaplan, da ta tolažba nima nobenega drugega dejanskega naslovnika, kot je tolažeči sam, in da nesreča in obup na njegovem obrazu ni izraz te groznosti »zunanje situacije«, ne jetnišnice in morišča, tudi ne perverzности, ki da »je vpisana v simbolično ekonomijo narodne identičnosti Slovencev«, temveč ne dokončno potlačene hinavščine tega svetohlinstva, torej neka njegova pristnost in ne zgolj moralistična poza.

Zato torej lacanovski stereotipi o Imenu-očeta, ubitega očeta, ki zdaj zavlada kot zakon in legitimira vsako subjektivno početje, v perspektivi Cankarjeve literature izgubijo svojo samoumevnost in spominjajo na svoj izvor ne pri Freudu ampak pri Lévi-Straussu; pri tem so imele vse te kategorije pri Lacanu še značilno dvoumnost, ki je pozneje šla v izgubo in dobila obliko enostranske rigoroznosti.

George je pokazal, da v lacanovski teoriji ni mogoč ne dialog ne polemika. Ta je seveda vselej že izraz neke popustljivosti, moralne konsekvantnosti. Vsaka polemika proti Lacanu in lacanovstvu je onostranska tej dosledni čisti vesti, čisti teoriji, ki si tudi ne prizadeva, da bi psihoanalitsko zdravila, saj ve, da zdravljenje vselej spodleti. Zato pa teoretizira, kakor da z »realnostjo« nima nič opraviti, le mimogrede jo moralno okarakterizira, seveda kot področje »perverzности«. Vendar je nekaj preroškega v tem, da z drugače mislečimi, tako s piscem te knjige, prevajalcem in piscem novele Polikarp in drugimi, opravi tako, da le ošvrkne njihove priimke. Gotovo je res, da si lacanovstvo ni na jasnem o stvarnem značaju teorije, ki jo prakticira, ne o želji, pod katere diktatom je, ne o učinkih, ki jih pušča za seboj. Najbližje svoji pristnosti pa je, kadar ošvrkne z imenom kot z bičem in na mah nadomesti vso teoretsko argumentacijo. Kajti prav to izraža neko konsekvantnost, s katero se danes ponša komaj katera teorija in ki zasluži pozornost, pa naj jo dobi v obliki hlinjenja ali kritike.

Leo Šešerko

Recenzija

Knjiga »L'Effet 'Yau de Poêle« francoskega avtorja François Georga je kritičen in analitičen prikaz teoretskega pomena in značaja ene od danes v svetu najbolj prodornih smeri teoretske psihoanalize, ki ima velik vpliv in pomen za sodobni marksizem tako s svojimi interpretacijami kot tudi s svojo recepcijo marksizma. Potem ko je v slovenskem jeziku že izšla vrsta tekstov o Lacanu in tudi besedil samega Lacana, ki tega avtorja razumejo perceptivno in afirmativno, se kaže potreba po problematizirajočem pristopu, ki ga je v obliki omenjene knjige napisal François George, v slovenščino pa prevedel dr. Leo Šešerko.

Za razliko od mnogih avtorjev, ki fragmentarno obravnavajo Lacana in soočenje njegove teorije z marksizmom, je François George z obrav-

navanjem večih 'plastí', nivojev, Lacanove teorije in njene percepcije prezentiral problematiko te teorije v celoti, se pravi na mnogih teoretskih področjih in v perspektivi cele vrste tematizacij, ki jih je Lacan uvedel na novo ali radikalno razvil iz predhodnih. Sploh velja za celotno Lacanovo filozofijo, da se je inspirirala pri Freudu in da ga radikalizira v nasprotju z 'reformističnimi tendencami' v psihoanalizi, ki se jim je odpovedal že sam Freud. Vendar George pokaže, da je Lacanova interpretacija Freuda sicer daljnosežnejša od večine drugih nadaljevalcev začetnika psihoanalize, vendar se ravno ob njej zastavljajo vprašanja, ki so bistvenega pomena tudi za marksizem. Povezana so z razumevanjem ključnih psihoanalitskih pojmov nezavedno, govorica, psihoza itn. in samo prakso te teorije, toda ne le kot psihoanalitsko terapijo, temveč veliko bolj metodološkim učinkovanjem na celo vrsto humanističnih in družboslovnih znanstvenih disciplin, zlasti filozofijo, sociologijo, teorijo teatra, filma, televizije, književnosti itn.

François George je napisal knjigo kot duhovito polemiko, ki priznava pomen psihoanalitskega prispevka k družboslovni metodologiji in ga pojasnjuje, vendar na vsakem koraku z duhovito kritično analizo stilnih figur in osnovnih teoretskih tem kaže komične učinke tradicionalnih teoretskih in literarnih motivov v Lacanovi psihoanalizi. George Lacanu pri tem sledi na različna področja psihoanalize, filozofije in sploh analize kulturnih in civilizacijskih mehanizmov ter jih duhovito kritizira na način, kot sta ga v francoski tradiciji uveljavila Rabelais in Voltaire, torej z duhovito ironijo.

Glede na vse povedano sem mnenja, da je objava knjige Françoisa Georga pomemben prispevek k razumevanju razmerja med psihoanalizo in marksizmom, še zlasti glede na velik vpliv teoretske psihoanalize v slovenskem in deloma že v jugoslovanskem kulturnem prostoru, in predlagam Fondu, da podpre objavo te knjige.

Boris Majer

Recenzija

Značilnost sodobne teoretske situacije je uveljavitev novih, za dosedanja marksizem relativno manj pomembnih področij, ki pa postajajo ključnega pomena za iskanje novih odgovorov na klasična vprašanja marksizma: kakšna je narava ljudi in njihove povezanosti, družbe, ki je ni mogoče preprosto razbrati z že uveljavljeno metodologijo raziskovanja produkcijskih odnosov in produktivnih sil. V tej perspektivi je knjiga Françoisa Georga »Učinek gobezdala« pomemben teoretski prispevek za razumevanje vloge in značaja teoretske psihoanalize za sodobno družboslovno teorijo in marksizem.

Avtor izhaja iz najboljše francoske literarne tradicije Rebelaisa in Voltaira in piše ob enem teoretsko aktualen tekst o Freudu kot enem najpomembnejših teoretskih inovatorjev našega stoletja ter Lacanu kot njegovemu imanentnemu interpretatorju. Lacan si je namreč za-

stavil za svojo osrednjo nalogo, da bo nastopil proti vsem revizijam Freudove psihoanalize in korektno interpretiral Freuda tudi v tistih teoretskih vprašanjih, kjer je ta presegel samega sebe in ustvaril teoretske prispevke, o katerih pomenu si celo sam še ni bil na jasnem. Nasproti temu Lacanovemu branju Freuda postavi François George pomen Freudovega psihoanalitičnega samorazumevanja, ki je odločilnega pomena za vsakršno 'aplikativno uporabo' psihoanalize. Hkrati pa so Georgovi prikazi razmerja med teorijo in prakso psihoanalize izrednega pomena za pojmovanje tega razmerja v marksizmu, kjer je zlasti razumevanje dialektike med naravo in družbo pogosto razumljeno stereotipno in kot ga je že razumelo razsvetljenstvo. V psihozi, jeziku, nad-jazu, sanjah itn. analizira George na sledi Lacanove in Freudove psihoanalize 'Drugega', človeško naravo, ki je vseskozi vpletena v medčloveška, družbena razmerja. Ta posredna analiza družbenega, ki se v Georgovi knjigi pogosto izkaže za mnogo bolj produktivno kot običajno rutinsko uporabljanje elementarnih metodoloških pojmov, je glavni prispevek, ki ga lahko daje ta knjiga k marksistični metodologiji.

Prevod dr. Lea Šešerka pa razrešuje tudi najtežje terminološke in sintaktične probleme knjige, tako da za ta prevod velja, da je zanimiva in produktivna interpretacija, ki je po smislu in duhu vseskozi zvesta francoskemu originalu.

Zato predlagam Fondu, da prevod knjige François Georga v slovenskem prevodu podpre in s tem omogoči izid tega pomembnega dela.

Osmišljeni indeks glavnih pojmov

»Bralec bo tukaj našel indeks, ki naj bi bil ključen.« (=Le lecteur trouvera ici un index qui se veut clef.)

JACQUES-ALAIN MILLER

I. TISTO GOVORI IN TISTO V TO VERJAME

- a. ugo: 28, 39, 100.
- b. hokuspokus: 27, 43.
- c. slišanje smisla/užitek: 28, 100.
- d. l'A-Lacan, l'Alah-kan, mali lacan: 24, 28, 38—39.

II. KATEGORIJE SPEKTAKLA

- a. cirkus: 31, 32, 41—42, 43.
- b. film, nemi: 31; zvočni: 31, 39.
- c. predstavljanje bolnikov: 41—44.
- d. veselica, harmonika: 30, 31, 32, 35, 50.
- e. kurbanje in burkanje: 31, 78.
- f. identifikacije: Joseph Bouglione: 31, 32; doktor Mabouse: 32, 33; oče Ubu: 38, 44, 46, 88, 100; Stalin: 89, 95.

III. NESNAGA

- a. odpadek, izmečki: 20, 32, 33—35, 38, 43—44, 55, 66, 86, 88.
- b. kravjek: 33, 35, 37, 42 in sled., 45, 55—56, 70—71, 77, 97—98; nadkravjek in podkravjek: 104.
- c. človek (drekač): 34, 98.
- d. telo: 33, 48, 68, 88—89.
- e. transcendentalno sranje, kozmos, kozmetika: 34, 50, 63.

IV. MRHE

- a. sloni: 31, 41, 87, 100.
- b. jelen: 26, 63.
- c. ženska: 57—59, 95.
- d. suženj, tetoviran: 67, 85; netetoviran: 24, 28, 30, 33, 37—38, 65—66, 71, 93, 100.

V. KUHANDO IN PEČENO

- a. čebula: 32, 37, 69—70, 85.
- b. pommes frites (ali je ženska frites?): 58—59.

- c. rollmops: 59.
- d. piškavi oreh, vampi, klobasač: 38, 48, 71, 75, 88, 89.
- e. marmelada smisla in označevalne rezine: 43.
- f. bržola Bercy: 59.

VI. MISTIFICIRAJOČA VERIGA

- a. gobezdalo: 11—12, 19, 20, 56.
- b. ničla (ničnost psihoanalitika): 36, 66, 100—101, 107.
- c. zlogovnica, črkovna igra, besedna igra: 8, 20—21, 62—63.
- d. sveta Skodela, le saint Bol, sveta (sem) Bol: 63, 85, 96.
- e. ba-be-bi-bo-bu in bla-bla-bla: 19, 22—23.
- f. izvirni prdec: 20.

VII. KLINIKA NAJSLABŠEGA

- a. zarez, rez, zev, predrtje, šiv, ki ničesar ne šiva: 32, 35, 40, 44, 51, 88, 95.
- b. lupljenje: 32, 48, 69.
- c. cvenk, špaga, dohodek: 28, 34—35, 84, 107—108.
- d. sredstva analize: rezne škarje, teležnik, bezgova puška, odčepnik, strojček za striženje: 33, 40, 47, 48, 67, 80.

časopis
za
kritiko
znanosti

AbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsš
tuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghij
klmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbc
čcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvz
žqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklm
noprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcd
efghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqw
xyAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnop
rsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefg
hijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxY
AbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštu
vzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijkl
mnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčc
ddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžq
wxyAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmno
prsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddef
ghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxY
AbcčcddefghijklmnoprsštuvzžqwxYAbcčcddefghijklmnoprsš